

Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky, Banská Bystrica

PROGRAM STAROSTLIVOSTI
CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE VIHORLATSKÉ VRCHY

2016 - 2045

November 2015

1. Základné údaje

1.1 Kód územia: SKCHVU035

1.2 Príslušnosť k európskej sústave chránených území: Natura 2000

1.3. Kategória a názov územia

Príslušnosť k európskej sústave chránených území:	Natura 2000
Kód územia:	SKCHVU002
Kategória:	Chránené vtáčie územie
Názov územia:	Vihorlatské vrchy

1.4. Platný právny predpis: Platný právny predpis: Vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 195/2010 Z. z. zo 16. 4. 2010, ktorou sa vyhlasuje Chránené vtáčie územie Vihorlatské vrchy, účinná od 15. 5. 2010

1.5 Celková výmera územia a výmera podľa funkčných plôch

Celková rozloha CHVÚ Bukovské vrchy stanovená vyhláškou je 48 286,26 ha. Spracovávaná výmera na základe vrstvy GIS ŠOPSR je 47 667,50 ha. Po zapracovaní CHVÚ do databáz C - registra katastra nehnuteľností (KN), na ktorom ŠOPSR pracuje, bude možné zosúladiť GIS vrstvu s parcelným stavom.

Tabuľka č.1: Výmera v členení podľa druhov pozemkov.

Kod pozemku	druh pozemku	výmera v ha	Zastúpenie v %
2	orná pôda	3013,62	6,32
4	vinica	145,27	0,30
5	záhrada	10,61	0,02
6	ovocný sad	219,51	0,46
7	TTP	4999,60	10,49
10	lesný pozemok	37710,22	79,11
11	vodná plocha	194,26	0,41
13	zastavaná plocha a nádvorie	171,79	0,36
14	ostatná plocha	1202,62	2,52
	Spolu	47667,50	100,00

Výmery sú spracované podľa stavu katastra nehnuteľností k 1.5.2015.

1.6. Súčasný stav predmetu ochrany

1.6.1. Prírodné pomery

Geografická poloha a vymedzenie územia

CHVU Vihorlatské vrchy sa nachádza vo východnej časti SR, v Prešovskom kraji v okresoch Humenné a Snina, v Košickom kraji v okrese Michalovce a Sobrance.

CHVU tvorí územie Vihorlatských vrchov, ktoré sa nachádza v oblasti medzi mestami Snina, Humenné, Strážske, Michalovce a Sobrance. Z východnej strany je CHVU vymedzené štátnou hranicou s Ukrajinou.

Zo severu územia vedie cesta č. I/74 Humenné – Snina – Ukrajina, z východnej strany cesta I/18 Strážske – Michalovce a z juhu cesta č. I/19 Michalovce – Sobrance – Ukrajina. Vlastné územie je prístupné cestou II/566, ktorá spája obce Ubl'a a Tibava a prechádza východnou časťou CHVU, a sieťou ciest nižšej triedy medzi jednotlivými obcami. Regionálna železničná trať Trebišov – Michalovce – Humenné – Snina vedie v súbehu s hlavnými cestnými ťahmi po obvode CHVU.

Klíma

Územie CHVU zasahuje do viacerých klimatických okrskov v závislosti od stúpajúcej nadmorskej výšky: mierne teplého, vlhkého, vrchovinového s teplotou v júli nad 16°C a do 50 letných dní; mierne teplého, mierne vlhkého, pahorkatinového až vrchovinového s teplotou v júli nad 16°C a do 50 letných dní; mierne teplého, veľmi vlhkého, vrchovinového s teplotou v júli nad 16°C a do 50 letných dní. Najvyššie polohy zasahujú do mierne chladného, veľmi vlhkého okrsku s teplotou v júli 12 – 16°C, naopak najnižšia južná časť územia zasahuje do teplého, mierne vlhkého okrsku s chladnou zimou s teplotou v januári do -3°C a počtom letných dní nad 50. Priemerná ročná teplota v území dosahuje od 8 po 4°C. Priemerný ročný úhrn zrážok 700 - 1200 mm v závislosti od stúpajúcej nadmorskej výšky. Počet dní so snehovou prikrývkou je 80 - 120. Územie patrí k málo až mierne inverzným polohám, v najvyšších polohách zriedkavo inverzným. Prevláda juhovýchodné prúdenie vzduchu o rýchlosti 4 až 5 m/s (údaj z meteorologickej stanice Michalovce).

Geologické podmienky a formy reliéfu

V rámci regionálneho geologického členenia Slovenska (Vass, 1988) je CHVU súčasťou oblasti Neovulkanity, jednotky Neovulkanity Vihorlatských vrchov.

Podložie územia CHVU tvoria takmer výlučne neogénne vulkanity – pyroxenické andezity (mladšie stratovulkány stredného a východného Slovenska).

V nadloží územia sa pomerne jednotne uplatňuje nečlenené predkvartérne podložie s nepravidelným pokryvom bližšie nerozlíšených svahovín a sutín, lokálne deluviálne sedimenty vcelku (hlinité, hlinito-pieščité, hlinito-kamenité, piešcito-kamenité až balvanovité svahoviny a sutiny).

V rámci geomorfologického členenia SR (Mazúr, Lukniš, 1986) patrí CHVU do Alpsko-himalájskej sústavy, podsústavy Karpaty, provincie Západné Karpaty, subprovincie Vnútorne Západné Karpaty, Vihorlatsko-gutinskej oblasti, celku Vihorlatské vrchy.

Geomorfologické pomery charakterizuje bloková slansko-matranská a vihorlatská štruktúra, prevládajú pozitívne morfoštruktúry hrastí a diferencovaných blokov s reliéfom vrchovín a hornatín.

Nadmorská výška územia CHVU sa pohybuje od 250 – 300 m n. m. na úpätí po najvyšší bod pohoria Vihorlat (1075,5 m n. m.).

Územie CHVU je geodynamicky veľmi aktívne, čo súvisí s geologickou stavbou a morfogenezou. Hrebeňová časť pohoria Vihorlat je silne postihnutá následkami svahových deformácií v minulosti, uplatňujú sa najmä blokové poli a rozpadliny. Tieto procesy mali za následok aj vznik hradeného prírodného jazera Morské oko. V okrajových častiach pohoria na úpätí a v záveroch dolín sú evidované početné lokality, kde je riziko potenciálnych zosuvov v dôsledku vztlakových účinkov a výverov podzemných vôd.

Makroseizmická intenzita dosahuje nižšie hodnoty (5-6 °MSK-64).

Hydrologické pomery

CHVU spadá prevažne do vrchovinnno-nízinnej oblasti s dažďovo-snehovým typom režimu odtoku a akumuláciou v mesiacoch december – február, vysokou vodnatosťou v marci až apríli, maximom v marci a minimom v novembri. V najvyšších polohách pohoria sa uplatňuje snehovo-dažďový typ režimu odtoku stredohorskej oblasti s akumuláciou v mesiacoch november – február, vysokou vodnatosťou v marci až máji, maximom v apríli a minimom v období január – február a september – október.

Územie CHVU patrí do hlavného povodia Bodrogu. Severnú časť územia odvodňujú ľavostranné prítoky rieky Cirocha, ktorá tečie severne od CHVU a ústi do Laborca pri Humennom. Západnú časť odvodňujú ľavostranné prítoky rieky Laborec, ktorá tečie západne od lokality CHVU. Južné svahy pohoria odvodňuje rieka Okna, ktorá v území pramení, a jej prítoky, severovýchod spáduje prostredníctvom prítokov do toku Ublianky, ktorá ústi do rieky Uh mimo územia Slovenska.

V hrebeňovej časti pohoria sa nachádza jazero Morské oko, ktoré vzniklo prehradením toku Okna mohutným zosuvom východného svahu Motrogonu (1018 m n. m.). V území sa nachádzajú aj ďalšie prirodzené vodné plochy malej výmery napr. Malé morské oko a viaceré umelo vytvorené vodné plochy (Vinianske jazero, Vyšná Rybnica, lom Beňatiná). Južne cca 200 m od hranice CHVU je vodná nádrž Zemplínska Šírava vybudovaná na Šíravskom kanáli napájanom vodami Laborca.

Územie CHVU patrí do hydrogeologického regiónu: Neovulkanity Vihorlatských vrchov s určujúcim typom puklinovej priepustnosti. Hydrogeologické pomery charakterizuje prevažne mierna prietočnosť a hydrogeologická produktivita. Územie CHVU je súčasťou perspektívnej oblasti geotermálnych vôd Humenský chrbát s kolektorom v triasových vápencoch, využívané geotermálne pramene sú v Sobranciach.

Pôdy

V rámci CHVU prevládajú kambizeme modálne kyslé, sprievodné kultizemné a rankre; zo zvetralín kyslých až neutrálnych hornín, v južnej časti sú zastúpené kambizeme pseudoglejové nasýtené, sprievodné pseudogleje modálne a kultizemné, lokálne gleje; zo

zvetralín rôznych hornín. Z hľadiska zrnitosti prevládajú pôdy hlinité, stredne kamenité, na východe územia piesčito-hlinité bez skeletu.

Pôdy v území sú prevažne mierne vlhké, vo vyšších polohách vlhké so strednou až veľkou retenčnou schopnosťou a strednou priepustnosťou.

Flóra a fauna

Zemepisná poloha Vihorlatu je v rámci Slovenska ojedinelá, pretože Vihorlat leží na rozhraní panónskej a karpatskej kveteny. Územie je výškovo výrazne členené od 150 m.n.m až do výšky 1076 m.n.m. V nižších polohách sú zastúpené hrabové dúbavy. V jarnom aspekte na vlhších miestach masovo kvitne bleduľa jarná karpatská (*Leucojum vernum subsp. carpaticum*) a čoraz vzácnejšia korunkovka strakatá (*Fritillaria meleagris*). Z karpatských subendemitov sa dobre darí prilbici moldavskej (*Aconicum moldavicum*) balkansko - východokarpatskému druhu kosatcu trávolistému pašachorovitému (*Iris graminea subsp. pseudocyperus*). Na hrabové dúbavy nadväzujú bukové dúbavy. Bylinný porast je výrazne trávnatý a v prevažnej miere je tvorený ostricou chlpatou (*Carex pilosa*), chlpaňou hájnou (*Luzula luzuloides*), medničkou jednokvetou (*Melica uniflora*) a hrachorom čiernym (*Lathyrus niger*). Na bukové dúbavy plynulo nadväzujú holé a typické bučiny. Bylinný porast je pomerne chudobný. V jarnom aspekte prevláda zubačka žliazkatá (*Dentaria bulbifera*), lipkavec marinkový (*Galium odoratum*) a kyslička obyčajná (*Oxalis acetosella*). V najvyšších polohách je v prevažnej miere zastúpené buková javorina so zastúpením buka lesného a javora horského. Z bylín je pozoruhodný výskyt karpatského subendemitu kostihoja srdcovitolistého (*Symphytum cordatum*), ktorého výskyt je viazaný na severné svahy Vihorlatu a balkansko - východokarpatské druhy ako skopólia kranská (*Scopolia carniolica*) a razivka smradľavá (*Aposeris foetida*).

Pre pohorie Vihorlatu je typická telekia ozdobná (*Telekia speciosa*). Zaujímavé a ochranársky veľmi cenné sú hrebeňové a vrcholové porasty na vlastnom vrchole Vihorlatu a okolo Sninského kameňa. Na samotnom hrebení sa vyskytujú významné druhy ako ríbezľa alpínska (*Ribes alpinum*), tavelník prostredný (*Spirea media*), ruža ovisnutá (*Rosa pendulina*) a plamienok alpínsky (*Clematis alpina*). Z bylín si pozornosť zasluhuje rozchodník ročný (*Sedum annuum*), nevädza horská (*Cyanus montanus*), mliečivec alpínsky (*Cicerbita alpina*) a iné druhy. Botanicky veľmi hodnotné sú spoločenstvá rastúce na skalách a skalných štrbinách na Sninskom kameni. Najvýznamnejšie je spoločenstvo s kostravou ovčou vihorlatskou (*Festuca ovina subsp. vihorlatica*), ktorej trsy zarastajú vrchol a terasy skál Sninského kameňa. Z ďalších významných druhov je to slezinník severný (*Asplenium septentrionale*), slezinník červený (*Asplenium trichomanes*), vudsia skalná (*Woodsia ilvensis*), chvostník jedľovitý (*Huperzia selago*) a zvonček okrúhlostý (*Campanula rotundifolia*). Na severných svahoch Vihorlatu sú veľmi významné rašeliniska s typickou rašeliniskovou flórou. Najvýznamnejšie je rašelinisko Postávka. Časť rašeliniska je zarastaná bezkolencom belasým (*Molinia caerulea*) a druhmi páperníkom pošvatým (*Eriophorum vaginatum*), rosičkou okrúhlostou (*Drosera rotundifolia*), kľukvou močiarnou (*Oxycoccus palustris*), blatnicou močiarnou (*Scheuchzeria palustris*), plavúncom zaplavovaným (*Lycopodiella inundata*), či ostricou barinnou (*Carex limosa*). Na rašelinisku sú hojne zastúpené aj druhy z čeľade vstávačovitých ako vstávačovec škvrnitý Schurov (*Dactylorhiza maculata subsp. schuri*), vstávačovec škvrnitý mokradňový (*Dactylorhiza maculata subsp.*

elodes), či veľmi vzácny vstávačovec škvornitý sedmohradský (*Dactylorhiza maculata subsp. transsilvatica*).

Charakter a zachovalosť územia vytvára podmienky pre veľké množstvo druhov. Z európsky významných druhov chrobákov to sú bystruška potočná *Carabus variolosus* fuzáč veľký (*Cerambyx cerdo*), z motýľov modráčik stepný (*Polyommatus eroides*), z netopierov hlavne netopier brvitý (*Myotis emarginatus*), uchaňa čierna (*Barbastella barbastellus*), netopier obyčajný (*Myotis myotis*), netopier veľkouchý (*Myotis bechsteini*) a z lelkých šeliem rys ostrovid (*Lynx lynx*) a vlk dravý (*Canis lupus*). K tým najvzácnejším z vtáčích druhov v území patrí hadiar krátkoprstý (*Circaetus gallicus*), orol krikľavý (*Aquila pomarina*), sova dlhochvostá (*Strix uralensis*), ďateľ bielochrbtý (*Dendrocopos leucotos*) a bocian čierny (*Ciconia nigra*).

Vymedzenie a opis biotopov druhov

Hniezdnymi biotopmi **hadiara krátkoprstého** sú teplé oblasti s dostatočným výskytom plazov, najmä krovinaté stráne, vinice a obdobné biotopy. V blízkosti lovísk hniezdi v listnatých alebo zmiešaných lesoch (SOS/BirdLife 2013). Vo svete obýva pestrú škálu biotopov prevažne v miernom až tropickom pásme, od zalesnených oblastí po polopúšte. Často sa vyskytuje v oblastiach s mozaikou viacerých biotopov. Vyžaduje otvorené oblasti bohaté na výskyt plazov, napr. kamenité plochy so sporým vegetačným krytom, pasienky a kroviny. V oblastiach výskytu je veľmi často drevinná vegetácia, napr. malé kroviny alebo roztrúsené stromy. Hniezda sú umiestnené v širokej škále rôznych typov porastov, v ihličnatých, ako aj listnatých lesoch. Zimuje od okrajov púští a suchých trnitých krovín po zalesnené savany (Orta et al. 2015). Na Slovensku obýva hadiar krátkoprstý lesy s pasekami, holinami a lúkami. Hniezdi najmä v zmiešaných lesoch, rôzneho veku. Z ihličnatých lesov uprednostňuje hlavne vysoké borovicové lesy v oblastiach bohatých na vodu. Výskyt je viazaný na dostatočnú potravnú ponuku plazov (Hudec a Šťastný 2005).

Hniezdnymi biotopmi **výrika lesného** sú teplé, nízko položené oblasti – nížiny, kotliny a ich lemujúce pahorkatiny s mozaikovitou štruktúrou krajiny a s hojným výskytom veľkých druhov hmyzu (Danko a Sáróssy 2002). Vyhýba sa súvislým lesom a extenzívne využívanej krajine. Vo svete hniezdi v otvorenej alebo čiastočne zalesnenej krajine s porastami listnatých stromov, vrátane parkov, sadov a plantáží. Vyskytuje sa aj v kultúrnej krajine s hájmi, vo veľkých záhradách, lužných lesoch, alejách a v malých lesných plochách miest. V Rusku obýva zmiešané alebo rozvolnené ihličnaté lesy a borievkové porasty (*Juniperus*). V Pakistane borievkové kroviny a porasty duba cezmínového (*Quercus ilex*) v suchej, kamenitej krajine. V afrických zimoviskách preferuje zalesnenú savanu a oblasti s vysokou trávou a krovinami alebo krovitú krajinu; napr. akáciové porasty v suchých riečnych korytách alebo husté bambusové porasty (Senegal) (Holt et al. 1999). Na Slovensku hniezdnymi biotopmi tvoria okraje riedkych lesov lemované extenzívne obrábanými poľnohospodárskymi plochami, ďalej staré sady, parky, vinice a pasienky so solitérnymi stromami. Často obýva aj záhrady v intravilánoch obcí s dostatkom búľtavých stromov (Danko a Sáróssy 2002).

Hniezdnymi biotopmi **sovy dlhochvostej** sú predovšetkým zmiešané a listnaté pralesovité porasty. V blízkosti hniezdisk sa nachádzajú otvorené plochy (napr. lúky, čistiny), kde loví. Vo svete obýva boreálne a zmiešané lesy s príľahlými močiarimi, čistinami a malými plochami. Často sa vyskytuje aj v blízkosti ľudských obydlií a v okolí pasienkov. Na južnej hranici svojho areálu (stredná Európa) je druh v horských oblastiach viazaný na listnaté lesy, najmä bučiny (*Fagus sylvatica*). Potravné biotopy zahŕňajú okraje lesov, skupinky stromov,

v zime je častá aj v otvorenej krajine, vrátane parkov a príležitostne aj v okolí dedín (Holt et al. 2015). Na Slovensku obýva sova dlhochvostá listnaté a zmiešané lesy stredných a vyšších polôh, avšak šíri sa aj do nižších polôh. Hniezdi aj v čistých smrečinách. Na viacerých miestach Slovenska je limitujúcim faktorom nedostatok hniezdných možností (dutiny). Preto v mnohých oblastiach páry obsadzujú aj búdky ako jednu z mála príležitostí v hospodárskych lesoch (SOS/BirdLife 2013).

Hniezdnymi biotopmi **orla krikľavého** sú lesné komplexy prestúpené širokými údoliami s priľahlými lúkami a poliami (Hudec a Šťastný 2005). V Európe hniezdi v podobných biotopoch. Vyskytuje sa v otvorených lesoch (listnatých, ihličnatých aj zmiešaných) a v blízkosti lesných okrajov. Preferuje zalesnené riečne údolia a lesy s priľahlými lúkami a poliami. Je menej závislý na rašeliniskách alebo mokradiach ako orol hrubozobý. Orol krikľavý sa viac prispôbil kultúrnej krajine (Meyburg et al. 2014). Na Slovensku sú hniezdnymi biotopmi druhu nízke až stredne vysoké zalesnené pohoria s rozsiahlymi lúkami, pasienkami a poliami ako loviskami v blízkosti. Kým druh a typ lesa nie je až taký dôležitý, väčší význam má charakter loviska. V tomto smere sú dôležité podmáčané lúky, pasienky a nízkostebelnaté mokrade. Vyhýba sa rozsiahlym lesov bez otvorených priestranstiev, vysokohorským oblastiam, ako aj krajine bez lesov alebo trvalých trávnych porastov. Optimálnym prostredím je mozaika lesov, lúk a pasienkov alebo okraje súvislejších lesov, susediacich s poliami (Karaska a Cichocki 2014).

Hniezdnymi biotopmi **výra skalného** sú oblasti s dostatkom skalných útvarov (kameňolomy, skaly a skalné bralá) v blízkosti otvorenej poľnohospodárskej krajiny (Danko a Karaska 2002). Vo svete preferuje oblasti s riedkym osídlením človeka, kde sa vyskytuje najmä v neprístupnom teréne. Hniezdi v skalnatej krajine s útesmi a roklinami, v okolí jaskýň, v lesných fragmentoch, v oblastiach s roztrúsenými stromami a v hájoch, všeobecne na nerušených miestach, mimo ľudských sídel. Obýva tiež rozvoľnené lesy, ale aj tajgu a ostatné typy lesných porastov. Ďalej aj lesostepi, riečne údolia s roklinami a zarastenými lomami, tiež poľnohospodársku krajinu so skalnatým prostredím a útesmi. Potravné biotopy zahŕňajú oblasti v otvorenej krajine alebo v riedko zalesnenom teréne; napr. inundačné územia, poľnohospodárska krajina, pasienky, malé obrábané polia. Hniezdnym prostredím výra skalného na Slovensku sú oblasti s dostatkom kameňolomov a skál. Okrem neprístupných skalných útvarov preferuje druh aj hniezdenie na zemi, napr. medzi balvanmi v lesnom poraste, v koreňových vývratoch, v strmých svahoch, niekedy aj na strmých kamenito-hlinitých zalesnených brehoch vôd (rieka Orava pri Tvrdošíne). Raritou je aj hniezdenie na opustenom železničnom moste v rovinatej krajine (Karaska a Cichocki 2014).

Hniezdnymi biotopmi **jariabka hôrneho** sú ihličnaté, zmiešané a listnaté lesy v stredných a vo vyšších horských polohách (300–1850 m n.m.) s výskytom bobuľonosných krovín (Saniga 2002). Vo svete obýva najčastejšie zmiešané lesy, od nížin po horské oblasti (napr. v Alpách sa vyskytuje po 1600–1800 m n.m.). V Nórsku je druh viazaný na stredoveké zmiešané lesy s porastami smreka (*Picea abies*), borovice (*Pinus sylvestris*), brezy plstnatej (*Betula pubescens*), brezy previsnutej (*Betula pendula*) a na iné opadavé stromy (*Populus tremula*, *Alnus glutinosa*, *A. incana*, *Salix caprea*, *Sorbus aucuparia* a *Prunus padus*). V severo-východnej Číne uprednostňuje sekundárne porasty. Predpokladá sa, že druh sa nedokázal adaptovať na malé fragmenty pôvodných lesných porastov. Jariabok sa všeobecne vyhýba čistým ihličnatým porastom. Vyžaduje prítomnosť bohatého podrastu (do 2 m) a čistín, s porastami jelše, brezy, topoľa a liesky pozdĺž potokov, riek, v prechodných

oblastiach (ekotóny) a na čistinách vzniknutým vďaka požiarom. Vyhýba sa úplne otvoreným priestranstvám. V švajčiarskych Alpách preferuje lesy s vysokým podielom jelše s bohatou vertikálnou štruktúrou (s množstvom vysokých porastov jarabiny vtácej, s hustým podrastom a lesnými okrajmi) (de Juana a Kirwan 2013). Optimálny hniezdny biotop na Slovensku predstavujú stanovišťa prírodných lesov v štádiu rozpadu, ako aj mozaika sekundárnych lesných porastov, kde sa striedajú všetky vekové stupne. Vyhovujú mu najmä zmiešané porasty o pestrej štruktúre, kde sa striedajú staršie porasty s čistinami a mladinami. Preferuje ťažko prístupné husté porasty s extenzívnym lesným hospodárením (svahy hôr, údolia lesných potokov, vlhkejšie miesta na kalamitiskách a húštiny na styku so starými podrastami a zarastené pasienky). Lesy obýva až po ich hornú hranicu a okrajovo zasahuje až do kosodreviny. Optimálne sú preň najmä stredné a vyššie polohy a lesné porasty v štádiu rozpadu. Druh preferuje aj hraničné línie medzi porastami so zárastom pionierskych drevín (lieska, breza, jelša, baza) (Saniga 2002; Karaska a Cichocki 2014).

Hniezdnymi biotopmi **lelka lesného** sú riedke lesy, okraje hustejších krovinatých oblastí alebo stepné oblasti. Vyhýba sa lokalitám bez stromového alebo krovinného pokryvu, poľnohospodárskej krajine, vysokým polohám a tundre (Danko 2002). Vo svete obýva hlavne suchú otvorenú krajinu, napr. nížinné vresoviská s roztrúsenými stromami, lesy a kroviny (najmä paseky, čistiny a okraje lesov), rúbaniská a mladiny. Vyskytuje sa tiež v otvorenej kriedovej krajine (Anglicko), v okolí priemyselných skládok odpadu, v lesostepiach, na riedko porastených kamenitých stráňach, v dubových krovinách, na kamenistých a piesočnatých dunách, v púštiach a polopúštiach. Vyhýba sa oblastiam v urbárnej krajine, pohoriam, nížinám bez stromov, hustým interiérom lesov, vyspelým monokultúram a vysokým lúčnym porastom. Potravné biotopy zahŕňajú aj menej typické oblasti, napr. záhrady, poľnohospodársku pôdu, okolie trstinových porastov a mokradí (Cleere a Christie 2013). Na Slovensku hniezdi lelek lesný v rozvoľnených lesoch (najmä v borovicových porastoch) s výskytom rúbanísk, lesných okrajov a teplých strání s porastom krovísk a solitérnych stromov. Ďalej preferuje aj mozaikovitú lúky a pasienky s krovinami, často s výskytom borievky (Karaska a Cichocki 2014).

Hniezdnymi biotopmi **bociana čierneho** sú lesy všetkých typov, prirodzené aj umelé. Podmienkou je prítomnosť aspoň malého množstva starých stromov s vhodným habitatom pre umiestnenie hniezda (Karaska 2002). Vo svete obýva nerušené oblasti lesných porastov v blízkosti potokov, mokradí, vodných plôch a brehov riek, kde hľadá potravu. Vyhýba sa veľkým vodným plochám a súvislým lesným porastom. Hniezdi mimo intravilánov obcí a miest. Vtáky v subsaharskej Afrike a na Iberskom poloostrove preferujú skalnaté biotopy s riečnymi korytami. Na Iberskom poloostrove sú významnými biotopmi napájadlá dobytká, ktoré sú umiestnené ďalej od ciest, s veľkou vodnou hladinou, hlbšou vodou a s vysokou diverzitou vodných živočíchov. Zimujúce a migrujúce vtáky sa vyskytujú aj na mokradiach v otvorenej krajine a na ryžových poliach (Elliott et al. 2014). Na Slovensku hniezdi na celom území od 100 m n.m vo Východoslovenskej nížine po 1000 m n.m v Oravských Beskydách a Tatrách. Preferuje najmä enklávy starých porastov obvykle vo väčších lesných komplexoch (Karaska 2002). Hniezdo je umiestnené najčastejšie na starých stromoch, zvyčajne na spodných vetvách ďalej od kmeňa (listnaté stromy) alebo na bočných vetvách tesne pri kmeni (ihličnaté stromy) (Hudec et al 1994). Okrem hniezd na starých stromoch boli hniezda zistené aj v páse topoľov v poľnohospodárskej krajine (Rác in litt, Podunajská rovina), na skalách v lesnom prostredí (napr. Nízke Tatry, Muráňska planina, Malá Fatra) a na

poľovníckych posedoch (Karaska ex Karaska 2002; Štollmann ex Karaska 2002, Podbeskydská vrchovina).

Hniezdnymi biotopmi **chrapkáča poľného** sú hlavne lúky, predovšetkým extenzívne a nepravidelne obrábané, tiež dlhodobó nekosené lúky, s bylinným porastom vyšším ako 20 cm, ktorý poskytuje úkryt (Demko 2001, Hudec a Šťastný 2005). V Európe a Ázii hniezdi v suchších až vlhkých lúkach a pasienkoch, vrátane horských lúk a okrajov mokradí. Vyhýba sa príliš zaplaveným mokradiam, stojatej vode a otvorenej krajine so skalami, štrkom a pieskom. Mimo hniezdenia obýva aj agrocenózy (obilné polia, okopaniny a krmoviny). Počas zimovania sa zdržuje v trávnatých oblastiach, napr. v savanách, často aj v oblastiach spálených v období sucha (Afrika) (Taylor a de Juana 2014). Na Slovensku pôvodne hniezdi v extenzívne využívaných podmáčaných lúkach ovplyvnených prirodzeným režimom riek (v súčasnosti niva rieky Morava, Latorica, Ipeľ). V horských a podhorských oblastiach sú hniezdné biotopy druhu najmä extenzívne využívané prirodzené lúky aj bez vplyvu vodného režimu (Demko 2001). Ďalšími charakteristickými biotopmi sú oblasti pravidelne nevyužívané ľudskou činnosťou (napr. okraje mokradí, ruderalne biotopy – rumoviská a skládky organického materiálu). Osobitný typ biotopu predstavujú opustené poľnohospodárske pozemky – napr. úhory, kde sa nevykonáva žiadna činnosť (Demko 2001).

Hniezdnymi biotopmi **d'atla bielochrbtého** sú bukové, jedľo-bukové, smrekovo-jedľovo-bukové a lokálne aj dubové lesy v nadmorských výškach od 330–1300 m n.m. Teritoriá sú predovšetkým v strmších svahoch s vyšším podielom mŕtveho dreva (SOS/BirdLife 2013). Vo svete obýva biotopy podobného charakteru. Preferuje vyspelé klimaxové, avšak rozvolnené listnaté a zmiešané lesy s vysokým podielom mŕtveho dreva a padnutých kmeňov. Obýva najmä porasty staršie ako 80 rokov, umiestnené často v strmých svahoch alebo neďaleko vody. V prírodných lesoch východnej Európy hniezdi v bažinatých lesoch s jaseňom (*Fraxinus*), jelšou (*Alnus*), ďalej v lesných porastoch s dubom (*Quercus*) a hrabom (*Carpinus*). Príležitostne sa vyskytuje aj v ihličnatých lesoch. V strednej Európe a v Pyrenejách je typický v rozvolnenejších, svetlých zmiešaných lesoch (buk-dub, buk, jedľa, javor, smrek a pod.). Na Peloponézskom poloostrove je úzko viazaný na vyspelé horské lesy s dominantnou jedľou gréckou (*Abies cephalonica*). Na Sibíry hniezdi d'ateľ bielochrbtý v listnatých lesoch s brezou (*Betula*), ďalej v zmiešaných svetlých ihličnatých lesoch a pozdĺž záplavových oblastí s porastami vrb (*Salix*). Japonské populácie d'atla sú závislé na prírodných bukových lesoch (Winkler a Christie 2002). Na Slovensku je d'ateľ bielochrbtý typickým druhom starých listnatých a zmiešaných lesov v štádiu rozpadu s významným zastúpením buka. Zásadný význam má prítomnosť odumretých stromov, kde nachádza potravu a v ktorých si buduje aj hniezda (Karaska a Cichocki 2014).

Hniezdnymi biotopmi **d'atla prostredného** sú staré teplomilné dúbravy a lužné lesy s dubom, pričom najvyššie populačné hustoty dosahuje v nenarušených, prírode blízkych dubových lesoch (Pavlík 2002). Vo svete obýva biotopy podobného charakteru. Je viazaný na vyspelé opadavé lesy s preferenciou duba (*Quercus*) a hraba (*Carpinus*). Pôvodným biotopom v centrálnej Európe sú lužné lesy a stráne porastené starými dubmi alebo bukmi (*Fagus sylvatica*). V súčasnosti obsadzuje aj otvorené staré sady hraničiace s listnatými lesmi. Tento typ biotopu má však pre druh menší význam. Obsadzuje aj bukové, zmiešané bukovo-dubové a dubové lesy v južnej a bukové lesy v severo-východnej Malej Ázii a Kaukaze (Winkler et al. 2014). Na Slovensku sa druh vyskytuje v podobných biotopoch. Hniezdi v starších lesných porastoch najmä s prítomnosťou dubov, ďalej preferuje aj stromové

porasty pozdĺž vodných tokov, väčšie parky a cintoríny so starými stromami. Dôležitá je prítomnosť mŕtvych alebo odumierajúcich listnáčov (Karaska a Cichocki 2014).

Hniezdnymi biotopmi **tesára čierneho** sú staré porasty listnatých, zmiešaných, ale aj ihličnatých lesov rozsiahlejšieho charakteru (Kropil 2002). Vo svete obýva všetky typy klimaxových lesných porastov, vrátane lesných okrajov, vyhýba sa však veľmi hustým lesom. V Škandinávií a na Sibíry uprednostňuje smrekovo-borovicové lesy s prímесou smrekovca, ďalej obýva aj brezové, topoľové a jelšové porasty. V Poľsku hniezdi vo všetkých typoch prírodných lesných porastov. V Japonsku obýva boreálne zmiešané alebo ihličnaté lesy do 1000 m n.m, zriedka sa vyskytuje v nížinách. Vyžaduje staré práchnivé stromy a pne pre vyhľadávanie potravy a vhodné stromy pre tesanie dutín. Mimo obdobia hniezdenia sa vyskytuje aj v otvorenej krajine, lesných čistínach a na okrajoch miest (Winkler a Christie 2002). Na Slovensku hniezdi ďateľ čierny od nížin po hornú hranicu lesa. Na nížinách preferuje lužné lesy (mäkký a tvrdý luh), v stredných polohách bukové porasty a vo vyšších polohách horské zmiešané a smrekové lesy. Hniezdi aj v lesných fragmentoch, ak sa v danom poraste vyskytuje dostatok drevín pre tesanie dutín a vyhľadávanie potravy (práchnivé pne, staré stromy) (Kropil 2002).

Hniezdnymi biotopmi **muchárika bielokrkeho** sú najmä listnaté, dubové a bukové lesy, menej zmiešané porasty, parky, staré sady s dostatkom dutín alebo búdok (SOS/BirdLife 2013). Vo svete obýva biotopy podobného charakteru. Uprednostňuje presvetlené lesy, lesné okraje, lužné lesy, otvorenú krajinu s roztrúsenými stromami, ako aj staré parky a aleje. Sekundárne sa vyskytuje aj v záhradách a sadoch. Vyžaduje staré stromy s dostatkom dutín, vysoko nad zemou. Preferuje opadavé listnaté lesy, vyskytuje sa v dubových, bukových, lipových a brezových lesoch. Na severe areálu je tiež v dubových a jaseňových lesoch s hustým podrastom liesky a hloha. V Rusku hniezdi v hrabových lesoch, občas sa vyskytuje aj v borovicových porastoch. V porovnaní s muchárikom čiernohlavým (*Ficedula hypoleuca*) obsadzuje teplé, kontinentálnejšie prostredie (Taylor 2006). Na Slovensku hniezdi muchárik bielokrký v listnatých, menej zmiešaných lesoch s vyšším zastúpením listnatých stromov. Obýva staré pralesovité a prírode blízke porasty, napr. lužné lesy, bučiny, bukovo-jedľové a bukovo-smrekové porasty s dostatkom vhodných dutín na hniezdenie. Extrémne vysoké denzity dosahuje druh napr. v riedkych dubových lesoch so slabým podrastom a s dutinami (napr. pohorie Trábeč). Hniezdi aj v prostredí mestských parkov a záhrad (napr. Zvolen) (Krištín a Kropil 2002).

Hniezdnymi biotopmi **muchárika malého** sú zachovalé vysoké listnaté lesy, predovšetkým bukové a bukovo-jedľové porasty (SOS/BirdLife 2013). Vo svete hniezdi v lesných oblastiach, hlavne v zmiešaných opadavých lesoch, predovšetkým v bukových, menej v dubových lesoch. Na severe areálu sa vyskytuje v smrekových porastoch. Preferuje rozvoľnené vysoké stromy, s dostatkom podrastu a otvorenými zónami v lesnom zápoji. Uprednostňuje holiny, paseky a oblasti v blízkosti vody. Počas mimohniezdneho obdobia sa vyskytuje aj v hájoch, lesných monokultúrach, okrajoch, parkoch a záhradách s vysokými stromami. Počas ľahu bol registrovaný aj v kroví, na plantážach a v záhradách, často na vysokých stromoch, ale aj vo vysokom kroví v suchšej krajine a v saharských oázach (Taylor 2006). Na Slovensku patrí muchárik malý medzi druhy charakterizované ako indikátory zachovalosti prirodzených zmiešaných horských lesov. Obýva listnaté alebo zmiešané štruktúrne bohaté lesy vyššieho veku s dostatkom vhodných dutinových stromov. Preferuje najmä bukové lesy, ďalej hrabovo-bukové lesy, jedľo-bučiny a vyššie položené smrekovo-jedľovo-bukové porasty (Karaska a Cichocki 2014).

Hniezdnymi biotopmi **krutohlava hnedého** sú staré rozvolnené listnaté lesy a okraje lesných porastov, porasty rozptýlenej stromovitej vegetácie v otvorenej krajine, brehové porasty, poľné lesíky, väčšie sady a háje (Pavlík 2002a). Vo svete obýva biotopy podobného charakteru. Vyskytuje sa od rozvolnených lesov, čistín, lesov s nízkym podrastom po krovité a opustené pasienky s roztrúsenými stromami. Obýva najmä slnečné a suchšie oblasti, vyhýba sa mokrej vegetácii a vyšším pohoriam. Hniezdi aj v rozvolnených brehových porastoch, v presvetlenejších častiach hustejších zmiešaných alebo opadavých lesov a v lesných okrajoch. Obýva aj mladiny, aleje, plantáže, sady a väčšie záhrady. Lokálne sa vyskytuje aj v čistých porastoch borovice alebo smrekovca. Mimo obdobia hniezdenia obýva aj rozvolnené suché lesy, krovité pasienky a záhrady. V južnej Ázii je typický v krovinách, húštinách a v poľnohospodárskej krajine. V južnej Európe prezimuje často v pobrežných mokradiach a v macchiách (Winkler et al. 2015). Na Slovensku hniezdi krutohlav hnedý v otvorenej krajine so skupinami stromov, lesíkmi a alejami, v nie príliš hustých listnatých a zmiešaných lesoch, ojedinele v borovicových a smrekovo-borovicových lesoch. Podmienkou hniezdného výskytu je dostatok stromových dutín a prítomnosť plôch bez vegetácie alebo s nízkou trávnatou vegetáciou a s dostatkom mravenísk (Pavlík 2002a, Hudec a Šťastný 2005).

Hniezdnymi biotopmi **strakoša obyčajného** sú otvorené oblasti, extenzívne obhospodarované suchšie trávnaté plochy s roztrúsenými krovinnami, opustené poľnohospodárske pozemky, lesné okraje, záhrady, parky, sady a vojenské výcvikové priestory (SOS/BirdLife 2013). Vo svete vyžaduje slnečnú, suchú a teplú krajinu, zvyčajne s mierne svahovitým povrchom, s roztrúsenými drevinami, kríkmi a nízkymi stromami (1–3 m). Dôležitým komponentom potravného biotopu je nízka vegetácia, príp. obnažená pôda a dostatok konárov, ktoré slúžia ako vyhliadkové body k lovu (napr. konáre solitérnych stromov, krovín, stĺpov, línií elektrického vedenia a ploty). V poľnohospodárskej krajine obýva opustené zarastajúce oblasti, zarastené sady a záhrady, živé ploty a kroviny pozdĺž ciest a železníc. Častý je aj v oblastiach so stepným charakterom, napr. vojenských priestoroch alebo spálených lesoch, ale aj v lesných čistinách a smrekových plantážach. V západnej Európe sa vyskytuje na extenzívnych pasienkoch, napr. v kopcovitých oblastiach alebo v stredných nadmorských výškach. Veľmi často loví v blízkosti poľných ciest, kde je ľahko dostupná potrava (napr. pravidelne kosené okraje ciest alebo holá pôda) a vyskytuje sa tu dostatok vyhliadkových bodov (stĺpy plotov, roztrúsené kroviny a nepokosená vegetácia ako útočisko pre korisť). Vyhýba sa veľmi suchým oblastiam, zriedkavý je aj v horských regiónoch. V zimoviskách v južných častiach Afriky obýva podobné biotopy, akými sú hniezdné biotopy (Yosef et al. 2012). Na Slovensku obýva strakoš obyčajný predovšetkým otvorenú poľnohospodársku krajinu s bohatou rozptýlenou zeleňou, najmä s krovinnami. Preferuje lúky a pasienky s trnitými kríkmi (hloh, ruža šípová, trnka) v nižších a stredných polohách. Menej početný je na okrajoch lesov v intenzívne obrábanej krajine bez rozptýlenej zelene. Prechodne obýva aj väčšie rúbane v ranných štádiách zarastania. Menej hniezdi na okrajoch intravilánov, najmä v tichších oblastiach. Vyhýba sa súvislým zalesneným oblastiam, silne urbanizovaným územiám a polohám nad hornou hranicou lesa (Karaska a Cichocki 2014).

Hniezdnymi biotopmi **škovránika stromového** sú slnečné otvorené oblasti s riedkou stromovou a krovinnou vegetáciou, vrátane mladých lesných porastov (5–10 rokov) (Krištín 2002b). Vo svete obýva pestrú škálu biotopov, najmä v otvorenej krajine na dobre priepustných pôdach, s preferenciou kyslých pieskov. Vyskytuje sa na neobrábaných alebo

len čiastočne obrábaných lokalitách, akou je napr. opustená poľnohospodárska krajina, ďalej na vresoviskách, v mladých lesných škôlkach (ihličnany vo veku do 5 rokov), rúbaniskách, otvorenej lesnej krajine, sadoch, stepiach, okrajov lesov a lesných čistínach, zalesnených pobrežných dunách a parkovej krajine. Iba zriedkavo sa vyskytuje v intenzívne využívannej poľnohospodárskej krajine. Potravné biotopy zahŕňajú oblasti s obnaženou pôdou alebo s veľmi riedkym vegetačným krytom. Hniezdo stavia vo vyššej vegetácii, vyžaduje prítomnosť rozptýlených vyvýšených konárov pre spev samcov. Druh je viazaný na teplé oblasti (Donald 2004). Podobného charakteru sú aj hniezdiská na Slovensku. Hniezdi v suchých oblastiach porastených sporou prízemnou vegetáciou s výškou ca. do 5 cm, s podielom holej pôdy, s vyvýšenými posedmi a rozptýlenými stromami. Ide predovšetkým o rozvoľnené borovicové lesy na piesčitých alebo kamenistých pôdach, hlavne pri lesných okrajoch alebo na rúbaniskách s rozlohou najmenej 2 ha. Ďalej obýva aj vresoviská, vojenské priestory, staré sady a vinice, ojedinele aj na poliach pri lesných okrajoch. Počas migrácie sa zdržuje aj na ornej pôde a mokradiach (Šťastný a Hudec 2011).

Hniezdnymi biotopmi **včelára lesného** sú hlavne teplejšie oblasti listnatých lesov (hrabiny, dubiny, bučiny) v susedstve s lúkami a pasienkami so zastúpením rozptýlenej zelene, kde je dostatok jeho potravy - blanokrídleho hmyzu (Karaska a Danko 2002). Vo svete obýva biotopy podobného charakteru, preferuje najmä listnaté lesy, avšak vyskytuje sa aj v zmiešaných porastoch. V niektorých oblastiach svojho areálu hniezdi aj v ihličnatých lesoch (napr. Škandinávia, Veľká Británia). Obsadzuje aj rôzne biotopy v otvorenej alebo zalesnenej krajine, vrátane vresovísk a oblastí v poľnohospodárskej krajine. Predpokladá sa, že na hniezdenie vyžaduje nerušené miesta. V Afrike zimuje v sekundárnych lesných porastoch a iných husto zalesnených oblastiach (Orta et al. 2013). Hniezdnym prostredím na Slovensku sú lesy od luhov pri Latorici, Dunaji a Morave až po zmiešané a ihličnaté lesy centrálnej časti Západných Karpát. Obýva všetky lesnaté oblasti s príľahlou mozaikovou krajinou do približne 900–1000 m n.m. Vzhľadom na potravnú špecializáciu na blanokrídly hmyz mu najviac vyhovujú teplejšie a suchšie južné svahy. Optimálnym prostredím sú lesnaté nízke až stredne vysoké oblasti Karpát na okraji nížin. Preferuje viacetážové zmiešané porasty. Neobýva bezlesé oblasti a zriedkavý je aj v územiach s intenzívnou poľnohospodárskou výrobou s prevahou ornej pôdy (Karaska a Danko 2002, Karaska a Cichocki 2014).

Hniezdnymi biotopmi **žlny sivej** sú staré listnaté, zmiešané, menej ihličnaté lesy s dostupnými trávnatými biotopmi, kde vyhľadáva kolónie mravcov (SOS/BirdLife 2013). V Európe a Ázii preferuje druh rozvoľnenejšie lesné porasty v otvorenej krajine, napr. lužné lesy, parky, záhrady a sady. Spravidla sa vyskytuje v listnatých lesoch, avšak lokálne obýva aj borovicovo-dubové lesy (*Pinus-Quercus*), alebo rozvoľnené horské ihličnaté lesy so smrekovcom (*Larix*). V Európe sa hniezdné biotopy čiastočne prekrývajú s biotopmi žlny zelenej (*Picus viridis*), avšak žlna sivá preferuje viac lesný interiér. Vyhýba sa čistým ihličnatým porastom tajgového charakteru (napr. v strednej Sibíri), preferuje viac listnaté lesy (Winkler a Christie 2015). Na Slovensku obýva žlna sivá listnaté lesy, napr. bučiny, lužné lesy a staré brehové porasty pozdĺž vodných tokov, cintoríny, stromoradia, parky v intravilánoch obcí a miest, ale aj skupiny stromov a solitéry v otvorenej krajine (Karaska a Cichocki 2014).

Hniezdnymi biotopmi **penice jarabej** sú krovité porasty na južne exponovaných stráňach a rovinách v teplých nížinných a podhorských oblastiach (Krištín 2002). V Európe a Ázii druh

obýva biotopy podobného charakteru. Obýva kroviny a krovinné formácie, od lesných okrajov, hustých trnitých krovín, čistín s hustým podrastom po mladé porasty plantáží, húštiny pri riekach, živé ploty pozdĺž ciest, pasienky, lúky, parky a sady (Aymí et al 2015). *Druh častejšie hniezdi v suchých oblastiach, vo vhodných porastoch môže byť aj v blízkosti vody.* Obsadzuje aj svetlé listnaté lesy a ihličnaté lesy s podrastom (Šťastný & Hudec 2011). Na zimoviskách v Afrike *obýva suchú otvorenú krajinu s krovinami, kde dominujú akáciové porasty (Acacia) a porasty Commiphora;* vyskytuje sa aj v suchej savane (Aymí et al. 2015). Na Slovensku hniezdi v otvorenej krajine so skupinami alebo pásmi hustých trnitých krovín. Spravidla vyžaduje prítomnosť aspoň jednotlivých stromov alebo vyšších kríkov, ktoré využíva ako miesto pre spev (Šťastný & Hudec 2011). Obýva napr. strelnice v bývalých vojenských priestoroch (Lešť), mladé topoľové porasty v spoločenstve Asparago-Crataegetum (Podunajsko, Bohuš ex Krištín 2002) a agátové lesíky (Krištín 2002). Preferuje aj sekundárne biotopy, napr. zarastajúce výsyvky, sady, pasienky s krovinami, okraje viníc a svetlých lesov.

Pôvodnými biotopmi **prepelice poľnej** sú stepi a lesostepi. V súčasnosti sú hniezdnymi biotopmi druhu najmä oblasti v otvorenej poľnohospodárskej krajine, napr. obilné polia, krmoviny, menej okopaniny, lúky a pasienky (Demko 2002). Vo svete obýva najmä otvorenú kultúrnu krajinu, roviny alebo miesta s mierne zvlňeným povrchom. Podmienkou hniezdenia je prítomnosť hustej vegetácie, ktorá však nie je vyššia ako 1 m. V severo-východnej Tanzánii sa vyskytuje aj v menej narušených pasienkoch. Vyhýba sa holej pôde (McGowan et al. 2013). V podmienkach Slovenska hniezdi prepelica poľná najmä v agrocecnózach. Vyskytuje sa napr. v obilných a repkových poliach, kde obzvlášť preferuje miesta s podrastom tráv, burín alebo krmovín. Najpočetnejšia je na lúkach, ktorými vystupuje až do horských polôh (napr. Hruštínska hoľa, cca 1100 m n. m., Kubínska hoľa, cca 1300 m n. m.). Zriedkavejšie ju možno zastihnúť aj v suchších častiach slatinných rašelinísk, vo väčších ruderaloch. Uprednostňuje otvorenejšiu krajinu. Menším plochám v lesoch sa vyhýba. Na druhej strane bola zastihnutá aj na rozľahlejších rúbaniach v rannom štádiu zarastania. Ďalej obsadzuje aj zaplavované a suché lúky, neobrábané trávnaté plochy (úhory), okraje mokradí a letiská. Počas migrácie sa vyskytuje aj v mestách; často ju možno počuť ozývať sa zo striech domov (Demko 2002; Hudec a Šťastný 2005; Karaska a Cichocki 2014).

Hniezdnymi biotopmi **muchára sivého** sú listnaté a parkové porasty, osobitne ich okraje, aleje, záhrady a sady (SOS/BirdLife 2013). Vo svete obýva všetky typy riedkych lesných porastov alebo zalesnené oblasti s vyvýšenými miestami (konáre), ktoré poskytujú výhľad. Hniezdne biotopy zahŕňajú rôzne typy rozvoľnených presvetlených porastov, od starších stromov po mladiny až kroviny. Dobré sa prispôbil aj urbanizovanej krajine, kde obsadzuje záhrady, parky, sady a iné človekom vytvorené prostredie. Obýva listnaté aj ihličnaté porasty, vyskytuje sa tiež v lesných okrajoch, čistinách, spálených porastoch, brehových porastoch pozdĺž potokov, riek a v okolí stojatých vôd. V afrických zimoviských sa vyskytuje v podobných biotopoch, napr. v opadavých alebo vždyzelených listnatých lesoch, vrátane porastov miombo, mapane a akáciových saván. Rovnako častý je aj v sekundárnych biotopoch, akými sú zarastajúce pasienky, plantáže, sady, záhrady, parky a trnité kroviny (Taylor 2006). Na Slovensku hniezdi muchár sivý vo všetkých typoch lesov, s preferenciou redších listnatých, prípadne zmiešaných porastov. Obýva aj parkovitou krajinu so starými stromami a s dutinami, napr. brehové porasty a vysokú zeleň v intravilánoch (cintoríny, parky). Vyhýba sa nelesnej krajine a horským polohám nad hornou hranicou lesa. Vzácny je v horských smrečinách (Karaska a Cichocki 2014)

Hniezdnymi biotopmi **žltochvosta hôrneho** sú staré riedke lesné porasty, intravilány obcí a miest s vysokou stromovou vegetáciou; napr. záhrady, parky, sady a cintoríny (SOS/BirdLife 2013). Vo svete obýva biotopy podobného charakteru. Preferuje riedke presvetlené lesy, vrátane starých parkov a parkových záhrad, lesných čistín a ich okrajov, s nízkym krovinným a bylinným podrastom. V severnej Európe obýva subarktické horské brezové porasty a borovicové lesy. V strednej a južnej Európe hniezdi v listnatých lesoch, avšak obýva aj prechodné biotopy, akými sú vresoviská, oblasti s roztrúsenými staršími stromami a hlavovými vrúbami pozdĺž potokov a priekop. Ďalej sa vyskytuje aj v otvorenej kopcovitej krajine so starými kamennými múrmi a budovami. V Rusku preferuje všeobecne listnaté a zmiešané lesy, menej borovicové porasty. V severnej Afrike hniezdi v starých dubových porastoch a ihličnatých lesoch. Zimuje v semi-aridných oblastiach, najmä v krovitých stepiach, riedkej suchej stromovej vegetácií, v akáciových porastoch pozdĺž riek a v záhradách (Collar a Christie 2013). Na Slovensku obýva žltochvost hôrny vysokú stromovú zeleň v obciach a mestách, parky, cintoríny, ale aj samoty so solitérmi, kalamitiská s jednotlivými stromami, rôzne staré riedke lesy, ako sú rašeliniskové borové lesy Oravskej kotliny, či staré smrečiny na hornej hranici lesa, hájovne a samoty na lesných čistinách (Karaska a Cichocki 2014). Vo vyšších pohoriach obsadzuje najmä hrebeňové partie pohorí s polámanými a vyschnutými listnatými stromami. Najvyššie hustoty dosahuje v presvetlených porastoch, kde podrast chýba alebo je len minimálny. V nižších polohách takéto podmienky spĺňajú napr. lužné lesy, optimálne so zachovalým vodným režimom, ktorý bráni rastu vysokého podrastu vegetácie (napr. žihľavy), ďalej dubové prírodné lesy bez podrastu (napr. pohorie Trábeč) a rozvoľnené borovicové lesy s prímесou duba alebo agátu v Záhorskej nížine (napr. vojenské priestory) (Kropil 2002).

Hniezdnymi biotopmi **pŕhľaviara čiernohlavého** sú suchšie travinné porasty, často s podielom voľných plôch alebo riedkou vegetáciou a s rozptýlenými krovinnami. Ďalej hniezdi aj v rôznych typoch sekundárnych biotopov (ruderalne plochy, strelnice, skládky, tankodromy) (Šťastný a Hudec 2011). Vo svete obýva podobné oblasti v otvorenej krajine. V Európe preferuje otvorenú krajinu s rôznou výškou krovín alebo umelé biotopy, akými sú kamenné múry, ploty a vedenia. Častý je aj v oblastiach so zvlneným terénom a bylinným porastom rôznej výšky (vysokohorské planiny, vresoviská, zatrávené časti pohorí, suché roviny, krovité pasienky, vždyzelené kroviny) (Collar 2005). Podobné biotopy obýva druh aj na Slovensku. Jeho typickým prostredím je trávnatá bezlesá krajina s rozptýlenou drevinnou vegetáciou a s vysokými bylinami. Obvykle sa vyskytuje na suchých teplých, na juh orientovaných stanovištiach; napr. železničné násypy, skládky odpadov, väčšie staveniská s riedkou vegetáciou často s obnaženou pôdou, zaburinené areály poľnohospodárskych družstiev, ruderalizované stanovištia s vysokými bylinami, často býva aj v priekopách pozdĺž ciest, v medzihrádzových priestoroch a nivách riek. Ojedinele sa vyskytuje aj na okrajoch rašelinísk a zamokrených lúkach s vysokými bylinami (Krištín 2002c, Karaska a Cichocki 2014).

Hniezdnymi biotopmi **hrdličky poľnej** sú oblasti v otvorenej krajine s dostatkom rozptýlenej zelene, napr. vetrolamy, poľné lesíky, ale aj fragmenty lesov, ich okraje a brehové porasty (Krištín 2002c). Vo svete obýva širokú škálu lesných biotopov, stepnú krajinu a polopúšte. Vyhýba sa súvislým lesom. Preferuje lesné okraje, rozvoľnené lesy a vresoviská so skupinkami stromov. Vyhýba sa veterným a vlhkým regiónom. Uprednostňuje suché, slnečné oblasti. Nevyskytuje sa v horách. Napriek tomu, že toleruje ľudskú prítomnosť, hniezda si nestavia v blízkosti miest a obcí. Častá je aj v lesoch s dubom cezminovým (*Quercus ilex*),

korkovým (*Q. suber*), v oblastiach s porastom borievok, v tujových lesoch v poľnohospodárskej krajine, tiež v olivových hájoch a ďatľových oázach. V zimoviskách v Afrike obýva akáciové *savany a savany s porastami rodu Combretum* (Baptista et al. 2015). Na Slovensku hniezdi v oblastiach so striedajúcimi sa lesíkmi, hájmi, solitérnymi stromami a krami v poliach, lúkach, často v blízkosti vody. Obýva rôznoveké svetlé lesy, najmä ich okraje, poľné lesíky, krovinaté húštiny a opustené záhrady. Potravné biotopy zahŕňajú voľné priestranstvá v bezprostrednom okolí, kde zbiera najmä semená kultúrnych rastlín a burín (Hudec a Šťastný 2005).

1.6.2. Stručný popis predmetu ochrany

Predmetom ochrany Chráneného vtáčieho územia Bukovské vrchy je zachovanie biotopov druhov vtákov európskeho významu a zabezpečenie ich prežitia a rozmnožovania. Pre Bukovské vrchy to sú hadiar krátkoprstý (*Circaetus gallicus*), sova dlhochvostá (*Strix uralensis*), výrik lesný (*Otus scops*), orol kriľavý (*Aquila pomarina*), jariabok hôrny (*Bonasa bonasia*), výr skalný (*Bubo bubo*), lelek lesný (*Caprimulgus europaeus*), bocian čierny (*Ciconia nigra*), chrapkáč poľný (*Crex crex*), ďateľ bieločrptý (*Dendrocopos leucotos*), ďateľ prostredný (*Dendrocopos medius*), tesár čierny (*Dryocopus martius*), muchárik malý (*Ficedula parva*), muchárik bielokrký (*Ficedula albicollis*), krutihlav hnedý (*Jynx torquilla*), strakoš obyčajný (*Lanius collurio*), škovránik stromový (*Lullua arborea*), včelár lesný (*Pernis apivorus*), žlna sivá (*Picus canus*), penica jarabá (*Sylvia nisoria*), prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), muchár sivý (*Muscicapa striata*), žltouchvost lesný (*Phoenicurus phoenicurus*), pŕhľaviar čiernohlavý (*Saxicola rubicola*) a hrdlička poľná (*Streptopelia turtur*)

1.6.3. Hodnotenie stavu predmetu ochrany, stanovenie priorít ochrany

Pri zhodnotení stavu predmetu ochrany sa vychádzalo z hodnotenia priaznivého stavu druhov, ktoré sú predmetmi ochrany v jednotlivých CHVÚ na základe dát z monitoringu z rokov 2010-2012. Pre potreby hodnotenia stavu druhu je potrebné zohľadniť nielen stav populácie, ale aj biotopov a ohrození, preto sa pri hodnotení kritériá populácie, biotopov a ohrození uvádzajú v programe starostlivosti v celom rozsahu. Pre zhodnotenie napĺňania programu starostlivosti bude potrebné merať zmeny stavu druhov tými istými kritériami ako bol hodnotený ich stav v roku 2010-2012. Len takéto meranie stavu zabezpečí porovnateľné vyhodnotenie stavu pri neskoršom hodnotení. Z tohto dôvodu je nižšie uvedená pre každý predmet ochrany celá tabuľka hodnotenia priaznivého stavu v kapitole 1.6.3.1.

Stručné, súhrnné, celkové zhodnotenie stavu predmetov ochrany je uvedené v kapitole 1.6.3.2. a stanovenie cieľových stavov druhov je uvedené v kapitole 1.6.3.3. a osobitných záujmov u dotknutých druhov v kapitole 1.6.3.4.

1.6.3.1. Súčasný stav druhu

1.6.3.1.1. *Definovanie priaznivého stavu hadiara krátkoprstého (Circaetus gallicus) v Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy*

Rozšírenie, početnosť a charakteristika druhu v CHVÚ Vihorlat

Vzácnne hniezdiaci druh v CHVÚ Vihorlat. Zo 70-tych až 90-tych rokov minulého storočia boli známe 4 hniezdiská, z toho 3 priamo v území a 1 za štátnou hranicou na ukrajinskej strane. Len jediné hniezdisko pretrvalo do roku 2006, a to pri Choňkovciach (DANKO & PČOLA 2008). V rokoch 2010-2012 sme zistili výskyt hadiarov na tejto poslednej známej lokalite, avšak hniezdenie nebolo potvrdené. Boli pozorované striedavo 1 alebo 2 loviace jedince (samec a samica z jedného páru) na jednej lovnej lokalite. Nebol však pozorovaný jedinec s potravou, ani zálet s potravou na hniezdo. Na iných lokalitách v CHVÚ nebol druh pozorovaný. Posledné známe hniezdisko sa nachádzalo v dlhej doline porastenej prevažne bukom, v staršom poraste. Hniezdo bolo umiestnené pomerne vysoko na mohutnom buku. Druh prilieta na hniezdisko koncom marca, odlieta v septembri.

Hlavné biotopy výskytu v území: Ls 5.1 Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy

Definovanie stavu druhu v CHVÚ Vihorlat: *Circaetus gallicus*

Kritéria hodnotenia		Priaznivý stav		Nepriaznivý stav
		A dobry	B priemerný	C nepriaznivý
populácia	1.1. Veľkosť populácie	V rámci CHVÚ 3 hniezdne páry a viac	V rámci CHVÚ 2-3 hniezdne páry	V rámci CHVÚ menej ako 2 hniezdne páry
	1.2. Populačný trend	Za obdobie 5 rokov populačný nárast viac ako 1 hniezdny pár (50 %)	Populácia je stabilná, alebo kolíše v rozsahu 1 hniezdného páru ($\pm 30\%$) za obdobie 5 rokov	Populácia klesla o viac ako 1 hniezdny pár (50%) za obdobie 5 rokov
	1.3. Veľkosť areálu	Druh obýva 50 % a viac LPF a podiel extenzívne obhospodávaných TTP je viac ako 60 % výmery PPF v CHVÚ	Druh obýva 25-50 % LPF a podiel extenzívne obhospodávaných TTP je 40-60 % výmery PPF v CHVÚ	Druh obýva menej ako 25 % LPF a podiel extenzívne obhospodávaných TTP je menej ako 40 % výmery PPF v CHVÚ
	1.4. Areálový trend	Druh pokrýva 50 % a viac LPF v CHVÚ, areál sa zväčšuje viac ako 10 % za 5 rokov	Druh pokrýva 25-50 % LPF v CHVÚ, areál je stabilný alebo kolíše do 10 % za 5 rokov	Druh pokrýva 25 % a menej LPF v CHVÚ, areál sa znižuje viac ako 10 % za 5 rokov

Kritéria hodnotenia		Priaznivý stav		Nepriaznivý stav
		A dobrý	B priemerný	C nepriaznivý
	1.5. Význam medzidruhových interakcií	Žiadne teritórium sa neprekrýva s hniezdnym biotopom veľkých dravcov (<i>A. heliaca</i>)	Menej ako 30 % lovných teritórií sa prekrýva s hniezdnym biotopom veľkých dravcov (<i>A. heliaca</i>)	Viac ako 30 % lovných teritórií sa prekrýva s hniezdnym biotopom veľkých dravcov (<i>A. heliaca</i>)
biotop	2.1. Hniezdny biotop	Výskyt starších bukov (prípadne borovice a dubu) nad 80 rokov na 50 % výmery LPF v CHVÚ, na ktorých vylúčiť holorubný spôsob a uskutočňovať skupinový rub s plochou obnovného rubu max. do 0,2 ha)	Výskyt starších bukov (prípadne borovice a dubu) na 25 % výmery LPF v CHVÚ, na ktorých vylúčiť holorubný spôsob a uskutočňovať skupinový rub s plochou obnovného rubu max. do 0,2 ha)	Výskyt starších bukov (prípadne borovice a dubu) pod 25 % výmery LPF v CHVÚ, na ktorých vylúčiť holorubný spôsob a uskutočňovať skupinový rub s plochou obnovného rubu max. do 0,2 ha)
	2.2. Potravný biotop	Trvalé trávnaté porasty tvoria minimálne 80 % výmery PPF v CHVÚ	Trvalé trávnaté porasty tvorí 40-80 % výmery PPF v CHVÚ	Trvalé trávnaté porasty tvoria menej ako 40 % výmery PPF v CHVÚ
ohrozenie	3.1. Priame ohrozenie druhu	Bez ťažby dreva a akéhokoľvek vyrušovania človekom na hniezdisku v čase inkubácie a výchovy mláďaťa (20.4.-31.8.), bez zástrelu a bez úhynu na 22 kV elektrickom vedení („stĺpy smrti“ sú zabezpečené zábranami, prípadne iným účinným spôsobom na 80-100% ich dĺžky v CHVÚ.)	Občasná ťažba dreva a rušenie človekom v širšom okolí hniezdiska (ďalej ako 300 m od hniezdného stromu) avšak bez zástrelu a menšie nebezpečenstvo úhynu na stĺpoch 22 kV elektrického vedenia („stĺpy smrti“ sú zabezpečené zábranami, prípadne iným účinným spôsobom na 40-80% ich dĺžky v CHVÚ.)	Intenzívna ťažba dreva a vyrušovanie človekom na hniezdisku alebo priamo pod hniezdnym stromom v čase inkubácie a výchovy mláďaťa, riziko zástrelu a úhynu na stĺpoch 22 kV elektrického vedenia („stĺpy smrti“ sú zabezpečené zábranami, prípadne iným účinným spôsobom, na menej ako 40% ich dĺžky v

Kritéria hodnotenia	Priaznivý stav		Nepriaznivý stav
	A dobrý	B priemerný	C nepriaznivý
			CHVÚ.)
3.2. Ohrozenie hniezdných biotopov	Viac ako 80 % LPF v CHVÚ bez negatívnych lesohospodárskych zásahov (zvlášť veľkoplošné odlesňovanie)	60-80 % LPF v CHVÚ bez negatívnych lesohospodárskych zásahov (zvlášť veľkoplošné odlesňovanie)	Menej ako 60 % LPF v CHVÚ bez negatívnych lesohospodárskych zásahov (zvlášť veľkoplošné odlesňovanie)
3.3. Ohrozenie potravných biotopov	Podiel trávnatých porastov je viac ako 70 % výmery PPF v CHVÚ.	Podiel trávnatých porastov je 40 - 70 % výmery PPF v CHVÚ.	Podiel trávnatých porastov je menej ako 40 % výmery PPF v CHVÚ.

Hodnotiaca tabuľka:

Kritérium		Stav*	Váha (0-3)	Dosiahnutá hodnota (Stav x váha)
P	veľkosť populácie	1	3	3
	populačný trend	1	3	3
	veľkosť areálu	1	3	3
	areálový trend	1	3	3
	význam medzidruhových interakcií	1	3	3
B	hniezdny biotop	1	3	3
	potravný biotop	1	3	3
O	priame ohrozenia druhu	1	3	3
	ohrozenie hniezdných biotopov	1	3	3
	ohrozenie hniezdných biotopov	1	3	3
Dosiahnutá hodnota spolu:				30
Maximálna možná hodnota (\sum váh \times 3):				90

*Bodová hodnota stavu: A = 3 body, B = 2 body, C = 1 bod

Celkové vyhodnotenie (percentuálny podiel dosiahnutej hodnoty z možnej hodnoty):

A	B	C
100 – 78 %	77 – 55 %	54 – 33 %
		33 %

Zhodnotenie

Na základe zadefinovaných kritérií dosiahnutá hodnota 33 % zaraďuje hadiara krátkoprstého (*Circaetus gallicus*) do nepriaznivého stavu zachovania (C) na spodnej hranici rozpätia.

Populáciu hadiara krátkoprstého v CHVÚ Vihorlat dnes predstavuje len jeden pár. Druh je na pokraji vyhynutia v CHVÚ Vihorlat. K tejto skutočnosti prispieva aj fakt, že ani v iných okolitých pohoriach nie je známy výskyt tohto druhu. V období rokov 2010-2012 nebolo známe hniezdenie a ani pozorovania dospelých vtákov tomu nenasvedčovali (zálety s potravou v čase kŕmenia mláďaťa neboli pozorované).

Kritéria hniezdných biotopov vykazujú nepriaznivý stav. Na lokalite, kde v minulosti hniezdili hadiare, prebieha ťažba dreva a druh je často rušený. Lovné biotopy vykazujú taktiež nepriaznivý stav a zanikajú. Na mnohých miestach, kde v minulosti boli trávnaté porasty s dostatočným výskytom plazov ako hlavnej zložky potravy hadiara, vyrástli husté kroviny. Strata potravných biotopov predstavuje limitujúci faktor pre výskyt druhu v CHVÚ. Pre zachovanie druhu v CHVÚ Vihorlat, prípadne pre nárast populácie, je nevyhnutne potrebné prijať nasledujúce opatrenia.

1.6.3.1.2 Definovanie priaznivého stavu sovy dlhochovostej (*Strix uralensis*) v Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy

Rozšírenie, početnosť a charakteristika druhu v CHVÚ Vihorlat

Pravdepodobne najhojnejší druh sovy vo Vihorlatských vrchoch s celoročným výskytom. Vyskytuje sa rovnomerne v lesoch celého pohoria od najnižších miest až po hrebene vrchov. DANKO & PČOLA (2008) udávajú odhad početnosti na 250 - 300 párov, RYBANIČ et al. (2004) 100-200 párov. V severnej časti pohoria bola zistená denzita 8,7 páru/100 km², inde výnimočne aj 3 páry/1 km² (DANKO & PČOLA 2008).

Metódou mapovania hniezdných teritórií v Popričnom v rokoch 2010-2012 bolo zistené hniezdenie 3 párov a 4 výskyty dospelých jedincov na potenciálnych hniezdiskách v roku 2011. V roku 2012 nebolo zaznamenané žiadne hniezdenie, pravdepodobne v dôsledku malej početnosti drobných cicavcov, ako hlavnej potravnnej bázy. Boli zaznamenané výskyty

6 dospelých jedincov na potenciálnych hniezdiskách. Mimo mapovaného územia autor zistil hniezdenie pri Jovse 6. 4. 2011 a výskyt jedinca 16. 4. 2011 pri Oreskom. Vhodné biotopy predstavujú staršie bukové porasty, ale druh s obľubou obsadzuje aj hniezda dravcov na rôznych miestach (okrem bučín aj dubovo-hrabové porasty v nižších polohách pohoria).

Hlavné biotopy výskytu v území: Ls 5.1 bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy, Ls 5.3 javorovo-bukové kvetnaté lesy, Ls 2.1 dubovo-hrabové lesy karpatské

Definovanie stavu: *Strix uralensis*

Kritéria hodnotenia		Priaznivý stav		Nepriaznivý stav
		A dobrý	B priemerný	C nepriaznivý
populácia	1.1. Veľkosť populácie	Nad 250 hniezdných párov	150-250 hniezdných párov	Menej ako 150 hniezdných párov.
	1.2. Populačný trend	Populácia stúpala o viac ako 10 % za obdobie 5 rokov	Populácia je stabilná alebo osciluje ± 10 % za obdobie 5 rokov	Populácia klesla o viac ako 10 % za 5 obdobie rokov
	1.3. Veľkosť areálu	Podiel lesných porastov nad 60 rokov je 60 % a viac LPF v CHVÚ	Podiel lesných porastov nad 60 rokov je 40 - 60 % LPF v CHVÚ	Podiel lesných porastov nad 60 rokov je menej ako 40 % LPF v CHVÚ
	1.4. Areálový trend	Druh pokrýva 60 % a viac LPF v CHVÚ, areál sa zväčšuje viac ako 20 % za 5 rokov	Druh pokrýva 40 - 60 % LPF v CHVÚ, Areál je stabilný, alebo osciluje ± 20 % za 5 rokov	Druh pokrýva menej ako 40 % LPF v CHVÚ, areál sa znižuje o viac ako 20 % za 5 rokov
biotop	2.1. Hniezdny biotop	Podiel starších porastov (60 rokov a viac) v ktorých sa uplatňuje ekologický spôsob hospodárenia, je viac ako 60 % výmery LPF v CHVÚ	Podiel starších porastov (60 rokov a viac) v ktorých sa uplatňuje ekologický spôsob hospodárenia, je 40 - 60 % výmery LPF v CHVÚ	Podiel starších porastov (60 rokov a viac) v ktorých sa uplatňuje ekologický spôsob hospodárenia, je menej ako 40% výmery LPF v CHVÚ

Kritéria hodnotenia	Priaznivý stav		Nepriaznivý stav
	A dobrý	B priemerný	C nepriaznivý
2.2. Potravný biotop	Lesný porast rôznej vekovej štruktúry s otvorenými plochami na ktorom prebieha ekologicky spôsob ťažby je viac ako 60 % výmery LPF v CHVÚ	Lesný porast rôznej vekovej štruktúry s otvorenými plochami na ktorom prebieha ekologicky spôsob ťažby je predstavuje 40 - 60% výmery LPF v CHVÚ	Lesný porast rôznej vekovej štruktúry s otvorenými plochami na ktorom prebieha ekologicky spôsob ťažby je menej ako 30% výmery LPF v CHVÚ
2.3. Biotop počas zimovania	Viac ako 60 % LPF v CHVÚ bez holorubov a veľkopošného spôsobu hospodárenia. Lesný porast rôznej vekovej štruktúry s otvorenými plochami	40-60 % LPF v CHVÚ bez holorubov a veľkopošného spôsobu hospodárenia. Lesný porast rôznej vekovej štruktúry s nízkym podielom mladín	Viac ako 60 % LPF v CHVÚ bez holorubov a veľkopošného spôsobu hospodárenia, časté rozsiahle, husté mladiny
ohrozenie	3.1. Ohrozenie druhu	Viac ako 80 % porastov nad 60 rokov v čase hniezdenia (marec-jún) bez veľkopošného odlesňovania, holorubov a iných antropických vplyvov	60-80 % porastov nad 60 rokov v čase hniezdenia (marec-jún) bez veľkopošného odlesňovania, holorubov a iných antropických vplyvov
	3.2. Ohrozenie biotopu	Viac ako 60 % LPF v CHVÚ bez veľkopošného odlesňovania a s presadzovaním výberkového spôsobu hospodárenia	Menej ako 40 % LPF v CHVÚ bez veľkopošného odlesňovania a s presadzovaním výberkového spôsobu hospodárenia

Kritéria hodnotenia	Priaznivý stav		Nepriaznivý stav
	A dobrý	B priemerný	C nepriaznivý
3.3. Ohrozenie biotopov počas zimovania	Viac ako 60 % LPF v CHVÚ bez veľkoplošného odlesňovania a holorubov počas celého roka	40 - 60 % LPF v CHVÚ bez veľkoplošného odlesňovania a holorubov počas celého roka	Menej ako 40 % LPF v CHVÚ bez veľkoplošného odlesňovania a holorubov počas celého roka

Hodnotiaca tabuľka:

Kritérium		Stav*	Váha (0-3)	Dosiahnutá hodnota (Stav x váha)
P	veľkosť populácie	2	3	6
	populačný trend	2	3	6
	veľkosť areálu	3	3	9
	areálový trend	2	2	4
B	hniezdny biotop	1	3	3
	potravný biotop	1	3	3
	biotop počas zimovania	1	3	3
O	ohrozenie druhu	3	3	9
	ohrozenie biotopu	2	3	6
	ohrozenie biotopov počas zimovania	2	3	6
Dosiahnutá hodnota spolu:				55
Maximálna možná hodnota (\sum váh \times 3):				87

*Bodová hodnota stavu: A = 3 body, B = 2 body, C = 1 bod

Celkové vyhodnotenie (percentuálny podiel dosiahnutej hodnoty z možnej hodnoty):

A	B	C
100 – 78 %	77 – 55 %	54 – 33 %
	62 %	

Na základe zadefinovaných kritérií dosiahnutá hodnota 62 % zaraďuje sovu dlhochvostú do priemerného priaznivého stavu (B).

Na základe mapovania v rokoch 2010-2012, ale aj ďalších osobných pozorovaní v CHVÚ môžeme predpokladať, že populácia sa pohybuje v rozmedzí 150 - 250 párov a je relatívne stabilná. Druh sa vyskytuje v celom CHVÚ a predpokladáme, že nie je bezprostredne ohrozený. Neusmernená lesohospodárska činnosť na veľkej časti územia však postihuje najmä vekovo najstaršie porasty odstraňovaním stromov s dutinami a polodutinami, ktoré vytvárajú pre tento druh vhodné hniezdne možnosti. Fragmentácia najmä bukových porastov miestami nadobúda veľké rozmery (vojenské lesy v okolí Jovsy, Poruby pod Vihorlatom ai.). Druh je takto nútený opustiť tieto lokality. Aby sa zachovala a posilnila populácia sovy dlhochvostej v CHVÚ Vihorlat, odporúčame nasledujúce manažmentové opatrenia.

1.6.3.1.3. Definovanie priaznivého stavu výrika lesného (*Otus scops*) v Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy

Rozšírenie, početnosť a charakteristika druhu v CHVÚ Vihorlat

Teplomilný, vzácne hniezdiaci druh v južnej a juhovýchodnej časti CHVÚ Vihorlat v intravilánoch alebo v ich blízkosti. V minulosti bol prvýkrát zistený v roku 1989 v Tibave. V roku 1993 bolo zaznamenané hniezdenie pri Koromli a výskyt v Krčave a Orechovej. Druh bol zistený ešte v roku 1996 v obci Petrovce a Porúbka, v roku 1997 pri Petrovciach a v roku 2000 v Sobranciach (mimo CHVÚ). Hniezdenie je sporadické (DANKO & PČOLA 2008). Hniezdne biotopy v CHVÚ Vihorlat sa nachádzajú na severnej hranici rozšírenia druhu v Európe (DANKO & SÁROSSY 2002, SÁROSSY 2001, SÁROSSY et al. 2002, ŠOTNÁR et al. 2008). V rámci mapovania v rokoch 2010 – 2012 druh nebol zistený napriek pátraniu na predošlých lokalitách a iných vhodných biotopoch.

Hlavné biotopy výskytu v území: Vhodné biotopy sa nachádzajú v južnej a juhovýchodnej časti CHVÚ, východne a juhovýchodne od mesta Sobrance. Predstavujú:

1. intravilány obcí so záhradnými stromami
2. parky
3. ovocné a orechové sady
4. vinice so solitérnymi stromami alebo s menšími skupinami stromov
5. lúky a pasienky so solitérnymi stromami alebo s menšími skupinami stromov
6. brehové porasty a stromoradia
7. okraje lesov, najmä riedke dubiny

Biotope poskytujúce možnosti hniezdzenia musia susediť s lovnými biotopmi, predovšetkým kosenými trávnatými plochami (SLÁDEČEK 1998, LENGYEL 1998), ale aj s neobhospodarovanými lúkami s výškou bylinnej etáže 80-100 cm (ŠOTNÁR 2009). Takéto potenciálne vhodné biotopy sa naďalej nachádzajú na miestach predošlého výskytu a hniezdzenia výrika lesného. Dreviny vhodné ako hniezdne stromy sú najmä jabloň, hruška, slivka, čerešňa, orech, vŕba, lipa, pagaštan konský, platan a dub.

Definovanie stavu: *Otus scops*

Kritéria hodnotenia		Priaznivý stav		Nepriaznivý stav
		A dobrý	B priemerný	C nepriaznivý
populácia	1.1. Veľkosť populácie	Nad 3 hniezdne páry	2-3 hniezdne páry	Menej ako 2 hniezdne páry
	1.2. Populačný trend	Populácia stúpla o viac ako 1 hniezdny pár (50 %) v priebehu 5 rokov	Populácia je stabilná alebo osciluje v rozsahu (± 30 %) v priebehu 5 rokov	Populácia klesla o viac ako 1 hniezdny pár (50 %) v priebehu 5 rokov
	1.3. Veľkosť areálu	Počet dutín v stromoch v intravilánoch je 8 a viac na hektár	Počet dutín v stromoch v intravilánoch je 4-8 na hektár	Počet dutín v stromoch v intravilánoch je menej ako 4 na hektár
	1.4. Areálový trend	Podiel trávnatých porastov extenzívne obhospodarovaných z PPF v CHVÚ je viac	Podiel trávnatých porastov extenzívne obhospodarovaných z PPF v CHVÚ je 40-60	Podiel trávnatých porastov extenzívne obhospodarovaných z PPF v CHVÚ je

Kritéria hodnotenia		Priaznivý stav		Nepriaznivý stav
		A dobrý	B priemerný	C nepriaznivý
		ako 60 % a rastie za 5 rokov vyše 5%	% a je stabilný počas 5 rokov	menej ako 40 % a klesá za 5 rokov vyše 5%
biotop	2.1. Hniezdny biotop	Zvýšená ponuka hniezdných dutín (viac ako 8 dutín na hektár) na vhodných biotopoch (v stromoch rastúcich v záhradách, parkoch, sadoch, viniciach, ale aj solitérne stromy na lúkach, riedke dubové porasty na okraji lesa).	Priemerná ponuka hniezdných dutín (4-8 dutín na hektár) na vhodných biotopoch	Malá ponuka hniezdných dutín (0-3 dutiny na hektár)
	2.2. Potravný biotop	Podiel trávnatých porastov bez chemických postrekov tvorí 80 % zo 60 % výmery PPF v CHVÚ.	Podiel trávnatých porastov bez chemických postrekov tvoria 80 % zo 40-60 % výmery PPF v CHVÚ.	Podiel trávnatých porastov bez chemických postrekov tvorí 80 % z menej ako 40 % výmery PPF v CHVÚ.
ohrozenie	3.1. Ohrozenie druhu	Menej ako 10 % hniezdných teritórií podlieha negatívnym vplyvom človeka	10-30 % teritórií hniezdných podlieha negatívnym vplyvom človeka	Viac ako 30 % hniezdných teritórií podlieha negatívnym vplyvom človeka
	3.2. Ohrozenie biotopu	Dochádza k poškodeniu alebo likvidácií u menej ako 10 % teritórií v CHVÚ	Dochádza k poškodeniu alebo likvidácií u 10-30 % teritórií v CHVÚ	Dochádza k poškodeniu alebo likvidácií u viac ako 30 % teritórií v CHVÚ

Hodnotiaca tabuľka:

Kritérium		Stav*	Váha (0-3)	Dosiahnutá hodnota (Stav x váha)
P	veľkosť populácie	1	2	2
	populačný trend	1	3	3
	veľkosť areálu	1	1	1
	areálový trend	1	2	2
B	hniezdny biotop	3	2	6
	potravný biotop	2	3	6
O	ohrozenie populácie	2	1	2
	ohrozenie biotopu	2	2	4
Dosiahnutá hodnota spolu:				26
Maximálna možná hodnota (\sum váh \times 3):				48

*Bodová hodnota stavu: A = 3 body, B = 2 body, C = 1 bod

Celkové vyhodnotenie (percentuálny podiel dosiahnutej hodnoty z možnej hodnoty):

A	B	C
100 – 78 %	77 – 55 %	54 – 33 %
		54 %

Na základe zadaných kritérií dosiahnutá hodnota 54 % zaraďuje výrika lesného do nepriaznivého stavu (C).

Na základe mapovania v rokoch 2010-2012 môžeme konštatovať neprítomnosť tejto sovy na území CHVÚ. Posledný známy výskyt pochádza z roku 1997 a z okolia Petroviec (juhovýchodná časť CHVÚ). Predpokladáme, že hniezdne biotopy (dostatočný výskyt dutín) spĺňajú požiadavky druhu a pravdepodobne aj potravné biotopy a potravná ponuka. Územie CHVÚ Vihorlat predstavuje severnú hranicu rozšírenia druhu v strednej a východnej Európe. V súčasnosti nie je známy výskyt a hniezdenie druhu. Môže to byť spôsobené prirodzenou fluktuáciou na hranici areálu. Iné príčiny nám nie sú známe. Aby sa zvýšila šanca výskytu a hniezdenia výrika na území CHVÚ Vihorlat odporúčame dodržiavať nasledujúce manažmentové opatrenia.

1.6.3.1.4. Definovanie priaznivého stavu orla krikľavého (*Aquila pomarina*) v Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy

Chránené vtáčie územie (CHVÚ) Vihorlatské vrchy sa nachádza na východnom Slovensku prevažne v orografickom celku Vihorlatské vrchy, čiastočne zasahuje na severe do Beskydského predhoria a na juhu do Východoslovenskej pahorkatiny. Predmetné CHVÚ má rozlohu 48 286 ha a rozprestiera sa v okresoch Humenné, Michalovce, Snina a Sobrance.

1. Základná charakteristika druhu

Rozšírenie druhu v CHVÚ Vihorlatské vrchy:

V CHVÚ Vihorlatské vrchy orol krikľavý obýva pohorie sopečného pôvodu v nadmorskej výške 120-900 m. V predhorí prevažne hornatého zalesneného územia sa nachádza poľnohospodárska pôda, tj. orná pôda, lúky a pasienky. V malej miere sú v území zastúpené aj horské lúky. Hniezdna populácia zaznamenala v posledných rokoch veľmi silný pokles, až 47% z pôvodného počtu 17 párov. Početnosť hniezdnej populácie orla krikľavého sa odhaduje v súčasnosti len na 7-11 párov.

Orol krikľavý je sťahovavým druhom, páry prilietajú na hniezdiská v CHVÚ prevažne v prvej dekáde apríla a na zimoviská v strednej a južnej Afrike odlietajú hlavne v druhej polovici septembra.

Hlavné biotopy výskytu:

Hniezdny biotop

Hniezdnym biotopom sú najmä bukové lesy, ale aj dubovo–bukové lesy a dubiny. Hniezdenie orlov krikľavých v CHVÚ Vihorlatské vrchy je sústredené v okrajových častiach pohoria susediacich s poľnohospodársky využívanými plochami (orná pôda, trvalé trávne porasty). Hrebeňovým oblastiam sa orol krikľavý vyhýba. Dôležitým predpokladom pre hniezdenie je prítomnosť starších lesných porastov vo veku nad 80 rokov s vhodnou vertikálnou porastovou štruktúrou, umožňujúcou formovanie hlbokých korún a prirodzeným drevinovým zložením, ktoré orlom poskytujú vhodné možnosti na stavbu hniezd prípadne ponúkajú hniezda, postavené inými druhmi (napr. *Buteo buteo*, *Accipiter gentilis*, *Pernis apivorus*, *Ciconia nigra*). V lesných porastoch majú veľký význam staršie stromy tzv. „výstavky“, ktoré sa ponechávajú na rubnej ploche po ťažbe pri obnove lesných porastov. Keď novo založený mladý porast v okolí dorastie svojou výškou takto ponechané „výstavky“, tieto neskôr poskytujú orlom ďalšie možnosti na stavbu hniezda. Hniezda sú umiestnené najčastejšie na buku a dube. Pri obnove lesných porastov, ktoré tvoria hniezdny biotop v CHVÚ, sa uplatňuje najmä podrastový hospodársky spôsob (jeho veľkoplošná a maloplošná forma), len v malej miere aj výberkový a účelový hospodársky spôsob. Negatívny vplyv lesohospodárskej činnosti, v podobe uplatňovania podrastového hospodárskeho spôsobu na stav hniezdného biotopu, sa výrazne prejavuje v niektorých častiach CHVÚ.

Potravný biotop

Potravný biotop hniezdiacich párov orla kriľavého v CHVÚ je situovaný v predhorí samotného chráneného územia, ale predovšetkým v poľnohospodárskej krajine zasahujúcej do Beskydského predhoria, Východoslovenskej pahorkatiny a tiež Východoslovenskej roviny, teda do územia mimo CHVÚ, rozprestierajúceho sa okolo Vihorlatských vrchov. V CHVÚ tvoria potravné biotopy mozaikovitá poľnohospodárska krajina (10%), lúky a pasienky (5%), orná pôda (5%), sady a vinice (1%).

Veľký význam v potravných teritóriách má nelesná drevinová vegetácia (napr. solitérne stromy, línie stromov, stromoradia pozdĺž ciest, kroviny), ktorú orly s obľubou využívajú na sledovanie koristi alebo ako miesta na odpočinok. Pasienky v predhorí sa využívajú na chov hovädzieho dobytká len v malej miere, preto sú nedostatočne spásané a zarastajú.

V potravných teritóriách párov sú nachádzajú konštrukcie najmä 22 kV elektrických vedení, ktorých je cca 20% z ich celkovej dĺžky v CHVÚ v súčasnosti už ošetrovaných chráničkami.

Existujúce a potenciálne hrozby:

a) Degradácia a strata hniezdných biotopov

- lesnícka legislatíva dostatočne nezohľadňujúca požiadavky ochrany prírody a biodiverzity vrátane ekologických nárokov orla kriľavého (uplatňovanie nevhodných hospodárskych spôsobov pri obhospodarovaní lesa v CHVÚ)

b) Degradácia a strata potravných biotopov

- premena trvalých trávnych porastov na iný druh pozemku
- opustenie poľnohospodárskej pôdy
- výrub nelesnej drevinovej vegetácie za účelom výroby drevnej štiepky
- veľkoplošné pestovanie nevhodných poľnohospodárskych plodín prevažne na energetické účely
- spaľovanie pokosenej biomasy po kosbe lúk a vypaľovanie strnísk po žatve poľnohospodárskych plodín
- záber poľnohospodárskej pôdy výstavbou infraštruktúry (napr. solárnych elektrární)

c) Vyrušovanie na hniezdných lokalitách

- lesohospodárska činnosť vykonávaná počas hniezdného obdobia (vykonávanie úmyselnej - tj. výchovnej a obnovnej, mimoriadnej a náhodnej ťažby; sústreďovanie, preprava, uskladňovanie a odvoz dreva; spracovanie dreva -príprava palivového dreva, štiepkovanie; vjazd lesných mechanizmov, strojov a zariadení vrátane konského záprahu; výstavba, rekonštrukcia, údržba a využívanie lesných ciest a zväžnic; vyžínacie a zalesňovacie práce, výstavba a údržba oplotenia; vykonávanie lesníckotechnických meliorácií; výkopové, stavebné a terénne práce iného charakteru)
- výkon práva poľovníctva počas hniezdného obdobia (individuálne a spoločné poľovačky, výstavba poľovníckych zariadení a ich užívanie, vjazd motorových vozidiel do lesných porastov)

d) Priama mortalita

- úhyny a zranenia na neošetrených úsekoch 22 kV elektrického vedenia
- zástrely mláďat na hniezde a dospelých jedincov
- aplikácia chemických prípravkov zo „Zoznamu zakázaných prípravkov pre chránené vtáčie územia“ (zdroj <http://nrl.uvm.sk/>)
- neodborná aplikácia chemických prípravkov na ochranu poľnohospodárskych rastlín zo „Zoznamu povolených prípravkov na ochranu rastlín“ (zdroj <http://www.uksup.sk/index.php?n=14>)

e) Všeobecné hrozby

- absencia Programu starostlivosti o CHVÚ Vihorlatské vrchy
- absencia Programu starostlivosti o orla krikl'avého
- absencia zaradenia potravných teritórií orla krikl'avého, situovaných mimo CHVÚ, do CHVÚ Vihorlatské vrchy

2. Definovanie stavu:

Kritéria hodnotenia		PRIAZNIVÝ STAV		NEPRIAZNIVÝ STAV
		A dobrý	B priemerný	C nepriaznivý
Populácia	1.1. Veľkosť populácie	Viac ako 16 hniezdných párov	12 - 16 hniezdných párov	Menej ako 12 hniezdných párov
	1.2. Populačný trend	Populácia rastúca o viac ako 20% za obdobie 5 rokov	Populácia je za obdobie 5 rokov stabilná alebo osciluje $\pm 20\%$	Populácia je za obdobie 5 rokov klesajúca o viac ako 20%
	1.3. Areálový trend	Druh obýva 75-100% vhodných biotopov v CHVÚ za obdobie 5 rokov	Druh obýva 50-75% vhodných biotopov v CHVÚ za obdobie 5 rokov	Druh obýva menej ako 50% vhodných biotopov v CHVÚ za obdobie 5 rokov
	1.4. Medzidruhová interakcia	Denzita <i>Aquila chrysaetos</i> v CHVÚ je menej ako 0,4 párov/100 km ²	Denzita <i>Aquila chrysaetos</i> v CHVÚ je 0,4–0,6 párov/100 km ²	Denzita <i>Aquila chrysaetos</i> v CHVÚ je viac ako 0,6 párov/100 km ²
	1.5. Produktivita populácie	Priemerná hniezdna úspešnosť za obdobie 5 rokov je väčšia ako 0,8 juv/hniezdiaci pár/rok	Priemerná hniezdna úspešnosť za obdobie 5 rokov je 0,6-0,8 juv/hniezdiaci pár/rok	Priemerná hniezdna úspešnosť za obdobie 5 rokov je menšia ako 0,6 juv/hniezdiaci pár/rok

Kritéria hodnotenia	PRIAZNIVÝ STAV		NEPRIAZNIVÝ STAV	
	A dobrý	B priemerný	C nepriaznivý	
1.6. Celistvosť hniezdneho a potravného biotopu	Potravné teritória párov sa nachádzajú v CHVÚ u viac ako 90% hniezdnej populácie	Potravné teritória párov sa nachádzajú v CHVÚ u 80-90% hniezdnej populácie	Potravné teritória párov sa nachádzajú v CHVÚ u menej ako 80% hniezdnej populácie	
Biotop	2.1. Hniezdny biotop	Podiel lesných porastov nad 80 rokov plošne nenarušených holinami po ťažbách je na ploche viac ako 70% výmery LPF v CHVÚ	Podiel lesných porastov nad 80 rokov plošne nenarušených holinami po ťažbách je na ploche 40-70% výmery LPF v CHVÚ	Podiel lesných porastov nad 80 rokov plošne nenarušených holinami po ťažbách je na ploche menej ako 40% výmery LPF v CHVÚ
	2.2. Potravný biotop	Podiel vhodných plôch (trvalých trávnych porastov, zamokrených plôch, zatravnenej ornej pôdy, ornej pôdy s viacročnými krmovinami) a nelesnej drevinovej vegetácie je viac ako 70% výmery PPF v CHVÚ	Podiel vhodných plôch (trvalých trávnych porastov, zamokrených plôch, zatravnenej ornej pôdy, ornej pôdy s viacročnými krmovinami) a nelesnej drevinovej vegetácie je 40-70% výmery PPF v CHVÚ	Podiel vhodných plôch (trvalých trávnych porastov, zamokrených plôch, zatravnenej ornej pôdy, ornej pôdy s viacročnými krmovinami) a nelesnej drevinovej vegetácie je menej ako 40% výmery PPF v CHVÚ
	2.3. Biotopy dôležité počas migrácie	Podiel vhodných plôch (trvalých trávnych porastov, zamokrených plôch, zatravnenej ornej pôdy, ornej pôdy s viacročnými krmovinami) a nelesnej drevinovej vegetácie je viac ako 70% výmery PPF v CHVÚ	Podiel vhodných plôch (trvalých trávnych porastov, zamokrených plôch, zatravnenej ornej pôdy, ornej pôdy s viacročnými krmovinami) a nelesnej drevinovej vegetácie je 40-70% výmery PPF v CHVÚ	Podiel vhodných plôch (trvalých trávnych porastov, zamokrených plôch, zatravnenej ornej pôdy, ornej pôdy s viacročnými krmovinami) a nelesnej drevinovej vegetácie je menej ako 40% výmery PPF v CHVÚ

Kritéria hodnotenia	PRIAZNIVÝ STAV		NEPRIAZNIVÝ STAV	
	A dobrý	B priemerný	C nepriaznivý	
Ohrozenie	3.1. Stupeň nepriameho ohrozenia populácie druhu	Za obdobie 5 rokov v okruhu s polomerom minimálne 300 m od hniezdneho stromu nedošlo počas hniezdneho obdobia k vyrušovaniu lesohospodárskou činnosťou a/alebo výkonom práva poľovníctva. Podiel hniezdnej populácie zabezpečenej vyhlásením ochranných zón okolo hniezd je viac ako 80%.	Za obdobie 5 rokov v okruhu s polomerom minimálne 300 m od hniezdneho stromu došlo počas hniezdneho obdobia ojedinele k vyrušovaniu lesohospodárskou činnosťou a/alebo výkonom práva poľovníctva. Podiel hniezdnej populácie zabezpečenej vyhlásením ochranných zón okolo hniezd je 50-80%.	Za obdobie 5 rokov v okruhu s polomerom minimálne 300 m od hniezdneho stromu dochádza počas hniezdneho obdobia pravidelne k vyrušovaniu lesohospodárskou činnosťou a/alebo výkonom práva poľovníctva. Podiel hniezdnej populácie zabezpečenej vyhlásením ochranných zón okolo hniezd je menej ako 50%.
	3.2. Stupeň priameho ohrozenia populácie druhu	Za obdobie 5 rokov nedošlo k úhynom následkom nelegálnej (napr. odstrelů a otravy) a/alebo inej činnosti. A/alebo v potravných teritóriách nedošlo k úhynom živočíchov v dôsledku nevhodného používania chemických prípravkov na ochranu poľnohospodárskych rastlín. A/alebo konštrukcie elektrických vedení sú ošetrené zábranami a výstražnými prvkami na vodičoch na ploche 70-100% výmery CHVÚ.	Za obdobie 5 rokov došlo ojedinele k úhynom následkom nelegálnej (napr. odstrelů a otravy) a/alebo inej činnosti. A/alebo v potravných teritóriách ojedinele došlo k úhynom živočíchov v dôsledku nevhodného používania chemických prípravkov na ochranu poľnohospodárskych rastlín. A/alebo konštrukcie elektrických vedení sú ošetrené zábranami a výstražnými prvkami na vodičoch na ploche 40-70% výmery CHVÚ.	Za obdobie 5 rokov dochádza pravidelne k úhynom následkom nelegálnej (napr. odstrelů a otravy) a/alebo inej činnosti. A/alebo v potravných teritóriách pravidelne dochádza k úhynom živočíchov v dôsledku nevhodného používania chemických prípravkov na ochranu poľnohospodárskych rastlín. A/alebo konštrukcie elektrických vedení sú ošetrené zábranami a výstražnými prvkami na vodičoch na ploche menej ako 40% výmery CHVÚ.

Kritéria hodnotenia	PRIAZNIVÝ STAV		NEPRIAZNIVÝ STAV
	A dobrý	B priemerný	C nepriaznivý
3.3. Stupeň ohrozenia hniezdneho biotopu	Za obdobie 5 rokov podiel lesných porastov nad 80 rokov plošne narušených ťažbami ostal nezmenený alebo sa zvýšil o menej ako 10% ich výmery.	Za obdobie 5 rokov podiel lesných porastov nad 80 rokov plošne narušených ťažbami sa zvýšil o 10-20% ich výmery.	Za obdobie 5 rokov podiel lesných porastov nad 80 rokov plošne narušených ťažbami sa zvýšil o viac ako 20% ich výmery.
3.4. Stupeň ohrozenia potravného a migračného biotopu	<p>Za obdobie 5 rokov nebolo v CHVÚ zaznamenané zníženie výmery trvalých trávnych porastov (lúky, pasienky), zamokrených plôch, zatravnenej ornej pôdy, ornej pôdy s viacročnými krmovinami.</p> <p>Podiel ornej pôdy s nevhodnými kultúrami (napr. kukurica, slnečnica, repka) je menej ako 10% z celkovej výmery ornej pôdy v CHVÚ.</p>	<p>Za obdobie 5 rokov bolo v CHVÚ na ploche menej ako 5% z výmery PPF zaznamenané zníženie výmery trvalých trávnych porastov (lúky, pasienky) a/alebo zamokrených plôch a/alebo zatravnenej ornej pôdy a/alebo ornej pôdy s viacročnými krmovinami.</p> <p>A/alebo podiel ornej pôdy s nevhodnými kultúrami (napr. kukurica, slnečnica, repka) je 10-20% z celkovej výmery ornej pôdy v CHVÚ.</p>	<p>Za obdobie 5 rokov bolo v CHVÚ na ploche viac ako 5% z výmery PPF zaznamenané zníženie výmery trvalých trávnych porastov (lúky, pasienky) a/alebo zamokrených plôch a/alebo zatravnenej ornej pôdy a/alebo ornej pôdy s viacročnými krmovinami.</p> <p>A/alebo podiel ornej pôdy s nevhodnými kultúrami (napr. kukurica, slnečnica, repka) je viac ako 20% z celkovej výmery ornej pôdy v CHVÚ.</p>

Vyhodnotenie stavu:

	Kritérium	Stav	Váha parametra	Možný počet bodov	Dosiahnutý počet bodov
Populácia	1.1. Veľkosť populácie	1	3	9	3
	1.2. Populačný trend	1	3	9	3
	1.3. Areálový trend	1	1	3	1
	1.4. Medzidruhová interakcia	3	1	3	3
	1.5. Produktivita populácie	1	3	9	3
	1.6. Celistvosť hniezdného a potravného biotopu	1	3	9	3
Biotopy	2.1. Hniezdny biotop	1	3	9	3
	2.2. Potravný biotop	3	3	9	9
	2.3. Migračný biotop	3	1	3	3
Ohrozenia	3.1. Nepriame ohrozenie populácie druhu	2	3	9	6
	3.2. Priame ohrozenie populácie druhu	1	3	9	3
	3.3. Ohrozenie hniezdného biotopu	1	3	9	3
	3.4. Ohrozenie potravného a migračného biotopu	3	2	6	6
Počet bodov spolu:				96	49
Dosiahnutá hodnota (%)				51	

Celkové vyhodnotenie (percentuálny podiel dosiahnutej hodnoty z možnej hodnoty):

A	B	C
100–78		
%	77–55 %	54–33 %
		51%

Dosiahnutá hodnota 49 bodov (51%) poukazuje na **nepriaznivý stav** populácie orla krikľavého v CHVÚ Vihorlatské vrchy.

Populačné kritériá po vyhodnotení vykazujú prevažne nepriaznivé hodnoty. Kritérium hniezdného biotopu vykazuje tiež nepriaznivú hodnotu. Kritéria stavu potravných biotopov vykazujú dobré hodnoty, ktoré je potrebné v ďalšom období udržiavať, s čím súvisí vyvíjať aktivity na podporu extenzívneho chovu hovädzieho dobytku, správne obhospodarovanie kosných lúk a dokončiť ošetrovanie stĺpov 22 kV elektrických vedení v celom CHVÚ. Zásadným

nedostatkom je skutočnosť, že potravné biotopy tvoria len cca 20% z celkovej výmery CHVÚ a nezohľadňujú požiadavky jednotlivých párov hniezdiacich vo vnútri CHVÚ na potravné zdroje. Až 7 párov (64%) z celkovej počtu 11 párov v CHVÚ má situované svoje loviská mimo CHVÚ (v Beskydskom predhorí, Východoslovenskej pahorkatine a Východoslovenskej rovine), čím nastáva dôležitý problém v legislatívnom zabezpečení vhodných manažmentových opatrení v potravných biotopoch, ktoré je možné navrhnuť a následne uplatňovať v územiach Natura 2000. Z hrozieb pre potravné a migračné biotopy zvlášť veľkú pozornosť je potrebné upriamiť premene trvalých trávnych porastov na iný druh pozemku, nedostatočnému spásaniu pasienkov hospodárskymi zvieratami čo spôsobuje ich zarastanie a tým aj celkové opustenie poľnohospodárskej pôdy v niektorých častiach CHVÚ, výrubu nelesnej drevinovej vegetácie, spaľovaniu pokosenej biomasy po kosbe lúk, vypaľovaniu strnísk po žatve poľnohospodárskych plodín a veľkoplošnému pestovaniu nevhodných poľnohospodárskych plodín prevažne na energetické účely. K dosiahnutej celkovej hodnote **nepriaznivého stavu** populácie orla krikľavého je potrebné poznamenať, že stav hniezdných biotopov orla krikľavého na niektorých vybraných lokalitách, ktorý je zapríčinený intenzívnou a nevhodnou lesohospodárskou činnosťou, je znepokojujúci. Vzhľadom na veľmi negatívny trend vývoja populácie môžeme v najbližších rokoch očakávať, že súčasný stav populácie orla krikľavého sa bude posúvať smerom ku kritickej hranici. Je nevyhnutné vziať na vedomie skutočnosť, že populácia orla krikľavého, ako vrcholového predátora a dlhovekého živočícha reaguje na negatívne zmeny prebiehajúce v jeho prostredí s určitým časovým oneskorením trvajúcim aj niekoľko rokov, preto v súčasnosti nadmieru intenzívna lesohospodárska činnosť na niektorých hniezdných lokalitách orla krikľavého, vrátane uplatňovania nevhodných hospodárskych spôsobov, je varovným signálom pre populáciu, ktorý treba začať zodpovedne riešiť už teraz.

1.6.3.1.5. Definovanie priaznivého stavu jariabka hôrneho (*Bonasa bonasia*) v Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy

V Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy je populácia jariabkov hôrných hodnotená ako stabilná. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave.

1.6.3.1.6. Definovanie priaznivého stavu výr skalný (*Bubo bubo*) v Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy

V Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy je populácia výrov skalných hodnotená ako stabilná. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave.

1.6.3.1.7. Definovanie priaznivého stavu leleka lesného (*Caprimulgus europaeus*) v Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy

V Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy je populácia lelkov lesných hodnotená ako stabilná. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave.

1.6.3.1.8. Definovanie priaznivého stavu bociana čierneho (*Ciconia nigra*) v Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy

Rozšírenie, početnosť a charakteristika druhu v CHVÚ Vihorlat

Vyskytuje sa na celom území CHVÚ. Druh prosperuje zvlášť v odľahlejších a menej využívaných lesnatých oblastiach, často popri vodných plochách a tokoch. Bociany čierne vyhľadávajú tiché a skryté miesta, ľudským sídlam sa vyhýbajú. Hniezdia v enklávach starých lesných porastov, obyčajne vo väčších lesných komplexoch. Druh prilieta začiatkom apríla a odlieta v septembri. DANKO & PČOLA (2008) udávajú 12 dokázaných hniezdisk a niekoľko predpokladaných. Populácia v skúmanom území v posledných rokoch poklesla. Celkový počet hniezdných párov v CHVÚ sa odhaduje na menej ako 15.

Hlavné biotopy výskytu v území: Ls 5.1 Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy, Ls 5.3 Javorovo – bukové kvetnaté lesy, Ls 2.1 Dubovo-hrabové lesy karpatské

Definovanie stavu druhu v CHVÚ Vihorlat: *Ciconia nigra*

Kritéria hodnotenia		Priaznivý stav		Nepriaznivý stav
		A dobrý	B priemerný	C nepriaznivý
populácia	1.1. Veľkosť populácie	V rámci CHVÚ 20 párov a viac	V rámci CHVÚ 15-20 párov	V rámci CHVÚ menej ako 15 párov
	1.2. Populačný trend	Populácia rastie o vyše 20 % za 5 rokov	Populácia je za 5 rokov stabilná, alebo osciluje ± 20 %	Populácia má za 5 rokov klesajúci trend o vyše 20%
	1.3. Veľkosť areálu	80 % a viac LPF v CHVÚ	60-80 % LPF v CHVÚ	60 % a menej LPF v CHVÚ
	1.4. Areálový trend	Druh pokrýva 75-100% vhodných biotopov, areál sa zväčšuje o vyše 20 %	Druh pokrýva 50-75% vhodných biotopov, areál je stabilný alebo osciluje ± 20 %	Druh pokrýva menej ako 25 % vhodných biotopov, areál sa znižuje o vyše 20%
biotop	2.1. Hniezdny biotop	Listnaté alebo zmiešané porasty nad 80 rokov na ploche min. 100 ha lesa na 1 hniezdny pár. Viac ako 60 % výmery LPF v CHVÚ na ktorých vylúčiť holorubný spôsob a uskutočňovať skupinový rub s plochou obnovného rubu max. do 0,2 ha	Výskyt listnatých alebo zmiešaných porastov vo veku 60-80 rokov na ploche 50-100 ha lesa na 1 hniezdny pár. 40-60 % výmery LPF v CHVÚ na ktorých vylúčiť holorubný spôsob a uskutočňovať skupinový rub s plochou obnovného rubu max. do 0,2 ha	Výskyt listnatých alebo zmiešaných porastov vo veku do 60 rokov na ploche menej ako 50 ha. Menej ako 40 % výmery LPF v CHVÚ na ktorých vylúčiť holorubný spôsob a uskutočňovať skupinový rub s plochou obnovného rubu max. do 0,2 ha

Kritéria hodnotenia		Priaznivý stav		Nepriaznivý stav
		A dobrý	B priemerný	C nepriaznivý
	2.2. Potravný biotop	Viac ako 70 % vodných tokov a plôch v CHVÚ bez negatívnych vplyvov	50-70 % vodných tokov a plôch v CHVÚ bez negatívnych vplyvov	Menej ako 50 % vodných tokov a plôch v CHVÚ bez negatívnych vplyvov
ohrozenie	3.1. Ohrozenie druhu	Podiel porastov vo veku nad 80 rokov na ktorých neprebíha holorubný spôsob a uskutočňuje sa skupinový rub s plochou obnovného rubu max. do 0,2 ha, je viac ako 60% výmery LPF v CHVÚ	Podiel porastov vo veku nad 80 rokov na ktorých neprebíha holorubný spôsob a uskutočňuje sa skupinový rub s plochou obnovného rubu max. do 0,2 ha, je viac ako 40-60% výmery LPF v CHVÚ	Podiel porastov vo veku nad 80 rokov na ktorých neprebíha holorubný spôsob a uskutočňuje sa skupinový rub s plochou obnovného rubu max. do 0,2 ha, je menej ako 40% výmery LPF v CHVÚ
	3.2. Ohrozenie hniezdného biotopu	Rozsah a kvalita starých porastov nad 80 rokov sa zlepšuje o viac ako 10 % za 5 rokov, lesohospodárska činnosť je usmerňovaná.	Hniezadne prostredie sa nemení, rozsah a kvalita hniezdných biotopov ostáva zachovalá alebo osciluje ± 10 %	Rozsah a kvalita hniezdného prostredia sa znižuje o viac ako 10 % za 5 rokov, prebiehajú nevhodné spôsoby ťažby
	3.2. Ohrozenie potravného biotopu	Kvalita 70 % a viac vodných tokov a plôch v CHVÚ sa zlepšuje o viac ako 10 % za 5 rokov	Kvalita 50-70 % vodných tokov a plôch v CHVÚ ostáva nezmenená alebo kolíše ± 10 % za 5 rokov	Kvalita menej ako 50 % vodných tokov a plôch v CHVÚ ostáva nezmenená alebo sa zhoršuje o viac ako 10 % za 5 rokov

Hodnotiacia tabuľka:

Kritérium		Stav*	Váha (0-3)	Dosiahnutá hodnota (Stav x váha)
P	veľkosť populácie	1	2	2
	populačný trend	1	3	3
	veľkosť areálu	2	3	6
	areálový trend	2	2	4
B	hniezdny biotop	2	3	6
	potravný biotop	1	3	3
O	ohrozenie druhu	2	3	6
	ohrozenie hniezdného biotopu	1	3	3
	ohrozenie potravného biotopu	2	3	6
Dosiahnutá hodnota spolu:				39
Maximálna možná hodnota (\sum váh \times 3):				75

*Bodová hodnota stavu: A = 3 body, B = 2 body, C = 1 bod

Celkové vyhodnotenie (percentuálny podiel dosiahnutej hodnoty z možnej hodnoty):

A	B	C
100 – 78 %	77 – 55 %	54 – 33 %
		52 %

Zhodnotenie

Na základe zadaných kritérií dosiahnutá hodnota 52 % zaraduje bociana čierneho (*Ciconia nigra*) do nepriaznivého stavu.

Oproti údajom z literatúry (DANKO & PČOLA 2008), kde autori do roku 2006 udávajú 12 dokázaných hniezdisk, môžeme predpokladať, že počet hniezdiacich párov je dnes menej ako 15. Bocian čierny sa v poslednom desaťročí vyskytuje na tomto území v menších počtoch. Vysychanie vodných tokov koncom jari a v lete, zapríčinené vysokými teplotami ovzdušia, spôsobuje nedostatočnú potravnú základňu pre druh, a to najmä v čase kŕmenia mláďat na hniezdach. Druh sa stále častejšie objavuje na nížinách východného Slovenska, južne od hraníc CHVÚ Vihorlat, kde nachádza vhodnejšie potravné biotopy. Môžeme len predpokladať, že časť týchto bocianov pochádza aj z územia CHVÚ. V neposlednom rade je

to aj častá neusmernená lesohospodárska činnosť a fragmentácia porastov na veľkej časti územia. Takto dochádza k strate hniezdneho biotopu. Aby sa posilnila populácia bociana čierneho na území CHVÚ Vihorlat, odporúčame nasledujúce manažmentové opatrenia.

1.6.3.1.9. Definovanie priaznivého stavu chrapkáča poľného (*Crex crex*) v Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy

V Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy je v súčasnosti odhadovaná populácia chrapkáčov poľných na 100-200 volajúcich samcov, v roku 2003 bola početnosť 80 volajúcich, populácie je hodnotená ako stabilná. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave.

1.6.3.1.10. Definovanie priaznivého stavu d'atľa bielochrbtého (*Dendrocopos leucotos*) v Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy

Rozšírenie, početnosť a charakteristika druhu v CHVÚ Vihorlat

Po d'atľovi veľkom je druhý najpočetnejší druh d'atľa vo Vihorlatských vrchoch. Vyskytuje sa v celom pohorí vo vhodných biotopoch od najnižších častí (napr. v Jovsianskej hrabine, 170 m n. m.) až po hrebene vrchov (DANKO & PČOLA 2008). Jeho prítomnosť môžeme považovať za dôležitý indikátor kvality lesa a biodiverzity (GORMAN 2004). Vhodné biotopy v CHVÚ (hniezdne aj potravné) sú staršie bukové porasty s odumierajúcim a mŕtvym drevom, ale aj zmiešané dubovo-bukové a hrabovo-dubové porasty. Z hľadiska potravy druh predstavuje najviac špecializovaného d'atľa v Európe, ktorý sa kŕmi larvami hmyzu nachádzajúcich sa v starých a mŕtvych stromoch (GORMAN 2004), najmä fúzače a drevokazné mravce. Koncom leta rôzne semená a bobule (HUDEC et al. 1983). Podiel mŕtveho dreva z celkového množstva stromov by mal predstavovať 15 % a viac (VIRKKALA et al. 1993).

Metódou bodového transektu bol v rokoch 2010-2012 v Popričnom (východná časť CHVÚ, asi jedna štvrtina celkovej rozlohy územia) zistený na každom transekte minimálne 1 exemplár, ale aj 2 a 4 jedince. Predpokladaná denzita vo Vihorlatských vrchoch je 0,1-1 pár/km², lokálne na vhodných biotopoch aj viac. Rybanič et al. (2004) odhadujú jeho početnosť v CHVÚ na 140-220 párov.

Hlavné biotopy výskytu v území: Ls 5.1 Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy, Ls 5.3 Javorovo – bukové kvetnaté lesy, Ls 2.1 Dubovo-hrabové lesy karpatské

Definovanie stavu druhu v CHVÚ Vihorlat: *Dendrocopos leucotos*

Kritéria hodnotenia		Priaznivý stav		Nepriaznivý stav
		A dobrý	B priemerný	C nepriaznivý
populácia	1.1. Veľkosť populácie	Populácia v CHVÚ Vihorlat je 220 párov a viac	Populácia v CHVÚ Vihorlat kolíše medzi 140-220 párov,	Populácia v CHVÚ Vihorlat je 140 párov a menej
	1.2. Populačný trend	Populácia za obdobie 5 rokov stúpa o 20 % a viac	Populácia je za obdobie 5 rokov stabilná s fluktuáciou ± 20 %	Populácia za obdobie 5 rokov klesla o vyše 20 %
	1.3. Veľkosť areálu	Podiel lesa s podielom listnáčov minimálne 20 % je vyše 80 % LPF CHVÚ	Podiel lesa s podielom listnáčov minimálne 20 % je 60-80 % LPF CHVÚ	Podiel lesa s podielom listnáčov minimálne 20 % je menej ako 60 % LPF CHVÚ
	1.4. Areálový trend	Výmera lesa vo veku nad 60 rokov s podielom listnáčov minimálne 25 % rastie za 5 rokov vyše 5%	Výmera lesa vo veku nad 60 rokov s podielom listnáčov minimálne 25 % osciluje za 5 rokov ± 5 %	Výmera lesa vo veku nad 60 rokov s podielom listnáčov minimálne 25 % klesá za 5 rokov vyše 5%
biotop	2.1. Hniezdny biotop	Podiel starých bukových porastov (60 rokov a viac) s mŕtvym drevom je vyše 35 % výmery LPF v CHVÚ	Podiel starých bukových porastov (60 rokov a viac) s mŕtvym drevom je 20-35 % výmery LPF v CHVÚ	Podiel starých bukových porastov (60 rokov a viac) s mŕtvym drevom je menej ako 20 % výmery LPF v CHVÚ
	2.2. Potravný biotop	Lesné porasty s mŕtvym drevom predstavujú 15 % a viac z 35 % výmery LPF v CHVÚ	Lesné porasty s mŕtvym drevom predstavujú 15 % z 20-35 % výmery LPF v CHVÚ	Lesné porasty s mŕtvym drevom predstavujú 15 % z menej ako 20 % výmery LPF v CHVÚ
ohrozenie	3.1. Ohrozenie populácie	Viac ako 80 % lokalít v čase hniezdenia bez negatívnych lesohospodárskych zásahov	60-80 % lokalít v čase hniezdenia bez negatívnych lesohospodárskych zásahov	Menej ako 60 % lokalít v čase hniezdenia bez negatívnych lesohospodárskych zásahov
	3.2. Ohrozenie biotopu	Podiel lesov s bukom vo veku nad 60 rokov s objemom mŕtveho dreva nad 10 m ³ /ha za 5 rokov vzrástol o 5 %	Podiel lesov s bukom vo veku nad 60 rokov s objemom mŕtveho dreva nad 10 m ³ /ha za 5 rokov je stabilný alebo sa pohybuje v rozmedzí 0-5 %	Podiel lesov s bukom vo veku nad 60 rokov s objemom mŕtveho dreva nad 10 m ³ /ha za 5 rokov klesol o 5 % a viac

Hodnotiaca tabuľka:

Kritérium		Stav*	Váha (0-3)	Dosiahnutá hodnota (Stav x váha)
P	veľkosť populácie	3	3	9
	populačný trend	2	3	6
	veľkosť areálu	2	2	4
	areálový trend	2	2	4
B	hniezdny biotop	2	3	6
	potravný biotop	2	2	4
O	ohrozenie populácie	2	3	6
	ohrozenie biotopu	2	2	4
Dosiahnutá hodnota spolu:				43
Maximálna možná hodnota (\sum váh \times 3):				60

*Bodová hodnota stavu: A = 3 body, B = 2 body, C = 1 bod

Celkové vyhodnotenie (percentuálny podiel dosiahnutej hodnoty z možnej hodnoty):

A	B	C
100 – 78 %	77 – 55 %	54 – 33 %
	72 %	

Zhodnotenie

Na základe zadaných kritérií dosiahnutá hodnota 75 % zaraďuje dátľa bielochrbtého (*Dendrocopos leucotos*) do priaznivého stavu (B) pri hornej hranici rozpätia.

Populačná hustota druhu nie je presne známa. Na základe mapovania v rokoch 2010-2012 môžeme však predpokladať, že dosahuje hodnotu 220 párov a viac. Druh sa stále relatívne hojne vyskytuje v CHVÚ Vihorlat. Taktiež hniezdny a potravný biotop v území môžeme

považovať za dobrý. Podiel starých pralesovitých bukových porastov s dostatkom mŕtveho dreva, ktorý predstavuje 20- 35 % výmery LPF v CHVÚ, poskytuje hniezdne aj potravné možnosti pre druh. Náhodná ťažba dreva, ekologický nešetrný spôsob obhospodarovania a intenzívne lesné hospodárstvo, ktorého sme svedkami na viacerých miestach v CHVÚ, môže však v blízkej budúcnosti negatívne ovplyvniť populáciu d'atľa bielochrbtého. Pri odstraňovaní starého a odumretého dreva, zvlášť buka v podmienkach CHVÚ, dochádza k strate potravného a hniezdného biotopu a druh sa vytráca z týchto miest. Odporúčame prijať nasledujúce manažmentové opatrenia.

1.6.3.1.11. *Definovanie priaznivého stavu d'atľa prostredného (Dendrocopos medius) v Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy*

Rozšírenie, početnosť a charakteristika druhu v CHVÚ Vihorlat

Druh sa vyskytuje najmä v južnej časti CHVÚ. V severnej časti pohoria je zriedkavejší. Vhodné biotopy vo Vihorlate sú teplejšie dubiny zmiešané s bukom a hrabom (DANKO & PČOLA 2008). Prítomnosť starších dubov je dôležitá, pretože druh sa kŕmi hmyzom a larvami žijúcimi na kôre a lístí dubov. Z hľadiska vyhľadávania potravy prítomnosť mŕtveho dreva nie je až taká dôležitá, ale z pohľadu hniezdenia je vhodné, keď sa v poraste nachádzajú aj odumierajúce a mŕtve stromy (GORMAN 2004). V jesennom a zimnom období zalieta aj do záhrad, sadov a brehových porastov (PČOLA 2012) a to najmä v južných častiach CHVÚ ako aj za hranicou územia. Celoročný výskyt v území.

Metódou bodového transektu bol v Popričnom v rokoch 2010-2012 zistený na každom z deviatich transektoch. Hniezdna denzita nebola sledovaná. RYBANIČ et al. (2004) odhadujú jeho početnosť na 225-375 párov. Pre porovnanie v Slanských vrchoch LEŠO (2003) udáva priemerne 1,4-1,5 páru/10 ha v niektorých bukovo-dubových porastoch. V strednej Európe sa pohybuje medzi 0,3 až 2,4 páru/10 ha, ale vo väčšine dubových porastoch je priemerne 1 hniezdny pár /10 ha (HAGEMEIJER & BLAIR 1997).

Hlavné biotopy výskytu v území: Ls 2.1 Dubovo-hrabové lesy karpatské, Ls 3 Dubové a zmiešané dubové lesy

Definovanie stavu druhu v CHVÚ Vihorlat: *Dendrocopos medius*

Kritéria hodnotenia		Priaznivý stav		Nepriaznivý stav
		A dobrý	B priemerný	C nepriaznivý
populácia	1.1. Veľkosť populácie	Populácia v CHVÚ je 375 párov a viac	Populácia v CHVÚ kolíše medzi 225-375 párov	Populácia v CHVÚ je 225 párov a menej
	1.2. Populačný trend	Populácia stúpa o 20 % a viac v priebehu 5 rokov	Populácia je stabilná, resp. prejavuje fluktuáciu $\pm 20\%$	Populácia klesá o vyše 20 % v priebehu 5 rokov

Kritéria hodnotenia	Priaznivý stav		Nepriaznivý stav
	A dobrý	B priemerný	C nepriaznivý
1.3. Veľkosť areálu	Podiel lesa s podielom dubových porastov minimálne 20 % tvorí 30 % a viac LPF CHVÚ	Podiel lesa s podielom dubových porastov minimálne 20 % tvorí 10-30 % LPF CHVÚ Vihorlat	Podiel lesa s podielom listnáčov minimálne 20 % je menej ako 10 % LPF CHVÚ Vihorlat
1.4. Areálový trend	Výmera lesa vo veku nad 60 rokov a viac s podielom duba minimálne 25 % rastie za 5 rokov vyše 20%	Výmera lesa vo veku nad 60 rokov a viac s podielom duba minimálne 25 % osciluje za 5 rokov $\pm 20\%$	Výmera lesa vo veku nad 60 rokov a viac s podielom duba minimálne 25 % klesá za 5 rokov vyše 20%
biotop	2.1. Hniezdny biotop	Podiel starých dubových porastov (80 rokov a viac) tvorí viac ako 20 % výmery LPF v CHVÚ	Podiel starých dubových porastov (80 rokov a viac) tvorí 10-20 % výmery LPF v CHVÚ
	2.2. Potravný biotop	Staršie dubové porasty (60 rokov a viac) tvoria 25 % a viac výmery LPF v CHVÚ	Staršie dubové porasty (60 rokov a viac) tvoria 15-25 % výmery LPF v CHVÚ
	2.3. Biotop počas zimovania	Dubové a zmiešané porasty, brehové porasty, záhrady a parky	Zmiešané porasty s menším podielom duba, záhrady a parky
ohrozenie	3.1. Ohrozenie populácie	Viac ako 80 % lokalít v čase hniezdenia bez negatívnych lesohospodárskych zásahov	60-80 % lokalít v čase hniezdenia bez negatívnych lesohospodárskych zásahov
	3.2. Ohrozenie biotopu	Podiel dubových porastov vo veku nad 60 rokov za 5 rokov vzrástol o 5 %	Podiel dubových porastov vo veku nad 60 rokov počas 5 rokov je stabilný alebo sa pohybuje v rozmedzí 0-5 %

Hodnotiaca tabuľka:

Kritérium		Stav*	Váha (0-3)	Dosiahnutá hodnota (Stav x váha)
P	veľkosť populácie	2	3	6
	populačný trend	2	3	6
	veľkosť areálu	2	2	4
	areálový trend	2	2	4
B	hniezdny biotop	2	3	6
	potravný biotop	2	2	4
	biotop počas zimovania	3	1	3
O	ohrozenie populácie	2	3	6
	ohrozenie biotopu	2	1	2
Dosiahnutá hodnota spolu:				41
Maximálna možná hodnota (\sum váh \times 3):				60

*Bodová hodnota stavu: A = 3 body, B = 2 body, C = 1 bod

Celkové vyhodnotenie (percentuálny podiel dosiahnutej hodnoty z možnej hodnoty):

A	B	C
100–78 %	77–55 %	54–33 %
	68 %	

Zhodnotenie

Na základe zadaných kritérií dosiahnutá hodnota 68 % zaraďuje d'atľa prostredného (*Dendrocopos medius*) do priemerného priaznivého stavu.

Na základe mapovania v rokoch 2010-2012 môžeme predpokladať, že populácia sa pohybuje v rozmedzí 225-375 párov. Populačná hustota druhu nie je známa. Druh sa hojne vyskytuje v južnej časti CHVÚ, najmä v okrajových častiach lesa, kde dominujú dubiny a dubiny zmiešané s hrabom a bukom. V bučinách, ktoré tvoria hlavnú zložku lesa v CHVÚ, je zriedkavý. Taktiež je zriedkavý v severnej časti CHVÚ. Viackrát sme pozorovali druh v blízkosti, kde prebiehala ťažba a odvoz dreva a zdá sa, že maloplošné lesné hospodárstvo nepostihuje výrazne jeho populáciu. Hlavnou príčinou ohrozenia druhu je silná fragmentácia

a odstraňovanie starších dubových porastov, na ktoré je druh viazaný. Aby sa zachovala populácia d'atľa prostredného, prípadne aby sa posilnila na území CHVÚ Vihorlat odporúčame dodržiavať nasledujúce manažmentové opatrenia.

1.6.3.1.12. Definovanie priaznivého stavu tesára čierneho (Dryocopus martius) v Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy

V Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy je v súčasnosti odhadovaná populácia tesárov čiernych na 60-80 párov, v roku 2003 bola početnosť 140 párov, populácie je populácie je hodnotená ako stabilná až mierne klesajúca. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave.

1.6.3.1.13. Definovanie priaznivého stavu muchárika bielokrkého (Ficedula albicollis) v Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy

V Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy je v súčasnosti odhadovaná populácia muchárikov bielokrkých na 1500-2000 párov, v roku 2003 bola početnosť 3000 párov, populácie je hodnotená ako stabilná až mierne klesajúca. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave.

1.6.3.1.14. Definovanie priaznivého stavu muchárika malého (Ficedula parva) v Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy

V Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy je v súčasnosti odhadovaná populácia muchárikov malých na 1000 - 1200 párov, v roku 2003 bola početnosť 1000 párov, populácie je hodnotená ako stabilná. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave.

1.6.3.1.15 Definovanie priaznivého stavu krutohlava lesného (Jynx torquilla) v Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy

V Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy je v súčasnosti odhadovaná populácia krutohlavov hnedých na 200 - 300 párov, v roku 2003 bola početnosť 400 párov, populácie je hodnotená ako stabilná až mierne klesajúca. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave.

1.6.3.1.16. Definovanie priaznivého stavu strakoša obyčajného (Lanius collurio) v Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy

V Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy je v súčasnosti odhadovaná populácia strakoša obyčajného na 1000-1200 párov, v roku 2003 bola početnosť 1500 párov, populácie je hodnotená ako stabilná až mierne klesajúca. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave.

1.6.3.1.17. *Definovanie priaznivého stavu škovránika stromového (Lullula arborea) v Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy*

V Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy je v súčasnosti odhadovaná populácia škovránikov stromových na 60 - 100 párov, v roku 2003 bola početnosť 50-100 párov, populácie je hodnotená ako stabilná. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave.

1.6.3.1.18. *Definovanie priaznivého stavu včelára lesného (Pernis apivorus) v Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy*

V Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy je v súčasnosti odhadovaná populácia včelárov lesných na 40 - 50 párov, v roku 2003 bola početnosť 30-35 párov, populácie je hodnotená ako stabilná až stúpajúca. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave.

1.6.3.1.19. *Definovanie priaznivého stavu žlny sivej (Picus canus) v Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy*

V Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy je v súčasnosti odhadovaná populácia škovránikov stromových na 50 - 100 párov, v roku 2003 bola početnosť 100 párov, populácie je hodnotená ako stabilná. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave.

1.6.3.1.20. *Definovanie priaznivého stavu penice jarabej (Sylvia nisoria) v Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy*

Rozšírenie, početnosť a charakteristika druhu v CHVÚ Vihorlat

Patrí medzi najhojnejšie druhy peníc v CHVÚ Vihorlat, predovšetkým v južnej časti územia, v severnej časti je zriedkavejšia (DANKO & PČOLA 2008). Typický biotop (hniezdny aj potravný) pre tento druh predstavuje otvorená krajina s trnitými krovinami v suchých xerotermných oblastiach najmä na južnej a juhovýchodnej časti. Prostredie s výskytom ruže šípovej, hlohu, trnky, agátu na lúkach, pasienkoch, pri okrajoch ciest, ďalej kroviny na ruderálnych stanovištiach (opustené areály RD, vinice, lomy, strelnice, vojenské cvičiská ai.), okraje lesov a záhrad apod. Podobne, ako na iných miestach svojho výskytu, aj v CHVÚ sa penica jarabá objavuje často spolu so strakošom obyčajným. RYBANIČ et al. (2004) odhadujú jej populáciu na 500-700 párov.

Hlavné biotopy výskytu v území: Lk 1 Nížinné a podhorské kosné lúky

1. Definovanie stavu: *Sylvia nisoria*

Kritéria hodnotenia		Priaznivý stav		Nepriaznivý stav
		A dobrý	B priemerný	C nepriaznivý
populácia	1.1. Veľkosť populácie	Viac ako 700 hniezdných párov	500-700 hniezdných párov	Menej ako 500 hniezdných párov
	1.2. Populačný trend	Populačný nárast o viac ako 20 % za obdobie 5 rokov	Populácia je stabilná s osciláciou do $\pm 20\%$ za 5 obdobie rokov	Populačný pokles o viac ako 20 % za obdobie 5 rokov
	1.3. Veľkosť areálu	Podiel extenzívne obhospodarovaných trávnatých plôch je viac ako 60 % výmery PPF v CHVÚ	Podiel extenzívne obhospodarovaných trávnatých plôch je 40-60 % výmery PPF v CHVÚ	Podiel extenzívne obhospodarovaných trávnatých plôch je menej ako 40 % výmery PPF v CHVÚ
	1.4. Areálový trend	Podiel extenzívne využívaných trávnatých plôch sa v posledných 5 rokoch zväčšil o viac ako 20 %	Podiel extenzívne využívaných trávnatých plôch v posledných 5 rokov je stabilný $\pm 20\%$	Podiel extenzívne využívaných trávnatých plôch za posledných 5 rokov zmenšil o vyše 20 %
biotop	2.1. Hniezdny biotop	Extenzívne využívané trávnaté porasty vrátane viníc tvoria viac ako 60% výmery PPF v CHVÚ	Extenzívne využívané trávnaté porasty vrátane viníc tvoria 40-60% výmery PPF v CHVÚ	Extenzívne využívané trávnaté porasty vrátane viníc tvoria menej ako 40% výmery PPF v CHVÚ
	2.2. Potravný biotop	Extenzívne využívané trávnaté porasty vrátane viníc tvoria viac ako 60% výmery PPF v CHVÚ	Extenzívne využívané trávnaté porasty vrátane viníc tvoria 40-60% výmery PPF v CHVÚ	Extenzívne využívané trávnaté porasty vrátane viníc tvoria menej ako 40% výmery PPF v CHVÚ
	2.3. Migračný biotop	Extenzívne využívané trávnaté porasty vrátane viníc tvoria viac ako 60% výmery PPF v CHVÚ	Extenzívne využívané trávnaté porasty vrátane viníc tvoria 40-60% výmery PPF v CHVÚ	Extenzívne využívané trávnaté porasty vrátane viníc tvoria menej ako 40% výmery PPF v CHVÚ
ohrozenie	3.1. Ohrozenie populácie	80-100 % TTP v čase hniezdenia bez negatívnych zásahov (rozorávanie, chemické postreky,	50-80 % TTP v čase hniezdenia bez negatívnych zásahov (rozorávanie, chemické postreky,	Menej ako 50 % TTP v čase hniezdenia bez negatívnych zásahov (rozorávanie,
	3.2. Ohrozenie biotopu	80-100 % extenzívne využívaných lúk a pasienkov bez premeny na ornú pôdu a chemických postrekov v priebehu 5 rokov	50-80 % extenzívne využívaných lúk a pasienkov bez premeny na ornú pôdu a chemických postrekov v priebehu 5 rokov	Menej ako 50 % extenzívne využívaných lúk a pasienkov bez premeny na ornú pôdu a chemických postrekov v priebehu 5 rokov

Hodnotiaca tabuľka:

Kritérium		Stav*	Váha (0-3)	Dosiahnutá hodnota (Stav x váha)
P	veľkosť populácie	2	3	6
	populačný trend	2	3	6
	veľkosť areálu	2	2	4
	areálový trend	2	2	4
B	hniezdny biotop	2	3	6
	potravný biotop	3	2	6
	migračný biotop	2	1	2
O	ohrozenie populácie	2	3	6
	ohrozenie biotopu	2	1	2
Dosiahnutá hodnota spolu:				42
Maximálna možná hodnota (\sum váh \times 3):				60

*Bodová hodnota stavu: A = 3 body, B = 2 body, C = 1 bod

Celkové vyhodnotenie (percentuálny podiel dosiahnutej hodnoty z možnej hodnoty):

A	B	C
100–78 %	77–55 %	54–33 %
	70 %	

Na základe zadaných kritérií hodnotenia dosiahnutá hodnota (70 %) zaraďuje penicu jarabú do priemerného priaznivého stavu zachovania (B). Na základe mapovania v rokoch 2010-2012 môžeme predpokladať, že populácia penice jarabej sa pohybuje v rozmedzí 500-700 párov a je relatívne stabilná. Druh sa vyskytuje najmä v južných a juhovýchodných častiach, kde často pozorujeme pokles intenzívnej poľnohospodárskej výroby. Nachádzajú sa tu opustené vinice, degradujúce pasienky a areály bývalých RD, ktoré tvoria vhodné hniezdne, ale aj potravné biotopy. V menšej miere však dochádza aj k občasnému rozorávaniu trávnych plôch a používaniu chemických postrekov.

1.6.3.1.21. Definovanie priaznivého stavu prepelice poľnej (Coturnix coturnix) v Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy

V Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy je populácie prepelíc poľných hodnotená ako stabilná. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave.

1.6.3.1.22. Definovanie priaznivého stavu muchára sivého (Muscicapa striata) v Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy

V Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy je populácie muchárov sivých hodnotená ako stabilná. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave.

1.6.3.1.23. Definovanie priaznivého stavu žltochvosta hôrneho (Phoenicurus phoenicurus) v Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy

V Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy je populácie žltochvostov hôrných hodnotená ako stabilná. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave.

1.6.3.1.24. Definovanie priaznivého stavu pŕhlaviara čiernohlavého (Saxicola rubicola) v Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy

V Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy je v súčasnosti odhadovaná populácia pŕhlaviarov čiernohlavých na 900 - 1100 párov, v roku 2003 bola početnosť 1000 párov, populácie je hodnotená ako stabilná. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave.

1.6.3.1.25. Definovanie priaznivého stavu hrdličky poľnej (Streptopelia turtur) v Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy

V Chránenom vtáčom území Vihorlatské vrchy je v súčasnosti odhadovaná populácia hrdličiek poľných na 500 - 700 párov, v roku 2003 bola početnosť 600 párov, populácie je hodnotená ako stabilná. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave.

1.6.3.2. Stav druhov vtákov a ich biotopov na ochranu ktorých sa vyhlasuje CHVÚ

Hodnotenie stavu vtákov vychádza predovšetkým z monitoringu vtáctva a stavu ich populácie v CHVÚ v rokoch 2010-2012 ak nie je uvedené inak.

1.6.3.2.1. *Hadiar krátkoprstý (Circaetus gallicus)*

Veľkosť populácie, populačný a areálový trend je hodnotený stupňom C, teda ako nepriaznivý stav. Podobne je však stupňom C ako nepriaznivý stav hodnotený aj potravný a hniezdny biotop.

1.6.3.2.2. *Sova dlhochvostá (Strix uralensis)*

Veľkosť populácie a populačný trend je hodnotený u sovy dlhochvostej v hodnotení priaznivého stavu stupňom B – priemerný, priaznivý stav. Areál a areálový trend stupňom A – dobrý, priaznivý stav. Hniezdny, potravný biotop a biotopy počas zimovania sú hodnotené stupňom C, teda ako nepriaznivý stav. V prípade ohrozenia druhu je hodnotenie pozitívnejšie a to stupňom B ako priemerný, priaznivý stav.

1.6.3.2.3. *Výrik lesný (Otus scops)*

U výrika lesného sú všetky kritéria populácie v CHVÚ Vihorlatské vrchy (veľkosť a hustota populácie, populačný trend a areálový trend) pri hodnotení priaznivého stavu hodnotené stupňom C – nepriaznivý stav.

V prípade hniezdného biotopu je hodnotenie pozitívnejšie a to stupňom A – dobrý, priaznivý stav, v prípade potravného biotopu stupňom B – priemerný, priaznivý stav.

1.6.3.2.4. *Orol krikľavý (Aquila pomarina)*

V hodnotení priaznivého stavu orla krikľavého je hodnotenie viacerých kritérií celkovo negatívne. Ohľadne populačných kritérií v prípade veľkosti populácie, populačného trendu, produktivity populácie, areálového trendu, hniezdný biotop, celistvosť hniezdného a potravného biotopu je stav týchto kritérií hodnotený stupňom C ako nepriaznivý.

V prípade potravného, migračného biotopu a medzidruhovej interakcie je stav hodnotený stupňom A ako dobrý, priaznivý.

1.6.3.2.5. *Jariabok hôrny (Bonasa bonasia)*

Stav populácie jariabka hôrneho je stabilný. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave.

1.6.3.2.6. *Výr skalný (Bubo bubo)*

Stav populácie výra skalného je stabilný. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave.

1.6.3.2.7. *Lelek lesný (Caprimulgus europaeus)*

Stav populácie lelka lesného je stabilný. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave.

1.6.3.2.8. *Bocian čierny (Ciconia nigra)*

Veľkosť populácie, populačný trend je hodnotený stupňom C, teda ako nepriaznivý stav. Podobne je však stupňom C ako nepriaznivý stav hodnotený aj potravný biotop. V prípade veľkosti areálu, areálového trendu a hniezdného biotopu je hodnotenie mierne pozitívnejšie a to na stupni B, stále však ako priemerný priaznivý stav.

1.6.3.2.9 *Chrapkáč poľný (Crex crex)*

Stav veľkosti populácie, populačného a areálového trendu, veľkosti areálu, hniezdneho a potravného biotopu a biotopov dôležitých počas migrácie chrapkáča poľného sa podľa aktuálnej definície priaznivého stavu hodnotí na stupni B, ako priemerný priaznivý stav.

1.6.3.2.10. *Ďateľ bielochrbtý (Dendrocopos leucotos)*

Veľkosť populácie ďatľa bielochrbtého je hodnotená v CHVÚ Vihorlatské vrchy stupňom A ako dobrý, priaznivý stav. Stav ostatných populačných charakteristík či už populačného a areálového trendu, veľkosti areálu a hniezdnej úspešnosti ako aj hodnotenie biotopov sú hodnotené rovnako a to ako priemerný priaznivý stav – stupňom B.

1.6.3.2.11. *Ďateľ prostredný (Dendrocopos medius)*

Veľkosť populácie ďatľa prostredného je klasifikovaná vo Vihorlatských vrchoch stupňom B ako priemerný, priaznivý stav. V prípade populačného trendu, veľkosti areálu a areálového trendu je hodnotenie klasifikované tiež stupňom B ako priemerný, priaznivý stav. Podobne ako u veľkosti areálu a trendov aj hodnotenie hniezdných biotopov, potravného biotopu a biotopov počas zimovania je hodnotené len ako priemerný priaznivý stav, teda stupňom B.

1.6.3.2.12. *Tesár čierny (Dryocopus martius)*

Hodnotenie aktuálneho stavu populácie poukázali na odhad na úrovni 170 párov. Preto je stav populácie hodnotený ako stabilný.

1.6.3.2.13. *Muchárik bielokrký (Ficedula albicollis)*

Pri hodnotení aktuálneho stavu populácie bolo v území zistené 2 000 párov, jedná sa tak o mierny pokles oproti stavu z r. 2003. Populácia druhu je stabilná aj napriek niektorým ohrozeniam jeho biotopov.

1.6.3.2.14. *Muchárik malý (Ficedula parva)*

Pri hodnotení aktuálneho stavu populácie bol zistený stav druhu na úrovni 1100 párov. Tento stav je porovnateľný s inými predošlými odhadmi, preto je stav trendu populácie hodnotený ako stabilný. A to aj napriek zhoršeniu kvality a stavu hniezdných biotopov.

1.6.3.2.15. *Krutohlav hnedý (Jynx torquilla)*

Stav populácie krutohlava je stabilný. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave.

1.6.3.2.16. *Strakoš obyčajný (Lanius collurio)*

Hodnotenie stavu populácie preukázalo jej pokles o viac ako polovicu na úroveň 1000 párov v rokoch 2010-2012 ako aj mierne zhoršenie kvality biotopov v dôsledku poklesu ich rozlohy.

1.6.3.2.17. *Škovránik stromový (Lullula arborea)*

Stav populácie škovránika stromového je stabilný. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave.

1.6.3.2.18. *Včelár lesný (Pernis apivorus)*

V prípade včelára lesného v CHVÚ došlo k miernemu nárastu populácie oproti vedeckému návrhu. Stav trendu populácie hodnotený ako stabilný.

1.6.3.2.19. *Žlna sivá (Picus canus)*

Na základe aktuálneho monitoringu bol zistený stav druhu na úrovni 200 párov. Tento stav je porovnateľný s inými predošlými odhadmi, preto je stav trendu populácie hodnotený ako stabilný.

1.6.3.2.20. *Penica jarabá (Silvia nisoria)*

Stav veľkosti populácie, populačného a areálového trendu, veľkosti areálu, hniezdneho biotopu a biotopov dôležitých počas migrácie penice jarabej sa podľa aktuálnej definície priaznivého stavu hodnotí na stupni B, ako priemerný priaznivý stav. V prípade potravného biotopu je hodnotenie pozitívnejšie a to stupňom A ako dobrý, priaznivý stav.

1.6.3.2.21. *Prepelica poľná (Coturnix coturnix)*

Stav populácie prepelice poľnej je stabilný. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave.

1.6.3.2.22. *Muchár sivý (Muscicapa striata)*

Stav populácie muchára sivého je stabilný. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave.

1.6.3.2.23. *Žltochvost hôrneý (Phoenicurus phoenicurus)*

Stav populácie žltochvosta hôrneého je stabilný. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave.

1.6.3.2.24. *Prhľaviar čiernohlavý (Saxicola torquata)*

Aktuálny monitoring preukázal veľkosť populácie v CHVÚ na úrovni 300 - 400 párov, čo je pokles o viac ako polovicu. Čiastočne to bolo spôsobené aj administratívnou úpravou hraníc, kedy došlo ku vyčleneniu intravilánov, a niektorých lúčnych spoločenstiev z CHVÚ a ich okolia. Ale aj v skutočnosti došlo k výraznému poklesu populácie tohto druhu v území.

1.6.3.2.25. *Hrdlička poľná (Streptopelia turtur)*

Stav populácie hrdličky poľnej je stabilný. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave.

1.6.3.3. Cieľový stav druhu

Cieľový stav druhu bol určený u jednotlivých druhov na základe významu druhu pre zachovanie populácie druhu na Slovensku, resp. v sústave CHVÚ, podľa dosiahnuteľnosti cieľu ako aj výnimočnosti daného druhu ako zástupcu danej taxonomickej skupiny.

1.6.3.3.1. *Cieľový stav druhu hadiar krátkoprstý (Circaetus gallicus)*

Vzhľadom ku významu CHVÚ Vihorlatské vrch pre zachovanie tohto druhu a vzhľadom ku celkovému poklesu tohto druhu na Slovensku tak nutné prijať opatrenia, ktoré v dobe realizácie programu starostlivosti povedú ku zastaveniu poklesu a zvráteniu tohto stavu, pričom cieľom, ktorý je potrebné dosiahnuť je taký nárast populácie a úpravu biotopov, aby

druh mohol byť v hodnotení priaznivého stavu hodnotený aspoň stupňom B – priaznivý, priemerný stav.

1.6.3.3.2. Cieľový stav druhu sova dlhochvostá (*Strix uralensis*)

Celkový priaznivý stav sovy dlhochvostej v CHVÚ Vihorlatské vrchy je hodnotený stupňom B – priemerný priaznivý stav. Sova dlhochvostá je v CHVÚ Vihorlatské vrchy zaradená ako kritériový druh. Na základe mapovania v rokoch 2010 - 2012, v CHVÚ môžeme predpokladať, že populácia sa pohybuje v rozmedzí 200 párov a je stabilná. Druh sa vyskytuje v celom CHVÚ a predpokladáme, že nie je bezprostredne ohrozený. Aj napriek tomu však význam ochrany tohto druhu v území je vysoký a je dôležité zlepšiť aktuálny priaznivý stav tohto druhu na úroveň A – dobrý, priaznivý stav.

1.6.3.3.3. Cieľový stav druhu výrik lesný (*Otus scops*)

Pri aktuálnom monitoringu nebol potvrdený výskyt výrika lesného v CHVÚ Vihorlatské vrchy. Územie CHVÚ Vihorlat predstavuje severnú hranicu rozšírenia druhu v strednej a východnej Európe. V súčasnosti nie je známy výskyt a hniezdenie druhu v CHVÚ. Posledný známy výskyt pochádza z roku 1997 z okolia Petroviec. Cieľovým stavom druhu by malo byť jeho zlepšenie na stupeň B priaznivého stavu.

1.6.3.3.4. Cieľový stav druhu orol krikľavý (*Aquila pomarina*)

Celkové zhodnotenie priaznivého stavu orla krikľavého hodnotí jeho stav v CHVÚ Vihorlatské vrchy stupňom – C, nepriaznivý stav, pričom týmto stupňom sú hodnotené aj kritériá veľkosť populácie a hniezdny biotop, pričom potravný biotop je hodnotený naopak stupňom A – dobrý, priaznivý stav. Orol krikľavý v CHVÚ Vihorlatské vrchy nie je v predmete ochrany zaradený ako kritériový druh, ale len ako druh, ktorý dosiahol 1 % limit celkovej národnej populácie. Napriek tomu však význam ochrany tohto druhu v území je vysoký, preto cieľom opatrení vykonávaných v CHVÚ malo byť zastavenie poklesu, jeho zvrátenie a to tak, aby mohol byť celkový priaznivý stav druhu hodnotený aspoň stupňom B – priemerný, priaznivý stav.

1.6.3.3.5. Cieľový stav druhu jariabok hôrny (*Bonasa bonasia*)

Stav populácie jariabka hôrneho je stabilný. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave. Program starostlivosti by mal prispieť k tomu, aby sa stav na uvedenej úrovni udržal.

1.6.3.3.6. Cieľový stav druhu výr skalný (*Bubo bubo*)

Stav populácie výra skalného je stabilný. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave. Program starostlivosti by mal prispieť k tomu, aby sa stav na uvedenej úrovni udržal.

1.6.3.3.7. Cieľový stav druhu lelek lesný (*Caprimulgus europaeus*)

Stav populácie lelka lesného je stabilný. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave. Program starostlivosti by mal prispieť k tomu, aby sa stav na uvedenej úrovni udržal.

1.6.3.3.8. Cieľový stav druhu bocian čierny (*Ciconia nigra*)

V súčasnosti je celkový priaznivý stav bociana čierneho v CHVÚ Vihorlatské vrchy hodnotený stupňom C – nepriaznivý stav. Druh sa stále častejšie objavuje na nížinách

východného Slovenska, južne od hraníc CHVÚ Vihorlat, kde nachádza vhodnejšie potravné biotopy. Aj napriek tomu celkovým cieľom pre ochranu tohto druhu malo byť zlepšenie súčasného celkového priaznivého stavu na úroveň B – priemerný, priaznivý stav.

1.6.3.3.9. Cieľový stav druhu chrapkáča poľného (*Crex crex*)

Podľa aktuálneho zhodnotenia bol v rokoch 2010-2012 zistený počet 157 párov čo je na rovnakej úrovni ako pri vymedzovaní sústavy Natura 2000. Cieľom opatrení, je minimálne udržanie súčasnej početnosti druhu pri zohľadnení populačných fluktuácií a poveternostných vplyvov a teda udržanie priaznivého stavu na úrovni stupňa B.

1.6.3.3.10. Cieľový stav druhu d'ateľ bielochrbtý (*Dendrocopos leucotos*)

Celkový priaznivý stav d'atľa bielochrbtého v CHVÚ Vihorlatské vrchy je v súčasnosti hodnotený stupňom B – priemerný, priaznivý stav. Na základe mapovania v rokoch 2010-2012 môžeme však predpokladať, že dosahuje hodnotu 250 párov. Druh sa stále relatívne hojne vyskytuje v CHVÚ. Taktiež hniezdny a potravný biotop v území môžeme považovať za dobrý. Preto by cieľom opatrení pri manažmente územia malo byť udržanie súčasného priaznivého stavu druhu na úrovni B – priemerný, priaznivý stav.

1.6.3.3.11. Cieľový stav druhu d'ateľ prostredný (*Dendrocopos medius*)

Celkový priaznivý stav d'atľa prostredného v CHVÚ Vihorlatské vrchy je v súčasnosti hodnotený stupňom B – priemerný, priaznivý stav. Program starostlivosti by mal prispieť k tomu, aby sa stav na uvedenej úrovni udržal.

1.6.3.3.12. Cieľový stav druhu tesár čierny (*Dryocopus martius*)

Druh je typickým obyvateľom vihorlatských bučín a tento druh je významný pre tvorenie hniezdných dutín ďalších predmetov ochrany v CHVÚ. Preto by cieľom opatrení pri manažmente územia malo byť udržanie súčasného priaznivého stavu druhu na úrovni A – dobrý, priaznivý stav.

1.6.3.3.13. Cieľový stav druhu muchárik bielokrký (*Ficedula albicollis*)

Pri hodnotení aktuálneho stavu populácie bolo v území zistené 2000 párov, jedná sa tak o mierny pokles oproti stavu z r. 2003. A to hlavne z dôvodu zhoršenia kvality a stavu hniezdných biotopov. Cieľom programu starostlivosti by malo byť tento stav udržať a to prostredníctvom opatrení, ktoré sú uvádzané pre ďalšie lesného druhu.

1.6.3.3.14. Cieľový stav druhu muchárik malý (*Ficedula parva*)

Pri hodnotení aktuálneho stavu populácie bol zistený stav druhu na úrovni 1100 párov. Tento stav je porovnateľný s inými predošlými odhadmi, preto je stav trendu populácie hodnotený ako stabilný. A to aj napriek zhoršeniu kvality a stavu hniezdných biotopov. Cieľom programu starostlivosti by malo byť tento stav udržať a to prostredníctvom opatrení, ktoré sú uvádzané pre ďalšie lesného druhu.

1.6.3.3.15. Cieľový stav druhu krutohlav hnedý (*Jynx torquilla*)

Stav populácie krutohlava je stabilný. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave. Program starostlivosti by mal prispieť k tomu, aby sa stav na uvedenej úrovni udržal.

1.6.3.3.16. Cieľový stav druhu strakoš obyčajný (*Lanius collurio*)

Cieľom opatrení by tak malo byť zachovanie minimálne súčasnej úrovne strakoša obyčajného v CHVÚ na úrovni 1000 párov, alebo jej nárast a to prostredníctvom zachovávanía dostatočného porastu krovín a nelesnej vegetácie v poľnohospodárskej krajine

a prostredníctvom opatrení, ktoré sú zamerané pre iné poľnohospodárske druhy. Preto napláňovať také opatrenia ktoré zabezpečia udržanie súčasného stavu populácie (aspoň na úrovni B – priemerný, priaznivý stav).

1.6.3.3.17. Cieľový stav druhu škovránik stromový (Lullula arborea)

Stav populácie škovránika stromového je stabilný. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave. Program starostlivosti by mal prispieť k tomu, aby sa stav na uvedenej úrovni udržal.

1.6.3.3.18 . Cieľový stav druhu včelár lesný (Pernis apivorus)

V prípade včelára lesného v CHVÚ došlo k miernemu nárastu populácie oproti vedeckému návrhu. Stav trendu populácie hodnotený ako stabilný. Program starostlivosti by mal prispieť k tomu, aby sa stav na uvedenej úrovni udržal preto je potrebné zachovať súčasný celkový priaznivý stav druhu v CHVÚ Vihorlatské vrchy na úrovni A – dobrý, priaznivý stav

1.6.3.3.19. Cieľový stav druhu žlna sivá (Picus canus)

Na základe aktuálneho monitoringu bol zistený stav druhu na úrovni 200 párov. Tento stav je porovnateľný s inými predošlými odhadmi. Cieľom by malo byť udržanie súčasného stavu druhu a to prostredníctvom opatrení, ktoré sú navrhované pre ostatné dutinové hniezdiče (datľa bielochrbtého, tesára čierneho).

1.6.3.3.20. Cieľový stav druhu penica jarabá (Silvia nisoria)

Celkový priaznivý stav penice jarabej je v súčasnosti v CHVÚ Vihorlatské vrchy hodnotený stupňom B – priemerný, priaznivý. Nakoľko opatrenia na ochranu tohto druhu majú význam nielen pre ochranu penice jarabej, ale aj ostatné predmety ochrany a aj druhy, ktoré nie sú predmetom ochrany, mali by opatrenia na realizáciu programu starostlivosti smerovať k zvýšeniu a udržaniu populácie, a teda k udržaniu stavu penice jarabej minimálne na úrovni B ako priemerný, priaznivý stav.

1.6.3.3.21. Cieľový stav druhu prepelica poľná (Coturnix coturnix)

Stav populácie prepelice poľnej je stabilný. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave. Program starostlivosti by mal prispieť k tomu, aby sa stav na uvedenej úrovni udržal.

1.6.3.3.22. Cieľový stav druhu muchár sivý (Muscicapa striata)

Stav populácie muchára sivého je stabilný. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave. Program starostlivosti by mal prispieť k tomu, aby sa stav na uvedenej úrovni udržal.

1.6.3.3.23. Cieľový stav druhu žltochvost hôrny (Phoenicurus phoenicurus)

Stav populácie žltochvosta hôrneho je stabilný. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave. Program starostlivosti by mal prispieť k tomu, aby sa stav na uvedenej úrovni udržal.

1.6.3.3.24 . Cieľový stav druhu pŕhľaviar čiernohlavý (Saxicola torquata)

Výsledky monitoringu bežných druhov na Slovensku ako aj v Európe však poukazujú na pokles početnosti tohto druhu. Cieľom programu starostlivosti je preto napláňovať také

opatrenia ktoré zabezpečia udržanie súčasného stavu populácie (aspoň na úrovni B – priemerný, priaznivý stav).

1.6.3.3.25. Ciel'ový stav druhu hrdlička poľná (*Streptopelia turtur*)

Stav populácie hrdličky poľnej je stabilný. Celkový stav druhu je hodnotený ako B, čiže priemerný priaznivý stav, stav populácie aj stav biotopov sa nachádza v priemernom priaznivom stave. Program starostlivosti by mal prispieť k tomu, aby sa stav na uvedenej úrovni udržal.

1.6.3.4. Osobitné záujmy

1.6.3.4.1. Osobitné záujmy u druhu hadiar krátkoprstý (*Circaetus gallicus*)

V prípade hadiara krátkoprstého ako neznámeho druhu vo verejnosti neexistuje žiadny iný osobitný záujem ohľadne jeho ochrany. Nepriamo však ochrana hadiara môže zasiahnuť do záujmov lesného hospodárstva a to pri požiadavke na vytvorenie zón ochrany okolo hniezd hadiara. Konflikt pri vytváraní takýchto zón je však riešiteľný vhodnou a včasnou formou komunikácie zainteresovaných, keďže na väčšine z plochy takýchto zón okolo hniezdísk sa požaduje len posunutie termínov lesného hospodárenia do obdobia mimo hniezdného obdobia. Menšia, jadrová časť týchto zón ochrany okolo hniezdísk hadiara vyžaduje ponechanie porastov bez zásahu. V prípade, že takéto porasty sú v rubnej dobe a s týmito opatreniami neráta PSL je potrebné, aby sa na obmedzenia vyplývajúce z ponechania časti porastu využili aj finančné nástroje, ktoré predpokladá Zákon o ochrane prírody a krajiny 543/2002 Z.z. v znení neskorších predpisov.

1.6.3.4.2. Osobitné záujmy u druhu sova dlhochvostá (*Strix uralensis*)

V prípade sovy dlhochvostej ako neznámeho druhu vo verejnosti neexistuje žiadny iný osobitný záujem ohľadne jeho ochrany. Nepriamo môže vzniknúť na jej hniezdiskách konflikt v prípade ochrany hniezdísk, jedná sa však o menej náročný druh (vzhľadom k jej šíreniu a nárastu populácie), kde vytvorením náhradných hniezdných podmienok (v búdkach) je možné dostatočne zabezpečiť jej ochranu.

1.6.3.4.3. Osobitné záujmy u druhu výrik lesný (*Otus scops*)

Výrik lesný je neznámym druhom vo verejnosti, preto priamo jeho ochranou nie sú dotknuté žiadne iné osobitné záujmy. K dotknutiu záujmov poľnohospodárstva môže dôjsť v prípade, že na hniezdných lokalitách je požiadavka na výrub starších drevín, NDV, alebo rozorávanie TTP. Takýmto zásahom je potrebné zamedziť, vzhľadom k celkovo nízkemu počtu hniezdných lokalít však takéto zásahy nemajú väčší ekonomický dopad na poľnohospodárske využitie územia.

1.6.3.4.4. Osobitné záujmy u druhu orol krikľavý (*Aquila pomarina*)

V prípade orla krikľavého ako neznámeho druhu vo verejnosti neexistuje žiadny iný osobitný záujem ohľadne jeho ochrany. Nepriamo však ochrana orla krikľavého môže zasiahnuť do záujmov lesného hospodárstva a to pri požiadavke na vytvorenie zón ochrany okolo hniezd orla krikľavého. Konflikt pri vytváraní takýchto zón je však riešiteľný vhodnou a včasnou formou komunikácie zainteresovaných, keďže na väčšine z plochy takýchto zón okolo hniezdísk sa požaduje len posunutie termínov lesného hospodárenia do obdobia mimo hniezdného obdobia. Menšia, jadrová časť týchto zón ochrany okolo hniezdísk orla krikľavého vyžaduje ponechanie porastov bez zásahu. V prípade, že takéto porasty sú

v rubnej dobe a s týmito opatreniami neráta PSL je potrebné, aby sa na obmedzenia vyplývajúce z ponechania časti porastu využili aj finančné nástroje, ktoré predpokladá Zákon o ochrane prírody a krajiny 543/2002 Z.z. v znení neskorších predpisov. Nakoľko sa však v prípade orla krikl'ávého jedna o druh orla, presadzovanie ochranných zón v okolí hniezdísk nepredpokladá vznik väčšieho konfliktu vo verejnosti, keďže prevažuje vnímanie potreby ochrany vzácných druhov dravcov a to napriek tomu, že často sú menej vzácné ako niektoré iné druhy vtáctva, ktoré potrebujú na prežitie realizáciu rovnakých opatrení.

1.6.3.4.5. Osobitné záujmy u druhu jariabok hôrny (*Bonasa bonasia*)

Jariabok hôrny je v súčasnosti klasifikovaný ako poľovná zver s určenou dobou lovu. Táto doba lovu a minimálny záujem na love tohto druhu však spôsobuje, že súčasné nastavenie poľovníckej legislatívy a ochrany prírody na druhej strane v prípade tohto druhu nie sú v rozpore s cieľmi ochrany stanovenými pre CHVÚ.

1.6.3.4.6. Osobitné záujmy u druhu výr skalný (*Bubo bubo*)

Ochrana výra skalného a jeho hniezdísk vo CHVÚ sa týka skalných útvarov a neprístupných skalných masívov. Tu môže dochádzať k miernemu konfliktu s komunitou horolezcov, čo však je riešiteľné cez komunikáciu a usmerňovaním systémom výnimiek do určených lokalít. Ochrana tohto druhu sa nedotýka iných záujmov verejnosti.

1.6.3.4.7. Osobitné záujmy u druhu lelek lesný (*Caprimulgus europaeus*)

Lelek lesný je veľmi nenápadný a teda pre širokú verejnosť sa jedná o tajuplný druh. Tým pádom vo verejnosti neexistuje žiadny iný osobitný záujem ohľadne jeho ochrany. Nepriamo však ochrana druhu môže zasiahnuť do záujmov lesného hospodárenia v prípade premeny sukcesne zarastajúcich pasienkov (pionierskymi drevinami ako borievka, lieska, borovica) na husto zapojený pestovaný hospodársky les. Aj napriek tomu je potenciálny konflikt minimálny a riešiteľný vhodnou formou komunikácie.

1.6.3.4.8. Osobitné záujmy u druhu bocian čierny (*Ciconia nigra*)

Podobne ako v prípade bociana bieleho je ochrana bociana čierneho širokou verejnosťou vnímaná ako potrebná, keďže sa jedná o vzácný druh. V prípade jeho ochrany tak tú nie sú iné priame osobitné záujmy na ochrane a využívaní tohto druhu, ktoré by boli v rozpore s cieľmi jeho ochrany. Nepriamo však ochrana bociana čierneho môže zasiahnuť do záujmov lesného hospodárstva a to pri požiadavke na vytvorenie zón ochrany okolo hniezd bociana čierneho. Konflikt pri vytváraní takýchto zón je však riešiteľný vhodnou a včasnou formou komunikácie zainteresovaných, keďže na väčšine z plochy takýchto zón okolo hniezdísk sa požaduje len posunutie termínov lesného hospodárenia do obdobia mimo hniezdneho obdobia. Menšia, jadrová časť týchto zón ochrany okolo hniezdísk bociana čierneho vyžaduje ponechanie porastov bez zásahu. V prípade, že takéto porasty sú v rubnej dobe a s týmito opatreniami neráta PSL je potrebné aby sa na obmedzenia vyplývajúce z ponechania časti porastu využili aj finančné nástroje, ktoré predpokladá Zákon o ochrane prírody a krajiny 543/2002 Z.z. v znení neskorších predpisov.

Vzhľadom k tomu, že sa jedná o vzácný druh je bocian čierny atraktívnym ako cieľ pre fotografy, čím vzniká potenciálny konflikt medzi fotografmi a ochranou prírody v blízkosti hniezdísk tohto druhu.

1.6.3.4.9. Osobitné záujmy u druhu chrapkáča poľného (Crex crex)

V prípade chrapkáča poľného ako neznámeho druhu vo verejnosti neexistuje žiadny iný osobitný záujem ohľadne jeho ochrany. Nepriamo však ochrana chrapkáča poľného môže vo výnimočných prípadoch zasiahnuť do záujmov poľnohospodárstva a to napríklad posunutím termínu kosenia na neskorší termín. Takéto posunutie zároveň znamená zníženie kvality tráv, plodín získaných pri neskoršom kosení, a teda aj negatívny dopad na hospodárenie dotknutých subjektov. Jedná sa však plošne o malé plochy, preto je tento konflikt malého rozsahu a riešiteľný vhodnou formou komunikácie, resp. využitím iných nástrojov.

1.6.3.4.10. Osobitné záujmy u druhu d'ateľ bielochrbtý (Dendrocopos leucotos)

Vzhľadom ku celkovému pozitívnemu vnímaniu d'ateľov vo verejnosti existuje záujem na ochrane týchto druhov nielen v dôsledku toho, že sú predmetmi ochrany v CHVÚ ale aj v dôsledku zachovania kultúrneho dedičstva. Pri ochrane d'atľa bielochrbtého môžu v CHVÚ vzniknúť nepriamo konflikty pri presadzovaní ochrany hniezdných stromov. Vzhľadom k tomu, že však ide o len jednotlivé stromy sú tieto požiadavky na ochranu riešiteľné vhodnou a včasnou formou komunikácie. Väčším konfliktom v prípade ochrany tohto druhu však budú požiadavky na ochranu vhodných porastov.

1.6.3.4.11. Osobitné záujmy u druhu d'ateľ prostredný (Dendrocopos medius)

Vzhľadom ku celkovému pozitívnemu vnímaniu d'ateľov vo verejnosti existuje záujem na ochrane týchto druhov nielen v dôsledku toho, že sú predmetmi ochrany v CHVÚ ale aj v dôsledku zachovania kultúrneho dedičstva. Pri ochrane d'atľa prostredného môžu v CHVÚ vzniknúť nepriamo konflikty pri presadzovaní ochrany hniezdných stromov. Vzhľadom k tomu, že však ide o len jednotlivé stromy sú tieto požiadavky na ochranu riešiteľné vhodnou a včasnou formou komunikácie. Väčším konfliktom v prípade ochrany tohto druhu však budú požiadavky na ochranu vhodných porastov.

1.6.3.4.12. Osobitné záujmy u druhu tesár čierny (Dryocopus martius)

Vzhľadom ku celkovému pozitívnemu vnímaniu d'ateľov vo verejnosti existuje záujem na ochrane týchto druhov nielen v dôsledku toho, že sú predmetmi ochrany v CHVÚ ale aj v dôsledku zachovania kultúrneho dedičstva. Pri ochrane tesára môžu v CHVÚ vzniknúť nepriamo konflikty pri presadzovaní ochrany hniezdných stromov. Vzhľadom k tomu, že však ide o len jednotlivé stromy sú tieto požiadavky na ochranu riešiteľné vhodnou a včasnou formou komunikácie.

1.6.3.4.13. Osobitné záujmy u druhu muchárik bielokrký (Ficedula albicollis)

V prípade muchárika bielokrkého, ako málo známeho druhu vo verejnosti, neexistuje žiadny iný osobitný záujem ohľadne jeho ochrany. Ochrana druhu môže zasiahnuť do záujmov lesného hospodárenia. Tie sa však väčšinou týkajú len ochrany hniezdných stromov, preto potenciálny konflikt je minimálny a riešiteľný vhodnou formou komunikácie. Väčším konfliktom v prípade ochrany tohto druhu však budú požiadavky na ochranu vhodných porastov.

1.6.3.4.14. Osobitné záujmy u druhu muchárik malý (Ficedula parva)

V prípade muchárika malého, ako neznámeho druhu vo verejnosti, neexistuje žiadny iný osobitný záujem ohľadne jeho ochrany. Ochrana druhu môže zasiahnuť do záujmov lesného hospodárenia, keďže v prípade tohto druhu požiadavky na jeho ochranu zahŕňajú ochranu vhodných porastov.

1.6.3.4.15. Osobitné záujmy u druhu krutihlav hnedý (Jynx torquilla)

V prípade krutihlava hnedého ako nenápadného a málo známeho druhu vo verejnosti neexistuje žiadny iný osobitný záujem ohľadne jeho ochrany. Nepriamo sa však ochrana druhu môže dostať do konfliktu so záujmami poľnohospodárskeho sektoru, keďže krutihlav hnedý na svoje prežívanie potrebuje dostatok stromovej zelene s dutinovými stromami, dostatok vhodnej potravy vrátane hmyzu (mraveniská). Niektoré preferované spôsoby hospodárenia (rozorávanie TTP, veľkoplošné mulčovanie pasienkov- nedopaskov, výruby remízok z titulu navýšenia pôch pre odber dotácií...) sú však dnes v rozpore s týmito jeho topickými požiadavkami. Do konfliktu s hospodárskym využitím územia sa môže realizácia ochrany druhu potýkať s obmedzeniami využívania chemických prípravkov- najmä insekticídov.

1.6.3.4.16. Osobitné záujmy u druhu strakoš obyčajný (Lanius collurio)

V prípade strakoša obyčajného ako neznámeho druhu vo verejnosti neexistuje žiadny iný osobitný záujem ohľadne jeho ochrany. Nepriamo však môžu vznikať konflikty pri požiadavkách na ponechanie dostatočnej rozlohy hniezdnych biotopov, t.j. krovín na ornej pôde, ktorých ponechanie však zároveň znižuje dotácie pre dotknutých poľnohospodárov. Preto je v chránených vtáčích územiach potrebné pre elimináciu týchto konfliktov vhodne nastaviť režim dotácií aby verejný záujem ochrany prírody a poľnohospodárstva neboli v konflikte.

1.6.3.4.17. Osobitné záujmy u druhu škovránik stromový (Lullula arborea)

V prípade škovránika stromového ako neznámeho druhu vo verejnosti neexistuje žiadny iný osobitný záujem ohľadne jeho ochrany. Nepriamo však ochrana škovránika so záujmom zachovania lúk môže zasiahnuť do záujmov poľnohospodárstva pri požiadavke o ich rozoranie, alebo napríklad pestovanie rýchlorastúcich drevín, čo môže spôsobiť likvidáciu vhodného biotopu. Podobne aj požiadavky na rozoranie medzí, vyťaženie alebo zoštiepkovanie remízok a okrajov lesov je v rozpore so záujmami ochrany škovránika stromového. Takéto opatrenia preto musia byť povolené príslušnými orgánmi. Pozitívne na druh pôsobí obnovenie alebo rozšírenie pastvy a pasienkov.

1.6.3.4.18 . Osobitné záujmy u druhu včelár lesný (Pernis apivorus)

V prípade včelára lesného ako neznámeho druhu vo verejnosti neexistuje žiadny iný osobitný záujem ohľadne jeho ochrany. Výnimočne v odôvodnených prípadoch však v môže prípade ochrana včelára lesného vzniknúť požiadavka na vytvorenie zón ochrany okolo hniezda. Konflikt pri vytváraní takýchto zón je však riešiteľný vhodnou a včasnou formou komunikácie zainteresovaných, keďže na väčšine z plochy takýchto zón okolo hniezdísk sa požaduje len posunutie termínov lesného hospodárenia do obdobia mimo hniezdného obdobia. Menšia, jadrová časť týchto zón ochrany okolo hniezdísk bociana čierneho vyžaduje ponechanie porastov bez zásahu. V prípade, že takéto porasty sú v rubnej dobe a s týmito opatreniami neráta PSL je potrebné aby sa na obmedzenia vyplývajúce z ponechania časti porastu využili aj finančné nástroje, ktoré predpokladá Zákon o ochrane prírody a krajiny 543/2002 Z.z. v znení neskorších predpisov. Tento konflikt však nedosahuje potenciálnu mieru obmedzení ako pri orlovi krikľavom alebo bocianovi čiernom, keďže sa v prípade včelára očakáva len minimálny počet žiadostí na vytvorenie ochranných zón.

1.6.3.4.19. *Osobitné záujmy u druhu žlna sivá (Picus canus)*

Vzhľadom ku celkovému pozitívnemu vnímaniu d'at'ov vo verejnosti existuje záujem na ochrane týchto druhov nielen v dôsledku toho, že sú predmetmi ochrany v CHVÚ ale aj v dôsledku zachovania kultúrneho dedičstva. Pri ochrane žlny sivej môžu v CHVÚ vzniknúť nepriamo konflikty pri presadzovaní ochrany hniezdných stromov. Vzhľadom k tomu, že však ide o len jednotlivé stromy sú tieto požiadavky na ochranu riešiteľné vhodnou a včasnou formou komunikácie. Väčším konfliktom v prípade ochrany tohto druhu však budú požiadavky na ochranu vhodných porastov. Na druhej strane však je potrebné podotknúť, že porasty, ktorých sa toto týka sú už dnes súčasťou vyšších stupňov ochrany národnej siete sústavy chránených území, preto tento konflikt nie v území v prípade ochrany žlny sivej hodnotený ako významný.

1.6.3.4.20. *Osobitné záujmy u druhu penica jarabá (Silvia nisoria)*

V prípade penice jarabej, ako málo známeho druhu vo verejnosti, neexistuje žiadny iný osobitný záujem ohľadne jeho ochrany. Nepriamo sa však ochrana druhu môže dostať do konfliktu so záujmami aj poľnohospodárstva, keďže penica jarabá na svoje prežívanie potrebuje dostatok rozptýlenej nelesnej drevinovej (krovitej) vegetácie. Niektoré preferované spôsoby hospodárenia (rozorávanie TTP, výruby remízok z titulu navýšenia plôch pre odber dotácií...) sú však v rozpore s topickými požiadavkami druhu. Tak isto do konflikt záujmov môže nastať s lesným hospodárstvom pri zachovávaní bezlesia, teda obmedzenia zalesňovania xerothermných krovitých strání.

1.6.3.4.21. *Osobitné záujmy u druhu prepelica poľná (Coturnix coturnix)*

Ochrana prepelice poľnej ako symbolu poľnohospodárskej krajiny vo verejnosti je záujmom nielen z dôvodu jej určenia ako predmetu ochrany v CHVÚ Bukovské vrchy, ale aj z dôvodu zachovania kultúrneho dedičstva. Vzhľadom k tomu, že ide o nenáročný druh, nie je predpoklad vzniku väčšieho konfliktu s hospodárskym využitím územia z dôvodu požiadavky realizácie špeciálnych opatrení (s výnimkou obmedzenia využívania chemických prípravkov).

1.6.3.4.22. *Osobitné záujmy u druhu muchár sivý (Muscicapa striata)*

Podobne ako v prípade žltochvosta hôrneho aj muchár sivý je veľmi nenápadný a teda pre širokú verejnosť sa jedná o neznámy druh. Tým pádom vo verejnosti neexistuje žiadny iný osobitný záujem ohľadne jeho ochrany. Nepriamo však ochrana muchára sivého môže zasiahnuť do záujmov lesného hospodárenia. Tie sa však väčšinou týkajú len ochrany hniezdných stromov, preto potenciálny konflikt je minimálny a riešiteľný vhodnou formou komunikácie. Väčším konfliktom v prípade ochrany tohto druhu však budú požiadavky na ochranu vhodných porastov.

1.6.3.4.23. *Osobitné záujmy u druhu žltochvost hôrny (Phoenicurus phoenicurus)*

V prípade žltochvosta hôrneho ako neznámeho druhu vo verejnosti neexistuje žiadny iný osobitný záujem ohľadne jeho ochrany. Nepriamo však ochrana žltochvosta hôrneho môže vo výnimočných prípadoch zasiahnuť do záujmov lesného hospodárenia. Tie sa však väčšinou týkajú len ochrany hniezdných stromov, preto potenciálny konflikt je minimálny a riešiteľný vhodnou formou komunikácie. Väčším konfliktom v prípade ochrany tohto druhu však budú požiadavky na ochranu vhodných porastov. Na druhej strane však je potrebné podotknúť, že porasty, ktorých sa toto týka sú už dnes súčasťou vyšších stupňov ochrany národnej siete sústavy chránených území, preto tento konflikt nie v území v prípade ochrany žltochvosta hôrneho hodnotený ako významný. Rovnako potenciálne konfliktným je potreba

zachovania stromovej vegetácie na hniezdiskách žltochvosta hôrneho priamo v intravilánoch obcí.

1.6.3.4.24 . Osobitné záujmy u druhu prhlaviar čiernohlavý (*Saxicola torquata*)

V prípade prhlaviara čiernohlavého ako neznámeho druhu vo verejnosti neexistuje žiadny iný osobitný záujem ohľadne jeho ochrany. Nepriamo však ochrana prhlaviara čiernohlavého so záujmom zachovania lúk môže zasiahnuť do záujmov poľnohospodárstva pri požiadavke o ich rozoranie, alebo napríklad pestovanie rýchlorastúcich drevín, čo môže spôsobiť likvidáciu vhodného biotopu. Podobne aj požiadavky na rozoranie medzí, vyťaženie alebo zoštiepkovanie remízok a krov pozdĺž ciest je v rozpore so záujmami ochrany prhlaviara čiernohlavého. Takéto opatrenia preto musia byť povoľované príslušnými orgánmi.

1.6.3.4.25. Osobitné záujmy u druhu hrdlička poľná (*Streptopelia turtur*)

V prípade hrdličky poľnej ako málo známeho druhu vo verejnosti neexistuje žiadny iný osobitný záujem ohľadne jeho ochrany. Nepriamo sa však ochrana druhu môže dostať do konfliktu so záujmami poľnohospodárskeho sektoru, keďže hrdlička poľná na svoje prežívanie potrebuje dostatok stromovej zelene. Niektoré preferované spôsoby hospodárenia (rozorávanie TTP, výruby remízok z titulu navýšenia pôch pre odber dotácií...) sú však v rozpore s topickými požiadavkami druhu.

1.6.4. Hodnotenie ďalších osobitných záujmov ochrany prírody a krajiny v území

Centrálne časti CHVU sa prekrývajú s územím Chránenej krajiny oblasti Vihorlat, v ktorom platí druhý stupeň ochrany podľa zákona NR SR č. 543/2002 Z. z.

Značná časť územia CHVU v centrálnej a východnej časti sa prekrýva s územím európskeho významu SKUEVB0209 Morské oko. V území CHVU sa nachádzajú aj ďalšie územia európskeho významu:

SKUEV0025 Vihorlat ,

SKUEV0051 Kyjovský prales,

SKUEV0250 Krivoštica,

SKUEV0050 Humenský sokol,

SKUEV0206 Humenská,

SKUEV0005 Drieňová.

V rámci CHVU sú vyhlásené maloplošné chránené územia národnej siete:

Národná prírodná rezervácia Humenský sokol s piatym stupňom ochrany,

Národná prírodná rezervácia Kyjovská prales s piatym stupňom ochrany,

Národná prírodná rezervácia Vihorlat s piatym stupňom ochrany,

Národná prírodná rezervácia Morské oko s piatym stupňom ochrany,

Národná prírodná rezervácia Motrogon s piatym stupňom ochrany,
Národná prírodná rezervácia Postávka s piatym stupňom ochrany,
Národná prírodná rezervácia Humenská s piatym stupňom ochrany,
Národná prírodná rezervácia Jovsianska hrabina s piatym stupňom ochrany,
Prírodná rezervácia Jedlinka s piatym stupňom ochrany,
Prírodná rezervácia Machnatý vrch s piatym stupňom ochrany,
Prírodná rezervácia Lysák s piatym stupňom ochrany,
Prírodná rezervácia Lysá s piatym stupňom ochrany,
Prírodná rezervácia Ďurova mláka s piatym stupňom ochrany,
Prírodná rezervácia Baba pod Vihorlatom s piatym stupňom ochrany,
Prírodná rezervácia Jasenovská bučina s piatym stupňom ochrany,
Prírodná rezervácia Chlmecká skalka so štvrtým stupňom ochrany.

Prírodná rezervácia Pod Třstím so štvrtým stupňom ochrany.

Prírodná rezervácia Drieň so štvrtým stupňom ochrany.

Prírodná rezervácia Viniansky hradný vrch so štvrtým stupňom ochrany.

Prírodná rezervácia Vinianska stráň so štvrtým stupňom ochrany.

Prírodná pamiatka Sninský kameň s piatym stupňom ochrany,

Prírodná pamiatka Malé morské oko s piatym stupňom ochrany,

Prírodná pamiatka Čierny potok s piatym stupňom ochrany,

Prírodná pamiatka Podhorodský hradný vrch so štvrtým stupňom ochrany,

Prírodná pamiatka Beňatínsky travertín so štvrtým stupňom ochrany.

Mimo vlastného územia CHVU, ale v bezprostrednej blízkosti hraníc sa nachádzajú vyhlásené chránené územia:

Chránený areál Lužný les pri Laborci

Prírodná rezervácia Roztoky s piatym stupňom ochrany.

V rámci územného systému ekologickej stability je severná časť územia CHVU vymedzená ako nadregionálne biocentrá Vihorlatský prales (Morské oko – Vihorlat) a Humenské vrchy. V južnej časti je vyčlenené nadregionálne biocentrum Viniansky hradný vrch - Senderov – Šútová. Územie je súčasťou terestrického nadregionálneho biokoridoru, ktorý spája obe biocentrá s prepojením smerom na juh na Senianske rybníky a smerom na sever na oblasť Polonín. Rieka Laborec je vyčlenená ako nadregionálny hydricko-terestrický biokoridor.

1.7. Výsledky kompletného zisťovania stavu lesa

Lesný pôdny fond je obhospodarovaný podľa Programov Starostlivosti o Lesy (PSL).

V nasledujúcej tabuľke je prehľad platných PSL (LHP).

Názov PSL pre Lesný celok	Platnosť PSL	Výmera PSL (LHP) v CHVÚ ha
KOŇUŠ	2010 - 2019	620,12
KOROMĽA	2010 - 2019	415,60
LESNÁ SPOLOČNOSŤ PRIEKOPA	2010 - 2019	576,47
LESY HLIVIŠŤIA	2010 - 2019	4016,07
LESY PORÚBKA	2010 - 2019	3106,18
LESY REMETSKÉ HÁMRE	2010 - 2019	3807,38
NEŠTÁTNE LESY NA LHC SOBRANCE	2010 - 2019	238,51
PORÚBKA A HLIVIŠŤIA - NEŠTÁTNE	2010 - 2019	2252,73
REMETSKÉ HÁMRE A UBL'A - NEŠTÁTNE	2010 - 2019	1336,36
UBL'A	2010 - 2019	2175,51
VEĽKÉ KAPUŠANY - BEŇATINA	2010 - 2019	158,71
VLM-Kamenica nad Cirochou	2010 - 2019	2240,11
JOVSA - ŠL A ČIERNA STUDŇA	2015– 2024	524,73
LESY NA LHC VLM-KAMENICA NAD CIROCHOU	2015– 2024	0,42
LESY SNINA	2006 - 2015	399,76
NEŠTÁTNE LESY NA LHC SNINA	2006 - 2015	19,34
ŠPONÁREŇ	2008 - 2017	592,33
VLM-Jovsa	2010 - 2019	5878,20
LC JOVSA	2010 - 2019	1194,09
LC LESY STRÁŽSKE	2010 - 2019	889,43
LC ZVYŠOK LHC STRÁŽSKE A LHC CHEMKO	2011 – 2020	930,01
LESY HUMENNÉ	2011 – 2020	762,92
NEŠTÁTNE LESY NA LHC HUMENNÉ	2011 – 2020	1015,06
PROJEKT UBL'A	2011 – 2020	1,44
KAMIENKA	2013– 2022	4677,26
PROJEKT PETROVCE I.	2013– 2022	2,67
NEŠTÁTNE LESY NA LHC KOŠKOVCE A ZVYŠOK VLM	2015– 2024	55,63
Spolu		37887,04

Rozdiel oproti výmere LPF v súčasnom KN je spôsobený stavom C-KN v čase vyhotovenia PSL (LHP).

Porastová plocha zaberá 97,4 % LPF, 2,6 % lesného pôdneho fondu sú plochy bez lesných porastov

Zastúpenia kategórií lesa sú v nasledovnej tabuľke.

Kategória lesa	Písmeno kategórie	ha	%
H		19869,21	53,29
O	a	348,20	0,93
	b	855,65	2,29
	d	3149,45	8,45
	spolu	4353,29	11,68
U	e	333,75	0,90
	f	265,10	0,71
	h	12464,54	33,43
	spolu	13063,39	35,04
Spolu		37285,89	100

Zastúpenie drevín v porastoch CHVU je v nasledujúcej tabuľke.

Drevina	BK	DZ	HB	JH	JS	SM	BR	BO	SC	JD	DL
%	68,5	8,5	7,8	3,1	2,4	2,4	1,7	1,3	1,3	0,9	0,5
Drevina	JM, JL, BC, OS, CS, JP, BH, LM, DC, DG					DP, JX, JO, JB, AG, GJ, VB, VK, VF, VJ, TB, HR, BX, GK, TC					
%	0,1 – 0,5					< 0,1					

Veková štruktúra je v nasledujúcej tabuľke.

Vek v rokoch	1-20	21-40	41-60	61-80	81-100	101-120	121-140	141-160	161-180
Zastúpenie v %	12,1	17	13,7	22,3	20,9	10,4	1,7	1,3	0,5

Porastová mapa je súčasťou príloh.

2. Socioekonomické pomery (využívanie územia a jeho okolia), pozitívne a negatívne faktory

2.1. Historický kontext

Takmer celé územie, resp. viac ako 95% územia chránenej krajinskej oblasti pokrývajú lesy. Je to najlesnatejšie veľkoplošné chránené územie na Slovensku. Za toto prvenstvo vďačí najmä prírodným pomerom a historickému vývoju. Dominantou je sopečné pohorie Vihorlat, keď ešte v 19. storočí prevažnú časť tohto pohoria pokrýval súvislý prales. Postupným osídľovaním územia počas valašskej kolonizácie v 13. a 14. storočí začal výraznejší vplyv ľudí na prírodu, ako aj samotné odlesňovanie, keďže lesné hospodárstvo patrí medzi najstaršie spôsoby využívania prírodných zdrojov Vihorlatu. Postavením lesnej železnice a furmanských ciest sa lepšie sprístupnili lesy a vytvorili sa tak možnosti na ťažbu dreva aj v dovtedy neprístupných častiach. V minulosti sa ešte spracovávala železná ruda a dodnes sa vo viacerých lomoch ťaží andezit.

Keďže sa jedna o ochranársky neobyčajne významné územie snahou ochranárov bolo už v 50-tých rokoch 20. storočia časť tohto územia vyhlásiť za chránené územie. Už v roku 1958 vtedajší Zbor povereníkov schválil požiadavku na zriadenie CHKO Vihorlat - Morské oko. Niekoľko ročné úsilie ochranárov vyvrcholilo vydaním Vyhlášky MK SSR č.9 z 28. decembra 1973, ktorou bola na celkovej výmere 29 251 ha v okresoch Michalovce a Humenné vyhlásená CHKO Vihorlat. Samotná CHKO o výmere 4564 ha s ochranným pásmom 24 687 ha patrila k najmenším veľkoplošným územiám Slovenska. V roku 1996 až 1998 pristúpila správa CHKO k prehodnoteniu a spresneniu hraníc.

Vyhláškou MŽP SR č. 111 z 19. apríla 1999 bola vyhlásená CHKO v spresnených hraniciach o výmere 17 485 ha bez ochranného pásma.

V roku 2010 vyhláškou Ministerstva životného prostredia SR č. 195/2010 Z. z. bolo vyhlásené Chránené vtáčie územie Vihorlatské vrchy o rozlohe 48 286,26 ha.

2.2. Stručný opis aktuálneho stavu

Polnohospodárstvo

Na území CHVÚ Vihorlatské vrchy sa aktívne poľnohospodársky využíva 5600,94 ha poľnohospodárskej pôdy, čo predstavuje takmer 12 % z celkovej výmery CHVÚ. Z tejto plochy je 3235,35 ha využívaných ako orná pôda, čo je takmer 58 % z celkovej využívannej plochy. Trvalé trávnaté porasty sa nachádzajú na výmere 2143,38 ha, čo je 38 % z celkovej využívannej plochy. Vinice sú obhospodarované na výmere 135,66 ha čo predstavuje 2 % z využívannej plochy. Sady sú obhospodarované na 86,55 ha čo predstavuje 1,5 % z využívannej plochy. Pôda, na ktorej obhospodarovanie nie je bližšie špecifikované a zatiaľ nie je poľnohospodársky využívaná, sa nachádza na výmere 114,67 ha.

Lesné hospodárstvo

Lesný pôdny fond zaberá 79 % územia CHVÚ. Hospodárske lesy zaberajú 53 % a ochranné 12 % porastovej plochy. Hospodársky charakter má ale aj podstatná časť účelových lesov v správe Vojenských lesov (33,5%), slúžiacich funkciám nevyhnutným pre obranu štátu. Štruktúra vekových tried vytvára predpoklad významného podielu porastov v obnove počas platnosti PSoCHVÚ. Z hľadiska drevinového zastúpenia dominujú porasty BK (68,5%) a jeho zmesís ostatnými prevazne listnatými drevinami. Z pohľadu stanovištnej vhodnosti je ich

skladba blízka prirodzenej skladbe 2. až 5. vegetačného stupňa, ktoré su v CHVÚ zastúpené. Pri obnovu porastov maloplošným podrastovým spôsobom, ktorý je pre väčšinu modelov hospodárenia pre CHVÚ stanovený ako hlavný, bude dôležité ich časové a priestorové planovanie. Iba tak nedôjde k oslabeniu statickej stability bučín, ktoré su nosnou kostrou porastov CHVÚ a následne poškodzovaniu vetrovými kalamitami.

Rekreácia a šport

CHVÚ je súčasťou rekreačného krajinného celku Vihorlat. Časť priestoru je z dôvodu vojenského priestoru vyňatá z rekreačného užívania. Turizmus je zameraný na letnú turistiku v horskej oblasti Vihorlat, sieť značených turistických trás sprístupňuje najmä hrebeňovú časť a Morské oko. Podmienky má poznávací turizmus (drevené kostolíky, kaštiele, hrady), vidiecky turizmus v podhorských obciach. Rekreácia je sústredená v južnej časti v okolí obce Vinné (hradný vrch, Vinianske jazero), kde je vybudovaná vybavenosť pre letné pobyty a rekreáciu pri vode. Južný okraj CHVÚ siaha k vodnej nádrži Zemplínska Šírava, v blízkosti rekreačných stredísk Kaluža, Medvedia hora a Hôrka, kde je komplexná vybavenosť pre vodné športy a pobyt pri vode.

Územie je súčasťou hornozemplínskeho a dolnozemplímskeho regiónu cestovného ruchu, kde dominuje letná aj zimná turistika, poznávací a vidiecky turizmus s ťažiskom aj v území CHVÚ (Vihorlat, Morské oko, Vinné). Medzi najnavštevovanejšie turistické lokality Dolného Zemplína patrí okolie vodnej nádrže **Zemplínska šírava** a chránená krajinná oblasť **Vihorlat**. Prevažná väčšina turistických chodníkov, cyklotrás s vyhľadávanými cieľmi je aj lokalizovaná v týchto častiach. Územie má vysoký potenciál pre budúci rozvoj cestovného ruchu.

Pôvodne sa na vodné športy využívalo Morské oko (člnkovanie, plávanie). Po vyhlásení Morského oka za NPR sa všetka športovo rekreačná činnosť úplne zakázala.

Poľovníctvo a rybárstvo

Na území CHVÚ Vihorlatské vrchy je evidovaných 22 poľovných revírov a zasahuje do jelenej poľovnej oblasti J XX. Vihorlat, srnčej poľovnej oblasti SXIII. Továrne a oblasti malej poľovnej zveri M IX. Zemplínska.

Podľa vyhlášky o ochrane a o čase, spôsobe a podmienkach lovu niektorých druhov je povolený lov jariabka hôrneho od 1.októbra do 15.novembra, sluky hôrnej od 1. septembra do 30. novembra, jarabice poľnej od 16. septembra do 15. októbra, holuba hrivnáka od 1. augusta do 31. októbra, hrdličky záhradnej od 1. augusta do 31. decembra, lysky čiernej od 1. októbra do 15. januára, kačice divej od 1. septembra do 31. januára, husí bieločelých, siatinných a divých od 1. októbra do 20. januára, chochlačky sivej a chochlačky vrkočatej od 1. októbra do 15. januára a sojky, straky a vrany v mimohniezdnom období.

Škody spôsobené zverou v revíroch sú primerané zazvereniu revírov a riešené s vlastníkmi resp. s užívateľmi lesných a poľnohospodárskych pozemkov vzájomnou dohodou, prípadne komisionálnym jednaním. Odstrel zveri sa riadi podľa schváleného plánu chovu a lovu zveri. V poľovných revíroch sa vykonáva prikrmovanie zveri a to hlavne v zimných mesiacoch, roznesenie soli, každoročné sčítanie zveri a budujú sa poľovnícke zariadenia.

Rybárska činnosť v navrhovanom CHVÚ sa riadi zákonom o rybárstve č.139/2002 účinným od 1. apríla 2002 a vykonávacou vyhláškou zo 17.apríla 2002, účinnou od 15. mája 2002. Podľa vyhlášky sa vody členia na vody pstruhové a kaprové vody. V CHVÚ patria medzi

kaprové vody ktorých užívateľom je SRZ Rada Žilina, MO SRZ Humenné, Michalovce pstruhové vody Snina, Michalovce.

Držitelia rybolovných povolení sa riadia platným rybárskym poriadkom. Navrhované zarybňovacie plány pre príslušný revír vypracúva užívateľ rybárskeho revíru na obdobie 3 rokov na predpísanom tlačíve. Zarybňovací plán pre príslušný rybársky revír obsahuje minimálnu zarybňovaciu povinnosť vychádzajúcu zo základných charakteristík, úlokov predchádzajúcich rokov a produktivity rybárskeho revíru. Zarybňovací plán pre príslušný rok spĺňa minimálnu zarybňovaciu povinnosť v predpísanom druhu a množstve.

Rybárske kaprové revíry sú zarybnené hlavne kaprom, šľukou, zubáčom a ostatnou bielou rybou. Vyskytuje sa tu aj pleskáč, lieň, boleň a sumec

Pstruhové revíry sú zarybnené hlavne pstruhom s výskytom aj ostatných druhov rýb, ako sú hlaváč, čerebľa a iné.

Ťažba nerastných surovín

V území CHVU nie je evidované prieskumné územie. V okrajových častiach CHVU sa nachádzajú: výhradné ložisko s určeným dobývacím priestorom Zemplínske Hámre (Obec Zemplínske Hámre), kde je rozvinutá ťažba andezitu ako stavebného kameňa; výhradné ložisko s určeným dobývacím priestorom Oreské (AT Zemplín s.r.o. Kazimír), kde je rozvinutá ťažba vápenca; výhradné ložisko s určeným dobývacím priestorom Vinné (VSK a.s., Spišská Nová Ves) s rozvinutou ťažbou andezitu ako stavebného kameňa a výhradné ložisko keramických ílov Oreské s určeným dobývacím priestorom s útlmovou ťažbou. Vo výstavbe je výhradné ložisko kamennej soli Zbudza (PROROGO s.r.o., Strážske) s určeným chráneným ložiskovým územím.

Využitie vody

Priamo v území CHVU sa nachádzajú viaceré umelé vodné nádrže - Vinianske jazero, Vyšná Rybnica a i.. V blízkosti CHVU, cca 200 m južne, severovýchodne od Michaloviec je vodná nádrž Zemplínska Šírava vybudovaná na Šíravskom kanáli napájanom vodami Laborca. Ide o druhú najväčšiu vodnú nádrž v rámci Slovenska. Služi pre rekreáciu, poľnohospodárske závlahy, protipovodňovú ochranu a ako zdroj priemyselnej vody, napr. pre elektrárňu Vojany.

Západná a centrálna časť územia CHVU sa prekrýva s chránenou vodohospodárskou oblasťou Vihorlat. V území sú sústredené povodia viacerých vodárenských tokov: Barnov, Čierny potok, Hybkaňa, Kamenica, Suchý potok, Žiarovnica, Syrový potok, Brusný potok a vyhlásené pásma hygienickej ochrany vodárenských zdrojov.

Geotermálne pramene sa využívajú juhozápadne od CHVU v Sobraneckých kúpeľoch.

Ďalšie využitie

Do severozápadnej časti CHVU zasahuje Vojenský obvod Valaškovce, ktorý je územne totožný s Vojenským výcvikovým priestorom Kamenica nad Cirochou.

V území nie sú evidované priemyselné zdroje znečistenia vôd a ovzdušia ani prevádzkované skládky odpadov. Závaže viacerých nelegálnych a neupravených skládok sú sústredené v južnej časti v okolí obce Remetské Hámre, Vyšné Remety a Rybnica.

Východne od Humenného sa nachádza neverejné civilné letisko Kamenica nad Cirochou s ochrannými pásmami, ktoré okrajovo zasahujú do územia CHVU. Malé letisko pre letecké práce je situované pri obci Kolonica.

Kultúrne dedičstvo a náboženské aktivity

V území sa nachádzajú početné národné kultúrne pamiatky viazané na podhorské obce (hrady, kaštiele, sakrálne stavby). Významné sú drevené artikularne kostoly v Ruskej Bystrej a Inovciach, pričom prvý z nich je súčasťou súboru slovenských drevených kostolov zapísaných do zoznamu svetového dedičstva UNESCO. Pamiatky sú sústredené najmä v lokalitách Snina, Vinné, Brekov, Jasenov a i., banícka a železiarska história je viazaná na Remetské a Zemplínske Hámre.

2.3. Návrh zásad a opatrení využívania územia a jeho okolia z hľadiska cieľov ochrany

2.3.1. Návrh zásad opatrení pre jednotlivé predmety ochrany

Návrh zásad opatrení vychádza z hodnotenia priaznivých stavov jednotlivých druhov vyhotovených ŠOP SR v rokoch 2010-2012 a odporúčaní navrhnutých expertmi v danom hodnotení, ako aj z odporúčaných opatrení vo vedeckých publikáciách.

Návrh zásad opatrení pre jednotlivé druhy je tu uvedený v celom rozsahu nutných opatrení pre udržanie optimálnej populácie dotknutých druhov. Vzhľadom k tomu, že potrebné opatrenia a biotopové nároky jednotlivých druhov si často v rôznom rozsahu protirečia, preto je potrebné tieto opatrenia zosúladiť. Preto taxatívne uvedené opatrenia pre jednotlivé druhy boli nižšie zoskupené do opatrení pre skupiny druhov, ktoré sú prioritou ochrany vo vyčlenených ekologicko-funkčných priestoroch. Návrh týchto finálnych opatrení (ktoré sa odporúčajú na realizáciu) v ekologicko-funkčných priestoroch však musí brať v úvahu nároky jednotlivých druhov, preto ich tu uvádzame v plnom rozsahu.

2.3.1.1. Návrh zásad opatrení pre hadiara krátkoprstého (Circaetus gallicus)

Na zlepšenie stavu hadiara krátkoprstého minimálne na stupeň B priaznivého stavu je potrebné realizovať nasledovné manažmentové opatrenia:

- Realizovať pravidelné pozorovania v čase jarného priletu a zásadných letov kedy si vtáky obsadzujú hniezdiská (apríl). Ďalšie vhodné obdobie na pozorovanie je obdobie kŕmenia mláďaťa, kedy vtáky nosia potravu na hniezdo (júl, august).
- Usmerňovať lesohospodársku aktivitu v okolí hniezdiska v čase neprítomnosti hadiarov (október - marec), zachovať staršie porasty vhodné na vybudovanie hniezda.
- Vylúčiť výrub stromov a iné lesohospodárske aktivity v širšom okolí hniezdiska v čase hniezdenia od 1.4. do 31. 8.
- V prípade známeho hniezda vyhlásiť ochranné pásmo v okruhu 500 m.
- Vylúčiť akýkoľvek výrub stromov starších ako 50 rokov v okolí hniezdiska.
- Vyvesením umelých hniezd špeciálne zameraných pre hadiara upevnených na vrcholoch stromov (buk, borovica) zvýšiť hniezdne možnosti. Hadiare obyčajne neobsadzujú hniezda iných dravcov (IVANOVSKI 2000).
- Udržiavať pasienky a lúky v pôvodnom stave pravidelným kosením, resp. pasiením, a takto vytvárať vhodné potravné biotopy s výskytom plazov, ako hlavnej potravnej zložky hadiarov.

- Zarastené a zdegradované pasienky, ktoré v minulosti poskytovali vhodný potravný biotop, aspoň čiastočne, na danej ploche, obnoviť do pôvodného stavu realizovaním reštitučných programov na obnovu pôvodných trávnatých biotopov.
- Zamedziť premenu existujúcich trávnatých porastov v južnej a juhovýchodnej časti CHVÚ na ornú pôdu, ako aj obmedziť, resp. zastaviť používanie pesticídov.
- Obnoviť používanie viníc v južnej a juhovýchodnej časti CHVÚ, ktoré zarastajú a degradujú v dôsledku neobhospodarovania. Funkčná vinica môže poskytovať vhodné biotopy s výskytom plazov.
- Mimo hraníc CHVÚ južne a juhozápadne od hniezdiska pri Choňkovciach, až po CHVÚ Senianske rybníky, udržiavať a obhospodárať existujúce trvalé trávnaté porasty, ako loviská hadiarov.
- Zachovať a udržiavať lokality Malý a Veľký Osojik medzi Podhorod'om a Beňatinou ako významné lovisko hadiarov. Zabrániť používaniu pesticídov a iných postrekov a zachovať existujúce trvalé trávnaté porasty na týchto lokalitách.
- Medzi poľovníkmi šíriť osvetu zameranú na poznanie hadiara a jeho potravné zložky, aby nedochádzalo k nezákonnému odstrelu a vyrušovaniu druhu, ktorý nespôsobuje straty na poľovnej zveri.
- Osvetu šíriť aj medzi miestnym obyvateľstvom a v školách (najmä obce Choňkovce, Hlivišťa, Koňuš, Podhorod', Beňatina, ale aj mesto Sobrance, Michalovce ai.) ako aj celkovo zvýšiť propagáciu tohto pomerne neznámeho druhu dravca na verejnosti.
- Usmerňovať turistické aktivity (vrátane hubárov) a nedovoliť prístup do bližšieho okruhu hniezda (do 300 m) v čase hniezdenia (apríl až august).

2.3.1.2. Návrh zásad opatrení pre sovu dlhochvostú (*Strix uralensis*)

Na udržanie stavu sovy dlhochvostej na stupni B priaznivého stavu je potrebné realizovať nasledovné manažmentové opatrenia:

- zachovanie starších lesných porastov vo vyšších stupňoch ochrany bez zásahu
- v lesných porastoch ponechať minimálne 5 stojacich stromov na 1ha na dožitie
- v spolupráci s užívateľmi uplatňovať ochranné zóny v okolí dohľadaných hniezd v zmysle vyhlášky o CHVÚ
- prípadnú ťažbu na hniezdných lokalitách presunúť do mimohniezdného obdobia
- poskytovať hniezdne príležitosti vyvešovaním búdok, zabezpečiť ich pravidelnú kontrolu a obnovu

2.3.1.3. Návrh zásad opatrení pre výrika lesného (*Otus scops*)

Na zlepšenie stavu výrika lesného minimálne na stupeň B priaznivého stavu je potrebné realizovať nasledovné manažmentové opatrenia:

- monitoring druhu (podľa metodiky SOS/BirdLife Slovensko, 2013) a faktorov v prostredí vplývajúcich na výskyt a početnosť druhu a užívania krajiny
- celoplošne v CHVÚ podporovať pasenie a chov hospodárskych zvierat v krajine a vytvárať tak pre druh nové vhodné hniezdne a potravné biotopy
- realizovať výsadbu pre druh vhodnej nelesnej drevinovej vegetácie v krajine (stromoradia, vetrolamy, remízky, ovocné sady s druhmi vyšších stromov atď.)
- na lokalitách, ktoré sú vhodné ako hniezdné a potravné biotopy, ale nenachádzajú sa na nich dreviny s dutinami, prípadne je ich nedostatočný počet a využívajú ich iné dutinové hniezdiče a tiež v blízkosti poľnohospodárskych dvorov s chovom zvierat a záhradkárskeho osád, viníc a parkov podporiť hniezdenie druhu vyvesením vhodného typu hniezdných búdok
- popri vodných tokoch zachovať súvislé pobrežné porasty zachovať dreviny hrubšie ako 30 cm, na TTP v blízkosti vodných tokov podporovať pasenie a vytvárať tak pre druh nové vhodné hniezdne biotopy

- v hniezdnych a potravných biotopoch neaplikovať insekticídy a rodenticídy hlavne v hniezdnom období a znižovať vo všeobecnosti aplikáciu chemických látok, nakoľko hlavná potrava druhu sú veľké druhy hmyzu, hlavne Orthoptera a Coleoptera
- na TTP, hlavne na pasienkoch a lúkach, zachovávať rozptýlenú zeleň, najmä dreviny hrubšie ako 30 cm, krovinné formácie a dostatok drevín s dutinami (na pasienkoch ponechať min. 15 % nelesnej drevinovej vegetácie z celkovej z rozlohy obhospodarovaného TTP, na lúkach ponechať min. 10 % nelesnej drevinovej vegetácie z celkovej z rozlohy obhospodarovaného TTP)
- realizovať osvetu o potrebe ochrany druhu (poľnohospodári, vodohospodári, záhradkári, školy atď.)

2.3.1.4. Návrh zásad opatrení pre orla krikľavého (*Aquila pomarina*)

Na zlepšenie stavu orla krikľavého minimálne na stupeň B priaznivého stavu je potrebné realizovať nasledovné manažmentové opatrenia:

- zabezpečiť diferencovaný prístup v hospodárení na lesnej pôde nasledovne:
 - a) v lesoch ochranných a lesoch osobitného určenia v CHVÚ Vihorlatské vrchy v prípade akejkoľvek lesohospodárskej činnosti rešpektovať nižšie uvedené opatrenia potrebné pre udržanie vhodných topických podmienok orla krikľavého
 - b) v hospodárskych lesoch nachádzajúcich sa v CHVÚ Vihorlatské vrchy pri obnove lesných porastov zabezpečiť uplatňovanie výberkového a účelového hospodárskeho spôsobu a uprednostňovať prirodzenú obnovu porastov s cieľom posilniť a zachovať ekologickú stabilitu lesných porastov na hniezdiskách orla krikľavého (obnovenie prirodzeného drevinového zloženia, zlepšenie horizontálnej a vertikálnej štruktúry porastov, vhodnejšie formovanie lesných okrajov)
- zabezpečiť uplatňovanie systému tvorby ochranných zón v okolí všetkých aktívnych hniezd (hniezda, ktoré boli orlami obsadené v období 5 rokov minimálne jedenkrát) jednotlivých párov orla krikľavého s nasledovnými podmienkami:
 - a) ochranná zóna sa stanovuje v okruhu (polomere) minimálne 300 m od hniezdného stromu
 - b) zakazuje sa odstrániť alebo poškodiť hniezdny strom
 - c) v dobe rozmnožovania, tj. od 16.3. do 31.8. kalendárneho roka, sa zakazuje vykonávať akúkoľvek lesohospodársku činnosť v ochrannej zóne
 - d) mimo doby rozmnožovania, tj. od 1.9. do 15.3. kalendárneho roka:
 - vo vnútornej časti ochrannej zóny v okruhu (polomere) minimálne 100 m od hniezdného stromu nezasahovať do vegetačného a pôdneho krytu
 - vo vonkajšej časti ochrannej zóny v okruhu (polomere) minimálne od 100 m do 300 m okolo hniezdného stromu resp. na celej ploche takto vymedzenej ochrannej zóny, pri hospodárení v lesných porastoch uplatňovať výlučne výberkový hospodársky spôsob (tzn. pri jeho *stromovej forme* uskutočňovať jednotlivo výberkový rub stromový, ktorý sa vykonáva jednotlivým výrubom stromov a pri jeho *skupinovej forme* uskutočňovať skupinový alebo skupinovite výberkový rub s plochou obnovného rubu max. do 0,2 ha) alebo účelový hospodársky spôsob (tzn. pri jeho *stromovej forme* uskutočňovať stromový účelový rub, ktorý sa vykonáva jednotlivým výrubom stromov a pri jeho *skupinovej forme* uskutočňovať skupinový účelový rub s plochou obnovného rubu max. do 0,2 ha).
- zabezpečiť zapracovanie uvedeného systému ochranných zón do programov starostlivosti o lesy (PSL)
- s cieľom posilniť a zachovať ekologickú stabilitu lesných porastov zabezpečiť poskytnutie agroporadenstva lesohospodárskym subjektom vo veci ich zapojenia sa do opatrení "Lesnícko-environmentálne a klimatické služby a zachovanie lesa" a "Platby týkajúce sa sústavy Natura 2000" v rámci Programu rozvoja vidieka SR 2014-2020 za účelom získania kompenzačných platieb za obmedzenie hospodárenia z dôvodu uplatňovania princípu trvalo udržateľného rozvoja a ochrany prírody

a zabezpečiť zapracovanie týchto environmentálnych opatrení do PRV SR vždy na nové programovacie obdobie

- propagovať a presadzovať FSC (Forest Stewardship Council) certifikáciu obhospodarovania lesa za účelom environmentálne vhodného a trvalo udržateľného obhospodarovania lesov (zdroj <http://www.fscslovakia.sk/>)
- zabezpečiť vhodné obhospodarovanie TTP pravidelnou kosbou lúk a odvozom biomasy, extenzívnym pasením oviec a hovädzieho dobytku, v odôvodnených prípadoch aj mulčovaním a pri tvorbe TTP použiť stanovištne vyhovujúce druhy tráv
- na plochách TTP vylúčiť aplikáciu priemyselných hnojív a pesticídov
- pri aplikácii pesticídov na ornej pôde zabezpečiť odborný kvalifikovaný dozor a použiť len chemické prípravky, ktoré nie sú na zozname zakázaných prípravkov pre chránené vtáčie územia (zdroj <http://nrl.uvm.sk/>)
- zabrániť opusteniu poľnohospodárskej pôdy vhodným nastavením poľnohospodárskych platieb tak, aby bolo výhodné pre poľnohospodárov hospodárenie udržiavať
- s cieľom posilniť a zachovať ekologickú stabilitu potravných biotopov na poľnohospodárskej pôde zabezpečiť poskytnutie agroporadenstva poľnohospodárskym subjektom vo veci ich zapojenia sa do jednotlivých podopatrení "Agroenvironmentálno-klimatického opatrenia" a opatrenia "Ekologické poľnohospodárstvo" v rámci Programu rozvoja vidieka SR 2014-2020 za účelom získania kompenzačných platieb za obmedzenie hospodárenia z dôvodu uplatňovania princípu trvalo udržateľného rozvoja a ochrany prírody a zabezpečiť zapracovanie týchto environmentálnych opatrení do PRV SR vždy na nové programovacie obdobie
- na všetkých plochách poľnohospodárskej pôdy realizovať postupy, ktoré minimalizujú negatívny vplyv na populáciu orla krikľavého; pri mulčovaní, kosbe trávnych porastov a žatve poľnohospodárskych kultúr vždy postupovať smerom od stredu k okrajom alebo od jednej strany pozemku k druhej strane pozemku, pri kosbe a žatve používať výstražné zariadenia
- kontrola dodržiavania zákonných požiadaviek hospodárenia (Statutory Management Requirements – SMR) a štandardov dobrých environmentálnych a poľnohospodárskych podmienok (Good Agricultural and Environmental Conditions - GAEC) v rámci uplatňovania krížového plnenia (Cross compliance - CC) poľnohospodárskymi subjektmi
- zabezpečiť elimináciu rizika zranení a úhynu na konštrukciách elektrických vedení ich postupným ošetrovaním zábranami a výstražnými prvkami na vodiče
- zabrániť likvidácii mokradí a rekultivácii nevyužívaných pozemkov
- realizovať revitalizáciu mokradí
- zabezpečiť stálu propagáciu ochrany druhu a informovanosť odbornej (lesníci, poľnohospodári, poľovníci) a laickej verejnosti
- zabezpečiť elimináciu rizika nezákonného odstrelu v spolupráci s príslušnými inštitúciami (Polícia SR, OÚ, SIŽP, členovia Stráže prírody)
- zabezpečiť vymožitelnosť práva v prípadoch vtáčej kriminality
- usmerniť výstavbu infraštruktúry cestovného ruchu

2.3.1.5. Návrh zásad opatrení pre jariabka hôrneho (*Bonasa bonasia*)

Na udržanie stavu jariabka hôrneho na stupni B priaznivého stavu je potrebné realizovať v lesných porastoch nasledovné manažmentové opatrenia:

- keďže jariabok hôrny hniezdi na zemi, lokálne populačné jednotky sú vystavené vysokému predačnému tlaku (kuna, líška, pernaté dravce, krkavec, sojka a diviak).

- nevhodné časovo-priestorové lokalizovanie lesohospodárskej činnosti v lesných porastoch sa môže významne prejaviť v nižšom percente úspešnosti hniezdenia jednotlivých párov
- lesohospodársku činnosť (výchova a obnova porastov) časovo a priestorovo limitovať
- v jarnom aspekte (apríl - jún) citlivo vykonávať v porastoch výchovné zásahy alebo ich vylúčiť
- zväžiť možnosť celoročnej ochrany jariabka hôrneho

2.3.1.6. Návrh zásad opatrení pre výra skalného (*Bubo bubo*)

Na udržanie stavu výra skalného na stupni B priaznivého stavu je potrebné realizovať nasledovné manažmentové opatrenia:

- realizovať priebežný prieskum, mapovanie a monitoring existujúcich aj potenciálnych hniezdísk, s osobitným zreteľom na historické hniezdiská,
- zaznamenávať priebeh hniezdenia, produktivitu a trendy vývoja miestnej populácie,
- spracovať a implementovať akčné plány na ochranu a manažment jednotlivých hniezdísk druhu, na tento účel vytvoriť a zaškoliť tím špecialistov - dobrovoľníkov,
- usmerňovať na hniezdiskách v činných kameňolomoch ťažbu nerastných surovín tak, aby sa v nich vždy zachovali vhodné hniezdne biotopy a neboli poškodené aktívne hniezda, zvýšiť komunikáciu s užívateľmi dobývacieho priestoru,
- udržiavať možnosť voľného priletu k hniezdu (odstraňovanie drevinového náletu) a upravovať hniezdne police (hĺbenie a odvodnenie) na existujúcich, opustených alebo potenciálne vhodných hniezdiskách so sukcesiou (napr. skalné útvary a zarastajúce kameňolomy),
- inštalovať zábrany na stĺpy elektrického vedenia 22 kV v blízkosti hniezdísk,
- podporovať ekovýchovu a propagáciu ochrany výra skalného medzi zainteresovanými skupinami (najmä mládež, užívatelia lomov, poľovníci a pod.).

2.3.1.7. Návrh zásad opatrení pre lelka lesného (*Caprimulgus europaeus*)

Na udržanie stavu lelka lesného na stupni B priaznivého stavu je potrebné realizovať nasledovné manažmentové opatrenia:

- pri poľnohospodárskej a lesnej činnosti nepoužívať chemické látky, ktoré sú nebezpečné pre vtáky (označenie Vt1 až Vt4) a hmyz (označenie Vč1 a Vč2)
- pokračovať v mapovaní nových výskytových lokalít, hlavne na nelesnej pôde (sukcesne zarastajúce pasienky)
- v súvislých lesných porastoch nezalesňovať, resp. udržať prirodzené nelesné enklávy, čistiny, miesta s prirodzene skalnatou pôdou, členité lesné okraje
- v oblastiach intenzívnej poľnohospodárskej produkcie zachovať zatrávené medze a zatrávené úseky medzi poliami s výsadbou ojedinelých stromov alebo krov ako refúgium veľkého hmyzu
- spolupracovať s vlastníkmi a užívateľmi lesných a poľnohospodárskych pozemkov pri zabezpečovaní ochrany lelka lesného a jeho výskytových lokalít
- organizovať výchovno-vzdelávacie podujatia (napr. prednášky a besedy) pre verejnosť, vlastníkov a užívateľov zamerané na vytvorenie pozitívneho vzťahu k ochrane lelka, vydávať propagačné materiály

2.3.1.8. Návrh zásad opatrení pre bociana čierneho (*Ciconia nigra*)

Na zlepšenie stavu bociana čierneho minimálne na stupeň B priaznivého stavu je potrebné realizovať nasledovné manažmentové opatrenia:

- V lesoch ochranných a lesoch osobitného určenia vylúčiť akúkoľvek lesohospodársku činnosť s výnimkou zásahov vykonávaných v nevyhnutnom prípade z dôvodu ochrany prírody a pri rešpektovaní ekologických nárokov druhu
- V hospodárskych lesoch usmerňovanie lesohospodárskej činnosti (ťažba dreva, približovanie, prebierky) najmä v čase hniezdzenia (apríl – júl)
- Jemnejšie spôsoby hospodárenia a ich formy. Predovšetkým vylúčiť holoruby a veľkoplošnú formu podrastového hospodárskeho spôsobu. Presadzovať výberkový hospodársky spôsob a v prípade maloplošnej formy podrastového hospodárskeho spôsobu presadzovať z obnovných rubov účelový výber s obnovným prvkom vhodného tvaru, rozmiestnenia a veľkosti max. 0,2 ha, pričom kritéria výberu prispôbiť ekologickým nárokom druhu
- Zachovať staré porasty, zvlášť na odľahlých a nerušených miestach a zvlášť v blízkosti lesných potôčikov, lebo tie poskytujú ideálne hniezdne podmienky (KARASKA 2002, LÖHMUS & SELLIS 2003, VLACHOS et al. 2008, TREINYS et al. 2009)
- Vyhlásiť ochranné zóny v okruhu 200 m od obsadeného hniezda a všetky lesohospodárske aktivity uskutočňovať mimo hniezdneho obdobia ďalej ako 100 m od hniezda (ROSENVALD & LÖHMUS 2003, TAMÁS 2012)
- Umelé hniezda a hniezdne podložky môžu zvýšiť počet zahniezdení. Zabezpečiť trvalý monitoring hniezdneho výskytu a trendu vývoja populácie druhu
- Pre zlepšenie potravnnej ponuky je významná obnova mokradí a zlepšenie čistoty vodných tokov
- zabezpečiť počas samotného hniezdzenia (1.3.-31.8.) vylúčenie lesohospodárskych prác v dostatočnom okruhu (do 300 m) od hniezda (SOS/BirdLife Slovensko 2012)

2.3.1.9. Návrh zásad opatrení pre chrapkáča poľného (*Crex crex*)

Na udržanie stavu chrapkáča poľného na stupni B priaznivého stavu je potrebné realizovať nasledovné manažmentové opatrenia:

Za účelom obmedzenia priamych strát na zistených lokalitách chrapkáča poľného:

- kosiť až po období hniezdzenia a po preperení jedincov, t.j. po 31.auguste
- vylúčiť intenzívnu pastvu do 1.augusta
- evidované hniezdo dočasne vhodne označiť aj s primeranou ochrannou zónou s vedomím užívateľa pozemku
- na území s výskytom chrapkáča poľného kosiť len od stredu k okrajom pozemku so súčasným znížením jazdnej rýchlosti

Za účelom zachovania hniezdnych lokalít:

- Vylúčiť zmeny využívania pozemku vrátane krátkodobej zmeny na ornú pôdu, meliorácií, odvodnenia, terénnych úprav, zalesňovania, zastavania a pod.
- obnovu TTP realizovať do konca apríla, alebo až začiatkom septembra, vylúčiť nadmerné odstraňovanie krovín z lokalít
- vylúčiť aplikáciu agrochemikálií a biologických hnojív vrátane hnojovice v dobe od 20.apríla do konca augusta
- vylúčiť odstraňovanie medzí, strží a podobných extenzívne obhospodarovaných plôch
- každoročne ponechať min. 5 % neobhospodarovanej pôdy (ako úhor) a min. 30% extenzívne využívanej pôdy z celkovej výmery PPF príslušného katastra
- zabezpečiť prekosenie neobhospodarovaných plôch v perióde 3-5 rokov mimo obdobia hniezdzenia
- prostredníctvom štátnej správy, príslušného odboru ochrany prírody a krajiny informovať užívateľov TTP v CHVÚ o lokalitách chrapkáča poľného a konzultovať zásahy a formy obhospodarovania lokalít s jeho výskytom na úrovni užívateľa a odbornej organizácie ochrany prírody a krajiny

2.3.1.10. Návrh zásad opatrení pre d'ateľa bielochrbtého (*Dendrocopos leucotos*)

Na udržanie stavu d'ateľa bielochrbtého na stupni B priaznivého stavu je potrebné realizovať nasledovné manažmentové opatrenia:

- zabezpečiť ochranu súvislejších lesných porastov optimálnych biotopov (t.j. lesy staršie ako 120 rokov s nižším zakmenením) s rozlohou v jednotkách rádovo km² a viac tak, že sa z nich vylúči holorubný spôsob obnovy lesných porastov;
- ponechávať zistené hniezdne stromy na dožitie a zapracovať tieto opatrenia do programu starostlivosti o les
- pri holorubnej ťažbe vždy zabezpečiť, aby ostali v území dostatočné fragmenty lesného porastu nad 80 rokov ako hniezdny biotop (v celom CHVÚ tak aby optimálne takéto porasty tvorili viac ako 10 %)
- ponechávať po ukončení (obnovnej, holorubnej) ťažby aspoň 3 – 5 stromov/ha na dožitie ako potenciálne hniezdne miesta;
- zabezpečiť aby na hniezdiskách v hniezdom období boli vylúčené lesohospodárske zásahy a lesohospodárske práce), obzvlášť ak sa jedná o izolované fragmenty 80 a viac ročných biotopov.

2.3.1.11. Návrh zásad opatrení pre d'ateľa prostredného (*Dendrocopos medius*)

Na udržanie stavu d'ateľa prostredného na stupni B priaznivého stavu je potrebné realizovať nasledovné manažmentové opatrenia:

- Zabrániť intenzívnemu spôsobu lesného obhospodarovania v dubových a dubovo-hrabových porastoch na ktoré je druh viazaný a používať jemnejšie spôsoby obnovy porastov.
- Zamedziť fragmentácii starších dubových porastov, zachovať 40 ročné a staršie porasty a ponechávať plochy dostatočne veľké pre druh. Jeden pár potrebuje plochu 15-70 ha (PUCHALA 2007, MÜLLER 1982, PETTERSSON 1984, in HAGEMEIJER & BLAIR 1997)
- Pri obnove dubových porastov ponechať odumreté stromy, ktoré druh využíva na hniezdenie
- Aspoň čiastočne obmedziť odstraňovanie starých a hnijúcich stromov, kde druh nachádza hniezdne možnosti

2.3.1.12. Návrh zásad opatrení pre tesáar čierneho (*Dryocopus martius*)

Na udržanie stavu tesára čierneho na stupni A priaznivého stavu je potrebné realizovať nasledovné manažmentové opatrenia:

- zabezpečiť ochranu súvislejších lesných porastov optimálnych biotopov (t.j. lesy staršie ako 120 rokov s nižším zakmenením) s rozlohou v jednotkách rádovo km² a viac tak, že sa z nich vylúči holorubný spôsob obnovy lesných porastov;
- ponechávať zistené hniezdne stromy na dožitie a zapracovať tieto opatrenia do programu starostlivosti o les
- pri holorubnej ťažbe vždy zabezpečiť, aby ostali v území dostatočné fragmenty lesného porastu nad 80 rokov ako hniezdny biotop (v celom CHVÚ tak aby optimálne takéto porasty tvorili viac ako 10 %)
- ponechávať po ukončení (obnovnej, holorubnej) ťažby aspoň 3 – 5 stromov/ha na dožitie ako potenciálne hniezdne miesta;

2.3.1.13. Návrh zásad opatrení pre muchárika bielokrkeho (*Ficedula albicollis*)

Na udržanie stavu muchárika bielokrkeho na stupni B priaznivého stavu je potrebné realizovať nasledovné manažmentové opatrenia:

- udržiavať podiel a štruktúru starých prírode blízkych bukových, jedľovo-bukových i javorovo-bukových lesov, zachovávať ich vhodné rozmiestnenie v CHVÚ a zabrániť ich ďalším stratám (napr. v Ľubochnianskej, Štiavnickej, Kantorskej a Necpalskej doline, v hornej časti Dedošovej, v Tureckej a i. – cf. HANSEN et al. 2013) najmä usmerňovaním programov starostlivosti o les
- udržiavať v týchto lesoch podiel kategórií lesov ochranných a lesov osobitného určenia s obmedzením tzv. zdravotného výberu stromov
- vylúčiť veľkoplošné holoruby a fragmentáciu lesnými cestami vo väčších celkoch starých listnatých a zmiešaných lesov s dominanciou listnáčov
- dodržiavať ekologicky a fyto geograficky vhodné obnovné zastúpenie drevín a zabrániť predovšetkým postupnému zväčšovaniu podielu smreka (o. i. v Ľubochnianskej, Štiavnickej, Kantorskej a Necpalskej doline)
- vykonávať prebiecky v hospodárskych lesoch vo fáze žrdkovín a žrdovín
- ponechávať dostatok stojacich odumierajúcich a odumretých stromov (najmä s dutinami) v lesoch
- vyvesovať búbky na zväčšenie populačnej hustoty vo vybraných intenzívnejšie obhospodarovaných lesoch
- zachovávať lužné lesy a členité okraje lesa (s ich tradičným využívaním) ako migračné koridory.

2.3.1.14. Návrh zásad opatrení pre muchárika malého (*Ficedula parva*)

Na udržanie stavu muchárika malého na stupni B priaznivého stavu je potrebné realizovať nasledovné manažmentové opatrenia:

- udržiavať podiel a štruktúru starých prírode blízkych bukových, jedľovo-bukových i javorovo-bukových lesov, zachovávať ich vhodné rozmiestnenie v CHVÚ a zabrániť ich ďalším stratám (napr. v Ľubochnianskej, Štiavnickej, Kantorskej a Necpalskej doline, v hornej časti Dedošovej, v Tureckej a i. – cf. HANSEN et al. 2013) najmä usmerňovaním programov starostlivosti o les
- udržiavať v týchto lesoch podiel kategórií lesov ochranných a lesov osobitného určenia s obmedzením tzv. zdravotného výberu stromov
- vylúčiť veľkoplošné holoruby a fragmentáciu lesnými cestami vo väčších celkoch starých listnatých (najmä bukových) a zmiešaných lesov s dominanciou listnáčov
- dodržiavať ekologicky a fyto geograficky vhodné obnovné zastúpenie drevín, predovšetkým zväčšiť podiel buka a zabrániť zväčšovaniu podielu smreka (o. i. v Ľubochnianskej, Štiavnickej, Kantorskej a Necpalskej doline)
- vykonávať prebiecky v hospodárskych lesoch vo fáze žrdkovín a žrdovín
- ponechávať dostatok veľkých živých a stojacich odumierajúcich a odumretých stromov (najmä s dutinami) v lesoch
- zachovávať lužné lesy a členité okraje lesa (s ich tradičným využívaním) ako migračné koridory.

2.3.1.15. Návrh zásad opatrení pre krutohlava hnedého (*Jynx torquilla*)

Na udržanie stavu krutohlava hnedého na stupni B priaznivého stavu je potrebné realizovať nasledovné manažmentové opatrenia:

- udržiavanie krovitých formácií na pasienkoch, kosných lúkach, krovín lemujúcich poľné cesty, rozhrania pozemkov, medze.
- vhodné je ponechať skupiny krov mozaikovite rozložené o celkovej výmere minimálne 25m²/1ha
- pri výrube krovín prednostne ponechať trnité druhy krov, borievku a bazu čiernu

- pri pokročilej sukcesii odstraňovať z krovitých formácií odrastajúce dreviny predovšetkým javory, hrab, liesku, pajaseň
- pri rýchlostných komunikáciách a komunikáciách I. triedy zamedziť kolíziám s dopravnými prostriedkami odstránením krovitých formácií do vzdialenosti 20m od telesa cesty
- odstraňovať invázne druhy rastlín a drevín, ktoré zásadným spôsobom menia štruktúru biotopu a ovplyvňujú potravnú ponuku (*Robinia pseudoacacia*, *Phalopia* sp., *Ailanthus altissima*)

2.3.1.16. Návrh zásad opatrení pre strakoša obyčajného (*Lanius collurio*)

Na udržanie stavu strakoša obyčajného na stupni B priaznivého stavu je potrebné realizovať nasledovné manažmentové opatrenia:

- v rámci usmerňovania poľnohospodárskej činnosti prostredníctvom vydávania súhlasov obmedziť používania hnojív a chemických látok na hniezdných lokalitách
- zachovať (prípadne podľa potreby aj vysadiť) vyššie solitérne stromy ako potenciálne miesta hniezdenia a na lov
- v rámci územnoplánovacích a iných plánovacích dokumentov požadovať zachovanie trávnatých porastov a vhodnej mozaikovitej krajiny vrátane medzí a úhorov
- podporovať tradičné mozaikovité využívanie poľnohospodárskej pôdy najmä ako pasienky a kosné lúky
- zvýšiť kontrolu dodržiavanie predpisov na úseku ochrany prírody v súvislosti s potenciálnym výrubom drevín rastúcich mimo lesa
- v prípade ďalšieho poklesu populácií využiť cieľnú ochranu hniezdísk s využitím ustanovení zákona a vyhlášky o CHVÚ.

2.3.1.17. Návrh zásad opatrení pre škovránika stromového (*Lullula arborea*)

Na udržanie stavu škovránika stromového na stupni B priaznivého stavu je potrebné realizovať nasledovné manažmentové opatrenia:

- pravidelným monitoringom (podľa metodiky SOS/BirdLife Slovensko, 2013) zaznamenávať aktuálny stav populácie, zisťovať rozsah a formu (vhodnosť) obhospodarovania TTP a ich vplyv na veľkosť populácie
- zachovávať rozlohu TTP, hlavne pasienkov a zabezpečiť ich vhodné obhospodarovanie
- na dotknutom území podporovať extenzívne pasenie hospodárskych zvierat
- v oblastiach sekundárnej sukcesie trávnych porastov krovinami a lesom vhodne menežovať celoplošne zarastajúce plochy min. v 5 ročných intervaloch výrubom, príp. doplniť pravidelným pasením kozami
- prostredníctvom konania orgánu ochrany prírody obmedziť výruby stromov a krovín a realizáciu akýchkoľvek iných zásahov do všetkých typov rozptýlenej zelene v období od 1.3. do 15.7. a likvidáciu krovinatých okrajov lesov (okrajom lesa sa rozumie minimálne 10 m pás smerom dovnútra porastu od okraja lesného porastu)
- ak TTP nie sú vypásané, zabezpečiť aspoň v jeho častiach, mozaikovite (20 – 40% plochy) environmentálne vhodné náhradné kosenie, aby sa zachoval charakter nízkotravných biotopov
- v prípade nutnosti kosenia kosačky nastaviť na výšku strniska min. 10 cm, aby nedošlo k vykoseniu mláďat
- na TTP hlavne na pasienkoch a lúkach zachovávať rozptýlenú zeleň a krovinné formácie (na pasienkoch ponechať min. 15 % nelesnej drevinovej vegetácie /ndv/ z celkovej z rozlohy obhospodarovaného TTP, na lúkach ponechať min. 10 % ndv z celkovej z rozlohy obhospodarovaného TTP)

- na TTP (minimálne na pasienkoch) v hniezdnom období (od 1. 3. do 15. 7.) neaplikovať chemické látky
- obyvateľov miestnych obcí a majiteľov, obhospodarovateľov dotknutých TTP informovať osvetovou činnosťou o škodlivosti vypaľovania trávy a o tom, že je táto činnosť zakázaná

2.3.1.18. Návrh zásad opatrení pre včelára lesného (*Pernis apivorus*)

Na udržanie stavu včelára lesného na stupni A priaznivého stavu je potrebné realizovať nasledovné manažmentové opatrenia:

- monitoring populácie na celom území s cieľom lokalizácie hniezdísk a maximálneho počtu hniezd
- zabezpečiť vyhlásenie ochranných pásiem okolo všetkých hniezd v CHVÚ, ktoré si túto ochranu vyžadujú (mimo lesov v 5 stupni ochrany) a kontrolu ich dodržiavania,
- usmerňovaním programov starostlivosti o les zabezpečiť v CHVÚ dostatok vhodných lesných porastov (nad 80 rokov) a ich rozmiestnenie v území,
- postupne zabezpečiť ochranu na všetkých stĺpoch 22 kV vzdušného elektrického vedenia, pričom postupovať od stĺpov v otvorenej krajine k stĺpom na okraji lesov a intravilánov (čiže od najviac k najmenej nebezpečným),
- rôznymi opatreniami (ekovýchova, medializácia pytliactva) vplývať na relevantnú skupinu obyvateľstva (najmä poľovníci) v záujme minimalizácie priameho prenasledovania,
- spolupráca s veľkými užívateľmi pôdy (poľnohospodárske podniky) pri používaní insekticídov a pesticídov v lokalitách s výskytom hniezdísk.

2.3.1.19. Návrh zásad opatrení pre žlu sivú (*Picus canus*)

Na udržanie stavu žlty sivej na stupni B priaznivého stavu je potrebné realizovať nasledovné manažmentové opatrenia:

- na každých 500 ha lesa udržiavať 5 – 30 území s celkovou výmerou min. 150 ha, na ktorých bude les starší ako 80 rokov s mŕtvym drevom v objeme min. 10 % celkovej zásoby porastu,
- zvýšiť rubný vek buka, javora, jaseňa a jedle na min. 110 rokov a duba na 140 rokov
- ochranné lesy ponechať bez zásahu,
- pri ťažbe ponechať v porastoch stromy s hrúbkou aspoň 30 cm na dožitie v počte min. 5ks/ha,
- ponechávať v poraste stojace mŕtve stromy,
- ponechávať v poraste čo najviac ležiacich mŕtvych stromov,
- ťažbu dreva v porastoch starších ako 80 rokov realizovať iba mimo hniezdného obdobia (termín júl až február),
- zvyšovať alebo aspoň udržiavať plochu TTP porastených krovínami a/alebo solitérnymi drevinami,
- vylúčiť používanie pesticídov v lese, na nelesnej drevinovej vegetácii a TTP.

2.3.1.20. Návrh zásad opatrení pre penicu jarabú (*Silvia nisoria*)

Na udržanie stavu penice jarabej na stupni B priaznivého stavu je potrebné realizovať nasledovné manažmentové opatrenia:

- Zachovať extenzívne obhospodarovanie lúk a pasienkov na ktorých sa hojne vyskytujú kroviny, ako je hloh, šípka, trnka apod. a zabrániť ich úplnej likvidácii
- Zabrániť premene trávnatých porastov na ornú pôdu

- Zamedziť používanie chemických postrekov na hniezdných a potravných biotopoch a v ich blízkosti
- zvýšiť kontrolu dodržiavanie predpisov na úseku ochrany prírody v súvislosti s potenciálnym výrubom drevín rastúcich mimo lesa
- Zabezpečiť pravidelný monitoring penice jarabej ako aj strakoša obyčajného minimálne počas obdobia piatich rokov. Tieto dva druhy sa často vyskytujú spolu, pretože majú takmer zhodné nároky na biotop (porovnaj GOŁAWSKI 2007, KUŹNIAK et al. 2001, POLAK 2012). Pomerne nenáročné vizuálne sledovanie výskytu strakoša môže byť jednoduchšie ako akustické určovanie penice. Výskyt strakoša však nie je podmienkou výskytu penice, preto je potrebné sledovať oba druhy. Monitoring má prispieť k lepšiemu poznaniu populačného trendu a k prijatiu ochranných opatrení na lokalitách ich výskytu.

2.3.1.21. Návrh zásad opatrení pre prepelicu poľnú (*Coturnix coturnix*)

Na udržanie stavu prepelice poľnej na stupni B priaznivého stavu je potrebné realizovať nasledovné manažmentové opatrenia:

- V rámci stavebných konaní zachytávať prípadné ohrozenia hniezdných lokalít a navrhovať náhradné riešenia
- V rámci usmerňovania poľnohospodárskej činnosti prostredníctvom vydávania súhlasov obmedziť používania hnojív a chemických látok na hniezdných lokalitách
- V rámci územnoplánovacích a iných plánovacích dokumentov požadovať zachovanie trávnatých porastov a vhodnej štruktúry krajiny vrátane medzí a úhorov
- Realizovať informačné a praktické ekovýchovné aktivity pre farmárov a traktoristov o správnom spôsobe kosenia aktivity
- Zvýšiť kontrolu dodržiavania predpisov na úseku ochrany prírody v čase kosby so zameraním na zachovanie trávnatých porastov
- V prípade ďalšieho poklesu populácií využiť ciele ochranu hniezdísk s využitím ustanovení zákona a vyhlášky o CHVÚ

2.3.1.22. Návrh zásad opatrení pre muchára sivého (*Muscicapa striata*)

Na udržanie stavu muchára sivého na stupni B priaznivého stavu je potrebné realizovať nasledovné manažmentové opatrenia:

- Zabezpečiť pravidelný monitoring druhu
- Zachovanie vysokého podielu starých listnatých a zmiešaných lesov, zachovanie, resp. zvyšovanie podielu starej stromovej vegetácie (parky, sady, záhrady) v sídlach a okolí vodných tokov
- Vylúčenie veľkoplošných holorubov vo väčších celkoch starých listnatých a zmiešaných lesov a uprednostňovanie výberkového spôsobu ťažby dreva
- Dodržiavanie vhodného zastúpenia drevín
- Ponechávanie stojacich mŕtvych stromov v porastoch a výstavkov pri maloplošných holoruboch (5 stromov/10 ha porastu na dožitie, prípadne aj skupinky stromov). Odporúča sa tiež zachovanie/vysadenie aspoň ojedinelých stromov a krov na rozľahlých poľnohospodárskych plochách

2.3.1.23. Návrh zásad opatrení pre žltochvosta hôrneho (*Phoenicurus phoenicurus*)

Na udržanie stavu žltochvosta hôrneho na stupni B priaznivého stavu je potrebné realizovať nasledovné manažmentové opatrenia:

- zabezpečiť legislatívne, resp. medzinárodnými dohodami ochranu druhu na zimoviskách a počas migrácie (konvencie na ochranu biodiverzity, t.j. zabraňujúce odlesňovaniu a zabrániť nelegálnemu odchytu do sietí počas migrácie).
- zabezpečiť na vhodných miestach vhodnú štruktúru lesných porastov (lesy s menším zápojom korún, zakmenenie min. 0,6)
- v intravilánoch s výskytom žltochvostov hôrných obzvlášť starostlivo dbať na udržanie biotopov druhu, teda je potrebné zabezpečiť ochranu starých drevín v záhradách, resp. parkov v území
- v intravilánoch zabezpečiť dostatočné hniezdne možnosti napr. vyvesovaním polobúdok pre ich hniezdenie

2.3.1.24. Návrh zásad opatrení pre prhlaviara čierneho (Saxicola torquata)

Na udržanie stavu prhlaviara čierneho na stupni B priaznivého stavu je potrebné realizovať nasledovné manažmentové opatrenia:

- zabezpečiť monitoring hniezdnej populácie
- v rámci usmerňovania poľnohospodárskej činnosti prostredníctvom vydávania súhlasov monitorovať, kontrolovať a obmedziť používanie hnojív a chemických prípravkov v boji so škodcami v hniezdných lokalitách
- monitorovať vykonávanie údržby ciest (priekopy, násypy)
- spolupracovať s vlastníkmi a užívateľmi poľnohospodárskych pozemkov (Pozemkové spoločenstvá, Poľnohospodárske družstvá, Slovenská správa ciest) pri zabezpečovaní ochrany prhlaviara čierneho a jeho výskytových lokalít: usmernenie aplikácie metód obhospodarovania vyhovujúceho ekologickým a biologickým nárokom prhlaviara čierneho (likvidácia vegetácie pozdĺž ciest a okrajov polí, degradácia habitatov rozorávaním trvalých trávnych porastov, likvidácia medzí, rekultivácie, poľnohospodárske splašky- hnojovica, aplikovanie umelých hnojív, pesticídov a insekticídov na trvalých trávnych porastoch a okrajoch polí, vypaľovanie trávy, úhorov a medzí na začiatku a počas hniezdného obdobia, pri tvorbe a realizácii Agroenvironmentálnych programov.
- v rámci územnoplánovacích a iných plánovacích dokumentov požadovať zachovanie trávnatých porastov a vhodnej mozaikovitej krajiny vrátane medzí a úhorov
- podporovať tradičné mozaikové využívanie poľnohospodárskej pôdy najmä ako pasienky a kosné lúky
- organizovať výchovno-vzdelávacie podujatia (napr. prednášky a besedy) pre verejnosť, vlastníkov a užívateľov zamerané na vytvorenie pozitívneho vzťahu k ochrane prhlaviara čierneho, vydávať propagačné materiály

2.3.1.25. Návrh zásad opatrení pre hrdličku poľnú (Streptopelia turtur)

Na udržanie stavu hrdličky poľnej na stupni B priaznivého stavu je potrebné realizovať nasledovné manažmentové opatrenia:

- udržiavanie krovitých formácií na pasienkoch, kosných lúkach, krovín lemujúcich poľné cesty, rozhrania pozemkov, medze.
- vhodné je ponechať skupiny krov mozaikovite rozložené o celkovej výmere minimálne 25m²/1ha
- pri výrube krovín prednostne ponechať trnité druhy krov, borievku a bazu čiernu
- pri pokročilej sukcesii odstraňovať z krovitých formácií odrastajúce dreviny predovšetkým javory, hrab, liesku, pajaseň
- pri rýchlostných komunikáciách a komunikáciách I. triedy zamedziť kolíziám s dopravnými prostriedkami odstránením krovitých formácií do vzdialenosti 20m od telesa cesty

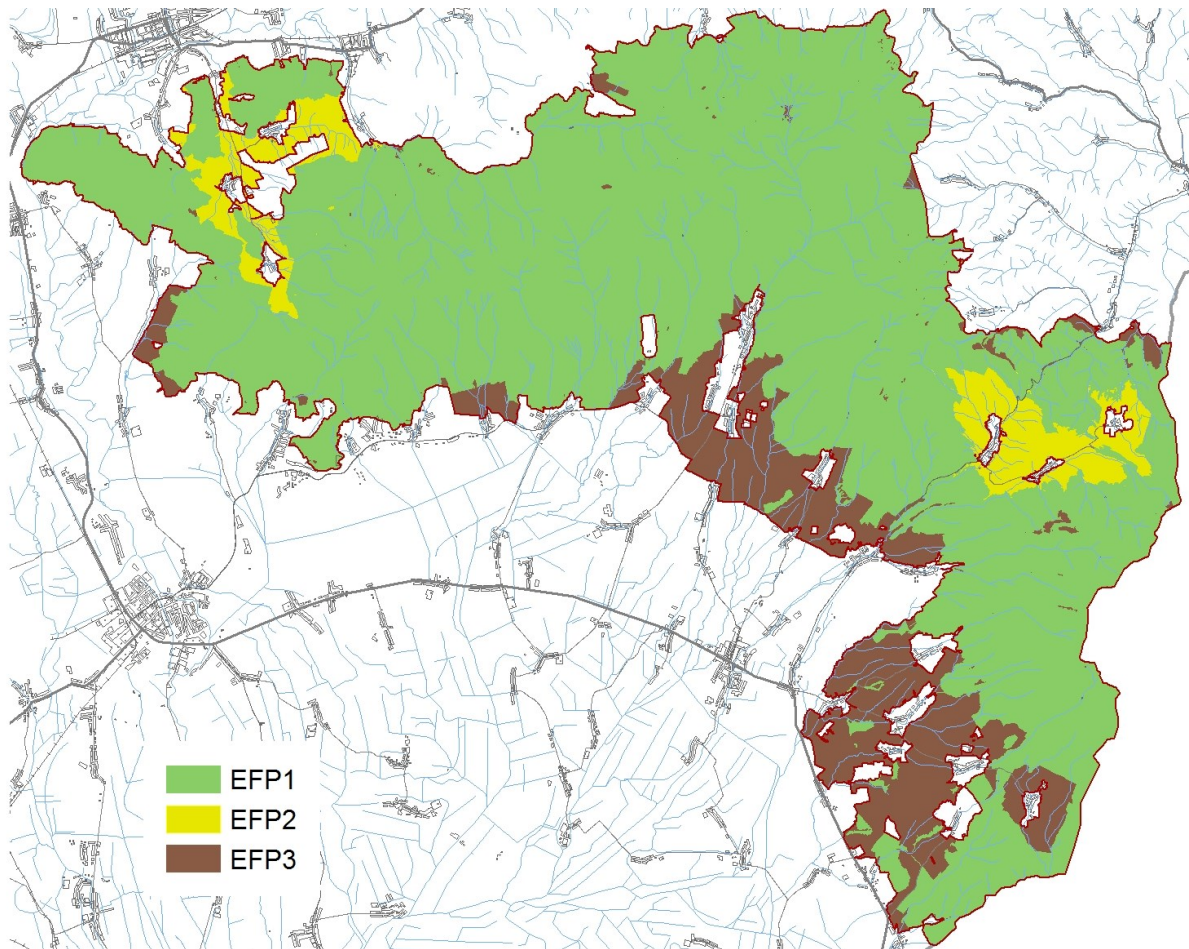
- odstraňovať invázne druhy rastlín a drevín, ktoré zásadným spôsobom menia štruktúru biotopu a ovplyvňujú potravnú ponuku (*Robinia pseudoacacia*, *Phalopia* sp., *Ailanthus altissima*)

2.3.2. Členenie územia na ekologicko-funkčné priestory (EFP)

V súčasnosti je predmetom ochrany v CHVÚ Vihorlatské vrchy 25 vtáčích druhov. Pre ochranu týchto druhov vzhľadom k vyššie uvedeným cieľovým stavom boli na základe odporúčaní expertov a vedeckých dát navrhnuté zásady opatrení. Mnohé z týchto opatrení sú však podobné na druhej strane sa viaceré opatrenia vzájomne vylučujú. Aj druhy, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ, sa nevyskytujú rozptýlene po celom území, ale väčšinou vo väzbe na konkrétny biotop, štruktúru krajiny alebo lokalitu. Preto je nutné rozčleniť CHVÚ Vihorlatské vrchy pri návrhu opatrení na niekoľko ekologicko-funkčných priestorov (EFP), kde sa návrhy opatrení prispôbia druhom, ktorých ochrana bude v danom EFP prioritou. Zároveň sa tak zabezpečí, aby sa realizácia opatrení vzájomne nenegovala, a aby prijaté opatrenia mohli efektívne priniesť výsledky.

Chránené vtáče územie Vihorlatské vrchy sa za účelom optimalizácie navrhnutých zásad ochrany a opatrení a za účelom efektívneho manažmentu populácií vtáčích druhov člení na nasledovné ekologicko-funkčné priestory (EFP):

- EFP1 – hniezdiská dutinových hniezdičov, sov, dravých vtákov a jariabka
- EFP2 – hniezdiská druhov poľnohospodárskej krajiny a loviská dravcov
- EFP3 – hniezdiská chrapkáča, prepelice, loviská dravcov

Obr. 1. Vyčlenenie EFP v CHVÚ Vihorlatské vrchy .

2.3.2.1. Návrh zásad opatrení v EFP1 – hniezdiská dutinových hniezdičov, sov, dravých vtákov a jariabka

EFP1 – hniezdiská lesných druhov, dutinových hniezdičov a dravcov je vyčlenené na rozsiahlejších lesných porastoch za účelom ochrany dutinových hniezdičov, hniezdisk dravcov a ostatných lesných druhov.

Prioritou ochrany v EFP1 sú predovšetkým druhy hadiar krátkoprstý, bocian čierny, jariabok hôrny, sova dlhochvostá, orol kriľavý, tesár čierny, datel' prostredný, včelár lesný, výr skalný, žlna sivá, ďateľ bielochrbtý, muchárik bieločrký, muchárik malý, žltouchvost hôrny. Pre zlepšenie podmienok pre tieto druhy je potrebné realizovať nasledovné opatrenia:

- Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 1000 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % (obnovných porastov starších ako 100 rokov)
- Ak nie je možné pri spracúvaní kalamít ponechať v poraste 35 % porastov starších ako 100 rokov na 1000 ha, potom je potrebné pri spracúvaní kalamít ponechávať na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy, ktoré nepredstavujú hygienické riziko pre lesné porasty a zároveň dosahujú v prsnej výške priemer minimálne 30 cm
- Vylúčiť leteckú aplikáciu insekticídov v lesných porastoch
- Vyhľadávať a nechať na dožitie stromy s dutinami
- V prípade realizácie investícií do cestovného ruchu, resp. aj iných väčších investícií dôsledne posúdiť ich dopad na predmety ochrany a povoliť ich len v prípade, ak neexistuje riziko významného negatívneho dopadu na predmety ochrany
- Podporiť ostatné dutinové hniezdiče (žltouchvost hôrny) inštaláciou rozmerovo vhodných búdok v počte minimálne 2 búdky na 100 ha lesa
- Ponechávať v lese zlomy, ktoré nepredstavujú hygienické riziko pre ostatné lesné porasty, a ktoré zároveň v prsnej výške dosahujú priemer minimálne 30 cm
- Zabezpečiť ochranné zóny okolo hniezd dravcov a bociana čierneho tak, že vo vnútornej časti zóny sa nesmie celý rok zasahovať (v mimohniezdnom období iba výchovne zásahy netýkajúce sa hniezdného stromu, no nie je možné porast vyrúbať v tomto období s výnimkou spracovania kalamít) a ak je hniezdo neobsadené minimálne päť rokov ponechať porast vo vnútornej zóne v rovnakom režime. V prípade vonkajšej zóny zabezpečiť úplné obmedzenie lesohospodárskych zásahov v hniezdnom období. Vnútorňá časť zóny by mala mať spravidla polomer minimálne 100 metrov (v závislosti od nárokov druhov) a vonkajšia časť zóny 300-500 metrov. Tieto zóny by sa mali vyhlasovať pre ochranu hniezd orla kriľavého, včelára lesného a bociana čierneho, sovy dlhochvostej, v prípade potreby aj v prípade nálezu stromových alebo zemných hniezd výra skalného.
- V PSL presadiť čo najvyššie zastúpenie pionierskych drevín pre potreby ochrany jariabka hôrneho
- Zabezpečiť ochranu hniezdných lokalít výra skalného a to kameňolomov, starých redších porastov na strmých stráňach a okolitých lesných porastov v prípade stromových hniezd
- Vo vhodných biotopoch ďateľ'a bielochrbtého zabezpečiť ponechanie mŕtveho dreva v objeme min. 10 % celkovej zásoby porastu,
- Zabezpečiť monitoring predmetov ochrany, u vzácnejších druhov všetkých hniezdísk, u ostatných vybranej vzorky hniezdísk
- Zabezpečiť monitoring a kontrolnú činnosť dodržiavania obmedzení z dôvodu ochrany prírody (existujúcich obmedzení vyhlášky č. 25/2008 Z.z.)
- Zapracovať uvedené relevantné opatrenia ako zásady hospodárenia v lese do novovypracúvaných PSL

- V prípade stavby nových elektrických vedení je potrebné všetky ošetriť prvkami zamedzujúcim kolíziám a úhynu vtáctva a rovnako ošetriť týmito prvkami aj existujúce vedenia.
- Vylúčiť zásahy do mokradí včítane ich zalesňovania a zabezpečiť revitalizáciu poškodených mokradí
- Usmerniť fotografovanie a filmovanie vtáctva v území tak, aby neohrozovalo vtáky na hniezdiskách a nevedlo k zmareniu hniezdení
- Realizovať informačné a praktické ekovýchovné aktivity pre lesníkov a miestnych obyvateľov o význame CHVÚ a správnom hospodárení v ňom
- Zabezpečiť v prípade potreby zmenu vyhlášky č. 195/2010 Z.z., ktorou sa vyhlasuje CHVÚ Vihorlatské vrchy za účelom úpravy obmedzení, ktoré majú adresne zabezpečiť ochranu predmetov ochrany podľa vyššie uvedených obmedzení v CHVÚ

2.3.2.2. Návrh zásad opatrení v EFP2 – hniezdiská druhov poľnohospodárskej krajiny, lelka a loviská dravcov

EFP2 – hniezdiská druhov poľnohospodárskej krajiny a loviská dravcov je určený na ochranu poľnohospodárskych druhov vtáctva a zabezpečenie vhodnej trofickej základne pre dravce a bociany čierne hniezdiace v CHVÚ.

Prioritou ochrany v EFP2 sú predovšetkým druhy strakoš obyčajný, prhľaviar čiernohlavý, penica jarabá, škovránok stromový, krutohlav hnedý, hrdlička poľná, lelek lesný a loviská bociana čierneho, orla kriľavého, hadiara krátkoprstého, včelára lesného a výra skalného. Pre zlepšenie a udržanie podmienok pre tieto druhy je potrebné realizovať nasledovné opatrenia:

- Vylúčiť zmenu TTP na ornú pôdu alebo iný druh pozemku, vylúčiť rozoranie TTP a presadzovať zachovanie TTP
- Podporovať chov hospodárskych zvierat a pasenia na TTP
- Zabezpečiť pre poľnohospodárov akceptáciu vyššieho pomeru nelesnej drevinovej vegetácie (NDV) z dôvodu zabezpečenia ochrany cieľových druhov (biodiverzity) ako umožňujú súčasné podmienky poľnohospodárskych dotácií. Zhodnotiť legislatívne bariéry, ktoré bránia tejto akceptácii v CHVÚ, v prípade ak nie je iné riešenie, upraviť národnú legislatívu resp. príslušné normy za účelom akceptácie tejto možnosti. Zabrániť homogenizácii krajiny, vylúčením takých poľnohospodárskych dotácií z územia CHVÚ, ktoré majú z hľadiska ochrany cieľových druhov negatívny vplyv. Pravidelné prehodnotenie agroenvironmentálnych dotácií z hľadiska predmetu ochrany.
- V rámci usmerňovania poľnohospodárskej činnosti prostredníctvom vydávania súhlasov obmedziť používanie hnojív a chemických látok na hniezdných lokalitách predmetov ochrany. Vylúčiť rozhodnutiami úradov plošnú (nad 2 ha) chemizáciu na TTP
- V prípade ďalšieho poklesu populácií chrapkáča poľného využiť cieľenú ochranu hniezdísk s využitím ustanovení zákona 543/2002 Z.z. v znení neskorších predpisov a vyhlášky č. 173/2005 Z.z.
- Zabezpečiť aby na pasení a kosení obhospodarovaných trávnych porastoch, rozsah NDV neprekročil max. 40 % z celkovej obhospodarovanej plochy/LPIS/).
- Zabezpečiť podporu extenzívneho chovu hospodárskych zvierat a pasenia na TTP (rozsah NDV min. 10 % , max. 40% z celkovej obhospodarovanej plochy LPIS).
- Podporovať kosenie trávnych biotopov bez mulčovania.
- Zakázať mulčovanie v období od 1.3. do 31.8.
- Podporiť a usmerniť prvý termín kosenia v termíne mimo obdobie 1.3 – 31.8. min. na 20 % plochy obhospodarovanej lúky kosením.
- Podporiť a usmerniť kosenie od stredu k okrajom, alebo od jedného kraja ku druhému kraju. Vylúčiť z podpory kosenie od okraja do stredu.

- Zachovávať dostatočné porasty krovín na hniezdných lokalitách strakoša obyčajného ako aj potenciálne miesta lovu strakoša obyčajného a dravcov
- Zabezpečiť monitoring predmetov ochrany, u vzácnejších druhov všetkých hniezdísk,
- V prípade stavby nových elektrických vedení je potrebné všetky ošetriť prvkami minimalizujúcich kolízie a úhyn vtáctva a rovnako ošetriť týmito prvkami aj existujúce vedenia.
- Vylúčiť zásahy do mokradí a zabezpečiť revitalizáciu poškodených mokradí
- Zabezpečiť usmernenie výrubu drevín cez § 47, § 35 cez orgány OP, prioritná ochrana (ponechanie) solitérnych stromov a skupiniek stromov ostrovčekovito sa vyskytujúcich v poľnohospodárskej krajine, brehových porastov, prioritná ochrana stromov s obvodom kmeňa nad 80 cm.
- Usmerniť výrub drevín „krovinami zarastených TTP“ cez § 47, § 35 cez orgány OP (remízky – krovinné formácie) – na TTP typu pasienok zachovať min. 10% - max. 40 % z súčasnej rozlohy krovín *Rubus fruticosus*, *Rosa sp.* *Crataegus*, *Prunus spinosa*, *Pyrus communis*, *Juniperus* a príp. iných druhov. Zabezpečiť nasledovnú distribúciu plôch NDV: plochy s rozlohou cca. 20 x 50 m vo vzájomnej vzdialenosti cca. 100 m (biotop *Sylvia nisoria*) pri súčasnom zabezpečení obhospodarovania plôch pasiením a/alebo kosením.
- Usmerniť výrub drevín „bielych plôch“ podľa § 47, § 35 cez orgány OP z dôvodu získavania plôch na pasenie a kosenie - výmeru vyčistenej plochy vyššiu ako 2 ha podmieniť zachovaním (vytvorením) priľahlej remízky s rozlohou min. 10 % z celkovej čistenej plochy a následným užívaním vyčistenej plochy v ďalších rokoch ako pasienku, resp. kosnej lúky (biotop *Coturnix coturnix*).
- Usmerniť výrub drevín cez § 47, § 35 cez orgány OP (aleje, stromoradia, remízky, lesík – lesné biotopy) – obhospodarovania „bielych plôch bez poľnohospodárskeho využitia“: účelový výber v prospech mozaikovitosti a štruktúrovanosti NDV, pri výrube nesmie dôjsť k plošnému výrubu a zníženiu výmery NDV o viac ako 50%, (biotop *Jynx torquilla*).
- Realizovať informačné a praktické ekovýchovné aktivity pre farmárov a miestnych obyvateľov o význame CHVÚ a správnom hospodárení v ňom
- Zabezpečiť zmenu vyhlášky č. 195/2010 Z.z., ktorou sa vyhlasuje CHVÚ Vihorlatské vrchy za účelom úpravy obmedzení, ktoré majú adresne zabezpečiť ochranu predmetov ochrany podľa vyššie uvedených obmedzení v CHVÚ

2.3.2.3. Návrh zásad opatrení v EFP3 - hniezdiská chrapkáča, prepelice, loviská dravcov

Prioritou ochrany v tomto EFP3 sú v súčasnosti predovšetkým hniezdiská chrapkáča poľného a prepelice poľnej. Tento EFP však pri dodržaní nižšie uvedených zásad (opatrení) prispeje aj k udržaniu lovisk pre dravce hniezdiace v CHVÚ.

EFP3 – sú lokality s výskytom chrapkáča poľného, prepelice poľnej a slúžia tieto lokality aj ako potravná základňa pre dravce akými je orol krikľavý a včelár lesný. Pre udržanie alebo zlepšenie podmienok pre dané druhy je potrebné dodržať nasledovné opatrenia:

- Zabezpečiť dlhodobé poľnohospodárske využitie pozemkov v tomto EFP vhodnou formou pre predmety ochrany na významnej časti EFP (pastva, kosenie) a zabrániť opusteniu poľnohospodárskej pôdy. Za týmto účelom presadzovať aj vhodné nastavenie dotácii v rámci poľnohospodárskej politiky na národnej a európskej úrovni
- Vylúčiť zmenu TTP na ornú pôdu alebo iný druh pozemku, vylúčiť rozoranie TTP a presadzovať zachovanie TTP aj v rámci územnoplánovacej dokumentácie
- Zabezpečiť kosenie TTP od 1. mája do 31. júla na súvislej ploche väčšej ako 0,5 hektára spôsobom od stredy do kraja, alebo od kraja ku kraju. Vylúčiť kosenie od kraja do stredy.
- Vylúčiť kosenie a mulčovanie príslušným orgánom štátnej ochrany prírody určených hniezdných lokalitách chrapkáča poľného a prepelice poľnej

- V rámci usmerňovania poľnohospodárskej činnosti prostredníctvom vydávania súhlasov obmedziť používanie hnojív a chemických látok na hniezdnych lokalitách predmetov ochrany
- V rámci stavebných konaní (ako aj v procese EIA a súvisiacich konaniach) zachytávať prípadné ohrozenia hniezdnych lokalít predmetov ochrany (hniezdísk chrapkáča) a navrhovať náhradné riešenia
- Zachovať (prípadne podľa potreby aj vysadiť) vyššie solitérne stromy ako potenciálne miesta hniezdenia a lovu strakoša červenochrbtého a dravcov
- Zabezpečiť monitoring predmetov ochrany, u vzácnejších druhov všetkých hniezdísk, u ostatných vybranej vzorky hniezdísk
- V prípade realizácie investícií do cestovného ruchu, resp. aj iných väčších investícií dôsledne posúdiť ich dopad na predmety ochrany a povoliť ich len v prípade, že neexistuje riziko významne negatívneho dopadu na predmety ochrany
- Zarastené a zdegradované pasienky, ktoré v minulosti poskytovali vhodný potravný biotop pre hadiara krátkoprstého, aspoň čiastočne, na danej ploche, obnoviť do pôvodného stavu realizovaním reštitučných programov na obnovu pôvodných trávnatých biotopov.
- Zabezpečiť monitoring, resp. kontrolnú činnosť dodržiavania obmedzení z dôvodu ochrany prírody (existujúcich obmedzení vyhlášky č. 195/2010 Z.z., ktorou sa vyhlasuje CHVÚ Vihorlatské vrchy, ako aj obmedzení v stupňoch ochrany). Zabezpečiť kontrolu aj s dôrazom na dodržiavanie predpisov na úseku ochrany prírody v čase kosby so zameraním na zachovanie TTP
- V prípade stavby nových elektrických vedení je potrebné všetky ošetriť prvkami minimalizujúcich kolízie a úhyn vtáctva a rovnako ošetriť týmito prvkami aj existujúce vedenia.
- Zabezpečiť v prípade potreby zmenu vyhlášky č. 195/2010 Z.z., ktorou sa vyhlasuje CHVÚ Vihorlatské vrchy za účelom úpravy obmedzení, ktoré majú adresne zabezpečiť ochranu predmetov ochrany podľa vyššie uvedených obmedzení v CHVÚ

3. CIELE STAROSTLIVOSTI A OPATRENIA NA ICH DOSIAHNUTIE

3.1. Stanovenie dlhodobých cieľov starostlivosti

3.1.1. Dlhodobé ciele na dosiahnutie priaznivého stavu:

1. Zlepšiť súčasný nepriaznivý stav výberových druhov *Circaetus gallicus*, *Otus scops*, *Aquila pomarina* a *Ciconia nigra* na priaznivý.
2. Zachovať súčasný priaznivý stav výberových druhov vtákov *Strix uralensis*, *Bonasa bonasia*, *Bubo bubo*, *Caprimulgus europaeus*, *Crex crex*, *Dendrocopos leucotos*, *Dendrocopos medius*, *Drycopos martius*, *Ficedula albicollis*, *Ficedula parva*, *Jynx torquilla*, *Lanius collurio*, *Lullula arborea*, *Pernis apivorus*, *Picus canus*, *Sylvia nisoria*, *Coturnix coturnix*, *Muscicapa striata*, *Phoenicurus phoenicurus*, *Saxicola rubicola* a *Streptopelia turtur*.
3. Zabezpečiť adresný legislatívny rámec pre zlepšenie kvality biotopov predmetov ochrany v CHVÚ Vihorlatské vrchy
4. Zvýšiť ekologické povedomie miestnych obyvateľov a zlepšiť spoluprácu s vlastníkmi a správcami pozemkov pri ochrane vtáctva.

Limitujúce a modifikujúce faktory

Vnútorne prírodné faktory

*Vnútornými prírodnými faktormi, ktoré negatívne vplyvajú na populáciu a dlhodobý cieľ č. 1 u všetkých druhov s výnimkou žltochvosta hôrneho je predovšetkým **sukcesia**. Obzvlášť závažným je tento faktor v prípade hadiara krátkoprstého, kde v dôsledku zarastania jeho lovísk hustým porastom drevín a vytvorením ostrej hranice medzi lesom úplne zanikajú jeho biotopy. Preto tento faktor môže značne ovplyvniť dosiahnutie dlhodobého cieľu pre hadiara krátkoprstého, no na druhej strane vhodným usmernením hospodárenia (výrubom krovín a obnovou a údržbou hospodárenia na vyčistených porastoch) je možné vplyv tohto faktoru jednoducho minimalizovať.*

*Vnútorným prírodným faktorom, ktorý môže negatívne vplyvať na populácie výberových druhov a dlhodobé ciele č. 1–3 sú predovšetkým **extrémny počasie a nedostatok potravy**. Extrémny počasie (náhle výkyvy teplôt, dlhé obdobie so zrážkami spojené s povodňami alebo naopak extrémne suché a horúce počasie) môžu prispieť k negatívnym vplyvom na populácie výberových druhov. Náhle výkyvy teplôt môžu prispieť k nižšej hniezdnej úspešnosti výberových druhov v území, alebo úmrtiu adultných jedincov. Tento faktor sa však opakuje len v odstupe niekoľkých rokov, preto dostatočne veľké populácie výberových druhov sa dokážu s týmito stratami vyrovnáť. Dlhé obdobia so zrážkami spojené s povodňami môžu prispieť k malej hniezdnej úspešnosti, zničeniu hniezd alebo úplne znemožniť hniezdenie druhom, ktoré sú viazané skôr na xerothermné biotopy ako napr. prepelica. Naopak extrémne suché a horúce počasie spôsobujúce vysychanie mokradí a vlhkých lúk spôsobuje negatívne zmeny týchto biotopov, ktoré sa môžu stať nevhodnými pre druhy chrapkáč poľný, bocian čierny a čiastočne pŕhľaviar čiernehohlavý.*

Vnútorne človekom podmienené faktory

*Na populáciu, ktoré sú predmetmi ochrany v CHVÚ môže limitujúco vplyvať **poľnohospodárstvo**. V tomto ohľade je dôležité predovšetkým **opúšťanie pôdy, rozorávanie TTP a zmena plodín**. Všetky uvedené zmeny v poľnohospodárskej praxi vedú k zníženiu dostupnosti hniezdných biotopov pre predmety ochrany, ako je napríklad chrapkáč poľný, prepelica poľná, ale aj k zníženiu dostupnosti potravy pre dravce ako aj iné druhy. Z tohto pohľadu je obzvlášť problematická intenzifikácia hospodárenia vedúca k rozorávaniu TTP, zmene preferovaných plodín a veľkoplošnému pestovaniu hustosiatych plodín, ako napríklad repka, ktoré značne limitujú dostupnosť potravy, a teda vedú buď k zníženiu hniezdnej úspešnosti, alebo priamo k opusteniu niektorých hniezdných teritórií. Je preto veľmi dôležité monitorovať dopad týchto zmien v území a sa zasaďovať za také nastavenie dotácií pre poľnohospodárov, ktoré ich bude motivovať k poľnohospodárstvu šetrnému k prírode v rámci CHVÚ a zároveň aj dostatočne motivovať, aby nedochádzalo k opúšťaniu pôdy.*

*Limitujúcim faktorom môže byť aj **intenzívne lesné hospodárenie**. CHVÚ Vihorlatské vrchy je v súčasnosti lesná hospodárska činnosť, hlavne v hniezdnom období, a s tým súvisiace aj vyrušovanie hniezdiacich vtákov (hlavne dravých vtákov a sov), fragmentácia biotopov (čo však ale vyhovuje jariabkovi). Aby sa tomu predišlo je veľmi dôležité pri plánovanej obnove lesa vhodne štrukturovať porasty a pri náhodných ťažbách je dôležité ponechávať na dožitie zdravé stromy podľa minimálnych nárokov druhov, prípade zlomy ako hniezdne podmienky. Pri zohľadnení ekologických nárokov druhov je možné skĺbiť hospodárenie v lese a to aj náhodnú ťažbu tak, aby sa minimalizoval negatívny dopad na uvedené dlhodobé ciele.*

Vonkajšie prírodné faktory

Na dlhodobé ciele 1,2,3 vplyva aj viacero vonkajších prírodných faktorov. Niektoré z nich nie je možné ovplyvniť na národnej úrovni, resp. vôbec. Preto ich je potrebné vziať v úvahu pri

hodnotení populácií aj v samotnom CHVÚ Vihorlatské vrchy pre prípad ak tieto faktory majú dopad na populácie v CHVÚ.

Spomedzi vonkajších prírodných faktorov majú na naše populácie dopad poveternostné podmienky – extrémny počasie na migračných trasách a zimoviskách. V prípade druhov ako hadiar krátkoprstý, orol kriľavý, bocian čierny, prepelica poľná, chrapkáč poľný, strakoš obyčajný, žltouchost hôrny a včelár lesný nie je pre zachovanie populácií týchto druhov dôležité len udržanie vhodných podmienok na hniezdenie v samotnom CHVÚ. Takmer rovnako dôležitú rolu hrajú aj podmienky na zimoviskách a migračných trasách. V prípade suchých rokov vedúcich k nedostatku potravy na zimoviskách tak môže byť mortalita uvedených druhov vyššia a môže viesť aj k nižšiemu obsadeniu revírov po návrate zo zimovísk. Na minimalizovanie tohto vplyvu je možné len udržiavať biotopy uvedených druhov v dobrej kvalite za účelom zvýšenia hniezdnej úspešnosti, ktorá bude úplne alebo aspoň čiastočne kompenzovať potenciálne straty na zimoviskách a migračných trasách v dôsledku poveternostných extrémov.

Medzi vonkajšími prírodnými faktormi hrá významnú rolu globálna zmena klímy. Táto vedie už v súčasnosti k posunu areálu rozšírenia niektorých vtáčích druhov a ovplyvňuje aj druhovú skladbu biotopov

Vonkajšie človekom podmienené faktory

V prípade cieľov 1, 2 a 3 hrá významnú rolu aj ochrana biotopov sťahovavých druhov na zimoviskách a migračných trasách ako aj samotných druhov počas migrácie a zimovania.

Odlesňovanie, intenzifikácia poľnohospodárstva na zimoviskách a nelegálny lov počas migrácie pritom predstavujú jedno z hlavných rizík pre sťahovavé druhy. Nelegálny lov počas migrácie sa týka predovšetkým krajín v okolí Stredomoria ako je Turecko, Cyprus, Libanon a Egypt. Nelegálnym lovom tu nie sú ohrozené len bežné druhy, ale aj mnohé vzácne druhy, migrujúce bociany, dravce. Vzhľadom ku nestabilnej politickej situácii v týchto krajinách sa nedá očakávať zmena legislatívy na ochranu vtáctva v týchto štátoch ani pri tlaku verejnosti z Európy. Preto je možné očakávať, že u ďalekých migrantov zimujúcich v Afrike sa tento nelegálny lov môže aj významne podpísať na negatívnom trende predmetného druhu aj v samotnom CHVÚ. Na minimalizovanie pôsobenia tohto faktoru je tak potrebné zabezpečiť vhodné podmienky na hniezdenie druhov v CHVÚ za účelom zvýšenia hniezdnej úspešnosti. Podobne ťažko ovplyvniteľným procesom je aj proces odlesňovania v subsaharskej Afrike vplyvajúci negatívne na dostupnosť zimovísk žltouchosta hôrneho ako aj intenzifikácia poľnohospodárstva v týchto krajinách. Preto jediným efektívnym opatrením je potreba zabezpečenia podmienok na hniezdenia a dožadovanie plnenia medzinárodných dohovorov (RAMSAR, AEWa a iné).

Na naplnenie cieľov 1, 2, 3 a 4 môže negatívne pôsobiť aj celková nepriaznivá ekonomická a sociálna situácia v Európe. V prípade nepriaznivého vývoja ekonomiky prioritou môžu byť iné opatrenia, a teda aj celkové vnímanie ochrany prírody ako priority sa môže posunúť na nižšie úrovne a sťažiť tak dosiahnutie dlhodobých cieľov. Na minimalizovanie dopadu tohto vplyvu je potrebné systematicky upozorňovať na prínosy zachovanej prírody, ktoré poskytujú služby spoločnosti nezávisle od economickej situácie (napr. vodozadržná schopnosť zachovalých lesov, pričom zachovalé lesy sú dôležité aj pre prežitie predmetov ochrany a pod.).

3.2. Stanovenie operatívnych cieľov

1. Zlepšiť súčasný nepriaznivý stav výberových druhov *Circaetus gallicus*, *Otus scops*, *Aquila pomarina* a *Ciconia nigra* na priaznivý.

- 1.1. Zvýšiť a udržať populáciu hadiara krátkoprstého (*Circaetus gallicus*) na priemernej úrovni minimálne 2 obsadené teritóriá.

- 1.2. Zvýšiť a udržať populáciu výrika lesného (*Otus scops*) na priemernej úrovni minimálne 2,5 obsadených teritórií.
- 1.3. Zvýšiť a udržať populáciu orla krikľavého (*Aquila pomarina*) na priemernej úrovni minimálne 17 obsadených revírov.
- 1.4. Zvýšiť a udržať populáciu bociana čierneho (*Ciconia nigra*) na priemernej úrovni minimálne 11 obsadených teritórií.

2. Zachovať súčasný priaznivý stav výberových druhov vtákov *Strix uralensis*, *Bonasa bonasia*, *Bubo bubo*, *Caprimulgus europaeus*, *Crex crex*, *Dendrocopos leucotos*, *Dendrocopos medius*, *Drycopos martius*, *Ficedula albicollis*, *Ficedula parva*, *Jynx torquilla*, *Lanius collurio*, *Lullula arborea*, *Pernis apivorus*, *Picus canus*, *Sylvia nisoria*, *Coturnix coturnix*, *Muscicapa striata*, *Phoenicurus phoenicurus*, *Saxicola rubicola* a *Streptopelia turtur*.

- 2.1. Udržať populáciu sovy dlhochvostej (*Strix uralensis*) na minimálnej úrovni 200 obsadených teritórií.
- 2.2. Udržať populáciu jariabka hôrneho (*Bonasa bonasia*) na minimálnej úrovni 150 obsadených teritórií.
- 2.3. Udržať populáciu výra skalného (*Bubo bubo*) na minimálnej úrovni 6,5 obsadených teritórií.
- 2.4. Udržať populáciu lelka lesného (*Caprimulgus europaeus*) na minimálnej úrovni 20 obsadených teritórií.
- 2.5. Udržať populáciu chrapkáča poľného (*Crex crex*) na minimálnej úrovni 157 volajúcich samcoch.
- 2.6. Udržať populáciu d'atľa bielochrbtého (*Dendrocopos leucotos*) na minimálnej úrovni 250 obsadených teritórií.
- 2.7. Udržať populáciu d'atľa prostredného (*Dendrocopos medius*) na minimálnej úrovni 300 obsadených teritórií.
- 2.8. Udržať populáciu tesára čierneho (*Drycopos martius*) na minimálnej úrovni 170 obsadených teritórií.
- 2.9. Udržať populáciu muchárika bielokrkého (*Ficedula albicollis*) na priemernej úrovni minimálne 2000 obsadených teritórií
- 2.10. Udržať populáciu muchárika malého (*Ficedula parva*) na priemernej úrovni minimálne 1100 obsadených teritórií.
- 2.11. Udržať populáciu krutihlava hnedého (*Jynx torquilla*) na priemernej úrovni minimálne 250 obsadených teritórií.
- 2.12. Udržať populáciu strakoša obyčajného (*Lanius collurio*) na priemernej úrovni minimálne 1000 obsadených teritórií.
- 2.13. Udržať populáciu škovránika stromového (*Lullula arborea*) na priemernej úrovni minimálne 80 obsadených teritórií.
- 2.14. Udržať populáciu včelára lesného (*Pernis apivorus*) na priemernej úrovni minimálne 45 obsadených teritórií.
- 2.15. Udržať populáciu žlny sivej (*Picus canus*) na priemernej úrovni minimálne 200 obsadených teritórií
- 2.16. Udržať populáciu penice jarabej (*Sylvia nisoria*) na minimálnej úrovni 850 obsadených teritórií.
- 2.17. Udržať populáciu preplice poľnej (*Coturnix coturnix*) na priemernej úrovni minimálne 90 volajúcich samcov.
- 2.18. Udržať populáciu muchára sivého (*Muscicapa striata*) na priemernej úrovni minimálne 500 obsadených teritórií.
- 2.19. Udržať populáciu žltochvosta hôrneho (*Phoenicurus phoenicurus*) na priemernej úrovni minimálne 350 obsadených teritórií.
- 2.20. Udržať populáciu prhlaviara čierneho (*Saxicola rubicola*) na priemernej úrovni minimálne 150 obsadených teritórií.

- 2.21. Udržať populáciu hrdličky poľnej (*Streptopelia turtur*) na priemernej úrovni minimálne 600 obsadených teritórií.
- 3. Zabezpečiť adresný legislatívny rámec pre zlepšenie kvality biotopov predmetov ochrany v CHVÚ Vihorlatské vrchy.**
- 3.1. Zabezpečiť aktualizáciu vyhlášky č. 195/2010 Z. z. s cieľom prehodnotenia zakázaných činností tak aby boli adresné k požiadavkám predmetov ochrany.
- 3.2. Vyhodnotiť adresnosť legislatívneho rámca pre ochranu predmetov ochrany a presadiť potrebné úpravy
- 4. Zvýšiť ekologické povedomie miestnych obyvateľov a zlepšiť spoluprácu s vlastníkmi a správcami pozemkov pri ochrane vtáctva**
- 4.1. Zlepšiť úroveň poznania vtáctva, propagovať myšlienku ochrany významnej ornitologickej lokality a vybudovať infraštruktúru pre pozorovanie vtáctva na lokalite.
- 4.2. Zapájať miestnych obyvateľov do praktickej ochrany vtáctva, zapájať vlastníkov pozemkov do vykonávania praktického manažmentu.

3.3. Rámcové plánovanie a modely hospodárenia pre lesné biotopy

Základné rozhodnutia a ciele hospodárenia sú spracované pre lesné porasty podľa identifikátorov v modeloch hospodárenia. Kompletný výstup platných modelov pre jednotlivé PSL je súčasťou Všeobecnej časti PSL pre jednotlivé Lesné celky (LC). Kombináciou identifikátorov na území CHVÚ vzniká celkovo niekoľko sto modelov. V tabuľke na nasledujúcich stranách sú uvedené základné rámce vybrané z modelov s najväčším zastúpením v CHVÚ (výmera identifikátorov nad 100 ha).

Rubné doby, obnovné doby a cieľové drevinové zastúpenie sú optimalizované najmä s ohľadom na kategóriu lesa, drevinovú skladbu a stanovištné podmienky danej lesnej oblasti. Konštrukcia modelov umožňuje reagovať aj na zhoršený zdravotný stav, keďže výrazne zvýšený stupeň ohrozenia porastu umožňuje znížiť rubnú dobu, prípadne upraviť obnovnú dobu. Hospodárske spôsoby uvedené v modeloch hospodárenia sú maximálne prípustnou formou obnovy lesa a zmena na jemnejšie formy je v právomoci odborného lesného hospodára (OLH). Dominantný hospodársky spôsob je podrastový hlavne jeho maloplošná forma. V odôvodnených prípadoch v rámci zákona modely hospodárenia umožňujú aj použitie kombinácie podrastového a holorubného hospodárskeho spôsobu.

Základné rámce z Modelov hospodárenia pre hlavné identifikátory

Lesná oblasť	Pod- oblasť	Kategória	Tvar	Spôsob obhosp.	Písmeno kategórie	HSLT	Porastový typ	SOP	Rubná doba	Obnovná doba	Hosp. spôsob	Hosp. spôsob	Cieľové drevinové zloženie															
													DR	%	DR	%	DR	%	DR	%	DR	%	DR	%	DR	%	DR	%
04	B	H	V			211	30	1	100	20	PH	HP	DB	20-50	BK	10-40	jm	1-20	BO	20-50	lp	1-10	ol	1-30	oi	1-10		
04	B	H	V			211	38	1	110	30	PH	MP	DB	30-60	bk	10-30	jm	1-20	bo	1-30	lp	1-10	ol	1-20	hb	10-		
04	B	H	V			211	94	1	110	30	MP	PH	DB	20-50	BK	20-50	jm	1-20	bo	1-30	lp	1-10	ol	1-30				
04	B	H	V			311	66	1	110	30	MP	PH	BK	40-70	DB	20-40	cl	1-20	bo	1-20	ol	1-20	oi	1-10				
04	B	H	V			311	91	1	100	20	MP	PH	BK	30-60	DB	10-40	cl	1-20	bo	1-20	ol	1-20	oi	1-10	hb	10-		
04	B	H	V			311	94	1	110	30	MP	PH	BK	40-60	DB	20-40	jm	1-10	bo	1-20	js	1-10	ol	1-30	oi	1-10		
21	A	H	V			311	62	1	100	30	MP		BK	50-90	DB	5-30	bo	0-10	sc	0-10	cl	0-20	hb	0-10	cs	0-10	dg	0-10
21	A	H	V			311	91	1	100	30	MP		BK	50-90	DB	5-30	bo	0-10	sc	0-10	cl	0-20	hb	0-10	cs	0-10	dg	0-10
30		H	V			211	31	1	130	30	MP	PH	DB	40-70	bk	10-40	cl	1-25	hb	1-10	ol	1-20	oi	1-20				
30		H	V			211	34	1	120	30	MP	PH	DB	30-60	BK	10-50	cl	1-20	hb	1-10	ol	1-20	oi	1-20				
30		H	V			211	94	1	100	30	MP	PH	DB	30-60	BK	10-50	cl	1-20	hb	1-15	ol	1-20	oi	1-20				
30		H	V			302	62	1	110	30	MP		BK	40-90	db	1-30	jm	1-20	lp	1-10	js	1-10	hb	0-10	oi	0-20		
30		H	V			302	97	2	110	30	MP		BK	40-80	db	1-30	jm	1-20	lp	1-10	js	1-15	hb	0-10	oi	0-20		
30		H	V			310	62	1	100	20	MP	PH	BK	40-80	dz	1-20	jm	1-10	lp	1-10	hb	0-10	ol	1-20	oi	1-20		
30		H	V			310	62	2	100	20	MP	PH	BK	40-80	dz	1-20	jm	1-10	lp	1-10	hb	0-10	ol	1-20	oi	1-20		
30		H	V			310	91	2	100	20	MP	PH	BK	40-80	dz	1-30	jm	1-10	lp	1-10	hb	1-10	ol	1-20	oi	1-20		
30		H	V			311	34	1	110	30	MP	PH	BK	30-60	DB	10-40	jm	1-20	lp	1-10	hb	1-20	ol	1-20	oi	1-10		
30		H	V			311	62	1	100	20	MP	PH	BK	40-80	db	1-20	jm	1-20	lp	1-10	hb	0-10	ol	1-20	oi	1-10		
30		H	V			311	62	2	100	20	MP	PH	BK	40-80	db	1-20	jm	1-20	lp	1-10	hb	1-10	ol	1-20	oi	1-10		
30		H	V			311	66	1	110	30	MP	PH	BK	40-80	db	10-30	jm	1-20	lp	1-10	hb	0-10	ol	1-20	oi	1-10		
30		H	V			311	66	2	110	30	MP	PH	BK	40-80	db	10-30	jm	1-20	lp	1-10	hb	1-10	ol	1-20	oi	1-10		

Lesná oblasť	Pod- oblasť	Kategória	Tvar	Spôsob obhosp.	Písmeno kategórie	HSLT	Porastový typ	SOP	Rubná doba	Obnovná doba	Hosp. spôsob	Hosp. spôsob	Cieľové drevinové zloženie															
													DR	%	DR	%	DR	%	DR	%	DR	%	DR	%	DR	%		
30		H	V			311	91	1	100	20	MP	PH	BK	40-80	db	1-20	jm	1-20	lp	1-10	hb	1-10	ol	1-20	oi	1-10		
30		H	V			311	91	2	100	20	MP	PH	BK	40-80	db	1-20	jm	1-20	lp	1-10	hb	1-10	ol	1-20	oi	1-10		
30		H	V			311	94	1	100	30	MP	PH	BK	40-80	db	1-20	jm	1-20	lp	1-10	hb	1-10	ol	1-20	oi	1-10		
30		H	V			311	94	2	100	30	MP	PH	BK	40-80	db	1-20	jm	1-20	lp	1-10	hb	1-10	ol	1-20	oi	1-10		
30		H	V			311	97	2	100	20	MP	PH	BK	40-70	db	1-20	oi	1-10	cl	20-40	hb	1-10	ol	1-20				
30		H	V			316	66	1	110	30	MP		BK	40-80	DB	10-40	jm	1-20	lp	1-10	hb	0-10	ol	1-20	oi	1-20		
30		H	V			410	62	1	100	20	MP	PH	BK	40-80	jh	1-20	js	1-20	bh	0-10	ol	1-20	oi	1-20	db	0-10		
30		H	V			410	62	2	100	30	MP	PH	BK	40-80	jh	1-20	js	1-20	bh	0-10	ol	1-20	oi	1-20	dz	0-10		
30		H	V			410	70	2	100	30	MP	PH	BK	40-70	jh	1-20	js	1-20	bh	0-10	ol	1-20	oi	1-20	dz	0-10		
30		H	V			410	71	2	100	30	MP	PH	BK	40-70	jh	1-20	js	1-20	bh	0-10	ol	1-20	oi	1-20	dz	0-10		
30		H	V			410	97	2	100	30	MP	PH	BK	20-60	cl	10-60	ol	1-20	oi	1-15	dz	0-10						
30		H	V			411	62	1	100	20	MP	PH	BK	50-80	jh	1-20	js	1-20	bh	0-20	ol	1-20	oi	1-20	db	0-10		
30		H	V			411	62	2	100	20	MP	PH	BK	50-80	jh	1-20	js	1-20	bh	0-20	ol	1-20	oi	1-20	db	0-10		
30		H	V			411	65	2	100	30	MP	PH	BK	40-80	jh	1-20	js	1-20	bh	0-10	ol	1-10	oi	1-25	db	0-10		
30		H	V			411	71	2	100	30	MP	PH	BK	40-80	jh	1-20	js	1-20	bh	0-10	ol	1-20	oi	1-20	db	0-10		
30		H	V			411	83	2	100	20	MP	PH	BK	10-50	jh	10-50	js	10-50	bh	0-10	ol	1-20	oi	1-10	db	0-10		
30		H	V			411	97	1	100	20	MP	PH	BK	40-60	CL	20-50	oi	1-10	ol	1-20	db	0-10						
30		H	V			411	97	2	100	20	MP	PH	BK	40-60	CL	20-50	oi	1-10	ol	1-20	db	0-10						
30		H	V			411	97	2	100	20	MP	PH	BK	50-70	jd	1-30	cl	10-30	sc	0-10	ol	0-5						
30		H	V			416	62	1	110	30	MP		BK	40-80	jh	1-20	js	1-20	bh	0-10	ol	0-10	oi	0-10	db	0-10		
30		H	V			416	62	2	110	30	MP		BK	40-80	jh	1-20	js	1-20	bh	0-10	ol	0-10	oi	0-10	db	0-10		
30		H	V			416	97	2	110	30	MP		BK	20-60	CL	30-50	ol	0-10	oi	1-10	db	0-10						
30		H	V			511	62	2	110	30	MP	PH	BK	40-70	jd	1-30	bh	1-20	js	5-20	jh	5-20	ol	1-10	oi	1-20		

Lesná oblasť	Pod- oblasť	Kategória	Tvar	Spôsob obhosp.	Písmeno kategórie	HSLT	Porastový typ	SOP	Rubná doba	Obnovná doba	Hosp. spôsob	Hosp. spôsob	Cieľové drevinové zloženie															
													DR	%	DR	%	DR	%	DR	%	DR	%	DR	%	DR	%	DR	%
30		H	V			511	62	2	110	30	MP	PH	BK	40-70	jd	1-30	bh	1-20	js	5-20	jh	5-20	ol	1-10	oi	1-20		
30		H	V			511	97	2	110	30	MP	PH	CL	40-70	jd	5-30	BK	20-50	ol	1-20	oi	1-10						
30		O	V		b	518	62	2	150	90	SU	JU	BK	40-80	CL	10-40	oi	1-10	jd	1-20	ol	1-20						
30		O	V		d	396	62	1	150	99	SU	JU	BK	40-70	db	1-20	jm	1-10	jh	1-10	hb	0-10	ol	1-20	oi	0-10	lp	1-20
30		O	V		d	496	62	1	150	99	SU	JU	BK	50-80	js	1-10	jh	1-20	ol	1-15	oi	1-10	db	0-10				
30		O	V		d	496	62	2	150	99	SU	JU	BK	50-80	js	1-10	jh	1-20	ol	1-15	oi	1-10	db	0-10				
30		O	V		d	496	97	2	150	99	SU	JU	BK	30-70	CL	10-40	jd	1-10	ol	1-20	oi	0-20	db	0-10				
30		O	V		d	596	62	2	150	99	SU	JU	BK	40-70	CL	10-40	jd	1-30	ol	1-20	sc	1-20						
30		O	V	b	b	518	62	5	150	98			BK	40-80	JH	1-40	JS	1-40	jd	1-20	ol	1-20	oi	1-10				
30		O	V	b	b	518	97	5	150	98			BK	10-50	JH	10-60	JS	10-60	jd	1-20	ol	1-20	oi	0-10				
30		U	V		h	211	56	1	110	30	PH	HP	DB	10-50	BK	10-50	cl	1-25	hb	5-20	ol	1-20	oi	1-20				
30		U	V		h	310	62	1	100	20	MP	PH	BK	40-80	dz	1-20	jm	1-10	lp	1-10	hb	1-10	ol	1-20	oi	1-20		
30		U	V		h	311	66	1	110	30	MP	PH	BK	40-80	db	10-30	jm	1-20	lp	1-10	hb	1-10	ol	1-20	oi	1-10		
30		U	V		h	311	71	1	100	30	MP	PH	BK	40-70	db	1-20	jm	1-20	lp	1-10	hb	1-10	ol	1-20	oi	1-20		
30		U	V		h	311	91	1	100	20	MP	PH	BK	40-80	db	1-20	jm	1-20	lp	1-10	hb	1-10	ol	1-20	oi	1-10		
30		U	V		h	311	94	1	110	30	MP	PH	BK	20-60	db	1-30	jm	1-20	lp	1-10	JL	20-60	ol	1-20	oi	1-20	0	
30		U	V		h	311	97	1	100	20	MP	PH	BK	40-70	db	1-20	oi	1-10	cl	20-40	hb	1-10	ol	1-20				
30		U	V		h	316	62	1	110	30	MP	SU	BK	40-80	db	1-30	jm	1-20	lp	1-10	hb	1-10	oi	1-20				
30		U	V		h	410	62	1	100	20	MP	PH	BK	40-80	jh	1-20	js	1-20	bh	0-10	ol	1-20	oi	1-20	dz	0-10		
30		U	V		h	411	62	1	100	20	MP	PH	BK	50-80	jh	1-20	js	1-20	bh	0-20	ol	1-20	oi	1-20	db	0-10		
30		U	V		h	411	62	2	100	20	MP	PH	BK	50-80	jh	1-20	js	1-20	bh	0-20	ol	1-20	oi	1-20	db	0-10		
30		U	V		h	411	70	1	100	30	MP	PH	BK	40-80	jh	1-20	js	1-20	bh	1-10	ol	1-20	oi	1-20	db	0-10		
30		U	V		h	411	71	1	100	30	MP	PH	BK	40-80	jh	1-20	js	1-20	bh	0-10	ol	1-20	oi	1-20	db	0-10		

Lesná oblasť	Pod- oblasť	Kategória	Tvar	Spôsob obhosp.	Písmeno kategórie	HSLT	Porastový typ	SOP	Rubná doba	Obnovná doba	Hosp. spôsob	Hosp. spôsob	Cieľové drevinové zloženie															
													DR	%	DR	%	DR	%	DR	%	DR	%	DR	%	DR	%	DR	%
30		U	V		h	411	97	1	100	20	MP	PH	BK	40-60	CL	20-50	oi	1-10	ol	1-20	db	0-10						
30		U	V		h	416	62	1	110	30	MP	SU	BK	40-80	jh	1-20	js	1-20	bh	0-10	ol	0-10	oi	0-10	db	0-10		
30		U	V		h	416	62	2	110	30	MP	SU	BK	40-80	jh	1-20	js	1-20	bh	0-10	ol	0-10	oi	0-10	db	0-10		
30		U	V		h	511	62	2	110	30	MP	PH	BK	40-70	jd	1-30	bh	1-20	js	5-20	jh	5-20	ol	1-10	oi	1-20		
30		U	V		h	511	97	2	110	30	MP	PH	CL	40-70	jd	5-30	BK	20-50	ol	1-20	oi	1-10						
30		U	V	b	h	211	56	5	180	98			DB	10-50	BK	10-50	cl	1-25	hb	5-20	ol	1-20	oi	1-20				

3.4. Navrhované opatrenia, stanovenie harmonogramu ich plnenia, určenie subjektu zodpovedného za ich, stanovenie merateľných indikátorov ich plnenia

Číslo opatrenia	Opatrenie	Lokalita	Priorita
Operatívny cieľ č. 1.1. Zvýšiť a udržať populáciu hadiara krátkoprstého (<i>Circaetus gallicus</i>) na priemernej úrovni minimálne 2 obsadené teritória			
1.1.1.	Zarastené a zdegradované pasienky, ktoré v minulosti poskytovali vhodný potravný biotop pre hadiara krátkoprstého, aspoň čiastočne, na danej ploche, obnoviť do pôvodného stavu realizovaním reštitučných programov na obnovu pôvodných trávnatých biotopov.	EFP 2, EPF 3	VP
1.1.2.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 1000 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % (obnovných porastov starších ako 100 rokov)	EFP 1	VP
1.1.3.	Dôsledne posúdiť dopad investícií do cestovného ruchu a iných investícií na predmety ochrany	EFP 1	VP
1.1.4.	Zabezpečiť kontrolnú činnosť dodržiavania obmedzení z dôvodov ochrany prírody	EFP 1	VP
1.1.5.	Zpracovať relevantné opatrenia ako zásady hospodárenia v lese do novovypracúvaných PSL	EFP 1	VP
1.1.6.	Nové elektrické vedenia ošetriť prvkami zamedzujúcim kolíziám a rovnako ošetriť aj existujúce vedenia	EFP 1	VP
Operatívny cieľ č. 1.2. Zvýšiť a udržať populáciu výrika lesného (<i>Otus scops</i>) na priemernej úrovni minimálne 2,5 obsadených teritórií.			
1.2.1.	Zabezpečiť pravidelný monitoring populácie výrika lesného	EPF 2	VP
1.2.2.	Zabezpečiť aby výmera TTP pri pozemkových úpravách neklesla o viac ako 10 % v príslušných katastrálnych územiach	EPF 2	VP
1.2.3.	Vylúčiť zalesňovanie xerothermných strání	EPF 2	SP
1.2.4.	Zabezpečiť dlhodobé poľnohospodárske využitie pozemkov vhodnou formou (pastva, kosenie)	EPF 2	VP
1.2.5.	Na lokalitách s výskytom výrika s absenutujúcim obhospodarovaním zabezpečiť manažment biotopov (kosenie alebo pastvu)	EPF 2	VP
1.2.6.	Vylúčiť používanie chemizácie v okruhu 500 m od hniezdiska výrika	EPF 2	VP
1.2.7.	V rámci usmerňovania poľnohospodárskej činnosti obmedziť používanie umelých hnojív a chemických látok na hniezdných lokalitách	EPF 2	VP
1.2.8.	Zabezpečiť na vhodných lokalitách zachovanie rôznovekých rozvoľnených porastov drevín, solitérnych stromov, starých sadov	EPF 2	VP
1.2.9.	Zabezpečiť aby na pozemkoch vo vlastníctve štátu sa preferovalo hospodárenie s ohľadom na ciele ochrany prírody	EPF 2	VP
1.2.10.	Podporovať kosenie trávnych porastov bez mulčovania	EPF 2	SP
1.2.11.	Zabezpečiť ochranu brehových porastov a v ich okolí zatrávniť 30 m široký pás	EPF 2	VP
1.2.12.	Podporiť zatrávnenie ornej pôdy na vybraných lokalitách	EPF 2	VP

Číslo opatrenia	Opatrenie	Lokalita	Priorita
1.2.13.	Podporiť hniezdenie výrika výrobou rozmerovo vhodných búdok	EPF 2	VP
1.2.14.	Zabezpečiť pastvu na vybraných lokalitách výrika (vrátanie LPF)	EPF 2	SP
Operatívny cieľ č. 1.3. Zvýšiť a udržať populáciu orla krikľavého (<i>Aquila pomarina</i>) na priemernej úrovni minimálne 17 obsadených revírov			
1.3.1.	Zabezpečiť monitoring všetkých hniezdných okrskov orla krikľavého každoročne a každoročne dohľadávať hniezda minimálne v porastoch ohrozených ťažbou lesných porastov a celkovo kontrolovať hniezdnú úspešnosť aspoň na 50 % hniezd.	EFP 1	VP
1.3.2.	Zabezpečiť po vyhniezdení opravu všetkých známych nestabilných hniezd a v prípade pádu na vhodných stromoch vyložiť náhradné hniezdne podložky	EFP 1	VP
1.3.3.	V okolí hniezd zabezpečiť vyhlásenie ochranných zón	EFP 1	VP
1.3.4.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 1000 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % (obnovných porastov starších ako 100 rokov)	EFP 1	VP
1.3.5.	Dôsledne posúdiť dopad investícií do cestovného ruchu a iných investícií na predmety ochrany	CHVÚ	VP
1.3.6.	Zabezpečiť kontrolnú činnosť dodržiavania obmedzení z dôvodov ochrany prírody	CHVÚ	VP
1.3.7.	Zpracovať relevantné opatrenia ako zásady hospodárenia v lese do novovypracúvaných PSL	EFP 1	VP
1.3.8.	Vylúčiť zmenu TTP na ornú pôdu alebo iný druh pozemku, vylúčiť rozoranie TTP	EFP 2, EPF 3	VP
1.3.9.	Zabezpečiť dlhodobé poľnohospodárske využitie pozemkov vhodnou formou (pastva, kosenie) a zabrániť opusteniu poľnohospodárskej pôdy.	EFP 2, EPF 3	SP
1.3.10.	Nové elektrické vedenia ošetriť prvkami zamedzujúcim kolíziám a rovnako ošetriť aj existujúce vedenia	CHVÚ	VP
1.3.11.	Vylúčiť zásahy do mokradí a zabezpečiť revitalizáciu poškodených mokradí	EFP 2, EPF 3	VP
1.3.12.	Usmerniť fotografovanie orlov v blízkosti hniezdísk	EFP 1	SP
Operatívny cieľ č. 1.4. Zvýšiť a udržať populáciu bociana čierneho (<i>Ciconia nigra</i>) na priemernej úrovni minimálne 11 obsadených teritórií.			
1.4.1.	Zabezpečiť monitoring vybranej vzorky hniezdných okrskov bociana čierneho každoročne a každoročne dohľadávať hniezda v porastoch ohrozených ťažbou lesných porastov.	EFP 1	VP
1.4.2.	Zabezpečiť po vyhniezdení opravu všetkých známych nestabilných hniezd a v prípade pádu na vhodných stromoch vyložiť náhradné hniezdne podložky	EFP 1	VP
1.4.3.	V okolí hniezd zabezpečiť vyhlásenie ochranných zón	EFP 1	VP

Číslo opatrenia	Opatrenie	Lokalita	Priorita
1.4.4.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 1000 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % (obnovných porastov starších ako 100 rokov)	EFP 1	VP
1.4.5.	Dôsledne posúdiť dopad investícií do cestovného ruchu a iných investícií na predmety ochrany	EFP 1	VP
1.4.6.	Zabezpečiť kontrolnú činnosť dodržiavania obmedzení z dôvodov ochrany prírody	EFP 1	VP
1.4.7.	Zpracovať relevantné opatrenia ako zásady hospodárenia v lese do novovypracúvaných PSL	EFP 1	VP
1.4.8.	Nové elektrické vedenia ošetriť prvkami zamedzujúcim kolíziám a rovnako ošetriť aj existujúce vedenia	EFP 1	VP
1.4.9.	Vylúčiť negatívne zásahy do mokradí a zabezpečiť revitalizáciu poškodených mokradí	EFP 1	VP
1.4.10.	Usmerniť fotografovanie bocianov čiernych v blízkosti ich hniezdísk	EFP 1	VP
Operatívny cieľ č. 2.1. Udržať populáciu sovy dlhochvostej (Strix uralensis) na minimálnej úrovni 200 obsadených teritórií			
2.1.1.	Vylúčiť aplikáciu insekticidov v lesných porastoch	EFP 1	VP
2.1.2.	Vyhľadávať a nechať na dožitie hniezdne stromy s dutinami	EFP 1	VP
2.1.3.	Zabezpečiť výrobu a vyvesenie búdok v porastoch nad 40 rokov tak, aby spolu na 1 km ² v porastoch vo veku 41-100 rokov boli umiestnené minimálne dve búdky	EFP 1	VP
2.1.4.	Zpracovať relevantné opatrenia do PSL	EFP 1	VP
2.1.5.	Zabezpečiť pravidelne monitoring vybranej vzorky populácie sovy dlhochvostej	EFP 1	VP
2.1.6.	Pri nevyhnutných zdravotných zásahoch do ochranných lesov je potrebné nechať na dožitie minimálne 30 % stromov hlavnej etáže v poraste ak nie je v tu vymenovaných opatreniach uvedené inak	EFP 1	VP
2.1.7.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 1000 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % (obnovných porastov starších ako 100 rokov)	EFP 1	VP
2.1.8.	Ak nie je možné pri spracúvaní kalamít ponechať v poraste 35 % porastov starších ako 100 rokov na 1000 ha, potom je potrebné pri spracúvaní kalamít ponechávať na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy, ktoré nepredstavujú hygienické riziko pre lesné porasty a zároveň dosahujú v prsnej výške priemer minimálne 30 cm	EFP 1	VP
Operatívny cieľ č. 2.2. Udržať populáciu jariabka hôrneho (Bonasa bonasia) na minimálnej úrovni 150 obsadených teritórií			
2.2.1.	Vylúčiť aplikáciu insekticidov v lesných porastoch	EFP 1	VP

Číslo opatrenia	Opatrenie	Lokalita	Priorita
2.2.2.	Zabezpečiť reguláciu lesohospodárskych činností v celom EFP v procese prípravy PSoL s cieľom zabránenia zníženia podielu buka v drevinovom zložení lesných porastov a zachovania podielu starých porastov	EFP 1	VP
2.2.3.	Zabezpečiť pravidelný monitoring vybranej vzorky populácie jariabka hôrneho	EFP 1	VP
2.2.4.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 1000 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % (obnovných porastov starších ako 100 rokov)	EFP 1	VP
2.2.5.	Ak nie je možné pri spracúvaní kalamít ponechať v poraste 35 % porastov starších ako 100 rokov na 1000 ha, potom je potrebné pri spracúvaní kalamít ponechávať na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy, ktoré nepredstavujú hygienické riziko pre lesné porasty a zároveň dosahujú v prsnej výške priemer minimálne 30 cm	EFP 1	VP
2.2.6.	Podporovať vo všetkých lesných porastoch časov mimohniezdneho obdobia (1.8. – 15.3.).	EFP 1	VP
2.2.7.	Presadiť čo najvyššie zastúpenie pionierskych drevín v PSL	EFP 1	VP
Operatívny cieľ č. 2.3. Udržať populáciu výra skalného (<i>Bubo bubo</i>) na minimálnej úrovni 6,5 obsadených teritórií			
2.3.1.	Zabezpečiť v prípade potreby vyhlásenie ochranej zóny v okolí hniezda výra skalného	EFP 1	VP
2.3.2.	V prípade realizácie investícií do cestovného ruchu, resp. aj iných väčších investícií dôsledne posúdiť ich dopad na predmet ochrany	EFP 1	VP
2.3.3.	Zabezpečiť ochranu hniezdných lokalít a to predovšetkým v aktívnych kameňolomov, zabezpečiť aby došlo k zničeniu aktívnych hniezd ťažbou	EFP 1	VP
2.3.4.	Zabezpečiť pravidelný monitoring celej populácie výra	EFP 1	VP
2.3.5.	Zabezpečiť inštaláciu zábran na stĺpy elektrického vedenia 22 kV v blízkosti hniezdísk	EFP 1	VP
2.3.6.	Nové elektrické vedenia ošetriť prvkami zamedzujúcim kolíziám	EFP 1	VP
2.3.7.	Zabezpečiť ochranu hniezdných lokalít výra skalného a to kameňolomov, starých redších porastov na strmých stráňach a okolitých lesných porastov v prípade stromových hniezd	EFP 1	VP
Operatívny cieľ č. 2.4. Udržať populáciu lelka lesného (<i>Caprimulgus europaeus</i>) na minimálnej úrovni 20 obsadených teritórií.			
2.4.1.	Zabezpečiť pravidelný monitoring vybranej vzorky populácie	EFP 2	VP
2.4.2.	Vylúčiť aplikáciu insekticídov v lesných porastoch	EFP 2	VP
2.4.3.	Zabezpečiť na vhodných lokalitách zachovanie rôznovekých rozvolnených porastov drevín	EFP 2	VP

Číslo opatrenia	Opatrenie	Lokalita	Priorita
Operatívny cieľ č. 2.5. Udržať populáciu chrapkáča poľného (<i>Crex crex</i>) na minimálnej úrovni 157 volajúcich samcoch			
2.5.1.	Vylúčiť zmenu TTP na ornú pôdu alebo iný druh pozemku, vylúčiť rozoranie TTP	EFP 3	VP
2.5.2.	Zabezpečiť kosenie TTP od 1. mája do 31. júla na súvislej ploche väčšej ako 0,5 hektára spôsobom od stredu do kraja, alebo od kraja ku kraju. Vylúčiť kosenie od kraja do stredu.	EFP 3	VP
2.5.3.	Zabezpečiť dlhodobé poľnohospodárske využitie pozemkov vhodnou formou pre predmety ochrany	EFP 3	VP
2.5.4.	Vylúčiť kosenie a mulčovanie príslušným orgánom štátnej ochrany prírody určených hniezdných lokalitách	EFP 3	VP
2.5.5.	V rámci stavebných konaní (ako aj v procese EIA a súvisiacich konaniach) zachytávať prípadné ohrozenia hniezdných lokalít	EFP 3	VP
2.5.6.	V prípade ďalšieho poklesu populácií chrapkáča poľného využiť cieľnú ochranu hniezdísk s využitím ustanovení zákona 543/2002 Z.z. a vyhlášky č. 25/2008 Z.z.	EFP 3	VP
2.5.7.	Vylúčiť zásahy do mokradí a zabezpečiť revitalizáciu poškodených mokradí	EFP 3	VP
2.5.8.	V rámci usmerňovania poľnohospodárskej činnosti prostredníctvom vydávania súhlasov obmedziť používanie hnojív a chemických látok na hniezdných lokalitách	EFP 3	VP
2.5.9.	Zabezpečiť pravidelný monitoring vybranej vzorky populácie chrapkáča poľného	EFP 3	VP
2.5.10.	Kosiť trávne biotopov bez mulčovania, zakáz mulčovania v období od 15.3. do 31.7.	EFP 3	VP
2.5.11.	Podporovať chov hospodárskych zvierat, pasenia a kosenia TTP.	EFP 3	VP
2.5.12.	Zabezpečiť aby na pasení a kosením obhospodarovaných trávnych porastoch, rozsah NDV neprekročil max. 40 % z celkovej obhospodarovanej plochy/LPIS/).	EFP 3	VP
Operatívny cieľ č. 2.6. Udržať populáciu d'atľa bielochrbtého (<i>Dendrocopos leucotos</i>) na minimálnej úrovni 250 obsadených teritórií			
2.6.1.	Ponechať pri spracúvaní kalamít na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy	EFP 1	VP
2.6.2.	Vylúčiť aplikáciu insekticídov v lesných porastoch	EFP 1	VP
2.6.3.	Vyhľadávať a nechať na dožitie stromy s dutinami	EFP 1	VP
2.6.4.	Zabezpečiť reguláciu lesohospodárskych činností v celom EFP v procese prípravy PSoL s cieľom zabránenia zníženia podielu buka v drevinovom zložení lesných porastov a zachovania podielu starých porastov	EFP 1	VP
2.6.5.	Zabezpečiť pravidelne monitoring vybranej vzorky populácie d'atľa bielochrbtého	EFP 1	VP
2.6.6.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 1000 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % (obnovných porastov starších ako 100 rokov)	EFP 1	VP

Číslo opatrenia	Opatrenie	Lokalita	Priorita
2.6.7.	Ak nie je možné pri spracúvaní kalamít ponechať v poraste 35 % porastov starších ako 100 rokov na 1000 ha, potom je potrebné pri spracúvaní kalamít ponechávať na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy, ktoré nepredstavujú hygienické riziko pre lesné porasty a zároveň dosahujú v prsnej výške priemer minimálne 30 cm	EFP 1	VP
2.6.8.	Vylúčiť vykonávanie ťažby dreva v celom EFP v období od 15.3. do 31.7., vrátane spracovávania kalamity dreva	EFP 1	VP
2.6.9.	Vo vhodných biotopoch dŕtľa bielochrbtého zabezpečiť ponechanie mŕtveho dreva v objeme min. 10 % celkovej zásoby porastu	EFP 1	VP
Operatívny cieľ č. 2.7. Udržať populáciu dŕtľa prostredného (<i>Dendrocopos medius</i>) na minimálnej úrovni 300 obsadených teritórií.			
2.7.1.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 100 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % obnovných porastov starších ako 80 rokov	EFP 1	VP
2.7.2.	Ponechať pri spracúvaní kalamít na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy	EFP 1	VP
2.7.3.	Vylúčiť aplikáciu insekticídov v lesných porastoch	EFP 1	VP
2.7.4.	Vyhľadávať a nechať na dožitie hniezdne stromy s dutinami	EFP 1	VP
2.7.5.	Zpracovať relevantné opatrenia do PSL	EFP 1	VP
2.7.6.	Zabezpečiť pravidelne monitoring vybranej vzorky populácie dŕtľa prostredného	EFP 1	VP
Operatívny cieľ č. 2.8. Udržať populáciu tesára čierneho (<i>Dyrocopus martius</i>) na minimálnej úrovni 170 obsadených teritórií.			
2.8.1.	Ponechať pri spracúvaní kalamít na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy	EFP 1	VP
2.8.2.	Vylúčiť aplikáciu insekticídov v lesných porastoch	EFP 1	VP
2.8.3.	Vyhľadávať a nechať na dožitie hniezdne stromy s dutinami	EFP 1	VP
2.8.4.	Zpracovať relevantné opatrenia do PSL	EFP 1	VP
2.8.5.	Zabezpečiť pravidelne monitoring vybranej vzorky populácie tesára	EFP 1	VP
2.8.6.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 1000 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % (obnovných porastov starších ako 100 rokov)	EFP 1	VP
2.8.7.	Ak nie je možné pri spracúvaní kalamít ponechať v poraste 35 % porastov starších ako 100 rokov na 1000 ha, potom je potrebné pri spracúvaní kalamít ponechávať na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy, ktoré nepredstavujú hygienické riziko pre lesné porasty a zároveň dosahujú v prsnej výške priemer minimálne 30 cm	EFP 1	VP

Číslo opatrenia	Opatrenie	Lokalita	Priorita
Operatívny cieľ č. 2.9. Udržať populáciu muchárika bielokrkeho (<i>Ficedula albicollis</i>) na priemernej úrovni minimálne 2000 obsadených teritórií			
2.9.1.	Ponechať pri spracúvaní kalamít na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy	EFP 1	VP
2.9.2.	Vylúčiť aplikáciu insekticídov v lesných porastoch	EFP 1	VP
2.9.3.	Vyhľadávať a nechať na dožitie stromy s dutinami	EFP 1	VP
2.9.4.	Zabezpečiť reguláciu lesohospodárskych činností v celom EFP v procese prípravy PSoL s cieľom zabránenia zníženia podielu buka v drevinovom zložení lesných porastov a zachovania podielu starých porastov	EFP 1	VP
2.9.5.	Zabezpečiť pravidelne monitoring vybranej vzorky populácie muchárika bielokrkeho	EFP 1	VP
2.9.6.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 1000 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % (obnovných porastov starších ako 100 rokov)	EFP 1	VP
2.9.7.	Ak nie je možné pri spracúvaní kalamít ponechať v poraste 35 % porastov starších ako 100 rokov na 1000 ha, potom je potrebné pri spracúvaní kalamít ponechávať na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy, ktoré nepredstavujú hygienické riziko pre lesné porasty a zároveň dosahujú v prsnej výške priemer minimálne 30 cm	EFP 1	VP
2.9.8.	Vylúčiť vykonávanie ťažby dreva v celom EFP v období od 15.3. do 31.7., vrátane spracovávania kalamity dreva	EFP 1	VP
2.9.9.	Podporiť hniezdne podmienky pre muchárika bielokrkeho vyvesením búdok	EFP 1	VP
Operatívny cieľ č. 2.10. Udržať populáciu muchárika malého (<i>Ficedula parva</i>) na priemernej úrovni minimálne 1100 obsadených teritórií			
2.10.1.	Ponechať pri spracúvaní kalamít na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy	EFP 1	VP
2.10.2.	Vylúčiť aplikáciu insekticídov v lesných porastoch	EFP 1	VP
2.10.3.	Vyhľadávať a nechať na dožitie stromy s dutinami	EFP 1	VP
2.10.4.	Zabezpečiť reguláciu lesohospodárskych činností v celom EFP v procese prípravy PSoL s cieľom zabránenia zníženia podielu buka v drevinovom zložení lesných porastov a zachovania podielu starých porastov	EFP 1	VP
2.10.5.	Zabezpečiť pravidelne monitoring vybranej vzorky populácie muchárika malého	EFP 1	VP
2.10.6.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 1000 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % (obnovných porastov starších ako 100 rokov)	EFP 1	VP

Číslo opatrenia	Opatrenie	Lokalita	Priorita
2.10.7.	Ak nie je možné pri spracúvaní kalamít ponechať v poraste 35 % porastov starších ako 100 rokov na 1000 ha, potom je potrebné pri spracúvaní kalamít ponechávať na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy, ktoré nepredstavujú hygienické riziko pre lesné porasty a zároveň dosahujú v prsnej výške priemer minimálne 30 cm	EFP 1	VP
2.10.8.	Vylúčiť vykonávanie ťažby dreva v celom EFP v období od 15.3. do 31.7., vrátane spracovávania kalamity dreva	EFP 1	VP
Operatívny cieľ č. 2.11. Udržať populáciu krutihlava hnedého (<i>Jynx torquilla</i>) na priemernej úrovni minimálne 250 obsadených teritórií.			
2.11.1.	Zachovať tradičné pasienkové a lúčne hospodárenie, zabrániť opúšťaniu poľnohospodárskej pôdy	EFP 2	VP
2.11.2.	Zabezpečiť dlhodobé poľnohospodárske využitie pozemkov v tomto EFP vhodnou formou pre predmety ochrany na významnej časti EFP (pastva, kosenie) a zabrániť opusteniu poľnohospodárskej pôdy	EFP 2	VP
2.11.3.	Zabezpečiť mozaikovitú výsadbu solitérov stromov na veľkoplošných lúkach (> 1 ha) a pasienkoch a v okolí rozptýleného osídlenia, náhradnú výsadbu solitérov po odstraňovaní starých stromov	EFP 2	VP
2.11.4.	Podporovať aktívnu výsadbu vysokokmenných ovocných stromov (výška stromov nad 10 m) v blízkosti samôt, poľnohospodárskych podnikov, okrajov dedín	EFP 2	VP
2.11.5.	Vylúčiť používanie insekticídov a pesticídov	EFP 2	VP
2.11.6.	Zabezpečiť monitoring, resp. kontrolnú činnosť dodržiavania obmedzení z dôvodu ochrany prírody pri obhospodarovaní lokalít	EFP 2	VP
2.11.7.	Zabezpečiť pravidelný monitoring populácie krutihlava hnedého	EFP 2	VP
2.11.8.	Usmerniť výrub drevín cez § 47, § 35 cez orgány OP (aleje, stromoradia, remízky, lesík – lesné biotopy) – obhospodarovania „bielych plôch bez poľnohospodárskeho využívania“: účelový výber v prospech mozaikovitosti a štruktúrovanosti NDV, pri výrube nesmie dôjsť k plošnému výrubu a zníženiu výmery NDV o viac ako 50%	EFP 2	VP
2.11.9.	Zachovať tradičné pasienkové a lúčne hospodárenie, zabrániť opúšťaniu poľnohospodárskej pôdy	EFP 2	VP
Operatívny cieľ č. 2.12. Udržať populáciu strakoša obyčajného (<i>Lanius collurio</i>) na priemernej úrovni minimálne 1000 obsadených teritórií.			
2.12.1.	Zabezpečiť pravidelný monitoring vybranej vzorky populácie strakoša obyčajného	EFP 2	VP
2.12.2.	Vylúčiť zmenu TTP na ornú pôdu alebo iný druh pozemku, vylúčiť rozoranie TTP	EFP 2	VP
2.12.3.	Vylúčiť zalesňovanie xerothermných krovitých strání	EFP 2	VP

Číslo opatrenia	Opatrenie	Lokalita	Priorita
2.12.4.	Zabezpečiť tlenie sukcesie krovitých porastov, tak aby dosahovali optimálnu štruktúru a štádium sukcesie nebolo príliš pokročilé a to pravidelným mozaikovitým mulčovaním, preriedovaním súvislých krovitých zárastov.	EFP 2	VP
2.12.5.	Zachovávať dostatočné porasty krovín na hniezdných lokalitách v poľnohospodárskej krajine	EFP 2	VP
2.12.6.	V rámci usmerňovania poľnohospodárskej činnosti obmedziť používanie umelých hnojív a chemických látok na hniezdných lokalitách	EFP 2	VP
2.12.7.	Zabezpečiť aby na pozemkoch vo vlastníctve štátu sa preferovalo hospodárenie s ohľadom na ciele ochrany prírody	EFP 2	VP
2.12.8.	Usmerniť výrub drevín „krovinami zarastených TTP“ cez § 47, § 35 cez orgány OP (remízky – krovinné formácie) – na TTP typu pasienok zachovať min. 10% - max. 40 % z súčasnej rozlohy krovín <i>Rubus fruticosus</i> , <i>Rosa sp.</i> , <i>Crataegus</i> , <i>Prunus spinosa</i> , <i>Pyrus communis</i> , <i>Juniperus</i> a príp. iných druhov	EFP 2	VP
2.12.9.	Zabezpečiť aby na pasiením a kosením obhospodarovaných trávnych porastoch, rozsah NDV neprekročil max. 40 % z celkovej obhospodarovanej plochy/LPIS/).	EFP 2	VP
Operatívny cieľ č. 2.13. Udržať populáciu škovránika stromového (<i>Lullula arborea</i>) na priemernej úrovni minimálne 80 obsadených teritórií.			
2.13.1.	Zabezpečiť pravidelný monitoring populácie škovránika stromového	EFP 2	VP
2.13.2.	Vylúčiť zmenu TTP na ornú pôdu alebo iný druh pozemku, vylúčiť rozoranie TTP	EFP 2	VP
2.13.3.	Zabezpečiť aby na pasiením a kosením obhospodarovaných trávnych porastoch, rozsah NDV neprekročil max. 15 % z celkovej obhospodarovanej plochy/LPIS/	EFP 2	VP
2.13.4.	Zabezpečiť dlhodobé poľnohospodárske využitie pozemkov vhodnou formou	EFP 2	VP
2.13.5.	V rámci usmerňovania poľnohospodárskej činnosti obmedziť používanie umelých hnojív a chemických látok na hniezdných lokalitách	EFP 2	VP
2.13.6.	Zabezpečiť na vhodných lokalitách zachovanie rôznovekých rozvoľnených porastov drevín	EFP 2	VP
2.13.7.	V prípade potreby vytvoriť na okrajoch ornej pôdy trávnaté biopásy o šírke minimálne 10 m	EFP 2	VP
2.13.8.	Podporovať chov hospodárskych zvierat, pasenia a kosenia TTP.	EFP 2	VP
Operatívny cieľ č. 2.14. Udržať populáciu včelára lesného (<i>Pernis apivorus</i>) na priemernej úrovni minimálne 45 obsadených teritórií.			
2.14.1.	Zabezpečiť pravidelne monitoring vybraných hniezdných okrskov včelára lesného	EFP 1	VP
2.14.2.	V okolí vybraných hniezd zabezpečiť vyhlásenie ochranných zón	EFP 1	VP

Číslo opatrenia	Opatrenie	Lokalita	Priorita
2.14.3.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 1000 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % (obnovných porastov starších ako 100 rokov)	EFP 1	VP
2.14.4	Dôsledne posúdiť dopad investícií do cestovného ruchu a iných investícií na predmety ochrany	EFP 1	VP
2.14.5.	Zabezpečiť kontrolnú činnosť dodržiavania obmedzení z dôvodov ochrany prírody	EFP 1	VP
2.14.6.	Zpracovať relevantné opatrenia ako zásady hospodárenia v lese do novovypracúvaných PSL	EFP 1	VP
2.14.7.	Vylúčiť zmenu TTP na ornú pôdu alebo iný druh pozemku, vylúčiť rozoranie TTP	EFP 2, EFP 3	VP
2.14.8.	Zabezpečiť dlhodobé poľnohospodárske využitie pozemkov vhodnou formou (pastva, kosenie) a zabrániť opusteniu poľnohospodárskej pôdy.	EFP 2, EFP 3	VP
2.14.9.	Nové elektrické vedenia ošetriť prvkami zamedzujúcim kolíziám a rovnako ošetriť aj existujúce vedenia	EFP 1	VP
2.14.10.	Usmerniť fotografovanie včelárov v blízkosti hniezdísk	EFP 1	VP
Operatívny cieľ č. 2.15. Udržať populáciu žlny sivej (<i>Picus canus</i>) na priemernej úrovni minimálne 200 obsadených teritórií			
2.15.1.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 1000 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % (obnovných porastov starších ako 100 rokov)	EFP 1	VP
2.15.2.	Vylúčiť aplikáciu insekticídov v lesných porastoch	EFP 1	VP
2.15.3.	Zabezpečiť každoročne monitoring vybranej vzorky hniezdných lokalít žlny sivej	EFP 1	VP
2.15.4.	Ak nie je možné pri spracúvaní kalamít ponechať v poraste 35 % porastov starších ako 100 rokov na 1000 ha, potom je potrebné pri spracúvaní kalamít ponechávať na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy, ktoré nepredstavujú hygienické riziko pre lesné porasty a zároveň dosahujú v prsnej výške priemer minimálne 30 cm	EFP 1	VP
2.15.5.	Vyhľadávať a nechať na dožitie stromy s dutinami	EFP 1	VP
2.15.6.	Zpracovať relevantné opatrenia ako zásady hospodárenia v lese do novovypracúvaných PSL	EFP 1	VP
2.15.7.	vylúčiť veľkoplošné holoruby a fragmentáciu lesnými cestami vo väčších celkoch starých bukových, jedľovo-bukových, javorovo-bukových a iných zmiešaných lesov s prevahou listnáčov	EFP 1	VP
Operatívny cieľ č. 2.16. Udržať populáciu penice jarabej (<i>Sylvia nisoria</i>) na minimálnej úrovni 850 obsadených teritórií			
2.16.1.	Zabezpečiť pravidelný monitoring vybranej vzorky populácie penice jarabej	EFP 2	VP
2.16.2.	Vylúčiť zmenu TTP na ornú pôdu alebo iný druh pozemku, vylúčiť rozoranie TTP	EFP 2	VP

Číslo opatrenia	Opatrenie	Lokalita	Priorita
2.16.3.	Vylúčiť zalesňovanie xerothermných krovitých strání	EFP 2	VP
2.16.4.	Zabezpečiť tlenie sukcesie krovitých porastov, tak aby dosahovali optimálnu štruktúru a štádium sukcesie nebolo príliš pokročilé a to pravidelným mozaikovitým mulčovaním, preredovaním súvislých krovitých zárastov.	EFP 2	VP
2.16.5.	Zachovávať dostatočné porasty krovín na hniezdných lokalitách v poľnohospodárskej krajine	EFP 2	VP
2.16.6.	V rámci usmerňovania poľnohospodárskej činnosti obmedziť používanie umelých hnojív a chemických látok na hniezdných lokalitách	EFP 2	VP
2.16.7.	Zabezpečiť aby na pozemkoch vo vlastníctve štátu sa preferovalo hospodárenie s ohľadom na ciele ochrany prírody	EFP 2	VP
2.16.8.	Usmerniť výrub drevín „krovinami zarastených TTP“ cez § 47, § 35 cez orgány OP (remízky – krovinné formácie) – na TTP typu pasienok zachovať min. 10% - max. 40 % z súčasnej rozlohy krovín <i>Rubus fruticosus</i> , <i>Rosa sp.</i> , <i>Crataegus</i> , <i>Prunus spinosa</i> , <i>Pyrus communis</i> , <i>Juniperus</i> a príp. iných druhov	EFP 2	VP
2.16.9.	Zabezpečiť aby na pasiením a kosením obhospodarovaných trávnych porastoch, rozsah NDV neprekročil max. 40 % z celkovej obhospodarovanej plochy/LPIS/).	EFP 2	VP
Operatívny cieľ č. 2.17. Udržať populáciu prepelice poľnej (<i>Coturnix coturnix</i>) na priemernej úrovni minimálne 90 volajúcich samcov.			
2.17.1.	Vylúčiť zmenu TTP na ornú pôdu alebo iný druh pozemku, vylúčiť rozoranie TTP	EFP 3	VP
2.17.2.	Zabezpečiť kosenie TTP od 1. mája do 31. júla na súvislej ploche väčšej ako 0,5 hektára spôsobom od stredu do kraja, alebo od kraja ku kraju. Vylúčiť kosenie od kraja do stredu.	EFP 3	VP
2.17.3.	Zabezpečiť dlhodobé poľnohospodárske využitie pozemkov vhodnou formou pre predmety ochrany	EFP 3	VP
2.17.4.	Vylúčiť kosenie a mulčovanie príslušným orgánom štátnej ochrany prírody určených hniezdných lokalitách	EFP 3	VP
2.17.5.	V rámci stavebných konaní (ako aj v procese EIA a súvisiacich konaniach) zachytávať prípadné ohrozenia hniezdných lokalít	EFP 3	VP
2.17.6.	V prípade ďalšieho poklesu populácií prepelice poľnej využiť cielenú ochranu hniezdísk s využitím ustanovení zákona 543/2002 Z.z. a vyhlášky č. 25/2008 Z.z.	EFP 3	VP
2.17.7.	Vylúčiť zásahy do mokradí a zabezpečiť revitalizáciu poškodených mokradí	EFP 3	VP
2.17.8.	V rámci usmerňovania poľnohospodárskej činnosti prostredníctvom vydávania súhlasov obmedziť používanie hnojív a chemických látok na hniezdných lokalitách	EFP 3	VP
2.17.9.	Zabezpečiť pravidelný monitoring vybranej vzorky populácie prepelice poľnej	EFP 3	VP

Číslo opatrenia	Opatrenie	Lokalita	Priorita
2.17.10.	Kosiť trávne biotopov bez mulčovania, zakáz mulčovania v období od 15.3. do 31.7.	EFP 3	VP
2.17.11.	Podporovať chov hospodárskych zvierat, pasenia a kosenia TTP.	EFP 3	VP
2.17.12.	Usmerniť výrub drevín „bielych plôch“ podľa § 47, § 35 cez orgány OP z dôvodu získavania plôch na pasenie a kosenie - výmeru vyčistenej plochy vyššiu ako 2 ha podmieniť zachovaním (vytvorením) priľahlej remízky s rozlohou min. 10 % z celkovej čistenej plochy a následným užívaním vyčistenej plochy v ďalších rokoch ako pasienku, resp. kosnej lúky	EFP 3	VP
2.17.13.	Zabezpečiť aby na pasení a kosení obhospodarovaných trávnych porastoch, rozsah NDV neprekročil max. 40 % z celkovej obhospodarovanej plochy/LPIS/).	EFP 3	VP
Operatívny cieľ č. 2.18. Udržať populáciu muchára sivého (<i>Muscicapa striata</i>) na priemernej úrovni minimálne 500 obsadených teritórií.			
2.18.1.	Vylúčiť aplikáciu insekticídov v lesných porastoch	EFP 1	VP
2.18.2.	Zabezpečiť každoročne monitoring vybranej vzorky hniezdných lokalít muchára sivého	EFP 1	VP
2.18.3.	Zpracovať relevantné opatrenia ako zásady hospodárenie v lese do novovypracúvaných PSL	EFP 1	VP
2.18.4.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 1000 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % (obnovných porastov starších ako 100 rokov)	EFP 1	VP
2.18.5.	Ak nie je možné pri spracúvaní kalamít ponechať v poraste 35 % porastov starších ako 100 rokov na 1000 ha, potom je potrebné pri spracúvaní kalamít ponechávať na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy, ktoré nepredstavujú hygienické riziko pre lesné porasty a zároveň dosahujú v prsnej výške priemer minimálne 30 cm	EFP 1	VP
Operatívny cieľ č. 2.19. Udržať populáciu žltochvosta hôrneho (<i>Phoenicurus phoenicurus</i>) na priemernej úrovni minimálne 350 obsadených teritórií.			
2.19.1.	Vylúčiť aplikáciu insekticídov v lesných porastoch	EFP 1	VP
2.19.2.	Zabezpečiť každoročne monitoring vybranej vzorky hniezdných lokalít žltochvosta hôrneho	EFP 1	VP
2.19.3.	Vyhľadávať a nechať na dožitie stromy s dutinami	EFP 1	VP
2.19.4.	Podporiť hniezdne podmienky pre žltochvosta hôrneho vyvesením búdok	EFP 1	VP
2.19.5.	Zpracovať relevantné opatrenia ako zásady hospodárenie v lese do novovypracúvaných PSL	EFP 1	VP
2.19.6.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 1000 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % (obnovných porastov starších ako 100 rokov)	EFP 1	VP

Číslo opatrenia	Opatrenie	Lokalita	Priorita
2.19.7.	Ak nie je možné pri spracúvaní kalamít ponechať v poraste 35 % porastov starších ako 100 rokov na 1000 ha, potom je potrebné pri spracúvaní kalamít ponechávať na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy, ktoré nepredstavujú hygienické riziko pre lesné porasty a zároveň dosahujú v prsnej výške priemer minimálne 30 cm	EFP 1	VP
Operatívny cieľ č. 2.20. Udržať populáciu prhľaviara čiernohlavého (<i>Saxicola rubicola</i>) na priemernej úrovni minimálne 150 obsadených teritórií.			
2.20.1.	Zabezpečiť dlhodobé poľnohospodárske využitie pozemkov vhodnou formou pre predmety ochrany	EFP 2	VP
2.20.2.	V rámci usmerňovania poľnohospodárskej činnosti vylúčiť použitie chemických látok na hniezdných lokalitách	EFP 2	VP
2.20.3.	V prípade potreby vytvoriť na okrajoch ornej pôdy trávnaté biopásy o šírke minimálne 10 m	EFP 2	VP
2.20.4.	Zabezpečiť pravidelný monitoring vybranej vzorky populácie prhľaviara čiernohlavého	EFP 2	VP
2.20.5.	Zabezpečiť aby na pozemkoch vo vlastníctve štátu sa preferovalo hospodárenie s ohľadom na ciele ochrany prírody	EFP 2	VP
2.20.6.	Kosiť trávne biotopov bez mulčovania, zakáz mulčovania v období od 15.3. do 31.7.	EFP 2	VP
2.20.7.	Podporovať chov hospodárskych zvierat, pasenia a kosenia TTP.	EFP 2	VP
2.20.8.	Zabezpečiť aby na pasení a kosením obhospodarovaných trávnych porastoch, rozsah NDV neprekročil max. 40 % z celkovej obhospodarovanej plochy/LPIS/).	EFP 2	VP
Operatívny cieľ č. 2.21. Udržať populáciu hrdličky poľnej (<i>Streptopelia turtur</i>) na priemernej úrovni minimálne 600 obsadených teritórií.			
2.21.1.	Zabezpečiť pravidelný monitoring vybranej vzorky populácie hrdličky poľnej	EFP 2	VP
2.21.2.	Vylúčiť zmenu TTP na ornú pôdu alebo iný druh pozemku, vylúčiť rozoranie TTP	EFP 2	VP
2.21.3.	Vylúčiť zalesňovanie xerothermných krovitých strání	EFP 2	VP
2.21.4.	Zabezpečiť tlmenie sukcesie krovitých porastov, tak aby dosahovali optimálnu štruktúru a štádium sukcesie nebolo príliš pokročilé a to pravidelným mozaikovitým mulčovaním, preredňovaním súvislých krovitých zárastov.	EFP 2	VP
2.21.5.	Zachovávať dostatočné porasty krovín na hniezdných lokalitách v poľnohospodárskej krajine	EFP 2	VP
2.21.6.	V rámci usmerňovania poľnohospodárskej činnosti obmedziť používanie umelých hnojív a chemických látok na hniezdných lokalitách	EFP 2	VP
2.21.7.	Zabezpečiť aby na pozemkoch vo vlastníctve štátu sa preferovalo hospodárenie s ohľadom na ciele ochrany prírody	EFP 2	VP

Číslo opatrenia	Opatrenie	Lokalita	Priorita
2.21.8.	Usmerniť výrub drevín „krovinami zarastených TTP“ cez § 47, § 35 cez orgány OP (remízky – krovinné formácie) – na TTP typu pasienok zachovať min. 10% - max. 40 % z súčasnej rozlohy krovin <i>Rubus fruticosus</i> , <i>Rosa sp.</i> , <i>Crataegus</i> , <i>Prunus spinosa</i> , <i>Pyrus communis</i> , <i>Juniperus</i> a príp. iných druhov	EFP 2	VP
2.21.9.	Zabezpečiť aby na pasiením a kosením obhospodarovaných trávnych porastoch, rozsah NDV neprekročil max. 40 % z celkovej obhospodarovanej plochy/LPIS/).	EFP 2	VP
Operatívny cieľ č. 3.1. Zabezpečiť aktualizáciu vyhlášky č. 25/2008 Z. z. s cieľom prehodnotenia zakázaných činností tak aby boli adresné k požiadavkám predmetov ochrany.			
3.1.1.	Zhodnotiť efektívnosť súčasných obmedzení platných v CHVÚ a pokrytie opatrení navrhnutých v PS existujúcou vyhláškou 25/2008 Z.z. a platnou legislatívou	CHVÚ	VP
3.1.2.	Aktualizovať zoznam zakázaných činností vo vyhláške 25/2008 Z.z. aby kopíroval relevantné usmernenia a zásady hospodárenia vychádzajúce z programu starostlivosti o CHVÚ Vihorlatské vrchy	CHVÚ	VP
Operatívny cieľ č. 3.2. Vyhodnotiť adresnosť legislatívneho rámca pre ochranu predmetov ochrany a presadiť potrebné úpravy			
3.2.1.	Vyhodnotiť či sektorová legislatíva (poľnohospodárska, lesnícka, poľovnícka a i.) umožňuje realizáciu opatrení navrhovaných v PS	CHVÚ	VP
3.2.2.	Zasadiť sa za zmenu v národnej legislatíve v prípade ak realizácia niektorých opatrení navrhovaných v PS CHVÚ Vihorlatské vrchy naráža na legislatívne prekážky	CHVÚ	VP
Operatívny cieľ č. 4.1. Zlepšiť úroveň poznania vtáctva, propagovať myšlienku ochrany významnej ornitologickej lokality a vybudovať infraštruktúru pre pozorovanie vtáctva na lokalite.			
4.1.1.	Realizovať informačné a praktické ekovýchovné aktivity pre farmárov, lesníkov, poľovníkov a miestnych obyvateľov o význame tejto lokality	CHVÚ	VP
4.1.2.	Pri investíciách do mäkkých foriem cestovného ruchu (napr. výstavba nových turistických chodníkov, altánkov, rozhľadní) zvážiť a posúdiť tieto investície z pohľadu dopadu na predmety ochrany	CHVÚ	VP
4.1.3.	Usmerniť fotografovanie a filmovanie vtáctva v území tak, aby neohrozovalo vtáky na hniezdiskách a nevedlo k zmareniu hniezdení	CHVÚ	SP
4.1.4.	Na vhodných miestach vybudovať pozorovateľne vtáctva, náučný chodník, fotokryty a úkryty (drobné útulne) pre turistov za účelom usmernenia návštevnosti územia	CHVÚ	SP
4.1.5.	Každoročne organizovať exkurzie s pozorovaním vtáctva pre verejnosť	CHVÚ	VP

Číslo opatrenia	Opatrenie	Lokalita	Priorita
4.1.6.	Pravidelne organizovať prednášky a ďalšie ekovýchové aktivity na všetkých školách v obciach a mestách dotknutých CHVÚ	CHVÚ a okolie	VP
4.1.7.	Vydávať letáky a iné vhodné propagačné materiály o lokalite a umiestňovať pravidelne súvisiace články aj do regionálnych médií a vydať film o lokalite.	CHVÚ	VP
4.1.8.	Vhodnou formou propagovať prírodné hodnoty Vihorlatských vrchov v zahraničí s cieľom zvýšenia počtu návštevníkov využívajúcich mäkké formy cestovného ruchu	CHVÚ	SP
4.1.9.	Realizovať rôzne ekovýchové a vzdelávacie podujatia za účelom získať pre mapovanie a ochranu obyvateľov (napr. tábory, semináre, školenia a pod.)	CHVÚ	SP
Operatívny cieľ č. 4.2. Zapájať miestnych obyvateľov do praktickej ochrany vtáctva, zapájať vlastníkov pozemkov do vykonávania praktického manažmentu.			
4.2.1.	Realizovať informačné aktivity pre farmárov, lesníkov, rybárov, poľovníkov a miestnych obyvateľov o správnom hospodárení v CHVÚ	CHVÚ	VP
4.2.2.	V spolupráci s miestnymi vlastníkmi odstrániť čierne stavby stojace na ich pozemkoch a eliminovať vznik nových	CHVÚ	VP
4.2.3.	Zabezpečiť dostatočné posunutie informácií vlastníkom a užívateľom pozemkov o možnostiach čerpania finančných prostriedkov, ktoré môžu prispieť k zlepšeniu podmienok pre ochranu druhov v území (operačné programy, PRV a pod.)	CHVÚ	VP
4.2.4.	V prípade záujmu vlastníkov zrealizovať výmeny pozemkov	CHVÚ	VP

Realizačné projekty navrhovaných opatrení

Praktická starostlivosť

1. Názov projektu a kód	SKCHVU035-01 Údržba hniezd dravcov a bocianov čiernych v CHVÚ Vihorlatské vrchy
2. Príslušný operatívny cieľ	
3. Opatrenia	
4. Priorita	Vysoká
5. Miesto uskutočnenia zásahu	EFP 1
6. Dátum začiatku a ukončenia opatrenia	Každoročne po vyhniezdení v celom období platnosti programu starostlivosti (2016-2045)
7. Spôsob riadenia	Príjemca projektu, t.j. organizácia aktívna v ochrane prírody
8. Spôsob realizácie	Svojpomocne
9. Zodpovednosť za realizáciu	MŽP SR
10. Celkové náklady na realizáciu opatrenia	33000 €
11. Špecifikácia potrebného technického vybavenia, času a dĺžky obdobia jeho potreby	Materiál potrebný pre výrobu a opravu hniezdných podložiek (dosky, pletivo, klince, šrúby, objímky a pod.), zariadenia na práce vo výške na stromoch (stupačky, laná, karabíny a pod.)
12. Určenie obdobia pre vyhodnotenie výsledkov plnenia úloh	Každoročne po skončení hniezdnej sezóny
13. Spôsob vyhodnotenia projektu	Záverečná správa po ukončení sezóny v prípade finančnej podpory projektu
14. Požiadavky na zabezpečenie BOZP a akékoľvek právne a organizačné záväzky vzťahujúce sa na pracovníkov a ostatných osôb zapojených do realizácie projektu	Zákon NR SR č. 330/1996 Z.z. v znení neskorších predpisov Zákon č. 543/2002 Z.z. v znení neskorších predpisov Vyhláška č. 195/2010 Z.z.

1. Názov projektu a kód	SKCHVU035-02 Ochrana okolia hniezd dravcov, sov a bociana čierneho
2. Príslušný operatívny cieľ	
3. Opatrenia	
4. Priorita	Vysoká
5. Miesto uskutočnenia zásahu	EFP 1
6. Dátum začiatku a ukončenia opatrenia	Každoročne po vyhniezdení v celom období platnosti programu starostlivosti (2016-2045)
7. Spôsob riadenia	Príjemca projektu, t.j. organizácia aktívna v ochrane prírody
8. Spôsob realizácie	Svojpomocne
9. Zodpovednosť za realizáciu	MŽP SR
10. Celkové náklady na realizáciu opatrenia	48500 €
11. Špecifikácia potrebného technického vybavenia, času a dĺžky obdobia jeho potreby	GPS, zariadenia na práce vo výške na stromoch (stupačky, laná, karabíny a pod.), fotoaparát.
12. Určenie obdobia pre vyhodnotenie výsledkov plnenia úloh	Každoročne po skončení hniezdnej sezóny.
13. Spôsob vyhodnotenia projektu	Záverečná správa.
14. Požiadavky na zabezpečenie BOZP a akékoľvek právne a organizačné záväzky vzťahujúce sa na pracovníkov a ostatných osôb zapojených do realizácie projektu	Zákon NR SR č. 330/1996 Z.z. v znení neskorších predpisov Zákon č. 543/2002 Z.z. v znení neskorších predpisov Vyhláška č. 195/2010 Z.z.

1. Názov projektu a kód	SKCHVU035-03 Ochrana vtáctva v lesoch Vihorlatských vrchoch v spolupráci s lesníckymi organizáciami v rámci PSL
2. Príslušný operatívny cieľ	
3. Opatrenia	
4. Priorita	Vysoká
5. Miesto uskutočnenia zásahu	EFP 1
6. Dátum začiatku a ukončenia opatrenia	Rok 2016 – 2025 v čase obnovy PSL
7. Spôsob riadenia	Príjemca projektu/projektov, t.j. organizácia s odbornosťou pre vyhotovenie PSL v spolupráci

	s organizáciou ochrany prírody
8. Spôsob realizácie	Dodávateľsky
9. Zodpovednosť za realizáciu	MZP SR a MPRV SR
10. Celkové náklady na realizáciu opatrenia	336000 €
11. Špecifikácia potrebného technického vybavenia, času a dĺžky obdobia jeho potreby	PC na prípravu PSL, podkladové údaje v GIS
12. Určenie obdobia pre vyhodnotenie výsledkov plnenia úloh	Rok 2026 po ukončení obnovy všetkých PSL v území alebo roky 2018, 2023, 2026, t.j. rok po obnove príslušných PSL.
13. Spôsob vyhodnotenia projektu	Záverečná správa a PSL so zapracovanými zásadami OP.
14. Požiadavky na zabezpečenie BOZP a akékoľvek právne a organizačné záväzky vzťahujúce sa na pracovníkov a ostatných osôb zapojených do realizácie projektu	Zákon NR SR č. 330/1996 Z.z. v znení neskorších predpisov Zákon č. 543/2002 Z.z. v znení neskorších predpisov Zákon č. 326/2005 Z.z. v znení neskorších predpisov Vyhláška č. 195/2010 Z.z.

1. Názov projektu a kód	SKCHVU035-04 Zníženie mortality vtáctva na elektrických vedeniach
2. Príslušný operatívny cieľ	1.1., 2.1., 2.2., 2.5., 2.12., 2.14. a 2.15.
3. Opatrenia	1.1.16., 2.1.6., 2.2.8., 2.5.3., 2.12.4, 2.12.5., 2.14.8. a 2.15.9.
4. Priorita	Vysoká
5. Miesto uskutočnenia zásahu	CHVÚ
6. Dátum začiatku a ukončenia opatrenia	Priebežne
7. Spôsob riadenia	Príjemca projektu, t.j. organizácia aktívna v ochrane prírody, resp. v energetickom sektore
8. Spôsob realizácie	Dodávateľsky
9. Zodpovednosť za realizáciu	MZP SR
10. Celkové náklady na realizáciu opatrenia	90000 €
11. Špecifikácia potrebného technického vybavenia, času a dĺžky obdobia jeho potreby	Dodávateľ zabezpečuje technické zábrany ako na stĺpy elektrického vedenia, tak na samotné vedenia (v prípade potreby), vysokozdvížné plošiny, rebríky, techniku pre práce vo výškach a ostatné potrebné vybavenie.
12. Určenie obdobia pre vyhodnotenie výsledkov plnenia úloh	Priebežne po skončení stavby nového vedenia, resp. po ošetrení existujúceho vedenia systémom zábran proti zosadaniu, resp. kolízii s vtáctvom.
13. Spôsob vyhodnotenia projektu	Záverečná správa.
14. Požiadavky na zabezpečenie BOZP a akékoľvek právne a organizačné záväzky vzťahujúce sa na pracovníkov a ostatných osôb zapojených do realizácie projektu	Zákon NR SR č. 330/1996 Z.z. v znení neskorších predpisov Zákon č. 543/2002 Z.z. v znení neskorších predpisov Vyhláška č. 195/2010 Z.z.

1. Názov projektu a kód	SKCHVU035-05 Ochrana hniezdnych stromov dutinových hniezdičov v CHVÚ Vihorlatské vrchy
2. Príslušný operatívny cieľ	
3. Opatrenia	
4. Priorita	Vysoká
5. Miesto uskutočnenia zásahu	CHVÚ
6. Dátum začiatku a ukončenia opatrenia	Priebežne
7. Spôsob riadenia	Príjemca projektu, t.j. organizácia aktívna v ochrane prírody, resp. organizácia ochrany prírody
8. Spôsob realizácie	Svojpomocne
9. Zodpovednosť za realizáciu	MZP SR
10. Celkové náklady na realizáciu opatrenia	92000 €
11. Špecifikácia potrebného technického vybavenia, času a dĺžky obdobia jeho potreby	Ďalekohľad, terénna obuv, terénne oblečenie, diktafón a zariadenie na prehrávanie vtáčích hlasov, GPS, materiál na označenie hniezdneho stromu a PC na písanie podnetov.
12. Určenie obdobia pre vyhodnotenie výsledkov	Každoročne po ukončení hniezdnej sezóny

plnenia úloh	
13. Spôsob vyhodnotenia projektu	Záverečná správa sumarizujúca počty zistených stromov a počty stromov s dosiahnutou ochranou a súvisiacimi údajmi.
14. Požiadavky na zabezpečenie BOZP a akékoľvek právne a organizačné záväzky vzťahujúce sa na pracovníkov a ostatných osôb zapojených do realizácie projektu	Zákon NR SR č. 330/1996 Z.z. v znení neskorších predpisov Zákon č. 543/2002 Z.z. v znení neskorších predpisov Vyhláška č. 195/2010 Z.z.

1. Názov projektu a kód	SKCHVU035-06 Zlepšenie hniezdnych podmienok pre dutinové hniezdiče v hospodárskych lesoch CHVÚ Vihorlatské vrchy
2. Príslušný operatívny cieľ	
3. Opatrenia	
4. Priorita	Vysoká
5. Miesto uskutočnenia zásahu	CHVÚ
6. Dátum začiatku a ukončenia opatrenia	2017-2020, 2027-2030, 2037-2040
7. Spôsob riadenia	Príjemca projektu, t.j. organizácia aktívna v ochrane prírody, resp. organizácia ochrany prírody alebo vlastníci a správcovia lesných pozemkov
8. Spôsob realizácie	Dodávateľsky
9. Zodpovednosť za realizáciu	MŽP SR
10. Celkové náklady na realizáciu opatrenia	75000 €
11. Špecifikácia potrebného technického vybavenia, času a dĺžky obdobia jeho potreby	Zariadenia a materiál na výrobu búdok (píly, klince, kladivá, dosky) a materiál na lezenie na stromy (skoby, laná, karabíny a pod.).
12. Určenie obdobia pre vyhodnotenie výsledkov plnenia úloh	R. 2021, r. 2031, r. 2041
13. Spôsob vyhodnotenia projektu	Záverečná správa po každom období s prijatým projektom na doplnenie búdok pre zlepšenie hniezdnych podmienok..
14. Požiadavky na zabezpečenie BOZP a akékoľvek právne a organizačné záväzky vzťahujúce sa na pracovníkov a ostatných osôb zapojených do realizácie projektu	Zákon NR SR č. 330/1996 Z.z. v znení neskorších predpisov Zákon č. 543/2002 Z.z. v znení neskorších predpisov Vyhláška č. 195/2010 Z.z.

1. Názov projektu a kód	SKCHVU035-07 Podpora aktívneho využívania trávnych porastov a pre prírodu vhodných foriem hospodárenia v CHVÚ Vihorlatské vrchy
2. Príslušný operatívny cieľ	
3. Opatrenia	
4. Priorita	EFP 2, EFP 3
5. Miesto uskutočnenia zásahu	CHVÚ
6. Dátum začiatku a ukončenia opatrenia	Priebežne v celom období platnosti programu starostlivosti (2016-2045)
7. Spôsob riadenia	Organizácia aktívna v ochrane prírody, vlastníci a užívatelia pozemkov
8. Spôsob realizácie	Dodávateľsky
9. Zodpovednosť za realizáciu	MŽP SR
10. Celkové náklady na realizáciu opatrenia	300000 €
11. Špecifikácia potrebného technického vybavenia, času a dĺžky obdobia jeho potreby	Materiál a zariadenia potrebné pre údržbu trávnych porastov (predovšetkým kosením, pastvou) na kľúčových lokalitách výskytu kritériových druhov. Takisto podpora pre vlastníkov na služby potrebné pre údržbu týchto TTP
12. Určenie obdobia pre vyhodnotenie výsledkov plnenia úloh	Každoročne po skončení kalendárneho roku
13. Spôsob vyhodnotenia projektu	Záverečná správa po ukončení kalendárneho roku
14. Požiadavky na zabezpečenie BOZP a akékoľvek právne a organizačné záväzky vzťahujúce sa na pracovníkov a ostatných osôb zapojených do realizácie projektu	Zákon NR SR č. 330/1996 Z.z. v znení neskorších predpisov Zákon č. 543/2002 Z.z. v znení neskorších predpisov Vyhláška č. 195/2010 Z.z.

Monitoring bioty územia

1. Názov projektu a kód	SKCHVU035-08 Monitoring populácií vtáctva v CHVÚ Vihorlatské vrchy a jeho hniezdnej úspešnosti
2. Príslušný operatívny cieľ	
3. Opatrenia	
4. Priorita	Vysoká
5. Miesto uskutočnenia zásahu	CHVÚ a bezprostredné okolie
6. Dátum začiatku a ukončenia opatrenia	Každoročne po vyhniesdení v celom období platnosti programu starostlivosti (2016-2045)
7. Spôsob riadenia	Príjemca projektu, t.j. organizácia aktívna v ochrane prírody
8. Spôsob realizácie	Svojpomocne
9. Zodpovednosť za realizáciu	MŽP SR
10. Celkové náklady na realizáciu opatrenia	92000 €
11. Špecifikácia potrebného technického vybavenia, času a dĺžky obdobia jeho potreby	Monokulárne ďalekohľady, binokulár, zápisník, GPS, diktafóny, pohonné hmoty, potreby na sčítanie vtákov v kolónii čajok, materiál na telemetrické sledovanie vybraných druhov vtáctva.
12. Určenie obdobia pre vyhodnotenie výsledkov plnenia úloh	Každoročne po skončení hniezdnej sezóny, v prípade telemetrie priebežne
13. Spôsob vyhodnotenia projektu	Záverečná správa po ukončení sezóny v prípade finančnej podpory projektu, údaje zapísané do databáz príjemcu projektu.
14. Požiadavky na zabezpečenie BOZP a akékoľvek právne a organizačné záväzky vzťahujúce sa na pracovníkov a ostatných osôb zapojených do realizácie projektu	Zákon NR SR č. 330/1996 Z.z. v znení neskorších predpisov Zákon č. 543/2002 Z.z. v znení neskorších predpisov Vyhláška č. 195/2010 Z.z.

Regulovanie návštevnosti územia a zvyšovanie povedomia

1. Názov projektu a kód	SKCHVU035-09 Usmernenie návštevnosti v CHVÚ Vihorlatské vrchy prostredníctvom stráže prírody
2. Príslušný operatívny cieľ	
3. Opatrenia	
4. Priorita	Vysoká
5. Miesto uskutočnenia zásahu	CHVÚ
6. Dátum začiatku a ukončenia opatrenia	Priebežne v celom období platnosti programu starostlivosti (2016-2045)
7. Spôsob riadenia	Príjemca projektu, t.j. organizácia aktívna v ochrane prírody, resp. organizácia ochrany prírody
8. Spôsob realizácie	Svojpomocne
9. Zodpovednosť za realizáciu	MŽP SR
10. Celkové náklady na realizáciu opatrenia	46500 €
11. Špecifikácia potrebného technického vybavenia, času a dĺžky obdobia jeho potreby	Monokulárne ďalekohľady, binokulár, zápisník, pohonné hmoty, bločky, terénna obuv, terénne oblečenie, diktafóny.
12. Určenie obdobia pre vyhodnotenie výsledkov plnenia úloh	Každoročne po skončení hniezdnej sezóny, v prípade telemetrie priebežne
13. Spôsob vyhodnotenia projektu	Záverečná správa po ukončení sezóny v prípade finančnej podpory projektu
14. Požiadavky na zabezpečenie BOZP a akékoľvek právne a organizačné záväzky vzťahujúce sa na pracovníkov a ostatných osôb zapojených do realizácie projektu	Zákon NR SR č. 330/1996 Z.z. v znení neskorších predpisov Zákon č. 543/2002 Z.z. v znení neskorších predpisov Vyhláška č. 195/2010 Z.z.

1. Názov projektu a kód	SKCHVU035-10 Priblíženie prírodných hodnôt v CHVÚ Vihorlatské vrchy verejnosti
2. Príslušný operatívny cieľ	4.1.
3. Opatrenia	4.1.4.
4. Priorita	Stredná
5. Miesto uskutočnenia zásahu	CHVÚ Vihorlatské vrchy
6. Dátum začiatku a ukončenia opatrenia	2017 – 2020
7. Spôsob riadenia	Príjemca projektu, t.j. organizácia aktívna v ochrane prírody
8. Spôsob realizácie	Dodávateľsky
9. Zodpovednosť za realizáciu	MZP SR
10. Celkové náklady na realizáciu opatrenia	120000 €
11. Špecifikácia potrebného technického vybavenia, času a dĺžky obdobia jeho potreby	Naprojektovanie a výstavba náučných chodníkov, na vybraných bodoch výstavba pozorovacích veží, výrobu a osadenie informačných panelov, panelov náučného chodníka, vybudovanie parkoviska, vybudovanie a prevádzka fotokrytov ako nástroj priblíženia miestnej prírody verejnosti
12. Určenie obdobia pre vyhodnotenie výsledkov plnenia úloh	V roku 2021 po ukončení projektu a následne v intervale každých päť rokov
13. Spôsob vyhodnotenia projektu	Záverečná správa a každých päť rokov správa o návštevnosti územia
14. Požiadavky na zabezpečenie BOZP a akékoľvek právne a organizačné záväzky vzťahujúce sa na pracovníkov a ostatných osôb zapojených do realizácie projektu	Zákon NR SR č. 330/1996 Z.z. v znení neskorších predpisov Zákon č. 543/2002 Z.z. v znení neskorších predpisov Vyhláška č. 195/2010 Z.z.

1. Názov projektu a kód	SKCHVU035-11 Posilnenie ekovýchovy a poznania o význame územia v CHVÚ Vihorlatské vrchy
2. Príslušný operatívny cieľ	4.1.
3. Opatrenia	4.1.1., 4.1.5., 4.1.6., 4.1.7., 4.1.8. a 4.1.9.
4. Priorita	Vysoká
5. Miesto uskutočnenia zásahu	CHVÚ
6. Dátum začiatku a ukončenia opatrenia	Priebežne
7. Spôsob riadenia	Príjemca projektu, t.j. organizácia aktívna v ochrane prírody, resp. organizácia ochrany prírody alebo vlastníka a správcu pozemku
8. Spôsob realizácie	Dodávateľsky, Svojpomocne
9. Zodpovednosť za realizáciu	MŽP SR
10. Celkové náklady na realizáciu opatrenia	92000 €
11. Špecifikácia potrebného technického vybavenia, času a dĺžky obdobia jeho potreby	Dataprojektor a technika na tlač propagačných a vzdelávacích materiálov.
12. Určenie obdobia pre vyhodnotenie výsledkov plnenia úloh	Každoročne po skončení kalendárneho roku
13. Spôsob vyhodnotenia projektu	Záverečná správa
14. Požiadavky na zabezpečenie BOZP a akékoľvek právne a organizačné záväzky vzťahujúce sa na pracovníkov a ostatných osôb zapojených do realizácie projektu	Zákon NR SR č. 330/1996 Z.z. v znení neskorších predpisov Zákon č. 543/2002 Z.z. v znení neskorších predpisov Vyhláška č. 195/2010 Z.z.

1. Názov projektu a kód	SKCHVU035-12 Zvýšenie povedomia o prírodných hodnotách CHVÚ Vihorlatské vrchy v zahraničí s cieľom pritiahnutia návštevníkov
2. Príslušný operatívny cieľ	4.1.
3. Opatrenia	4.1.7., 4.1.8.

4. Priorita	Vysoká
5. Miesto uskutočnenia zásahu	CHVÚ
6. Dátum začiatku a ukončenia opatrenia	2017-2020
7. Spôsob riadenia	Príjemca projektu, t.j. organizácia aktívna v ochrane prírody, resp. organizácia ochrany prírody
8. Spôsob realizácie	Dodávateľsky
9. Zodpovednosť za realizáciu	MŽP SR
10. Celkové náklady na realizáciu opatrenia	50000 €
11. Špecifikácia potrebného technického vybavenia, času a dĺžky obdobia jeho potreby	Zariadenia a materiál na prípravu filmu. Podklady na prípravu publikácie o lokalitách pre birdwatching v Slanských vrchoch a okolí v angličtine a podklady pre menšie články.
12. Určenie obdobia pre vyhodnotenie výsledkov plnenia úloh	R. 2021
13. Spôsob vyhodnotenia projektu	Záverečná správa, vydaný film a publikácie
14. Požiadavky na zabezpečenie BOZP a akékoľvek právne a organizačné záväzky vzťahujúce sa na pracovníkov a ostatných osôb zapojených do realizácie projektu	Zákon NR SR č. 330/1996 Z.z. v znení neskorších predpisov Zákon č. 543/2002 Z.z. v znení neskorších predpisov Vyhláška č. 195/2010 Z.z.

Usmernenie hospodárenia v území a zosúladenie protichodných záujmov

1. Názov projektu a kód	SKCHVU035-13 Zhodnotenie dopadu nových zámerov a plánovaných činností na CHVÚ Vihorlatské vrchy
2. Príslušný operatívny cieľ	
3. Opatrenia	
4. Priorita	Vysoká
5. Miesto uskutočnenia zásahu	CHVÚ
6. Dátum začiatku a ukončenia opatrenia	Priebežne
7. Spôsob riadenia	Organizácia ochrany prírody
8. Spôsob realizácie	Svojpomocne
9. Zodpovednosť za realizáciu	MZP SR
10. Celkové náklady na realizáciu opatrenia	72000 €
11. Špecifikácia potrebného technického vybavenia, času a dĺžky obdobia jeho potreby	PC a vybavenie potrebné na prípravu stanovísk, štúdií, posúdenia dopadu na CHVÚ, nákup potrebných údajov (napríklad GIS vrstiev a pod.)
12. Určenie obdobia pre vyhodnotenie výsledkov plnenia úloh	Priebežne po ukončení hodnotenia každého projektu samostatne.
13. Spôsob vyhodnotenia projektu	Záverečná správa z hodnotenia každého zámeru samostatne.
14. Požiadavky na zabezpečenie BOZP a akékoľvek právne a organizačné záväzky vzťahujúce sa na pracovníkov a ostatných osôb zapojených do realizácie projektu	Zákon NR SR č. 330/1996 Z.z. v znení neskorších predpisov Zákon č. 543/2002 Z.z. v znení neskorších predpisov Vyhláška č. 195/2010 Z.z.

1. Názov projektu a kód	SKCHVU035-14 Zlepšenie kontroly plnenia priorít ochrany prírody a zásad, legislatívy a pravidiel hospodárenia v CHVÚ Vihorlatské vrchy
2. Príslušný operatívny cieľ	
3. Opatrenia	
4. Priorita	Vysoká
5. Miesto uskutočnenia zásahu	CHVÚ
6. Dátum začiatku a ukončenia opatrenia	Priebežne
7. Spôsob riadenia	Organizácia ochrany prírody
8. Spôsob realizácie	Svojpomocne
9. Zodpovednosť za realizáciu	MŽP SR
10. Celkové náklady na realizáciu opatrenia	55500 €
11. Špecifikácia potrebného technického vybavenia, času a dĺžky obdobia jeho potreby	PC a vybavenie potrebné na prípravu stanovísk, podkladov pre rozhodnutia úradov, terénna obuv, oblečenie, pokutové bločky, zápisníky, fotoaparát, ďalekohľady.
12. Určenie obdobia pre vyhodnotenie výsledkov	Každoročne po skončení kalendárneho roku.

plnenia úloh	
13. Spôsob vyhodnotenia projektu	Záverečná správa.
14. Požiadavky na zabezpečenie BOZP a akékoľvek právne a organizačné záväzky vzťahujúce sa na pracovníkov a ostatných osôb zapojených do realizácie projektu	Zákon NR SR č. 330/1996 Z.z. v znení neskorších predpisov Zákon č. 543/2002 Z.z. v znení neskorších predpisov Vyhláška č. 195/2010 Z.z.

1. Názov projektu a kód	SKCHVU035-15 Zhodnotenie celkového legislatívneho rámca obmedzujúceho a upravujúceho ochranu v CHVÚ Vihorlatské vrchy
2. Príslušný operatívny cieľ	3.2.
3. Opatrenia	3.2.1. a 3.2.2.
4. Priorita	Vysoká
5. Miesto uskutočnenia zásahu	CHVÚ
6. Dátum začiatku a ukončenia opatrenia	2017-2020
7. Spôsob riadenia	Organizácia ochrany prírody, príslušné úrady
8. Spôsob realizácie	Svojpomocne
9. Zodpovednosť za realizáciu	MŽP SR a MP RV SR
10. Celkové náklady na realizáciu opatrenia	20000 €
11. Špecifikácia potrebného technického vybavenia, času a dĺžky obdobia jeho potreby	Stolný počítač pre vypracovanie štúdií, podkladové dáta potrebné pre expertov podieľajúcich sa na štúdiách pre ŠOP SR.
12. Určenie obdobia pre vyhodnotenie výsledkov plnenia úloh	R. 2021
13. Spôsob vyhodnotenia projektu	Záverečné správy, prípadne zmeny legislatívy.
14. Požiadavky na zabezpečenie BOZP a akékoľvek právne a organizačné záväzky vzťahujúce sa na pracovníkov a ostatných osôb zapojených do realizácie projektu	Zákon NR SR č. 330/1996 Z.z. v znení neskorších predpisov Zákon č. 543/2002 Z.z. v znení neskorších predpisov Zákon č. 326/2005 Z.z. v znení neskorších predpisov Zákon č. 274/2009 Z.z. v znení neskorších predpisov Vyhláška č. 195/2010 Z.z.

1. Názov projektu a kód	SKCHVU035-16 Organizácia workshopov a stretnutí s vlastníkami a užívateľmi pôdy o možnostiach participácie a vypracovania projektov pre ochranu prírody v CHVÚ Vihorlatské vrchy
2. Príslušný operatívny cieľ	4.1. a 4.2.
3. Opatrenia	4.1.1., 4.2.1., a 4.2.3.
4. Priorita	Vysoká
5. Miesto uskutočnenia zásahu	CHVU
6. Dátum začiatku a ukončenia opatrenia	Priebežne
7. Spôsob riadenia	Organizácia aktívna v ochrane prírody, organizácia ochrany prírody
8. Spôsob realizácie	Svojpomocne
9. Zodpovednosť za realizáciu	MZP SR
10. Celkové náklady na realizáciu opatrenia	63000 €
11. Špecifikácia potrebného technického vybavenia, času a dĺžky obdobia jeho potreby	PC a vybavenie potrebné na prípravu stanovísk, pozvánok, dataprojektor, plátno na prezentáciu a priestory na realizáciu workshopov a stretnutí.
12. Určenie obdobia pre vyhodnotenie výsledkov plnenia úloh	Každoročne po skončení kalendárneho roku.
13. Spôsob vyhodnotenia projektu	Záverečná správa.
14. Požiadavky na zabezpečenie BOZP a akékoľvek právne a organizačné záväzky vzťahujúce sa na pracovníkov a ostatných osôb zapojených do realizácie projektu	Zákon NR SR č. 330/1996 Z.z. v znení neskorších predpisov Zákon č. 543/2002 Z.z. v znení neskorších predpisov Vyhláška č. 195/2010 Z.z.

1. Názov projektu a kód	SKCHVU035-17 Zámenny pozemkov pre potreby optimalizácie podmienok pre ochranu prírody v CHVÚ Vihorlatské vrchy
2. Príslušný operatívny cieľ	4.2.
3. Opatrenia	4.2.4.

4. Priorita	Vysoká
5. Miesto uskutočnenia zásahu	CHVÚ
6. Dátum začiatku a ukončenia opatrenia	Priebežne
7. Spôsob riadenia	Organizácia ochrany prírody a príslušné úrady
8. Spôsob realizácie	Svojpomocne
9. Zodpovednosť za realizáciu	MZP SR
10. Celkové náklady na realizáciu opatrenia	63000 € Náklady na zamestnancov, externistov pripravujúcich zámenné zmluvy, na zameranie pozemkov a administratívne poplatky.
11. Špecifikácia potrebného technického vybavenia, času a dĺžky obdobia jeho potreby	PC a vybavenie potrebné na prípravu stanovísk, podkladov, pozvánok, dokumentácie k zámenným zmluvám a pozemkom a zariadenia pre geometrické vymeranie zamieňaných pozemkov a vypracovanie potrebnej dokumentácie.
12. Určenie obdobia pre vyhodnotenie výsledkov plnenia úloh	Každoročne po skončení kalendárneho roku.
13. Spôsob vyhodnotenia projektu	Záverečná správa.
14. Požiadavky na zabezpečenie BOZP a akékoľvek právne a organizačné záväzky vzťahujúce sa na pracovníkov a ostatných osôb zapojených do realizácie projektu	Zákon NR SR č. 330/1996 Z.z. v znení neskorších predpisov Zákon č. 543/2002 Z.z. v znení neskorších predpisov Vyhláška č. 195/2010 Z.z.

Súhrnný prehľad realizačných projektov a predpokladaných nákladov programu starostlivosti (roky 2016 – 2031)

Kód projektu	Názov projektu	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)
		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
SKCHVU035-01	Údržba hniezd dravcov a bocianov čiernych v CHVÚ Vihorlatské vrchy	4000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000
SKCHVU035-02	Ochrana okolia hniezd dravcov, sov a bociana čierneho	5000	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500
SKCHVU035-03	Ochrana vtáctva v lesoch Vihorlatských vrchov v spolupráci s lesníckymi organizáciami v rámci PSL	33600	33600	33600	33600	33600	33600	33600	33600	33600	33600	0	0	0	0	0	0
SKCHVU035-04	Zníženie mortality vtáctva na elektrických vedeniach	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000
SKCHVU035-05	Ochrana hniezdných stromov dutinových hniezdičov v CHVÚ Vihorlatské vrchy	5000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000
SKCHVU035-06	Zlepšenie hniezdných podmienok pre dutinové hniezdiče v hospodárskych lesoch CHVÚ Vihorlatské vrchy	0	10000	5000	5000	5000	0	0	0	0	0	0	10000	5000	5000	5000	0
SKCHVU035-07	Podpora aktívneho využívania trávnych porastov a pre prírodu vhodných foriem hospodárenia v CHVÚ Vihorlatské vrchy	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000
SKCHVU035-08	Monitoring populácií vtáctva v CHVÚ Vihorlatské vrchy a jeho hniezdnej úspešnosti	5000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000
SKCHVU035-09	Usmernenie návštevnosti v CHVÚ Vihorlatské vrchy prostredníctvom stráže prírody	3000	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500
SKCHVU035-10	Priblíženie prírodných hodnôt v CHVÚ Vihorlatské vrchy verejnosti	0	50000	30000	20000	20000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
SKCHVU035-11	Posilnenie ekovýchovy a poznania o význame územia v CHVÚ Vihorlatské vrchy	10000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	10000	2000	2000	2000	2000	2000
SKCHVU035-12	Zvýšenie povedomia o prírodných hodnotách CHVÚ Vihorlatské vrchy v zahraničí s cieľom priťahnutia návštevníkov	0	20000	10000	10000	10000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Kód projektu	Názov projektu	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)
		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
SKCHVU035-13	Zhodnotenie dopadu nových zámerov a plánovaných činností na CHVÚ Vihorlatské vrchy	5000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	5000	2000	2000	2000	2000	2000
SKCHVU035-14	Zlepšenie kontroly plnenia priorít ochrany prírody a zásad, legislatívy a pravidiel hospodárenia v CHVÚ Vihorlatské vrchy	5000	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	5000	1500	1500	1500	1500	1500
SKCHVU035-15	Zhodnotenie celkového legislatívneho rámca obmedzujúceho a upravujúceho ochranu v CHVÚ Vihorlatské vrchy	0	5000	5000	5000	5000	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
SKCHVU035-16	Organizácia workshopov a stretnutí s vlastníkmi a užívateľmi pôdy o možnostiach participácie a vypracovania projektov pre ochranu prírody v CHVÚ Vihorlatské vrchy	5000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000
SKCHVU035-17	Zámeny pozemkov pre potreby optimalizácie podmienok pre ochranu prírody v CHVÚ Vihorlatské vrchy	5000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000
	Spolu (€)	98600	151100	116100	106100	106100	66100	66100	66100	66100	66100	47000	42500	37500	37500	37500	32500

Súhrnný prehľad realizačných projektov a predpokladaných nákladov programu starostlivosti (roky 2032 – 2045)

Kód projektu	Názov projektu	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Spolu (€)
		2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040	2041	2042	2043	2044	2045	
SKCHVU035-01	Údržba hniezd dravcov a bocianov čiernych v CHVÚ Vihorlatské vrchy	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	33000
SKCHVU035-02	Ochrana okolia hniezd dravcov, sov a bociana čierneho	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	48500
SKCHVU035-03	Ochrana vtáctva v lesoch Vihorlatských vrchov v spolupráci s lesníckymi organizáciami v rámci PSL	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	336000
SKCHVU035-04	Zníženie mortality vtáctva na elektrických vedeniach	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	90000
SKCHVU035-05	Ochrana hniezdnych stromov dutinových hniezdičov v CHVÚ Vihorlatské vrchy	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	92000
SKCHVU035-06	Zlepšenie hniezdnych podmienok pre dutinové hniezdiče v hospodárskych lesoch CHVÚ Vihorlatské vrchy	0	0	0	0	0	10000	5000	5000	5000	0	0	0	0	0	75000
SKCHVU035-07	Podpora aktívneho využívania trávnych porastov a pre prírodu vhodných foriem hospodárenia v CHVÚ Vihorlatské vrchy	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	10000	300000
SKCHVU035-08	Monitoring populácií vtáctva v CHVÚ Vihorlatské vrchy a jeho hniezdnej úspešnosti	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	3000	92000
SKCHVU035-09	Usmernenie návštevnosti v CHVÚ Vihorlatské vrchy prostredníctvom stráže prírody	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	46500
SKCHVU035-10	Priblíženie prírodných hodnôt v CHVÚ Vihorlatské vrchy verejnosti	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	120000
SKCHVU035-11	Posilnenie ekovýchovy a poznania o význame územia v CHVÚ Vihorlatské vrchyvrchy	2000	2000	2000	2000	10000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	10000	92000
SKCHVU035-12	Zvýšenie povedomia o prírodných hodnotách CHVÚ Vihorlatské vrchy v zahraničí s cieľom pritiahnúť návštevníkov	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	50000
SKCHVU035-13	Zhodnotenie dopadu nových zámerov a plánovaných činností na CHVÚ Vihorlatské vrchy	2000	2000	2000	2000	5000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	5000	72000

Kód projektu	Názov projektu	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Rok (€)	Spolu (€)
		2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040	2041	2042	2043	2044	2045	2016-45
SKCHVU035-14	Zlepšenie kontroly plnenia priorít ochrany prírody a zásad, legislatívy a pravidiel hospodárenia v CHVÚ Vihorlatské vrchy	1500	1500	1500	1500	5000	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	55500
SKCHVU035-15	Zhodnotenie celkového legislatívneho rámca obmedzujúceho a upravujúceho ochranu v CHVÚ Vihorlatské vrchy	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	20000
SKCHVU035-16	Organizácia workshopov a stretnutí s vlastníkmi a užívateľmi pôdy o možnostiach participácie a vypracovania projektov pre ochranu prírody v CHVÚ Vihorlatské vrchy	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	63000
SKCHVU035-17	Zámeny pozemkov pre potreby optimalizácie podmienok pre ochranu prírody v CHVÚ Vihorlatské vrchy	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	63000
	Spolu (€)	32500	32500	32500	32500	47000	42500	37500	37500	37500	32500	32500	32500	32500	43500	1648500

4. Spôsob vyhodnocovania plnenia programu starostlivosti – VELKA FATRA

4.1. Logická matica vyhodnocovania programu starostlivosti

	Štruktúra programu starostlivosti	Objektívne overiteľný indikátor úspešnosti	Spôsob overenia	Stav realizácie
	Dlhodobé ciele			
1.	Zlepšiť súčasný nepriaznivý stav výberových druhov <i>Circaetus gallicus</i> , <i>Otus scops</i> , <i>Aquila pomarina</i> a <i>Ciconia nigra</i> na priaznivý	Kategória priaznivého stavu	Pravidelné vyhodnotenie priaznivého stavu (raz za 5-6 rokov)	Plní sa / neplní sa
2.	Zachovať súčasný priaznivý stav výberových druhov vtákov <i>Strix uralensis</i> , <i>Bonasa bonasia</i> , <i>Bubo bubo</i> , <i>Caprimulgus europaeus</i> , <i>Crex crex</i> , <i>Dendrocopos leucotos</i> , <i>Dendrocopos medius</i> , <i>Drycopos martius</i> , <i>Ficedula albicollis</i> , <i>Ficedula parva</i> , <i>Jynx torquilla</i> , <i>Lanius collurio</i> , <i>Lullula arborea</i> , <i>Pernis apivorus</i> , <i>Picus canus</i> , <i>Sylvia nisoria</i> , <i>Coturnix coturnix</i> , <i>Muscicapa striata</i> , <i>Phoenicurus phoenicurus</i> , <i>Saxicola rubicola</i> a <i>Streptopelia turtur</i>	Kategória priaznivého stavu	Pravidelné vyhodnotenie priaznivého stavu (raz za 5-6 rokov)	Plní sa / neplní sa
3.	Zabezpečiť adresný legislatívny rámec pre zlepšenie kvality biotopov predmetov ochrany v CHVÚ Vihorlatské vrchy	Schválená úprava vyhlášky	Zoznam adresných zakázaných činností v úprave	Plní sa / Plní sa čiastočne / Neplní sa
4.	Zvýšiť ekologické povedomie miestnych obyvateľov a zlepšiť spoluprácu s vlastníkmi a správcami pozemkov pri ochrane vtáctva	Počet návštevníkov vybraných lokalít (prichádzajúcich za účelom jej spoznania)	Monitoring návštevníkov raz ročne	Plní sa (ak rastie) / Neplní sa (ak stagnuje či klesá)
	Operatívne ciele			
1.1.	Zvýšiť a udržať populáciu hadiara krátkoprstého (<i>Circaetus gallicus</i>) na priemernej úrovni minimálne 2 obsadené teritória	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
1.2.	Zvýšiť a udržať populáciu výrika lesného (<i>Otus scops</i>) na priemernej úrovni minimálne 2,5 obsadených teritórií.	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
1.3.	Zvýšiť a udržať populáciu orla kriklavého (<i>Aquila pomarina</i>) na priemernej úrovni minimálne 17 obsadených revírov.	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
1.4.	Zvýšiť a udržať populáciu bociana čierneho (<i>Ciconia nigra</i>) na priemernej úrovni minimálne 11 obsadených teritórií.	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.1.	Udržať populáciu sovy dlhochvostej (<i>Strix uralensis</i>) na minimálnej úrovni 200 obsadených teritórií	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.2.	Udržať populáciu jariabka hôrneho (<i>Bonasa bonasia</i>) na minimálnej úrovni 150 obsadených teritórií.	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku)

	Štruktúra programu starostlivosti	Objektívne overiteľný indikátor úspešnosti	Spôsob overenia	Stav realizácie
				aktuálne dáta)
2.3.	Udržať populáciu výra skalného (<i>Bubo bubo</i>) na minimálnej úrovni 6,5 obsadených teritórií.	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.4.	Udržať populáciu leľka lesného (<i>Caprimulgus europaeus</i>) na minimálnej úrovni 20 obsadených teritórií.	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.5.	Udržať populáciu chrapkáča poľného (<i>Crex crex</i>) na minimálnej úrovni 157 volajúcich samcov.	Zistený počet volajúcich samcov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.6.	Udržať populáciu ďatľa bielochrbtého (<i>Dendrocopos leucotos</i>) na minimálnej úrovni 250 obsadených teritórií.	Zistený počet párov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
2.7.	Udržať populáciu ďatľa prostredného (<i>Dendrocopos medius</i>) na minimálnej úrovni 300 obsadených teritórií.	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.8.	Udržať populáciu tesára čierneho (<i>Dyrocopus martius</i>) na minimálnej úrovni 170 obsadených teritórií.	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.9.	Udržať populáciu muchárika bielokrkeho (<i>Ficedula albicollis</i>) na priemernej úrovni minimálne 2000 obsadených teritórií	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.10.	Udržať populáciu muchárika malého (<i>Ficedula parva</i>) na priemernej úrovni minimálne 1100 obsadených teritórií.	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.11.	Udržať populáciu krutihlava hnedého (<i>Jynx torquilla</i>) na priemernej úrovni minimálne 250 obsadených teritórií.	Zistený počet volajúcich samcov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.12.	Udržať populáciu strakoša obyčajného (<i>Lanius collurio</i>) na priemernej úrovni minimálne 1000 obsadených teritórií.	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.13.	Udržať populáciu škovránika stromového (<i>Lullula arborea</i>) na priemernej úrovni minimálne 80 obsadených teritórií.	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.14.	Udržať populáciu včelára lesného (<i>Pernis apivorus</i>) na priemernej úrovni minimálne 45 obsadených teritórií.	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.15.	Udržať populáciu žlyny sivej (<i>Picus canus</i>) na priemernej úrovni minimálne 200 obsadených teritórií	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)

	Štruktúra programu starostlivosti	Objektívne overiteľný indikátor úspešnosti	Spôsob overenia	Stav realizácie
2.16.	Udržať populáciu penice jarabej (<i>Sylvia nisoria</i>) na minimálnej úrovni 850 obsadených teritórií.	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.17.	Udržať populáciu preplice poľnej (<i>Coturnix coturnix</i>) na priemernej úrovni minimálne 90 volajúcich samcov.	Zistený počet volajúcich samcov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.18.	Udržať populáciu muchára sivého (<i>Muscicapa striata</i>) na priemernej úrovni minimálne 500 obsadených teritórií.	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.20.	Udržať populáciu žltochvosta hôrneho (<i>Phoenicurus phoenicurus</i>) na priemernej úrovni minimálne 350 obsadených teritórií.	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.19.	Udržať populáciu prhlaviara čierneho (<i>Saxicola rubicola</i>) na priemernej úrovni minimálne 150 obsadených teritórií.	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.20.	Udržať populáciu hrdličky poľnej (<i>Streptopelia turtur</i>) na priemernej úrovni minimálne 600 obsadených teritórií.	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
3.1.	Zabezpečiť aktualizáciu vyhlášky č. 195/2010 Z. z. s cieľom prehodnotenia zakázaných činností tak aby boli adresné k požiadavkám predmetov ochrany.	Schválená úprava vyhlášky	Zoznam adresných zakázaných činností v úprave	Plní sa / Plní sa čiastočne / Neplní sa
3.2.	Vyhodnotiť adresnosť legislatívneho rámca pre ochranu predmetov ochrany a presadiť potrebné úpravy	Vyhotovená štúdia, prípadne úpravy legislatívy	Dodaná štúdia analyzujúca legislatívne limity ochrany predmetov ochrany. Legislatívne úpravy v prospech predmetov ochrany	Plní sa (ak je vypracovaná štúdia a ak sú potrebné úpravy legislatívy, ak sú prijaté) / Neplní sa (ak nie je vypracovaná štúdia alebo ak nie sú prijaté potrebné úpravy legislatívy)
4.1.	Zlepšiť úroveň poznania vtáctva, propagovať myšlienku ochrany významnej ornitologickej lokality a vybudovať infraštruktúru pre pozorovanie vtáctva na lokalite	Počet návštevníkov lokality (prichádzajúcich za účelom jej spoznania)	Monitoring návštevníkov raz ročne	Plní sa (ak rastie) / Neplní sa (ak stagnuje či klesá)
4.2.	Zapájať miestnych obyvateľov do praktickej ochrany vtáctva, zapájať vlastníkov pozemkov do vykonávania praktického manažmentu	Počet obyvateľov podieľajúcich sa na praktickej ochrane vtáctva	Správy z aktivít praktickej ochrany vtáctva	Plní sa / Neplní sa
	Opatrenia			
1.1.1.	Zarastené a zdegradované pasienky, ktoré v minulosti poskytovali vhodný potravný biotop pre hadiara krátkoprstého, aspoň čiastočne, na danej ploche, obnoviť do pôvodného stavu realizovaním reštitučných programov na obnovu pôvodných	Rozloha biotopov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa

	Štruktúra programu starostlivosti	Objektívne overiteľný indikátor úspešnosti	Spôsob overenia	Stav realizácie
	trávnatých biotopov.			
1.1.2.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 1000 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % (obnovných porastov starších ako 100 rokov)	Rozloha lesných porastov vo veku nad 100 rokov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
1.1.3.	Dôsledne posúdiť dopad investícií do cestovného ruchu a iných investícií na predmety ochrany	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
1.1.4.	Zabezpečiť kontrolnú činnosť dodržiavania obmedzení z dôvodov ochrany prírody	Počet kontrol v CHVÚ	Záznamy z kontroly	Plní sa priebežne / neplní sa priebežne
1.1.5.	Zpracovať relevantné opatrenia ako zásady hospodárenia v lese do novovypracúvaných PSL	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
1.1.6.	Nové elektrické vedenia ošetriť prvkami zamedzujúcim kolíziám a rovnako ošetriť aj existujúce vedenia	Dĺžka vedení bez zábran proti sadaniu / kolíziám vtáctva	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa (ak dĺžka klesá) / neplní sa (ak rdlžka stagnuje alebo rastie)
1.2.1.	Zabezpečiť pravidelný monitoring populácie výrika lesného	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
1.2.2.	Zabezpečiť aby výmera TTP pri pozemkových úpravách neklesla o viac ako 10 % v príslušných katastrálnych územiach	Rozloha biotopov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
1.2.3.	Vylúčiť zalesňovanie xerothermných strání	Rozloha biotopov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
1.2.4.	Zabezpečiť dlhodobé poľnohospodárske využitie pozemkov vhodnou formou (pastva, kosenie)	Rozloha pôdy nevhodne obhospodarovanej	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa (ak rozloha klesá) / neplní sa (ak rozloha stagnuje alebo rastie)
1.2.5.	Na lokalitách s výskytom výrika s absenutujúcim obhospodarovaním zabezpečiť manažment biotopov (kosenie alebo pastvu)	Rozloha biotopov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
1.2.6.	Vylúčiť používanie chemizácie v okruhu 500 m od hniezdiska výrika	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
1.2.7.	V rámci usmerňovania poľnohospodárskej činnosti obmedziť používanie umelých hnojív a chemických látok na hniezdných lokalitách	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
1.2.8.	Zabezpečiť na vhodných lokalitách zachovanie rôznovekých rozvoľnených porastov drevín, solitérnych stromov, starých sadov	Rozloha vhodných porastov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
1.2.9.	Zabezpečiť aby na pozemkoch vo vlastníctve štátu sa preferovalo hospodárenie s ohľadom na ciele ochrany prírody	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
1.2.10.	Podporovať kosenie trávnych porastov bez mulčovania	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
1.2.11.	Zabezpečiť ochranu brehových porastov a v ich okolí zatravníť 30 m široký pás	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa

	Štruktúra programu starostlivosti	Objektívne overiteľný indikátor úspešnosti	Spôsob overenia	Stav realizácie
1.2.12.	Podporiť zatrávnenie ornej pôdy na vybraných lokalitách	Rozloha biotopov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
1.2.13.	Podporiť hniezdenie výrika výrobou rozmerovo vhodných búdok	Počet zrealizovaných projektov vyhotovenia búdok	Správy z realizácie projektov	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
1.2.14.	Zabezpečiť pastvu na vybraných lokalitách výrika (vráťanie LPF)	Rozloha biotopov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
1.3.1.	Zabezpečiť monitoring všetkých hniezdných okrskov orla krikľavého každoročne a každoročne dohľadávať hniezda minimálne v porastoch ohrozených ťažbou lesných porastov a celkovo kontrolovať hniezdnu úspešnosť aspoň na 50 % hniezd.	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
1.3.2.	Zabezpečiť po vyhniezdení opravu všetkých známych nestabilných hniezd a v prípade pádu na vhodných stromoch vyložiť náhradné hniezdne podložky	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
1.3.3.	V okolí hniezd zabezpečiť vyhlásenie ochranných zón	Počet hniezd s vykonanými zásahmi	Správy a záznamy z opráv	Plní sa (ak boli opravené nestabilné hniezda) / Neplní sa (ak hniezda s nutnou opravou neboli opravené)
1.3.4.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 1000 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % (obnovných porastov starších ako 100 rokov)	Rozloha lesných porastov vo veku nad 100 rokov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
1.3.5.	Dôsledne posúdiť dopad investícií do cestovného ruchu a iných investícií na predmety ochrany	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
1.3.6.	Zabezpečiť kontrolnú činnosť dodržiavania obmedzení z dôvodov ochrany prírody	Počet kontrol v CHVÚ	Záznamy z kontroly	Plní sa priebežne / neplní sa priebežne
1.3.7.	Zpracovať relevantné opatrenia ako zásady hospodárenia v lese do novovypracúvaných PSL	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
1.3.8.	Vylúčiť zmenu TTP na ornú pôdu alebo iný druh pozemku, vylúčiť rozoranie TTP	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
1.3.9.	Zabezpečiť dlhodobé poľnohospodárske využitie pozemkov vhodnou formou (pastva, kosenie) a zabrániť opusteniu poľnohospodárskej pôdy.	Rozloha pôdy nevhodne obhospodarovanej	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa (ak rozloha klesá) / neplní sa (ak rozloha stagnuje alebo rastie)
1.3.10.	Nové elektrické vedenia ošetriť prvkami zamedzujúcim kolíziám a rovnako ošetriť aj existujúce vedenia	Dĺžka vedení bez zábran proti sadaniu / kolíziám vtáctva	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa (ak dĺžka klesá) / neplní sa (ak rdĺžka stagnuje alebo rastie)
1.3.11.	Vylúčiť zásahy do mokradí a zabezpečiť revitalizáciu poškodených mokradí	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
1.3.12.	Usmerniť fotografovanie orlov v blízkosti hniezdísk	Počet kontrol v CHVÚ	Záznamy z kontroly	Plní sa priebežne / neplní sa priebežne
1.4.1.	Zabezpečiť monitoring vybranej vzorky hniezdných okrskov bociana čierneho každoročne a každoročne dohľadávať hniezda v porastoch ohrozených ťažbou lesných porastov.	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)

	Štruktúra programu starostlivosti	Objektívne overiteľný indikátor úspešnosti	Spôsob overenia	Stav realizácie
1.4.2.	Zabezpečiť po vyhnízení opravu všetkých známych nestabilných hniezd a v prípade pádu na vhodných stromoch vyložiť náhradné hniezdne podložky	Počet hniezd s vykonanými zásahmi	Správy a záznamy z opráv	Plní sa (ak boli opravené nestabilné hniezda) / Neplní sa (ak hniezda s nutnou opravou neboli opravené)
1.4.3.	V okolí hniezd zabezpečiť vyhlásenie ochranných zón	Počet hniezdných stromov s rozhodnutiami o ochrane	Stanoviská, rozhodnutia príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
1.4.4.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 1000 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % (obnovných porastov starších ako 100 rokov)	Rozloha lesných porastov vo veku nad 100 rokov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
1.4.5.	Dôsledne posúdiť dopad investícií do cestovného ruchu a iných investícií na predmety ochrany	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
1.4.6.	Zabezpečiť kontrolnú činnosť dodržiavania obmedzení z dôvodov ochrany prírody	Počet kontrol v CHVÚ	Záznamy z kontroly	Plní sa priebežne / neplní sa priebežne
1.4.7.	Zpracovať relevantné opatrenia ako zásady hospodárenia v lese do novovypracúvaných PSL	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
1.4.8.	Nové elektrické vedenia ošetriť prvkami zamedzujúcim kolíziám a rovnako ošetriť aj existujúce vedenia	Dĺžka vedení bez zábran proti sadaniu / kolíziám vtáctva	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa (ak dĺžka klesá) / neplní sa (ak rdĺžka stagnuje alebo rastie)
1.4.9.	Vylúčiť negatívne zásahy do mokradí a zabezpečiť revitalizáciu poškodených mokradí	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
1.4.10.	Usmerniť fotografovanie bocianov čiernych v blízkosti ich hniezdísk	Počet kontrol v CHVÚ	Záznamy z kontroly	Plní sa priebežne / neplní sa priebežne
2.1.1.	Vylúčiť aplikáciu insekticidov v lesných porastoch	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.1.2.	Vyhľadávať a nechať na dožitie hniezdne stromy s dutinami	Počet hniezdných stromov s rozhodnutiami o ochrane	Stanoviská, rozhodnutia príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.1.3.	Zabezpečiť výrobu a vyvesenie búdok v porastoch nad 40 rokov tak, aby spolu na 1 km ² v porastoch vo veku 41-100 rokov boli umiestnené minimálne dve búdky	Počet zrealizovaných projektov vyhotovenia búdok	Správy z realizácie projektov	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.1.4.	Zpracovať relevantné opatrenia do PSL	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.1.5.	Zabezpečiť pravidelne monitoring vybranej vzorky populácie sovy dlhochvostej	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.1.6.	Pri nevyhnutných zdravotných zásahoch do ochranných lesov je potrebné nechať na dožitie minimálne 30 % stromov hlavnej etáže v poraste ak nie je v tu vymenovaných opatreniach uvedené inak	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa

	Štruktúra programu starostlivosti	Objektívne overiteľný indikátor úspešnosti	Spôsob overenia	Stav realizácie
2.1.7.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 1000 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % (obnovných porastov starších ako 100 rokov)	Rozloha lesných porastov vo veku nad 100 rokov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
2.1.8.	Ak nie je možné pri spracúvaní kalamít ponechať v poraste 35 % porastov starších ako 100 rokov na 1000 ha, potom je potrebné pri spracúvaní kalamít ponechávať na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy, ktoré nepredstavujú hygienické riziko pre lesné porasty a zároveň dosahujú v prsnej výške priemer minimálne 30 cm	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.2.1.	Vylúčiť aplikáciu insekticídov v lesných porastoch	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.2.2.	Zabezpečiť reguláciu lesohospodárskych činností v celom EFP v procese prípravy PSoL s cieľom zabránenia zníženia podielu buka v drevinovom zložení lesných porastov a zachovania podielu starých porastov	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.2.3.	Zabezpečiť pravidelný monitoring vybranej vzorky populácie jariabka hôrneho	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročne aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.2.4.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 1000 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % (obnovných porastov starších ako 100 rokov)	Rozloha lesných porastov vo veku nad 100 rokov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
2.2.5.	Ak nie je možné pri spracúvaní kalamít ponechať v poraste 35 % porastov starších ako 100 rokov na 1000 ha, potom je potrebné pri spracúvaní kalamít ponechávať na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy, ktoré nepredstavujú hygienické riziko pre lesné porasty a zároveň dosahujú v prsnej výške priemer minimálne 30 cm	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.2.6.	Podporovať vo všetkých lesných porastoch časov mimohniezdneho obdobia (1.8. – 15.3.).	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.2.7.	Presadiť čo najvyššie zastúpenie pionierskych drevín v PSL	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.3.1.	Zabezpečiť v prípade potreby vyhlásenie ochrannej zóny v okolí hniezda výra skalného	Počet hniezd s vykonanými zásahmi	Správy a záznamy z opráv	Plní sa (ak boli opravené nestabilné hniezda) / Neplní sa (ak hniezda s nutnou opravou neboli opravené)
2.3.2.	V prípade realizácie investícií do cestovného ruchu, resp. aj iných väčších investícií dôsledne posúdiť ich dopad na predmet ochrany	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa

	Štruktúra programu starostlivosti	Objektívne overiteľný indikátor úspešnosti	Spôsob overenia	Stav realizácie
2.3.3.	Zabezpečiť ochranu hniezdnych lokalít a to predovšetkým v aktívnych kameňolomov, zabezpečiť aby došlo k zničeniu aktívnych hniezd ťažbou	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.3.4.	Zabezpečiť pravidelný monitoring celej populácie výra	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.3.5.	Zabezpečiť inštaláciu zábran na stĺpy elektrického vedenia 22 kV v blízkosti hniezdísk	Dĺžka vedení bez zábran proti sadaniu / kolíziám vtáctva	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa (ak dĺžka klesá) / neplní sa (ak rdĺžka stagnuje alebo rastie)
2.3.6.	Nové elektrické vedenia ošetriť prvkami zamedzujúcim kolíziám	Dĺžka vedení bez zábran proti sadaniu / kolíziám vtáctva	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa (ak dĺžka klesá) / neplní sa (ak rdĺžka stagnuje alebo rastie)
2.3.7.	Zabezpečiť ochranu hniezdnych lokalít výra skalného a to kameňolomov, starých redších porastov na strmých stráňach a okolitých lesných porastov v prípade stromových hniezd	Počet hniezd s vykonanými zásahmi	Správy a záznamy z opráv	Plní sa (ak boli opravené nestabilné hniezda) / Neplní sa (ak hniezda s nutnou opravou neboli opravené)
2.4.1.	Zabezpečiť pravidelný monitoring vybranej vzorky populácie	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.4.2.	Vylúčiť aplikáciu insekticidov v lesných porastoch	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.4.3.	Zabezpečiť na vhodných lokalitách zachovanie rôznovekých rozvoľnených porastov drevín	Rozloha vhodných porastov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
2.5.1.	Vylúčiť zmenu TTP na ornú pôdu alebo iný druh pozemku, vylúčiť rozoranie TTP	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.5.2.	Zabezpečiť kosenie TTP od 1. mája do 31. júla na súvislej ploche väčšej ako 0,5 hektára spôsobom od stredy do kraja, alebo od kraja ku kraju. Vylúčiť kosenie od kraja do stredy.	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.5.3.	Zabezpečiť dlhodobé poľnohospodárske využitie pozemkov vhodnou formou pre predmety ochrany	Rozloha pôdy nevhodne obhospodarovanej	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa (ak rozloha klesá) / neplní sa (ak rozloha stagnuje alebo rastie)
2.5.4.	Vylúčiť kosenie a mulčovanie príslušným orgánom štátnej ochrany prírody určených hniezdnych lokalitách	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.5.5.	V rámci stavebných konaní (ako aj v procese EIA a súvisiacich konaniach) zachytávať prípadné ohrozenia hniezdnych lokalít	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.5.6.	V prípade ďalšieho poklesu populácií chrapkáča poľného využiť cieľenú ochranu hniezdísk s využitím ustanovení zákona 543/2002 Z.z. a vyhlášky č. 25/2008 Z.z.	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.5.7.	Vylúčiť zásahy do mokradí a zabezpečiť revitalizáciu poškodených mokradí	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov,	Plní sa / neplní sa

	Štruktúra programu starostlivosti	Objektívne overiteľný indikátor úspešnosti	Spôsob overenia	Stav realizácie
			organizácie OP	
2.5.8.	V rámci usmerňovania poľnohospodárskej činnosti prostredníctvom vydávania súhlasov obmedziť používanie hnojív a chemických látok na hniezdných lokalitách	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.5.9.	Zabezpečiť pravidelný monitoring vybranej vzorky populácie chrapkáča poľného	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.5.10.	Kosiť trávne biotopov bez mulčovania, zakáz mulčovania v období od 15.3. do 31.7.	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.5.11.	Podporovať chov hospodárskych zvierat, pasenia a kosenia TTP.	Rozloha vytvorených biotopov	Správa z realizačných projektov	Plní sa / neplní sa
2.5.12.	Zabezpečiť aby na pasení a kosením obhospodarovaných trávnych porastoch, rozsah NDV neprekročil max. 40 % z celkovej obhospodarovanej plochy/LPIS/).	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.6.1.	Ponechať pri spracúvaní kalamít na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.6.2.	Vylúčiť aplikáciu insekticídov v lesných porastoch	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.6.3.	Vyhľadávať a nechať na dožitie stromy s dutinami	Počet hniezdných stromov s rozhodnutiami o ochrane	Stanoviská, rozhodnutia príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.6.4.	Zabezpečiť reguláciu lesohospodárskych činností v celom EFP v procese prípravy PSol s cieľom zabránenia zníženia podielu buka v drevinovom zložení lesných porastov a zachovania podielu starých porastov	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.6.5.	Zabezpečiť pravidelne monitoring vybranej vzorky populácie ďatľa bielochrbtého	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.6.6.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 1000 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % (obnovných porastov starších ako 100 rokov)	Rozloha lesných porastov vo veku nad 100 rokov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
2.6.7.	Ak nie je možné pri spracúvaní kalamít ponechať v poraste 35 % porastov starších ako 100 rokov na 1000 ha, potom je potrebné pri spracúvaní kalamít ponechávať na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy, ktoré nepredstavujú hygienické riziko pre lesné porasty a zároveň dosahujú v prsnej výške priemer minimálne 30 cm	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa

	Štruktúra programu starostlivosti	Objektívne overiteľný indikátor úspešnosti	Spôsob overenia	Stav realizácie
2.6.8.	Vylúčiť vykonávanie ťažby dreva v celom EFP v období od 15.3. do 31.7., vrátane spracovávania kalamity dreva	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.6.9.	Vo vhodných biotopoch ďatľa bielochrbtého zabezpečiť ponechanie mŕtveho dreva v objeme min. 10 % celkovej zásoby porastu	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.7.1.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 100 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % obnovných porastov starších ako 80 rokov	Rozloha lesných porastov vo veku nad 100 rokov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
2.7.2.	Ponechať pri spracúvaní kalamít na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.7.3.	Vylúčiť aplikáciu insekticídov v lesných porastoch	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.7.4.	Vyhľadávať a nechať na dožitie hniezdne stromy s dutinami	Počet hniezdných stromov s rozhodnutiami o ochrane	Stanoviská, rozhodnutia príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.7.5.	Zpracovať relevantné opatrenia do PSL	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.7.6.	Zabezpečiť pravidelne monitoring vybranej vzorky populácie ďatľa prostredného	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.8.1.	Ponechať pri spracúvaní kalamít na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.8.2.	Vylúčiť aplikáciu insekticídov v lesných porastoch	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.8.3.	Vyhľadávať a nechať na dožitie hniezdne stromy s dutinami	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.8.4.	Zpracovať relevantné opatrenia do PSL	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.8.5.	Zabezpečiť pravidelne monitoring vybranej vzorky populácie tesára	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.8.6.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 1000 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % (obnovných porastov starších ako 100 rokov)	Rozloha lesných porastov vo veku nad 100 rokov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
2.8.7.	Ak nie je možné pri spracúvaní kalamít ponechať v poraste 35 % porastov starších ako 100 rokov na 1000 ha, potom je potrebné pri spracúvaní kalamít ponechávať na dožitie zdravé	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa

	Štruktúra programu starostlivosti	Objektívne overiteľný indikátor úspešnosti	Spôsob overenia	Stav realizácie
	stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy, ktoré nepredstavujú hygienické riziko pre lesné porasty a zároveň dosahujú v prsnej výške priemer minimálne 30 cm			
2.9.1.	Ponechať pri spracúvaní kalamít na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.9.2.	Vylúčiť aplikáciu insekticídov v lesných porastoch	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.9.3.	Vyhľadávať a nechať na dožitie stromy s dutinami	Počet hniezdných stromov s rozhodnutiami o ochrane	Stanoviská, rozhodnutia príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.9.4.	Zabezpečiť reguláciu lesohospodárskych činností v celom EFP v procese prípravy PSoL s cieľom zabránenia zníženia podielu buka v drevinovom zložení lesných porastov a zachovania podielu starých porastov	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.9.5.	Zabezpečiť pravidelne monitoring vybranej vzorky populácie muchárika bielokrkého	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.9.6.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 1000 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % (obnovných porastov starších ako 100 rokov)	Rozloha lesných porastov vo veku nad 100 rokov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
2.9.7.	Ak nie je možné pri spracúvaní kalamít ponechať v poraste 35 % porastov starších ako 100 rokov na 1000 ha, potom je potrebné pri spracúvaní kalamít ponechávať na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy, ktoré nepredstavujú hygienické riziko pre lesné porasty a zároveň dosahujú v prsnej výške priemer minimálne 30 cm	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.9.8.	Vylúčiť vykonávanie ťažby dreva v celom EFP v období od 15.3. do 31.7., vrátane spracovávania kalamity dreva	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.9.9.	Podporiť hniezdne podmienky pre muchárika bielokrkého vyvesením búdok	Počet zrealizovaných projektov vyhotovenia búdok	Správy z realizácie projektov	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.10.1.	Ponechať pri spracúvaní kalamít na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.10.2.	Vylúčiť aplikáciu insekticídov v lesných porastoch	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.10.3.	Vyhľadávať a nechať na dožitie stromy s dutinami	Počet hniezdných stromov s rozhodnutiami o	Stanoviská, rozhodnutia príslušných	Plní sa / neplní sa

	Štruktúra programu starostlivosti	Objektívne overiteľný indikátor úspešnosti	Spôsob overenia	Stav realizácie
		ochrane	úradov, organizácie OP	
2.10.4.	Zabezpečiť reguláciu lesohospodárskych činností v celom EFP v procese prípravy PSoL s cieľom zabránenia zníženia podielu buka v drevinovom zložení lesných porastov a zachovania podielu starých porastov	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.10.5.	Zabezpečiť pravidelne monitoring vybranej vzorky populácie muchárika malého	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.10.6.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 1000 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % (obnovných porastov starších ako 100 rokov)	Rozloha lesných porastov vo veku nad 100 rokov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
2.10.7.	Ak nie je možné pri spracúvaní kalamít ponechať v poraste 35 % porastov starších ako 100 rokov na 1000 ha, potom je potrebné pri spracúvaní kalamít ponechávať na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy, ktoré nepredstavujú hygienické riziko pre lesné porasty a zároveň dosahujú v prsnej výške priemer minimálne 30 cm	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.10.8.	Vylúčiť vykonávanie ťažby dreva v celom EFP v období od 15.3. do 31.7., vrátane spracovávaní kalamity dreva	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.11.1.	Zachovať tradičné pasienkové a lúčne hospodárenie, zabrániť opúšťaniu poľnohospodárskej pôdy	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.11.2.	Zabezpečiť dlhodobé poľnohospodárske využitie pozemkov v tomto EFP vhodnou formou pre predmety ochrany na významnej časti EFP (pastva, kosenie) a zabrániť opusteniu poľnohospodárskej pôdy	Rozloha pôdy nevhodne obhospodarovanej	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa (ak rozloha klesá) / neplní sa (ak rozloha stagnuje alebo rastie)
2.11.3.	Zabezpečiť mozaikovitú výsadbu solitérov stromov na veľkoplošných lúčach (> 1 ha) a pasienkoch a v okolí rozptýleného osídlenia, náhradnú výsadbu solitérov po odstraňovaní starých stromov	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.11.4.	Podporovať aktívnu výsadbu vysokokmenných ovocných stromov (výška stromov nad 10 m) v blízkosti samôt, poľnohospodárskych podnikov, okrajov dedín	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.11.5.	Vylúčiť používanie insekticídov a pesticídov	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.11.6.	Zabezpečiť monitoring, resp. kontrolnú činnosť dodržiavania obmedzení z dôvodu ochrany prírody pri obhospodarovaní lokalít	Počet kontrol v CHVÚ	Záznamy z kontroly	Plní sa priebežne / neplní sa priebežne
2.11.7.	Zabezpečiť pravidelný monitoring populácie krutohlava hnedého	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne

	Štruktúra programu starostlivosti	Objektívne overiteľný indikátor úspešnosti	Spôsob overenia	Stav realizácie
			zadané do databázy	údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.11.8.	Usmerniť výrub drevín cez § 47, § 35 cez orgány OP (aleje, stromoradia, remízky, lesík – lesné biotopy) – obhospodarovania „bielych plôch bez poľnohospodárskeho využívania“: účelový výber v prospech mozaikovitosti a štruktúrovanosti NDV, pri výrube nesmie dôjsť k plošnému výrubu a zníženiu výmery NDV o viac ako 50%	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.11.9.	Zachovať tradičné pasienkové a lúčne hospodárenie, zabrániť opúšťaniu poľnohospodárskej pôdy	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.12.1.	Zabezpečiť pravidelný monitoring vybranej vzorky populácie strakoša obyčajného	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.12.2.	Vylúčiť zmenu TTP na ornú pôdu alebo iný druh pozemku, vylúčiť rozoranie TTP	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.12.3.	Vylúčiť zalesňovanie xerothermných krovitých strání	Rozloha biotopov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
2.12.4.	Zabezpečiť tlmenie sukcesie krovitých porastov, tak aby dosahovali optimálnu štruktúru a štádium sukcesie nebolo príliš pokročilé a to pravidelným mozaikovitým mulčovaním, preredňovaním súvislých krovitých zárasťov.	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.12.5.	Zachovávať dostatočné porasty krovín na hniezdných lokalitách v poľnohospodárskej krajine	Rozloha biotopov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
2.12.6.	V rámci usmerňovania poľnohospodárskej činnosti obmedziť používanie umelých hnojív a chemických látok na hniezdných lokalitách	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.12.7.	Zabezpečiť aby na pozemkoch vo vlastníctve štátu sa preferovalo hospodárenie s ohľadom na ciele ochrany prírody	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.12.8.	Usmerniť výrub drevín „krovinami zarastených TTP“ cez § 47, § 35 cez orgány OP (remízky – krovinné formácie) – na TTP typu pasienok zachovať min. 10% - max. 40 % z súčasnej rozlohy krovín <i>Rubus fruticosus</i> , <i>Rosa sp.</i> , <i>Crataegus</i> , <i>Prunus spinosa</i> , <i>Pyrus communis</i> , <i>Juniperus</i> a príp. iných druhov	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.12.9.	Zabezpečiť aby na pasiením a kosením obhospodarovaných trávnych porastoch, rozsah NDV neprekročil max. 40 % z celkovej obhospodarovanej plochy/LPIS/).	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.13.1.	Zabezpečiť pravidelný monitoring populácie škovránika stromového	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne

	Štruktúra programu starostlivosti	Objektívne overiteľný indikátor úspešnosti	Spôsob overenia	Stav realizácie
			zadané do databázy	údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.13.2.	Vylúčiť zmenu TTP na ornú pôdu alebo iný druh pozemku, vylúčiť rozoranie TTP	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.13.3.	Zabezpečiť aby na pasiením a kosením obhospodarovaných trávnych porastoch, rozsah NDV neprekročil max. 15 % z celkovej obhospodarovanej plochy/LPIS/	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.13.4.	Zabezpečiť dlhodobé poľnohospodárske využitie pozemkov vhodnou formou	Rozloha pôdy nevhodne obhospodarovanej	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa (ak rozloha klesá) / neplní sa (ak rozloha stagnuje alebo rastie)
2.13.5.	V rámci usmerňovania poľnohospodárskej činnosti obmedziť používanie umelých hnojív a chemických látok na hniezdných lokalitách	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.13.6.	Zabezpečiť na vhodných lokalitách zachovanie rôznovekých rozvoľnených porastov drevín	Rozloha vhodných porastov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
2.13.7.	V prípade potreby vytvoriť na okrajoch ornej pôdy trávnaté biopásy o šírke minimálne 10 m	Rozloha biotopov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
2.13.8.	Podporovať chov hospodárskych zvierat, pasienia a kosenia TTP.	Rozloha vytvorených biotopov	Správa z realizačných projektov	Plní sa / neplní sa
2.14.1.	Zabezpečiť pravidelne monitoring vybraných hniezdných okrskov včelára lesného	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročne aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.14.2.	V okolí vybraných hniezd zabezpečiť vyhlásenie ochranných zón	Počet hniezdných stromov s rozhodnutiami o ochrane	Stanoviská, rozhodnutia príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.14.3.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 1000 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % (obnovných porastov starších ako 100 rokov)	Rozloha lesných porastov vo veku nad 100 rokov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
2.14.4.	Dôsledne posúdiť dopad investícií do cestovného ruchu a iných investícií na predmety ochrany	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.14.5.	Zabezpečiť kontrolnú činnosť dodržiavania obmedzení z dôvodov ochrany prírody	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.14.6.	Zpracovať relevantné opatrenia ako zásady hospodárenia v lese do novovypracúvaných PSL	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.14.7.	Vylúčiť zmenu TTP na ornú pôdu alebo iný druh pozemku, vylúčiť rozoranie TTP	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.14.8.	Zabezpečiť dlhodobé poľnohospodárske využitie pozemkov vhodnou formou (pastva, kosenie) a zabrániť opusteniu	Rozloha pôdy nevhodne obhospodarovanej	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa (ak rozloha klesá) / neplní sa (ak rozloha stagnuje alebo rastie)

	Štruktúra programu starostlivosti	Objektívne overiteľný indikátor úspešnosti	Spôsob overenia	Stav realizácie
	poľnohospodárskej pôdy.			
2.14.9.	Nové elektrické vedenia ošetriť prvkami zamedzujúcim kolíziám a rovnako ošetriť aj existujúce vedenia	Dĺžka vedení bez zábran proti sadaniu / kolíziám vtáctva	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa (ak dĺžka klesá) / neplní sa (ak rdlžka stagnuje alebo rastie)
2.14.10.	Usmerniť fotografovanie včelárov v blízkosti hniezdísk	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.15.1.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 1000 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % (obnovných porastov starších ako 100 rokov)	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.15.2.	Vylúčiť aplikáciu insekticídov v lesných porastoch	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.15.3.	Zabezpečiť každoročne monitoring vybranej vzorky hniezdných lokalít žlny sivej	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.15.4.	Ak nie je možné pri spracúvaní kalamít ponechať v poraste 35 % porastov starších ako 100 rokov na 1000 ha, potom je potrebné pri spracúvaní kalamít ponechávať na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy, ktoré nepredstavujú hygienické riziko pre lesné porasty a zároveň dosahujú v prsnej výške priemer minimálne 30 cm	Rozloha lesných porastov vo veku nad 100 rokov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
2.15.5.	Vyhľadávať a nechať na dožitie stromy s dutinami	Počet hniezdných stromov s rozhodnutiami o ochrane	Stanoviská, rozhodnutia príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.15.6.	Zapracovať relevantné opatrenia ako zásady hospodárenie v lese do novovypracúvaných PSL	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.15.7.	vylúčiť veľkoplšné holoruby a fragmentáciu lesnými cestami vo väčších celkoch starých bukových, jedľovo-bukových, javorovo-bukových a iných zmiešaných lesov s prevahou listnáčov	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.16.1.	Zabezpečiť pravidelný monitoring vybranej vzorky populácie penice jarabej	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.16.2.	Vylúčiť zmenu TTP na ornú pôdu alebo iný druh pozemku, vylúčiť rozoranie TTP	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.16.3.	Vylúčiť zalesňovanie xerothermných krovitých strání	Rozloha biotopov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
2.16.4.	Zabezpečiť tlmenie sukcesie krovitých porastov, tak aby dosahovali optimálnu štruktúru a štádium sukcesie nebolo príliš pokročilé a to pravidelným mozaikovitým mulčovaním,	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa

	Štruktúra programu starostlivosti	Objektívne overiteľný indikátor úspešnosti	Spôsob overenia	Stav realizácie
	preriedovaním súvislých krovitých zárastov.			
2.16.5.	Zachovávať dostatočné porasty krovín na hniezdných lokalitách v poľnohospodárskej krajine	Rozloha biotopov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
2.16.6.	V rámci usmerňovania poľnohospodárskej činnosti obmedziť používanie umelých hnojív a chemických látok na hniezdných lokalitách	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.16.7.	Zabezpečiť aby na pozemkoch vo vlastníctve štátu sa preferovalo hospodárenie s ohľadom na ciele ochrany prírody	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.16.8.	Usmerniť výrub drevín „krovinami zarastených TTP“ cez § 47, § 35 cez orgány OP (remízky – krovinné formácie) – na TTP typu pasienok zachovať min. 10% - max. 40 % z súčasnej rozlohy krovín <i>Rubus fruticosus</i> , <i>Rosa sp.</i> <i>Crataegus</i> , <i>Prunus spinosa</i> , <i>Pyrus communis</i> , <i>Juniperus</i> a príp. iných druhov	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.17.1.	Vylúčiť zmenu TTP na ornú pôdu alebo iný druh pozemku, vylúčiť rozoranie TTP	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.17.2.	Zabezpečiť kosenie TTP od 1. mája do 31. júla na súvislej ploche väčšej ako 0,5 hektára spôsobom od stredu do kraja, alebo od kraja ku kraju. Vylúčiť kosenie od kraja do stredu.	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.17.3.	Zabezpečiť dlhodobé poľnohospodárske využitie pozemkov vhodnou formou pre predmety ochrany	Rozloha pôdy nevhodne obhospodarovanej	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa (ak rozloha klesá) / neplní sa (ak rozloha stagnuje alebo rastie)
2.17.4.	Vylúčiť kosenie a mulčovanie príslušným orgánom štátnej ochrany prírody určených hniezdných lokalitách	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.17.5.	V rámci stavebných konaní (ako aj v procese EIA a súvisiacich konaniach) zachytávať prípadné ohrozenia hniezdných lokalít	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.17.6.	V prípade ďalšieho poklesu populácií prepelice poľnej využiť cielenú ochranu hniezdísk s využitím ustanovení zákona 543/2002 Z.z. a vyhlášky č. 25/2008 Z.z.	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.17.7.	Vylúčiť zásahy do mokradí a zabezpečiť revitalizáciu poškodených mokradí	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.17.8.	V rámci usmerňovania poľnohospodárskej činnosti prostredníctvom vydávania súhlasov obmedziť používanie hnojív a chemických látok na hniezdných lokalitách	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.17.9.	Zabezpečiť pravidelný monitoring vybranej vzorky populácie prepelice poľnej	Zistený počet volajúcich samcov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)

	Štruktúra programu starostlivosti	Objektívne overiteľný indikátor úspešnosti	Spôsob overenia	Stav realizácie
2.17.10.	Kosiť trávne biotopov bez mulčovania, zakáz mulčovania v období od 15.3. do 31.7.	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.17.11.	Podporovať chov hospodárskych zvierat, pasenia a kosenia TTP.	Rozloha vytvorených biotopov	Správa z realizačných projektov	Plní sa / neplní sa
2.17.12.	Usmerniť výrub drevín „bielych plôch“ podľa § 47, § 35 cez orgány OP z dôvodu získavania plôch na pasenie a kosenie - výmeru vyčistenej plochy vyššiu ako 2 ha podmieniť zachovaním (vytvorením) príľahlej remízky s rozlohou min. 10 % z celkovej čistenej plochy a následným užívaním vyčistenej plochy v ďalších rokoch ako pasienku, resp. kosnej lúky	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.17.13.	Zabezpečiť aby na pasením a kosením obhospodarovaných trávnych porastoch, rozsah NDV neprekročil max. 40 % z celkovej obhospodarovanej plochy/LPIS/).	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.18.1.	Vylúčiť aplikáciu insekticídov v lesných porastoch	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.18.2.	Zabezpečiť každoročne monitoring vybranej vzorky hniezdných lokalít muchára sivého	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.18.3.	Zapracovať relevantné opatrenia ako zásady hospodárenie v lese do novovypracúvaných PSL	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.18.4.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 1000 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % (obnovných porastov starších ako 100 rokov)	Rozloha lesných porastov vo veku nad 100 rokov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
2.18.5.	Ak nie je možné pri spracúvaní kalamít ponechať v poraste 35 % porastov starších ako 100 rokov na 1000 ha, potom je potrebné pri spracúvaní kalamít ponechávať na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy, ktoré nepredstavujú hygienické riziko pre lesné porasty a zároveň dosahujú v prsnej výške priemer minimálne 30 cm	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.19.1.	Vylúčiť aplikáciu insekticídov v lesných porastoch	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.19.2.	Zabezpečiť každoročne monitoring vybranej vzorky hniezdných lokalít žltochvosta hôrneho	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.19.3.	Vyhľadávať a nechať na dožitie stromy s dutinami	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.19.4.	Podporiť hniezdne podmienky pre žltochvosta hôrneho vyvesením búdok	Rozloha lesných porastov vo veku nad	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa

	Štruktúra programu starostlivosti	Objektívne overiteľný indikátor úspešnosti	Spôsob overenia	Stav realizácie
		100 rokov		
2.19.5.	Zpracovať relevantné opatrenia ako zásady hospodárenia v lese do novovypracúvaných PSL	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.19.6.	Pri obnovnej ťažbe zabezpečiť, aby vždy na každú jednotku plochy 1000 ha ostalo zachovaných minimálne 35 % (obnovných porastov starších ako 100 rokov)	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.19.7.	Ak nie je možné pri spracúvaní kalamít ponechať v poraste 35 % porastov starších ako 100 rokov na 1000 ha, potom je potrebné pri spracúvaní kalamít ponechávať na dožitie zdravé stromy, ak je to možné aspoň 5 stromov na 1 ha, takisto ponechávať zlomy, ktoré nepredstavujú hygienické riziko pre lesné porasty a zároveň dosahujú v prsnej výške priemer minimálne 30 cm	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
2.20.1.	Zabezpečiť dlhodobé poľnohospodárske využitie pozemkov vhodnou formou pre predmety ochrany	Rozloha pôdy nevhodne obhospodarovanej	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa (ak rozloha klesá) / neplní sa (ak rozloha stagnuje alebo rastie)
2.20.2.	V rámci usmerňovania poľnohospodárskej činnosti vylúčiť použitie chemických látok na hniezdnych lokalitách	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.20.3.	V prípade potreby vytvoriť na okrajoch ornej pôdy trávnaté biopásy o šírke minimálne 10 m	Rozloha biotopov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
2.20.4.	Zabezpečiť pravidelný monitoring vybranej vzorky populácie príhaviara čierohlavého	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.20.5.	Zabezpečiť aby na pozemkoch vo vlastníctve štátu sa preferovalo hospodárenie s ohľadom na ciele ochrany prírody	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.20.6.	Kosiť trávne biotopov bez mulčovania, zakáz mulčovania v období od 15.3. do 31.7.	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.20.7.	Podporovať chov hospodárskych zvierat, pasenia a kosenia TTP.	Rozloha vytvorených biotopov	Správa z realizačných projektov	Plní sa / neplní sa
2.20.8.	Zabezpečiť aby na pasení a kosením obhospodarovaných trávnych porastoch, rozsah NDV neprekročil max. 40 % z celkovej obhospodarovanej plochy/LPIS/).	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.21.1.	Zabezpečiť pravidelný monitoring vybranej vzorky populácie hrdličky poľnej	Zistený počet párov	Záznamy z monitoringu zadané do databázy	Plní sa (ak sú každoročné aktuálne údaje) / Neplní sa (ak chýbajú v danom roku aktuálne dáta)
2.21.2.	Vylúčiť zmenu TTP na ornú pôdu alebo iný druh pozemku, vylúčiť rozoranie TTP	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.21.3.	Vylúčiť zalesňovanie xerothermných krovitých strání	Rozloha biotopov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
2.21.4.	Zabezpečiť tlmenie sukcesie krovitých	Počet stanovísk a	Stanoviská	Plní sa / neplní sa

	Štruktúra programu starostlivosti	Objektívne overiteľný indikátor úspešnosti	Spôsob overenia	Stav realizácie
	porastov, tak aby dosahovali optimálnu štruktúru a štádium sukcesie nebolo príliš pokročilé a to pravidelným mozaikovitým mulčovaním, preriedovaním súvislých krovitých zárastov.	rozhodnutí	príslušných úradov, organizácie OP	
2.21.5.	Zachovávať dostatočné porasty krovín na hniezdných lokalitách v poľnohospodárskej krajine	Rozloha biotopov	Zhodnotenie raz za päť rokov	Plní sa / neplní sa
2.21.6.	V rámci usmerňovania poľnohospodárskej činnosti obmedziť používanie umelých hnojív a chemických látok na hniezdných lokalitách	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.21.7.	Zabezpečiť aby na pozemkoch vo vlastníctve štátu sa preferovalo hospodárenie s ohľadom na ciele ochrany prírody	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.21.8.	Usmerniť výrub drevín „krovinami zarastených TTP“ cez § 47, § 35 cez orgány OP (remízky – krovinné formácie) – na TTP typu pasienok zachovať min. 10% - max. 40 % z súčasnej rozlohy krovín Rubus fruticosus, Rosa sp. Crataegus, Prunus spinosa, Pyrus communis, Juniperus a príp. iných druhov	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
2.21.9.	Zabezpečiť aby na pasiení a kosením obhospodarovaných trávnych porastoch, rozsah NDV neprekročil max. 40 % z celkovej obhospodarovanej plochy/LPIS/).	Počet stanovísk a rozhodnutí	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa
3.1.1.	Zhodnotiť efektívnosť súčasných obmedzení platných v CHVÚ a pokrytie opatrení navrhnutých v PS existujúcou vyhláškou 195/2010 Z.z. a platnou legislatívou	Počet štúdií	Zhotovené štúdie	Plní sa / neplní sa
3.1.2.	Aktualizovať zoznam zakázaných činností vo vyhláške 195/2010 Z.z. aby kopíroval relevantné usmernenia a zásady hospodárenia vychádzajúce z programu starostlivosti o CHVÚ Vihorlatské vrchy	Schválená úprava vyhlášky	Zoznam zakázaných činností	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
3.2.1.	Vyhodnotiť či sektorová legislatíva (poľnohospodárska, lesnícka, poľovnícka a i.) umožňuje realizáciu opatrení navrhovaných v PS	Počet štúdií	Zhotovené štúdie	Plní sa / neplní sa
3.2.2.	Zasadiť sa za zmenu v národnej legislatíve v prípade ak realizácia niektorých opatrení navrhovaných v PS CHVÚ Vihorlatské vrchy naráža na legislatívne prekážky (napríklad zníženie zakmenenia)	Počet JPRL so zapracovanými zásadami OP	Schválené PSL	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
4.1.1.	Realizovať informačné a praktické ekovýchovné aktivity pre farmárov, lesníkov, poľovníkov a miestnych obyvateľov o význame tejto lokality	Počet workshopov, prednášok a stretnutí	Prezenčné listiny	Plní sa / neplní sa
4.1.2.	Pri investíciách do mäkkých foriem cestovného ruchu (napr. výstavba nových turistických chodníkov, altánkov, rozhľadní) zvážiť a posúdiť tieto investície z pohľadu dopadu na predmety ochrany	Počet stanovísk k zámerom a činnostiam	Stanoviská príslušných úradov, organizácie OP	Plní sa / neplní sa

	Štruktúra programu starostlivosti	Objektívne overiteľný indikátor úspešnosti	Spôsob overenia	Stav realizácie
4.1.3.	Usmerniť fotografovanie a filmovanie vtáctva v území tak, aby neohrozovalo vtáky na hniezdiskách a nevedlo k zmareniu hniezdení	Počet kontrol v CHVÚ	Záznamy z kontroly	Plní sa priebežne / neplní sa priebežne
4.1.4.	Na vhodných miestach vybudovať pozorovateľne vtáctva, náučný chodník, fotokryty a úkryty (drobné útulne) pre turistov za účelom usmernenia návštevnosti územia	Počet zrealizovaných projektov	Správy z realizácie projektov	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
4.1.5.	Každoročne organizovať exkurzie s pozorovaním vtáctva pre verejnosť	Počet exkurzií	Prezenčné listiny	Plní sa / neplní sa
4.1.6.	Pravidelne organizovať prednášky a ďalšie ekovýchové aktivity na všetkých školách v obciach a mestách dotknutých CHVÚ	Počet workshopov, prednášok a stretnutí	Prezenčné listiny	Plní sa / neplní sa
4.1.7.	Vydávať letáky a iné vhodné propagačné materiály o lokalite a umiestňovať pravidelne súvisiace články aj do regionálnych médií a vydať film o lokalite.	Počet titulov publikácií a článkov	Výtlačky publikácií a článkov	Plní sa / neplní sa
4.1.8.	Vhodnou formou propagovať prírodné hodnoty Vihorlatských vrchov v zahraničí s cieľom zvýšenia počtu návštevníkov využívajúcich mäkké formy cestovného ruchu	Počet titulov publikácií a článkov	Výtlačky publikácií a článkov	Plní sa / neplní sa
4.1.9.	Realizovať rôzne ekovýchové a vzdelávacie podujatia za účelom získať pre mapovanie a ochranu obyvateľov (napr. tábory, semináre, školenia a pod.)	Počet workshopov, prednášok a stretnutí	Prezenčné listiny	Plní sa / neplní sa
4.2.1.	Realizovať informačné aktivity pre farmárov, lesníkov, rybárov, poľovníkov a miestnych obyvateľov o správnom hospodárení v CHVÚ	Počet zrealizovaných projektov	Správy z realizácie projektov	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
4.2.2.	V spolupráci s miestnymi vlastními odstrániť čierne stavby stojace na ich pozemkoch a eliminovať vznik nových	Počet zrealizovaných projektov	Správy z realizácie projektov	Plní sa / plní sa čiastočne / neplní sa
4.2.3.	Zabezpečiť dostatočné posunutie informácií vlastníkom a užívateľom pozemkov o možnostiach čerpania finančných prostriedkov, ktoré môžu prispieť k zlepšeniu podmienok pre ochranu druhov v území (operačné programy, PRV a pod.)	Počet workshopov, prednášok a stretnutí	Prezenčné listiny	Plní sa / neplní sa
4.2.4.	V prípade záujmu vlastníkov zrealizovať výmeny pozemkov	Počet zrealizovaných zámen pozemkov	Zámenné zmluvy	Plní sa / neplní sa

5. Použité podklady a zdroje informácií

- Miklós, L., 2002. Atlas krajiny Slovenskej republiky. I. vyd., Bratislava: Ministerstvo životného prostredia SR; Banská Bystrica: Slovenská agentúra životného prostredia
- Vass, D., 1988. Regionálne geologické členenie Západných Karpát a severných výbežkov Panónskej panvy na území ČSSR, Bratislava: Geologický ústav Dionýza Štúra
- Hraško, J., Linkeš, V., Šály, R., Šurina, B., 1993. Pôdna mapa Slovenska, Bratislava: Výskumný ústav pôdozvedectva a ochrany pôdy
- Vook, I., 2009. Územný plán veľkého územného celku Prešovského kraja, Zmeny a doplnky 2009, Sprievodná správa, Prešov, SAŽP CKP
- Malinovský, V., 2014. Územný plán veľkého územného celku Košického kraja, Zmeny a doplnky 2014, Sprievodná správa, Košice

- Běl, A., 2009. Územný plán veľkého územného celku Košického kraja, Zmeny a doplnky 2009, Sprievodná správa, Košice
- Register evidencie navrhovaných, určených, blokovaných a zrušených prieskumných území, Geologický ústav Dionýza Štúra, 2014 dostupné na <http://mapserver.geology.sk/pu/>
- Prehľad výhradných ložísk a ložísk nevyhradených nerastov, Geologický ústav Dionýza Štúra, 2014 dostupné na <http://mapserver.geology.sk/loziska/>
- Register zdokumentovaných svahových deformácií na území SR, Geologický ústav Dionýza Štúra, 2014 dostupné na <http://mapserver.geology.sk/zosuvy/>
- Register zaevidovaných skládok odpadov na území SR, Geologický ústav Dionýza Štúra, 2014 dostupné na <http://mapserver.geology.sk/skladky/>
- Databáza hydrogeologických a geotermálnych vrtov, Geologický ústav Dionýza Štúra, 2014 dostupné na <http://mapserver.geology.sk/hgvrty/>
- Výnos MŽP SR č. 3/2004-5.1 zo 14. júla 2004, ktorým sa vydáva národný zoznam území európskeho významu
- Vyhláška MŽP SR č. 195/2010 Z. z. zo 16. 4. 2010, ktorou sa vyhlasuje Chránené vtáčie územie Vihorlatské vrchy, účinná od 15. 5. 2010
- Štátny zoznam osobitne chránených častí prírody a krajiny dostupný na <http://uzemia.enviroportal.sk/>
- Bazálne environmentálne informácie o sídlach Slovenska, Slovenská agentúra životného prostredia, Banská Bystrica, 2009-2013 dostupné na <http://www.beiss.sk/>
- Mapový portál Štátnej ochrany prírody a krajiny, Banská Bystrica, 2014 dostupné na <http://maps.sopsr.sk/mapy/map.html>
- Register nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok, Pamiatkový úrad SR, 2015 dostupný na <https://www.pamiatky.sk/sk/page/evidencia-narodnych-kulturnych-pamiatok-na-slovensku>
- <http://www.putnickemiesta.sk/>
- <http://www.sazp.sk/slovak/struktura/ceev/DPZ/pramene/pramene.html#mapa>

SOS/BirdLife Slovensko (2013). Metodika systematického dlhodobého monitoringu výberových druhov vtákov v CHVÚ. ŠOP SR, Banská Bystrica.

Literatúra – vymedzenie:

Karaska, D. a Cichocki, W. (eds.), 2014: Hniezdne rozšírenie vtáctva Oravy. SOS/BirdLife Slovensko, Bratislava, 434 pp.

Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D.A. & de Juana, E. (eds.) (2013). *Handbook of the Birds of the World Alive*. Lynx Edicions, Barcelona. (retrieved from <http://www.hbw.com/node/55008> on 16 October 2015).

Karaska, D. (2002). Bocian čierny (*Ciconia nigra*). In: Danko, Š., Darolová, A., Krištín, T. (eds.) (2002). Rozšírenie vtákov na Slovensku. Veda, Bratislava.

Elliott, A., Christie, D.A., Garcia, E.F.J. & Boesman, P. (2014). Black Stork (*Ciconia nigra*). In: del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D.A. & de Juana, E. (eds.) (2014). *Handbook of the Birds of the World Alive*. Lynx Edicions, Barcelona. (retrieved from <http://www.hbw.com/node/52739> on 28 September 2015).

Hudec, K. (ed.) (1994). *Ciconia nigra* – Čáp čierny. In: Ptáci – Aves, Fauna ČR a SR. Díl I. Academia, Praha.

Meyburg, B.U., Boesman, P. & Marks, J.S. (2014). Lesser Spotted Eagle (*Clanga pomarina*). In: del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D.A. & de Juana, E. (eds.) (2014). *Handbook of the Birds of the World Alive*. Lynx Edicions, Barcelona. (retrieved from <http://www.hbw.com/node/53154> on 15 October 2015).

Hudec, K. a Šťastný, K. (2005). Aquila pomarina – Orel křiklavý. In: Ptáci – Aves, Fauna ČR. Díl II./1 Academia, Praha.

Orta, J., Kirwan, G.M. & Garcia, E.F.J. (2013). European Honey-buzzard (*Pernis apivorus*). In: del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D.A. & de Juana, E. (eds.) (2013). *Handbook of the Birds of the World Alive*. Lynx Edicions, Barcelona. (retrieved from <http://www.hbw.com/node/52958> on 23 October 2015).

Karaska, D. a Danko, Š. (2002). Včelár lesný (*Pernis apivorus*). In: Danko, Š., Darolová, A., Krištín, T. (eds.) (2002). Rozšírenie vtákov na Slovensku. Veda, Bratislava.

Karaska, D. a Slobodník, V. (2002). Rybárik obyčajný (*Alcedo atthis*). In: Danko, Š., Darolová, A., Krištín, T. (eds.) (2002). Rozšírenie vtákov na Slovensku. Veda, Bratislava.

Woodall, P.F. (2001). Common Kingfisher (*Alcedo atthis*). In: del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D.A. & de Juana, E. (eds.) (2014). *Handbook of the Birds of the World Alive*. Lynx Edicions, Barcelona. (retrieved from <http://www.hbw.com/node/55801> on 16 September 2015).

Hudec, K. a Šťastný, K. (2005). Alcedo atthis – Ledňáček říční. In: Ptáci – Aves. Fauna ČR, díl II/2. Academia, Praha.

Demko, M. (2001). Program záchrany kriticky ohrozeného druhu chrapkáč poľný (*Crex crex*) na území Slovenska. ŠOP SR, Banská Bystrica.

Hudec, K. a Šťastný, K. (2005). Crex crex – Chřástal poľný. In: Ptáci – Aves. Fauna ČR, díl 2/I. Academia, Praha.

Taylor, B. & de Juana, E. (2014). Corncrake (*Crex crex*). In: del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D.A. & de Juana, E. (eds.) (2014). *Handbook of the Birds of the World Alive*. Lynx Edicions, Barcelona. (retrieved from <http://www.hbw.com/node/53633> on 16 September 2015).

Winkler, H. & Christie, D.A. (2015). Grey-faced Woodpecker (*Picus canus*). In: del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D.A. & de Juana, E. (eds.) (2015). *Handbook of the Birds of the World Alive*. Lynx Edicions, Barcelona. (retrieved from <http://www.hbw.com/node/56316> on 23 October 2015).

Kropil, R. (2002). Tesár čierny (*Dryocopus martius*). In: Danko, Š., Darolová, A., Krištín, T. (eds.) (2002). Rozšírenie vtákov na Slovensku. Veda, Bratislava.

Winkler, H. & Christie, D.A. (2002). Black Woodpecker (*Dryocopus martius*). In: del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D.A. & de Juana, E. (eds.) (2014). *Handbook of the Birds of the World Alive*. Lynx Edicions, Barcelona. (retrieved from <http://www.hbw.com/node/56291> on 28 September 2015).

Winkler, H. & Christie, D.A. (2002). White-backed Woodpecker (*Dendrocopos leucotos*). In: del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D.A. & de Juana, E. (eds.) (2014). *Handbook of the Birds of the World Alive*. Lynx Edicions, Barcelona. (retrieved from <http://www.hbw.com/node/56224> on 17 October 2015).

Pavlík, Š. (2002). Ďateľ prostredný (*Dendrocopos medius*). In: Danko, Š., Darolová, A., Krištín, T. (eds.) (2002). Rozšírenie vtákov na Slovensku. Veda, Bratislava.

Winkler, H., Christie, D.A., Kirwan, G.M. & de Juana, E. (2014). Middle Spotted Woodpecker (*Leiopicus medius*). In: del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D.A. & de Juana, E. (eds.) (2014). *Handbook of the Birds of the World Alive*. Lynx Edicions, Barcelona. (retrieved from <http://www.hbw.com/node/56223> on 8 October 2015).

Holt, D.W., Berkley, R., Deppe, C., Enríquez Rocha, P., Petersen, J.L., Rangel Salazar, J.L., Segars, K.P., Wood, K.L. & Marks, J.S. (2015). Ural Owl (*Strix uralensis*). In: del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D.A. & de Juana, E. (eds.) (2015). *Handbook of the Birds of the World Alive*. Lynx Edicions, Barcelona. (retrieved from <http://www.hbw.com/node/55042> on 10 October 2015).

Krištín, A. (2002). Penica jarabá (*Sylvia nisoria*). In: Danko, Š., Darolová, A., Krištín, T. (eds.) (2002). Rozšírenie vtákov na Slovensku. Veda, Bratislava.

Aymí, R., Gargallo, G. & de Juana, E. (2015). Barred Warbler (*Sylvia nisoria*). In: del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D.A. & de Juana, E. (eds.) (2015). *Handbook of the Birds of the World Alive*. Lynx Edicions, Barcelona. (retrieved from <http://www.hbw.com/node/58954> on 24 September 2015).

Šťastný, K. a Hudec, K. a (2011). *Sylvia nisoria* – Penice vlašská. In: Ptáci – Aves. Fauna ČR, díl 3/I. Academia, Praha.

Taylor, B. (2006). Red-breasted Flycatcher (*Ficedula parva*). In: del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D.A. & de Juana, E. (eds.) (2014). *Handbook of the Birds of the World Alive*. Lynx Edicions, Barcelona. (retrieved from <http://www.hbw.com/node/59057> on 17 October 2015).

Taylor, B. (2006). Collared Flycatcher (*Ficedula albicollis*). In: del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D.A. & de Juana, E. (eds.) (2014). *Handbook of the Birds of the World Alive*. Lynx Edicions, Barcelona. (retrieved from <http://www.hbw.com/node/59049> on 17 October 2015).

Krištín, A. a Kropil, R. (2002). Muchárik bieločrý (*Ficedula albicollis*). In: Danko, Š., Darolová, A., Krištín, T. (eds.) (2002). Rozšírenie vtákov na Slovensku. Veda, Bratislava.

Karaska, D. a Cichocki, W. (eds.), 2014: Hniezdne rozšírenie vtáctva Oravy. SOS/BirdLife Slovensko, Bratislava, 434 pp.

Danko, Š. (2002). Lelek obyčajný (*Caprimulgus europaeus*). In: Danko, Š., Darolová, A., Krištín, T. (eds.) (2002). Rozšírenie vtákov na Slovensku. Veda, Bratislava.

Cleere, N. & Christie, D.A. (2013). European Nightjar (*Caprimulgus europaeus*). In: del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D.A. & de Juana, E. (eds.) (2013). *Handbook of the Birds of the World Alive*. Lynx Edicions, Barcelona. (retrieved from

<http://www.hbw.com/node/55209> on 5 October 2015).

Saniga, M. (2002). Jariabok hôrny (*Bonasa bonasia*). In: Danko, Š., Darolová, A., Krištín, T. (eds.) (2002). Rozšírenie vtákov na Slovensku. Veda, Bratislava.

de Juana, E. & Kirwan, G.M. (2013). Hazel Grouse (*Bonasa bonasia*). In: del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D.A. & de Juana, E. (eds.) (2013). *Handbook of the Birds of the World Alive*. Lynx Edicions, Barcelona. (retrieved from <http://www.hbw.com/node/53330> on 30 September 2015).

Demko, M. (2002). Prepelica poľná (*Coturnix coturnix*). In: Danko, Š., Darolová, A., Krištín, T. (eds.) (2002). Rozšírenie vtákov na Slovensku. Veda, Bratislava.

McGowan, P.J.K., de Juana, E. & Boesman, P. (2013). Common Quail (*Coturnix coturnix*). In: del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D.A. & de Juana, E. (eds.) (2013). *Handbook of the Birds of the World Alive*. Lynx Edicions, Barcelona. (retrieved from <http://www.hbw.com/node/53434> on 16 September 2015).

Hudec, K. a Šťastný, K. (2005). *Coturnix coturnix* – Křepelka polní. In: Ptáci – Aves. Fauna ČR, díl 2/I. Academia, Praha.

Collar, N. & Christie, D.A. (2013). Common Redstart (*Phoenicurus phoenicurus*). In: del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D.A. & de Juana, E. (eds.) (2013). *Handbook of the Birds of the World Alive*. Lynx Edicions, Barcelona. (retrieved from <http://www.hbw.com/node/58497> on 19 October 2015).

Kropil, R. (2002). Žltouchvost hôrny (*Phoenicurus phoenicurus*). In: Danko, Š., Darolová, A., Krištín, T. (eds.) (2002). Rozšírenie vtákov na Slovensku. Veda, Bratislava.

Pavlík, Š. (2002a). Krutohlav obyčajný (*Jynx torquilla*). In: Danko, Š., Darolová, A., Krištín, T. (eds.) (2002). Rozšírenie vtákov na Slovensku. Veda, Bratislava.

Winkler, H., Christie, D.A. & Kirwan, G.M. (2015). Eurasian Wryneck (*Jynx torquilla*). In: del Hoyo, J., Elliott, A., Sargatal, J., Christie, D.A. & de Juana, E. (eds.) (2015). *Handbook of the Birds of the World Alive*. Lynx Edicions, Barcelona. (retrieved from <http://www.hbw.com/node/56121> on 8 October 2015).

Hudec, K. a Šťastný, K. (2005). *Jynx torquilla* – Krutihlav obecný. In: Ptáci – Aves. Fauna ČR, díl II/2. Academia, Praha.

5. Prílohy

6.1. Mapa predmetov ochrany

6.2. Mapa vlastnícko – užívateľských vzťahov

6.3. Mapa využitia územia

6.4. Mapa ekologicko funkčných priestorov

6.5. Porastová mapa